

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN
SÜRDÜRÜLMESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER
GENEL KURULU'NUN SORUMLULUĞU:
BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI

MUHAMMED ENES BAYRAK

2501181851

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. CÜNEYT YÜKSEL

İSTANBUL-2021

ÖZ

**ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİĞİN
SÜRDÜRÜLMESİNDE BİRLEŞMİŞ MİLLETLER GENEL
KURULU’NUN SORUMLULUĞU:
BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI
MUHAMMED ENES BAYRAK**

Bu çalışma Birleşmiş Milletler Genel Kurulu’nun 1950 tarihinde aldığı Barış İçin Birlik Kararı’nın Birleşmiş Milletler Şartı’na uygunluğunu ve Karar’a dayanılarak gerçekleştirilen eylemlerin kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil edip etmediğini incelemektedir. Bu kapsamda çalışma, Barış İçin Birlik Kararı’nın Şart’a uygun olduğunu ve bu doğrultuda gerçekleştirilen eylemlerin belirli şartlar altında kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil etmeyebileceğini iddia etmektedir.

Çalışmada, insancıl gerekliliklerin gündeme geldiği durumlarda kararların alınacağı en uygun otoritenin Güvenlik Konseyi değil Genel Kurul olduğu ve Barış için Birlik Kararı çerçevesinde gerçekleştirilen eylemlerin yakın gelecekte meşru zemine oturabileceği savunulmaktadır. Çalışma, unutulmaya yüz tutmuş ve etkinliği azalmış olan Barış İçin Birlik Kararı’na dayanan eylemlerin uluslararası teamül hukuku kuralı olma kapasitelerini göstermektedir. Bu sayede kuvvet kullanma yasağının çerçevesinin değişeceği, Karar’ın uyuşmazlık ve çatışma ortamlarında, özellikle insancıl gerekliliklerin varlığı hâlinde etkin bir mekanizma olarak kullanılabileceği anlaşılabacaktır.

Çalışmada birincil kaynaklar temel alınmıştır. Birleşmiş Milletler Şartı’nın ilgili hükümleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi’nin kararları, Uluslararası Adalet Divanı’nın kararları ile danışma görüşleri ve bu belgelerin ilgili hükümlerinin yorumlanması çalışmanın esas yöntemidir. Kurum ve kavramların açıklanmasında, hukuki yorumlara katkı sağlanması ve ayrık görüşlerin ortaya konması noktalarında doktrindeki eserlerden faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Barış İçin Birlik Kararı, Uluslararası Barış ve Güvenlik, Veto, Kuvvet Kullanma Yasağı, Genel Kurul.

ABSTRACT

THE RESPONSIBILITY OF UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY REGARDING THE MAINTENANCE OF INTERNATIONAL PEACE AND SECURITY: UNITING FOR PEACE RESOLUTION

MUHAMMED ENES BAYRAK

This study examines the conformity of the United Nations General Assembly's Uniting for Peace Resolution in 1950 with the United Nations Charter and whether the actions taken on the basis of the Resolution constitute a violation of the prohibition of the use of force. In this context, the study claims that the Unity for Peace Resolution complies with the Charter and that the actions taken in this direction may not be contrary to the prohibition of the use of force under certain conditions.

In the study, it is argued that the most appropriate authority to take decisions in cases where humanitarian requirements come to the fore is the General Assembly, not the Security Council, and that the actions taken within the framework of the Uniting for Peace Resolution may be legitimate in the near future. The study demonstrates the capacities of actions based on the Uniting for Peace Resolution, which has been unused for a long time, and its effectiveness to become a rule of customary international law. In this way, it will be understood that the framework of the prohibition of the use of force will change and that the Resolution can be used as an effective mechanism in conflict environments, especially in the presence of humanitarian requirements.

The study is based on primary sources. The relevant provisions of the United Nations Charter, the resolutions of the United Nations General Assembly and the Security Council, the decisions and advisory opinions of the International Court of Justice, and the interpretation of the relevant provisions of these documents are the main methods of the study. In the explanation of institutions and concepts, the works in the doctrine were used in terms of contributing to legal interpretations and revealing divergent views.

Keywords: Unity for Peace, International Peace and Security, Veto, Prohibition of Use of Force, General Assembly.

ÖNSÖZ

Yüksek lisansımın henüz ilk dönemlerinde, tez yazım sürecinin *kişinin kendisini tanıdığı* zaman dilimi olduğuna dair bir çıkarımı küçümsemem ve tezi salt metin yazımından ibaret görmem sonucunda, iddiamdan vurulmuş bir şekilde bu sürece adım attım. Tez konusunu belirlemekten başlayarak her adımın bir diğerinden çetrefilli ve öğretici olduğunu, tezin; kişiye neyi yapabileceğinden ziyade neyi yapamayacağını gösteren aşamalardan meydana geldiğini idrak etmem ise ancak son noktayı koymaya yaklaştığım bu zamana tekabül etti. Bu sebeple tezin yalnızca metin olmadığını; diğer tüm eserlerde olduğu gibi, satır aralarında kişinin hayatına dair izlerin bulunduğunu zor yoldan öğrendim. Şimdi ise, bu satır aralarında bana yol gösteren ve yardım eden değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma şükranlarımı sunma vaktidir.

Akademik hayata adım attığım ilk günden beri bana hem alanı hem akademiye öğreten, desteğini her daim hissettiğim kürsü hocam Prof. Dr. Naim Demirel'e, yüksek lisansta kendisinden aldığım ders ile uluslararası hukuku bana tanıtan ve tez yazım sürecinde yardımlarını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Cüneyt Yüksel'e ve ne zaman ihtiyaç duysam işaret ettiği kitaplarla aydınlandığım Dr. Aslan Delice'ye teşekkür ederim.

Alana ve hayata dair sorularım olduğunda bana kılavuzluk eden, tezime yoğunlaştığım dönemde kürsüye dair işler konusunda üzerimdeki yükü hafifleterek rahat çalışma imkânı sağlayan Arş. Gör. Lokman B. Çetinkaya'ya, metodolojiyi ve sağlıklı çalışmayı kendisinden öğrendiğim Arş. Gör. Halil Çiçekfidan'a ve akademik hayatı bana tanıtan arkadaşım Arş. Gör. A. Harun Bilge'ye teşekkürü borç bilirim. Tezimin son aşamasında, olumlu bakış açısı ve telkinleri ile sonu gelmez diye düşündüğüm çalışmada kendime güvenimi tekrar kazandıran Arş. Gör. Ahmet Türkmen'e ve şekli unsurların tamamlanmasında yol gösteren Arş. Gör. M. Bilal Akyüz'e teşekkür ederim. Keza Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi araştırma görevlilerinin hepsine, göstermiş oldukları güler yüzleri, yol göstericilikleri, yardımları ve faydalı sohbetleri için minnettarım.

Lisansa girdiğim ilk günden beri dostluğunu benden esirgemeyen Arş. Gör. Yuşa Kayacan’a, akademik hayata dair ortak hedefler ile yola çıktığımız arkadaşım M. Fatih Taşçı’ya ve ne zaman kaybolduğumu hissetsem kılavuzluk eden Arş. Gör. Deniz Baran’a bu süreçte yanımda oldukları için müteşekkirim. Sağlamış oldukları 2210-A Yurt İçi Yüksek Lisans Burs Programı ile yüksek lisans eğitimim sürecinde bana destek olan Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu’na teşekkür ederim.

Aileme ne kadar teşekkür etsem, bu teşekkürü dair ne kadar sebep saysam da onlara karşı gönül borcumu ifa etmem mümkün değil. Bu tezi başta annem Hacer Bayrak ve babam Hayati Bayrak olmak üzere, canım aileme ithaf ediyorum.

İstanbul, 2021

Muhammed Enes BAYRAK

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARINA KADARKİ SÜRECİN ARKAPLANI: KURUMLAR VE KURAMLAR

1.1. VETONUN DÜZENLENMEDİĞİ VE BAŞARISIZLIKLA SONUÇLANAN İLK DENEME: MİLLETLER CEMİYETİ	4
1.2. GÜNÜMÜZ ULUSLARARASI HUKUK SİSTEMİ: BİRLEŞMİŞ MİLLETLER	8
1.2.1. Birleşmiş Milletler'in Kurulma Süreci.....	9
1.2.2. Birleşmiş Milletler'in Amaç ve İlkeleri	11
1.2.2.1. Egemenlik Kavramı	13
1.2.2.2. Devletlerin Egemen Eşitliği ve İç İşlerine Karışmama İlkesi.....	15
1.2.3. Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Barış ve Güvenlik ile İlgili Ana Organları	17
1.2.3.1. Genel Kurul: Tüm Üyelerin Temsil Edildiği Organ	19
1.2.3.1.1. Genel Kurul Kararlarının Hukuki Niteliği	21
1.2.3.1.2. Genel Kurul Kararlarının Teamül ile İlişkisi	22
1.2.3.2. Güvenlik Konseyi: Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Başlıca Sorumlu Organ	26
1.2.3.2.1. Karar Alma ve Veto Yetkisi.....	28
1.3. ULUSLARARASI BARIŞ VE GÜVENLİK	34
1.3.1. Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi.....	35
1.3.2. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanması.....	36
1.3.2.1. Barışın Tehdidi.....	39
1.3.2.2. Barışın Bozulması	46
1.3.2.3. Saldırı Fiili	48

İKİNCİ BÖLÜM

BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI

2.1. BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI'NIN MAHİYETİ.....	51
2.1.1. Barış İçin Birlik Kararı'nın Alınma Süreci ve Önemi	52
2.1.2. Barış İçin Birlik Kararı'nın Kapsamı	57
2.1.3. Barış İçin Birlik Kararı'na Başvurulması için Gerekli Ön Koşullar.....	58
2.1.3.1. Konsey'in Uluslararası Barış ve Güvenliği Sağlamada Başarısız Olması.....	59

2.1.3.2. Başarısızlığın Daimî Üyeler Arasında Oy Birliği Bulunmaması Sebebiyle Gerçeklemesi	60
2.1.3.3. Barışın Tehdidi, Barışın Bozulması yahut Saldırı Eyleminin Varlığı Durumlarından Birinin Bulunması.....	64
2.1.4. Ön Koşulların Sağlanması Sonra Alınacak Kolektif Önlemlere Teorik Bakış ve Birlik Kararı Çerçevesinde Alınan Kararları Doğuran Olaylar	65
2.2. BİRLİK KARARI’NIN HUKUKİ DAYANAĞI	72
2.2.1. Birlik Kararı’nın Alınması Sürecinde Öne Sürülen Argümanlar.....	72
2.2.2. Birlik Kararı’nın Hukuki Temelleri Ele Alınırken Başvurulacak Yorum İlkeleri.	76
2.2.3. Birlik Kararı’nın Hukuki Temellerine Genel Kurul’un Şart’tan Doğan Yetkileri Yoluyla Bakış.....	79
2.2.4. Kararın Hukuki Temellerinin Değerlendirilmesi	93

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARİŞ İÇİN BİRLİK KARARI UYARINCA ALINAN KOLEKTİF ÖNLEMLERE İLİŞKİN TAVSİYE KARARLAR VE BARİŞ İÇİN BİRLİK KARARI’NIN KUVVET KULLANMA YASAĞI İLE İLİŞKİSİ

3.1. BARİŞ İÇİN BİRLİK KARARI ÇERÇEVESİNDE ALINAN TAVSİYE KARARLAR 99	
3.1.1. Kuvvet Kullanılmasını İçermeyen Kolektif Önlemlere İlişkin Kurul Kararları	100
3.1.1.1. Uygulamadaki Kurul Kararlarının Değerlendirilmesi	105
3.1.2. Kuvvet Kullanılmasını İçeren Kolektif Önlemlere İlişkin Kararlar	106
3.2. KUVVET KULLANMA YASAĞI ÇERÇEVESİNDE BARİŞ İÇİN BİRLİK KARARI’NIN YERİ.....	111
3.2.1. Kuvvet Kullanma Yasağı	111
3.2.2. Kuvvet Kullanma Yasağı ve Uluslararası Teamül Hukuku	117
3.2.3. Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnaları ve Muhtemel İstisna Olarak Üç Doktrin	121
3.2.3.1. Meşru Müdafaa: Doğal Bir Hak.....	122
3.2.3.2. Meşru Müdahale: Güvenlik Konseyi’nin Yetkilendirmesi	124
3.2.3.3. İnsancıl Müdahale Doktrini.....	131
3.2.3.4. Ülke Dışındaki Vatandaşların Korunması	135
3.2.3.5. Koruma Sorumluluğu.....	138
3.2.3.6. İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu Doktrinlerinin Barış İçin Birlik Kararı Zemininde Düşünülmesi	143
3.2.4. Kuvvet Kullanma Yasağı Karşısında Barış İçin Birlik Kararı’na Dayanan Eylemlerin Değerlendirilmesi	147
SONUÇ.....	152
KAYNAKÇA.....	155

KISALTMALAR LİSTESİ

A.e.	: Aynı eser
a.g.e.	: adı geçen eser
A.k.	: Aynı karar
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
Bkz.	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
Çev.	: Çeviren
Doc.	: Document
Ed.	: Editör / Editörler
para.	: paragraf
Res.	: Resolution
s.	: sayfa
ss.	: sayfa aralığı
UAD	: Uluslararası Adalet Divanı
UN	: United Nations
UNGA	: United Nations General Assembly
UNSC	: United Nations Security Council

GİRİŞ

Bu çalışma Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1950 tarihinde aldığı Barış İçin Birlik Kararı'nın Birleşmiş Milletler Şartı'na uygunluğunu ve Karar'a dayanılarak gerçekleştirilen eylemlerin kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil edip etmediğini incelemektedir. Barış İçin Birlik Kararı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 1950 tarihinde, sistemin veto kaynaklı tıkanması dolayısıyla alınmıştır. Karar, Güvenlik Konseyi'nin başarısız olması durumunda kuvvet kullanılmasını da içerebilecek kolektif önlemlerin Genel Kurul eliyle tavsiye edilmesine dairdir. İlk alındığı süreçte etkin bir kullanıma kaynaklık eden Karar, daha sonra bu etkinliğini kaybetmeye başlamıştır. Ancak Güvenlik Konseyi'nin çatışma durumlarında ve insancıl gerekliliklerin varlığı hâllerinde artan bir eğilimle pasif konumda kalması, uluslararası barış ve güvenlik konusunda ikincil sorumluluğa sahip organ olan Genel Kurul'un harekete geçmesini zaruri kılmaktadır.

Birleşmiş Milletler Şartı, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasındaki başlıca sorumluluğu, örgütün ana organlarından olan Güvenlik Konseyi'ne bırakmıştır. Güvenlik Konseyi'nde bulunan beş daimî üyenin sahip olduğu veto yetkisi, bu devletlere Konsey'deki kararların alınmamasını sağlama imkânı vermektedir. Daimî üyelerin sahip olduğu bu yetki sebebiyle, örgütün kurulduğu andan günümüze değin pek çok uyuşmazlık çözümsüz kalmış, çatışma ortamları barışa kavuşamamış ve milyonlarca insan hayatını kaybetmiştir. Yakın tarihli bir örnek olan Suriye'de, bir insanlık dramı yaşanmış, milyonlarca insan yurtlarını terk etmek zorunda kalmış fakat uluslararası toplum bu sorunun karşısında etkin bir çözüm üretememiştir. Suriye gibi onlarca örneğin varlığı sebebiyle, böylesi sorunların çözümü için alternatif hukuki yolların incelenmesi ve değerlendirilmesi zaruret hâline gelmiştir. Bu çalışma, daimî üyelerin vetosu sebebiyle ortaya çıkan çözümsüzlüğün giderilmesi konusunda bir alternatif teşkil edebilecek olan Barış İçin Birlik Kararı'na ilişkindir.

Barış İçin Birlik Kararı, Genel Kurul'un kuvvet kullanılmasını içeren önlemleri tavsiye edebileceğini düzenlediğinden dolayı bu hükme yönelik eleştiriler getirilmiş ve kimileri tarafından Karar'ın BM Şartı'na aykırı olduğu belirtilmiştir. Karar çerçevesinde Genel Kurul'un alacağı kararların yalnızca tavsiye kararlar olduğu, üye

devletleri hukuki olarak bağlamadığı ifade edilmelidir. Dünya üzerindeki hemen her devletin Birleşmiş Milletler'e üye olduğu, Genel Kurul'un tüm üyelerden müteşekkil olduğu, tüm üyelerin Kurul'da eşit oy hakkına sahip olduğu ve Birlik Kararı'na dayanan kararların asgari üçte ikilik bir oy oranı ile alındığı göz önüne alındığında Karar'ın uluslararası toplumun kolektif iradesini yansıttığı söylenebilir. Ancak her ne kadar uluslararası toplumun kolektif iradesini yansıtsa da Karar'a dayanarak gerçekleştirilen eylemlerin kuvvet kullanma yasağına aykırılık teşkil edip etmediği ele alınmalıdır.

Bu çalışma Barış İçin Birlik Kararı'nın ve ona dayanarak alınan, kuvvet kullanılmasını da içeren kolektif önlemlere ilişkin tavsiye kararların Şart'a uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada, insancıl gerekliliklerin gündeme geldiği durumlarda -örneğin koruma sorumluluğu doktrininde- kararların alınacağı en uygun otoritenin Güvenlik Konseyi değil Genel Kurul olduğu ve Barış için Birlik Kararı çerçevesinde gerçekleştirilen eylemlerin yakın gelecekte meşru zemine oturabileceği savunulmaktadır. Bunu ortaya koyabilmek için kuvvet kullanmanın iki kaynağı olan Birleşmiş Milletler Şartı madde 2/4 ve uluslararası teamül hukuku ele alınmıştır. Nihayetinde uluslararası teamül hukukunun BM Şartı madde 2/4'ten bağımsız bir karakteri olduğu, onun dışında gelişim gösterebileceği ifade edilmiştir. Fakat Genel Kurul'un tavsiye kararlarına dayanan eylemlerin henüz uluslararası teamül kuralı teşkil etmediği belirtilmelidir. Kanaatimizce bu kararlara dayanan kuvvet kullanma eylemlerinin teamül oluşturması ve yasağı istisna hâle gelmesi, devletlerin tek taraflı eylemlerine nazaran farklılık gösterecek ve daha hızlı olacaktır.

Çalışma boyunca esas alınan kaynaklar birincil kaynaklardır. Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilgili hükümleri başta olmak üzere, Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul kararları, Uluslararası Adalet Divanı kararları ve danışma görüşleri esas alınmış ve bu belgeler hukuki yorumlamaya tabi tutularak değerlendirmelerde bulunulmuştur. İkincil kaynak olarak öğretilerdeki eserlerden; konuya ilişkin kavram ve kurumlara dair bilgilerin aktarılması konusunda yararlanılmıştır. Ayrıca ilgili eserlerde, bu çalışmada yapılan değerlendirmelerden farklı fikir ve hukuki yorumlar yeri geldikçe zikredilmiş ve doğrudan Barış İçin Birlik Kararı'na değinen eserlerdeki görüşlere yer verilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümü Barış İçin Birlik Kararı'nın etraflıca anlaşılabilmesi için gerekli olan yapıya odaklanmaktadır. Bu kapsamda öncelikle vetonun düzenlenmediği bir önceki örgüt yapısı Milletler Cemiyeti ele alınmıştır. Akabinde ise Birleşmiş Milletler sistemi ve çalışmamız özelinde önemi olan iki asli organa odaklanılmıştır. Genel Kurul'a dair başlık altında 2'nci ve 3'üncü bölüm için altyapıyı teşkil edecek olan Genel Kurul kararlarının hukuki niteliği ve teamül ile olan ilişkisi incelenmiş; Güvenlik Konseyi başlığında ise tüm çalışmanın ve ilgili kararların müsebbibi olan veto yetkisinin kapsamı açıklanmıştır. Birinci bölümde ele alınan son nokta ise uluslararası barış ve güvenlikten ne anlaşılabileceğine ilişkindir.

İkinci bölümde odaklanılan iki konu vardır: Birincisi Barış İçin Birlik Kararı'nın kapsamlı bir şekilde incelenmesi, ikincisi ise Karar'ın Şart'a uygunluğunun değerlendirilmesidir. Karar'ın kapsamının ve hangi sebeplerle alındığının anlaşılabilmesi için Karar'ın alınış süreci, Karar'da nelerin düzenlendiği ve hangi koşulların meydana gelmesi hâlinde Karar'a başvurulabileceği hususlarına odaklanılmıştır. Akabinde Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilgili düzenlemeleri nazara alınarak Genel Kurul'un bu kararı almaya yetkili olup olmadığı, Karar'ın Şart'a uygun olup olmadığı değerlendirilmiştir. Görüldüğü üzere bu bölüm daha ziyade Karar'ın teorik zeminine odaklanmaktadır.

Üçüncü bölümde ise Karar'ın uygulamadaki yansımaları ve muhtemel tartışmalar ile potansiyel kullanımları ele alınmaktadır. Bu hususların anlaşılabilmesi için öncelikle uygulamada Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde hangi kararların alındığı, bu kararların ne yönde değişim geçirdiği aktarılmıştır. Daha sonra kuvvet kullanma yasağı ve bu yasağın istisnaları ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu inceleme sırasında odaklanılan husus, ilgili yasağın çerçevesinin oluşmasında uluslararası teamül hukukunun ne denli rol oynadığıdır. Karar'a dayanılarak gerçekleştirilen silahlı eylemlerin varlığı varsayımında bu eylemlerin kuvvet kullanma yasağının ihlali olup olmayacağı ancak bu çerçevenin belirlenmesi ile mümkündür. Bölümün sonunda ise böylesi eylemlerin uluslararası teamül hukuku kuralı hâline gelme ve dolayısıyla kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil etme potansiyelleri ele alınmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI'NA KADARKİ SÜRECİN

ARKAPLANI: KURUMLAR VE KURAMLAR

Barış İçin Birlik Kararı, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda birincil yetkiye sahip organ olan Güvenlik Konseyi'nin veto sebebiyle görevini yerine getirememesi durumunda gündeme gelmektedir. Bu kararın alınma sebebi Güvenlik Konseyi'nin yapısı ve daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisiyle doğrudan ilişkilidir. Veto, uluslararası toplumun Birleşmiş Milletler kurulmadan önceki Milletler Cemiyeti tecrübesinden yola çıkılarak oluşturulan, sistemin devamını sağlayabilmek için getirilen bir yetki olup varlık sebebini, büyük devletlere daha fazla yetki ve sorumluluk verilmeden sistemin devam edemeyeceği anlayışında bulmaktadır. Bu sebeple Birlik Kararı'nı anlayabilmek için BM sisteminin merkezine yerleştirilen vetoyu kavramak gerekir. Vetonun işlevlerini idrak etmek için ise öncelikle veto sisteminin öngörülmediği Milletler Cemiyeti tecrübesini daha sonra ise BM sistemini incelemek elzemdir. Genel Kurul'u Birlik Kararı'nı almaya götüren süreç böylece anlaşılabilir.

1.1. Vetonun Düzenlenmediği ve Başarısızlıkla Sonuçlanan İlk Deneme: Milletler Cemiyeti

Otuz Yıl savaşlarının ardından 1648'de imzalanan Westphalia Andlaşmaları ile, eşit-egemen devletlerin oluşturduğu modern devletlerarası hukuk sisteminin temelleri atılmıştır¹. Bu dönem Avrupa Devletleri Hukuku olarak da anılmaktadır. Avrupa Devletleri Hukuku'ndan hakiki anlamda modern uluslararası hukuka geçiş ise Milletler Cemiyeti'nin varlığı ile gerçekleşmiştir². Milletler Cemiyeti kurulması önerisi, *Wilson İlkeleri* olarak bilinen ve 1'inci Dünya Savaşı sonrası uluslararası

¹ Lesaffer'e göre, Westphalia Andlaşmaları, birçok akademisyenin görüşünün aksine, modern uluslararası hukuk düzenini ortaya koymamaktadır; yalnızca büyük güçler arasındaki dinî ve siyasi krize bir son vermiştir. Modern uluslararası hukuk ise daha sonra oluşmaya başlamış, Westphalia Andlaşmaları, yeni bir dünya düzeninin kurulmasında gerekli olan istikrar ortamını yaratmıştır. Randall Lesaffer, *European legal history: A Cultural and Political Perspective*, Cambridge University Press, 2009, s. 308.

² Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap*, 12. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014, s. 49.

yapıya dair temel ilkeleri yansıtan 14 maddenin son maddesinde getirilmiştir³. Milletler Cemiyeti, evrensellik iddiasında olan bir örgüt olarak yerini almış ve günümüz uluslararası hukuk sistemi teşkil edilmeye başlanmıştır. Ancak Cemiyet, öne çıkan birkaç nedenden ötürü başarılı olamamıştır. Bu sebeple Birleşmiş Milletler kurulurken bu başarısızlık sebepleri göz önünde tutulmuştur. Karar alma usulü ve veto yetkisi bunların başında gelmektedir.

Uluslararası örgütler genel olarak bir münhasır kurucu andlaşma ile hukuki kişiliklerini kazanmakta iken Milletler Cemiyeti'nde durum bu şekilde gerçekleşmemiş; Milletler Cemiyeti Misakı, 1'inci Dünya Savaşı sonrası imzalanan barış andlaşmalarının başlangıç hükümlerinde yer almıştır. Her ne kadar Versailles, Neuilly, Saint-Germain, Trianon ve Sevr andlaşmalarının hepsinde bulunsa da daha sonra resmî belgelerde ve kaynaklarda Versailles Andlaşması içerisinde bulunduğu şekilde yer etmiş⁴, diğer andlaşmalara ise değinilmemiştir⁵. Türkiye, Milletler Cemiyeti Genel Kurulu'un kendisine yapmış olduğu çağrı üzerine 1932'de Milletler Cemiyeti'ne üye olmuştur⁶.

Milletler Cemiyeti'nin kurulması fikrini öneren ve Paris Barış Konferansı'nda bu konuda büyük mesai harcayan Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanı Woodrow Wilson, fikrini Avrupa devletlerine bir şekilde kabul ettirmekle beraber kendi senatosundan Cemiyet'e katılıma ilişkin kararı geçirememiştir. Milletler Cemiyeti'nin en önemli üye devleti olması beklenen ve fikrin mimarı olan ABD böylece Cemiyet'in üyesi olmamıştır⁷. ABD'nin üye olarak yer almaması Milletler

³ Wilson İlkeleri 14'üncü madde: "*Büyük ve küçük bütün devletlerin siyasi bağımsızlıklar ile toprak bütünlüğünü karşılıklı olarak garanti eden özel sözleşmelerle bütün ulusları içine alan bir birlik kurulmalıdır.*"

⁴ Stephen C Neff, "A Short History of International Law", **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2014, ss. 3-28, s. 19.

⁵ Bu sebeple literatürde daha ziyade 10 Ocak 1920'de yürürlüğe giren Versailles Barış Andlaşması içinde yer alarak kurulduğu ifade edilmektedir. Erdem Denk, **Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi**, 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2019, s. 96.

⁶ Pazarcı, **Uluslararası Hukuk 1**, s. 59. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Temmuz 1932 tarihli 726 numaralı *Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne İltihakının Tasvip Edildiği Hakkında* başlıklı kararı için bkz.: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2148.pdf>

⁷ Amerika Birleşik Devletleri iç hukukunda kararın alınamamasına ilişkin süreç için bkz.: M. Vedat Gürbüz, "Bir İdeal, Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan Wilson ve Milletler Cemiyeti", **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt:8, Sayı:29, 2002, s. 97-98.

Cemiyeti'nin etkili ve işler bir örgüt olmasının önüne geçmiştir. Nitekim ABD'nin yer almamasının yanı sıra diğer büyük devletlerin de uzun soluklu olarak Milletler Cemiyeti'nde rol oynamaması, başarısızlıkla sona eren bu ilk tecrübeden sonra Birleşmiş Milletler'in kuruluş aşamasındaki fikirleri ve özellikle büyük devletlere verilen veto yetkisini şekillendirmiştir. Zira güçlü devletler kendilerine daha fazla yetkinin verilmediği ve sorumluluğun yüklenmediği bir düzende bulunmak için bir sebep görmemekteydi.

Milletler Cemiyeti'nin temel hedefi -kendisinden sonra kurulan Birleşmiş Milletler örgütündekine benzer şekilde- uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve uluslararası iş birliğini geliştirmektir⁸. Evrensellik iddiasıyla ortaya çıkan örgüte, kurulması önerisini getiren Amerika Birleşik Devletleri'nin hiçbir zaman üye olmaması, bir diğer önemli güç Sovyetler Birliği'nin uzun süre bulunmaması ve örgütte ağırlıklı olarak Avrupa devletlerinin yer alması Milletler Cemiyeti'nin bu iddiasını zayıflatmıştır. Kuruluşundan 2'nci Dünya Savaşı'nın başlangıcına kadar geçen zamanda, Japonya'nın Mançurya'ya saldırısı ile İtalya'nın Etiyopya'yı işgali karşısında etkisiz kalan Milletler Cemiyeti, 1933 itibarıyla Almanya, İtalya ve Japonya gibi devletlerin üyelikten çekilmesiyle hâlihazırda az olan işlevini kaybetmiş ve yeni bir dünya savaşının çıkmasına engel olamamıştır⁹. Kurulmasından sonra 16 devletin üyelikten çekilmesi de Milletler Cemiyeti'nin evrensel karakterli bir örgüt olma iddiasına gölge düşürmüştür¹⁰. Nitekim 2'nci Dünya Savaşı akabinde Milletler Cemiyeti üyesi sayısı yalnızca 43'tür¹¹.

Temel varlık sebebi uluslararası barış ve güvenliği sağlamak olan fakat büyük yıkım getiren ikinci bir dünya savaşına engel olamayan ve savaş sırasında Konsey ve Kurul toplantılarını yapamayan Milletler Cemiyeti, yaklaşık 10 yıllık fiili yokluğunun ardından 1946 yılında Kurul'da alınan kararla hukuki varlığını resmen sona

⁸ Versailles Barış Andlaşması başlangıç hükmü. <https://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa1.html> erişim tarihi: 26.11.20.

⁹ Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 13. Baskı, İstanbul, Beta, 2019, s. 191. Abdullah Kıran, "Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş", **Girne American University Journal of Social and Applied Sciences**, Cilt:3, Sayı:6, 2008, s. 19.

¹⁰ Melda Sur, "Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği", **Journal of Yaşar University**, Cilt:8, Sayı:Özel, 2013, s. 2536.

¹¹ Denk, **a.g.e.**, s. 129.

erdirmiştir¹². 1'inci Dünya Savaşı ile gelen yıkımın bir daha yaşanmaması ve barışın sağlanması için kurulan Milletler Cemiyeti, 50 milyonun üzerinde¹³ insanın ölümüne sebep olan ve 6 yıl süren büyük bir yıkıma engel olamamış ve temel amacını gerçekleştirememiştir¹⁴.

Milletler Cemiyeti Misakı madde 5'e göre Kurul ve Konsey'deki esasa ilişkin kararlar toplantıya katılan tüm devletlerin oy birliği ile alınabilmekteydi. Usule ilişkin kararlarda ise çoğunluk ile karar alınmaktaydı¹⁵. Örgütün başarılı olamama sebepleri arasında işleyişte eşitlik ve oy birliği¹⁶ anlayışının ön planda olması sebebiyle gerekli kararların alınamıyor olması ve büyük devletlere sorumluluk verilmemesi gösterilmektedir. Oylamaya ilişkin hususun yanı sıra maddeleri itibariyle barışı sağlayıcı nitelikte olmadığı, aksine kuvvet kullanmanın belirli prosedürlerden geçmek koşuluyla meşrulaştırıldığı bir sistemin oluşmasına katkı sağladığı ifade edilmektedir¹⁷. Örgüt sona ererken Konsey'de yalnızca üç daimî üyenin bulunuyor olması, bu düzenin anlamını yitirmesine yol açmış ve örgütün etkisini azaltmıştır¹⁸. Küresel bir örgüt olma iddiasıyla yola çıkan Milletler Cemiyeti, kendi döneminin en güçlü ve uluslararası hukuku eylemleriyle ciddi anlamda etkileyen devleti ABD'yi bünyesinde hiçbir zaman barındıramamış; bu sebeple uluslararası barışı korumak bir

¹² 18 Nisan 1946'da alınan ve Milletler Cemiyeti'nin hukuki varlığını sona erdiren karar için bkz.: https://www.jstor.org/stable/2703564?seq=6#metadata_info_tab_contents erişim tarihi: 18.12.20.

¹³ Kimi kaynaklarda bu sayının 70 milyonun üzerinde olduğu zikredilmektedir. Bkz.: Berdal Aral, **Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik**, Seta, 2013, s. 8. Keza Hanhimäki, savaşta ölen sivil ve asker nüfusunun toplamda 72 milyon civarında olduğunu belirtmektedir. Jussi M. Hanhimäki, **The United Nations: A Very Short Introduction**, 2. Baskı, Oxford University Press, 2015, s. 13.

¹⁴ Kıran, **a.g.e.**, s. 34.

¹⁵ Westphalia ile beraber gelen eşit-egemenlik anlayışı, Milletler Cemiyeti sistemine yansıtılmaya çalışılmış, esasa ilişkin konuda tüm devletler aynı fikirde olmadıkça kararların alınamayacağı düzenlenmiş ve güçlü devletler ile diğer devletler arasında karar alma mekanizmasında herhangi bir ayırım yapılmamıştır.

¹⁶ Bu anlamda daimî ve geçici üyelerin oyları konusunda bir farklılık öngörmeyen, daimî üyelere veto yetkisi vermeyen bir sistemden BM sistemine geçiş büyük bir yetki değişimi olarak görülmektedir. Ved P. Nanda, "The Security Council Veto in the Context of Atrocity Crimes, Uniting for Peace, and the Responsibility to Protect", **Case Western Reserve Journal of International Law**, Cilt:52, 2020, s. 123.

¹⁷ Milletler Cemiyeti Misakı'nın kategorik olarak savaşı yasaklamamış olması bunun en önemli etkeni olarak görülebilir. Neff, **a.g.e.**, s. 19.

¹⁸ Sur, **a.g.e.**, s. 2537.

yana, güçler dengesini sağlayıcı bir mekanizma olmak işlevini dahi yerine getirememiştir.

Milletler Cemiyeti'nin başarısızlık sebepleri üzerinde duran dünya devletleri, temel olarak aynı amaca sahip fakat gerçek anlamda evrensel nitelikli ve uygulama noktasında daha işlevsel olan Birleşmiş Milletler örgütünü kurmuşlardır. Cemiyet 1946'da hukuki varlığını sona erdirirken, Birleşmiş Milletler 1945'te kurulmuştur¹⁹. Birleşmiş Milletler Şartı'nın kabulü önemli bir kilometre taşıdır. Şart belirleyici bir fonksiyon görmüştür; ancak bunun sebebi var olan hukuki durumu metne aktarması değildir, aksine yeni bir rejim oluşturması, bir diğer ifadeyle uluslararası toplumun temellerini belirleyen *yeni bir dünya düzeni* yaratmasıdır²⁰.

1.2. Günümüz Uluslararası Hukuk Sistemi: Birleşmiş Milletler

Günümüzde modern uluslararası hukuk sistemi, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi konusunda Birleşmiş Milletler sistemi üzerine kurulmuştur²¹. BM Şartı'ndaki düzenlemeler özellikle kuvvet kullanma hukukunun temellerini teşkil etmektedir. Nitekim uluslararası barış ve güvenlik konusunda başlıca sorumlu organ olan Güvenlik Konseyi'nin her kararı uluslararası hukuk camiası tarafından yakından takip edilmektedir. Şart'a göre kuvvet kullanma konusunda bağlayıcı kararlar alabilme yetkisi de olan Konsey²², barışın sağlanması ve kimi zaman devletlere yaptırımlar uygulanması konusunda uluslararası hukuku şekillendirmektedir. Ayrıca tüm üye devletlerin temsil edildiği organ olan Genel Kurul'un yılın tamamına yayılan toplantıları sayesinde uluslararası hukuk meseleleri neredeyse tüm devletlerin aktif olarak katılımıyla masaya yatırılmakta ve sorunlara çözüm aranmaktadır. BM'nin

¹⁹ Milletler Cemiyeti sona erme kararında malvarlığı haklarını ve arşivlerini BM'ye devretmiş, BM de bunları, aldığı karar ile kabul etmiştir. Her ne kadar aynı amaçlarla yola çıkılmış olsa da bu örgütler arasında otomatik halefiyet söz konusu değildir. Sur, **a.g.e.**, s. 191.

²⁰ Nigel D White, "The Legality of Bombing in the Name of Humanity", **J. Conflict & Sec. L.**, Cilt:5, 2000, s. 29.

²¹ Yalnızca uluslararası barış ve güvenlik değil, uluslararası hukuka ilişkin temas ettiği tüm hususlarda Birleşmiş Milletler'in öncü nitelik taşıdığını belirtmek gerekir. Nitekim Şart'ın 103'üncü maddesinde bu hususa ilişkin bir de hiyerarşi öngörülmüştür. Bu maddeye göre *Birleşmiş Milletler üyelerinin Şart'tan doğan yükümlülükleri ile başka herhangi bir uluslararası andlaşmadan doğan yükümlülüklerinin çatışması hâlinde, Şart'tan doğan yükümlülükler üstün gelecektir.*

²² BM Şartı 7'nci bölüm uyarınca; bkz.: madde 39: "...hangi önlemler alınacağını **kararlaştırır.**"

yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı, danışma görüşü verme ve devletler arası ihtilafları çözmek konusundaki yargı yetkisi sayesinde uluslararası hukukun gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Teoride ne kadar işlevsel gözüküyor olsa da BM'nin amaçlarını gerçekleştirmek noktasındaki etkinliği tartışmalıdır.

Birleşmiş Milletler'i *devrimin değil, evrimin ürünü* ve *ısıtılıp getirilmiş bir Milletler Cemiyeti* olarak ifade eden Mazower, BM'nin Milletler Cemiyeti'nden farkının temelde yalnızca ABD'nin sistem içerisine dahil olması ve büyük devletlerin veto yetkisi ile birlikte daha güçlü bir konumda olmasına bağlamaktadır²³. Ancak aşıkardır ki, iki örgütü birbirinden ayıran en temel özellik büyük güçlere verilmiş olan veto yetkisidir ve bu yetkinin büyük güçler arasında kurmuş olduğu denge sayesinde BM, Milletler Cemiyeti tecrübesinden farklı olarak uzun soluklu bir örgüt olabilmıştır. Daimî üyelerin sistem içerisinde kalması için getirilen veto yetkisi ile birlikte bu devletlerin sorumlulukları da artmıştır. Uluslararası hukuk kişileri arasında o zamanın tabiriyle *güçlü devletler* olarak addedilen kuvvetlerin sistemin temeline yerleştirilmiş olmalarıyla birlikte devletler arasındaki kuvvetler dengesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu sebeple daimî üyelere verilen veto yetkisi, sistemin devamlılığını sağlamak için devletlerin eşit-egemenliği ilkesinden verilmesi lüzumlu olan bir taviz olarak değerlendirilebilir. İlgili hususlar bu bölümde ele alınacaktır.

1.2.1. Birleşmiş Milletler'in Kurulma Süreci

2'nci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile, Milletler Cemiyeti'nin kurulması sürecine benzer şekilde, tekrar evrensel çapta bir yıkımın yaşanmasını istemeyen, başlarını savaşın kazananlarının çektiği devletler, işlevsiz kalan Milletler Cemiyeti yerine yeni bir örgüt kurmaya karar vermişlerdir. Örgütün kurulması fikri, Müttefik Devletler tarafından savaş devam ederken gündeme getirilmiş; 1941 ve 1942 tarihli Atlantik Şartı ile Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde, Birleşmiş Milletler'in temel ilkelerine dair hususlar yer almıştır²⁴. Böylece, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Roosevelt tarafından kullanılması teklif edilen *Birleşmiş Milletler* ismi, ilk kez

²³ Bkz.: Mark Mazower, **Büyülü Saray Yok - İmparatorluğun Sonu ve Birleşmiş Milletler'in İdeolojik Kökenleri**, Çev. Nilüfer İlkaya Elçioğlu, İstanbul, Alfa Tarih, 2013, s. 24-27.

²⁴ Sur, **a.g.e.**, s. 190.

Birleşmiş Milletler Bildirisi'nde kullanılmıştır²⁵. Nihayetinde savaşın kazananları olan Müttefik Devletler, kurulma aşamasında Mihver Devletler'in herhangi bir rol alamadığı, günümüzde uluslararası hukuka etkisini baskın şekilde devam ettiren evrensel nitelikli örgüt olan Birleşmiş Milletler'i kurmuşlardır.

Bunların sonucunda örgütün kurucu andlaşması olan BM Şartı metni²⁶ 25 Nisan 1945'te San Francisco'da toplanan konferans sonucunda 26 Haziran 1945'te imzalanarak kesinleştirilmiş ve Şart'ın 110'uncu maddesi uyarınca yeterli sayıda devletin onayı ile birlikte 24 Ekim 1945'te yürürlüğe girmiştir²⁷. 10 Ocak 1946 tarihinde Londra'daki ilk toplantısı ile birlikte çalışmalarına başlayan Birleşmiş Milletler'in kurucu üyeleri arasında Türkiye de yer almaktadır.

Başlangıçta 51 üye devlete sahip olan Birleşmiş Milletler, günümüzde 193 üye devlet ile evrensellik iddiasına sahip ve üye sayısı ile bunu ispatlayan bir örgüttür²⁸. Hemen hemen tüm devletlerin üye olduğu Birleşmiş Milletler hem gelişmiş hem de gelişmekte olan devletlerin katılımı sayesinde, temsilde geniş yelpazeli bir örgüt olup meşruiyet zeminine sahiptir. Genel Kurul'da bu özelliği ön plana çıkan Birleşmiş Milletler, Güvenlik Konseyi'nde ise farklı bir çizgidedir. Sınırlı bir temsile sahip, özel yetkilerle donatılmış ve Şart'a göre uluslararası barışın sağlanmasında başlıca sorumlu olan fakat kimi teorisyenlerce sağlanamamasının önündeki asıl engel olduğu düşünülen bu organın yapısı ve yetkileri ayrıca incelenecektir.

Modern uluslararası hukuk ve bu anlamda devletlerin eşit egemenliğini simgeleyen döneme Westphalia sistemi denmekte iken, 2'nci Dünya Savaşı sonrası itibarıyla uluslararası hukuk düzenine BM sistemi denmeye başlanmıştır²⁹; bu durum

²⁵ Yusuf Aksar, **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, 4. Baskı, Ankara, Seçkin, Eylül 2017, s. 220.

²⁶ <https://www.un.org/en/charter-united-nations/> erişim tarihi: 17.12.2020

²⁷ Birleşmiş Milletler Şartı madde 110 uyarınca yalnızca imzacı devletlerin çoğunluğunun onaylamış olması yürürlük için yeterli değildir; aynı zamanda beş daimî üyenin de onaylamış olması gerekmektedir. Bu durum, BM sisteminin, beş daimî üyenin güçleri üzerine kurulmuş bir sistem olduğunu gösteren ön işaret niteliğindedir.

²⁸ BM'ye üye tüm devletlerin listesi için bkz.: <https://www.un.org/en/about-us/member-states> erişim tarihi: 26.07.21.

²⁹ Denk, **a.g.e.**, s. 129.

Birleşmiş Milletler'in uluslararası hukuku ne denli güçlü bir şekilde şekillendirdiğini göstermektedir.

1.2.2. Birleşmiş Milletler'in Amaç ve İlkeleri

Birleşmiş Milletler'in temel amaçları, Şart'ın 1'inci maddesinde zikredilmiştir³⁰. BM asli organlarının kurulması bu amaçların gerçekleştirilmesine hizmet etmektedir. Örneğin ilk zikredilen amaç olan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması sorumluluğu birincil olarak Güvenlik Konseyi'ne verilmiş ve Genel Kurul'daki devletler bu konularda Güvenlik Konseyi'nin kendilerini temsil ettiğini kabul etmişlerdir. Benzer şekilde bir diğer ilke olan devletlerarası iş birliğinin sağlanması ve ekonomik ve sosyal alanlarda gelişimin sağlanması, düzenlemelerin yapılabilmesi amacıyla Ekonomik ve Sosyal Konsey teşkil edilmiştir.

Şart'ın 2'nci maddesi, madde 1'de zikredilen amaçlara ulaşmak adına uyulması gerekli ilkeleri belirtmektedir³¹. Bu ilkelerden özellikle devletlerin egemen eşitliği, kuvvete başvurma yasağı³² ve iç işlerine karışma yasağı BM sisteminin temelini oluşturmaktadır. BM'ye üye devletler egemen eşit birimler olarak evrensel nitelikli bir iş birliği örgütüne üye olmuşlar, ancak egemenliklerini devretmemişlerdir; bu sebeple ulusal yetkilerine giren konular söz konusu olduğunda bunlara diğer devletlerin müdahalesi söz konusu olamaz. Bu durum özellikle uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında gerek Güvenlik Konseyi'nin gerek Genel Kurul'un yetkileri çerçevesinde yetkiyi sınırlandıran bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır; bu sebeple BM sistemi içerisinde özel bir önemi haizdir.

³⁰ Bu ilkeler genel hatlarıyla; uluslararası barış ve güvenliği korumak, uluslararasıdaki dostça ilişkileri geliştirmek, dünya barışını güçlendirmek, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası iş birliğini sağlamak ve uluslararası uyuşmazlıkların çözüme kavuştuğu bir merkez olmaktır.

³¹ Bu maddedeki 7 fıkra, 7 ilke olarak şu şekilde ifade edilebilir: devletlerin egemen eşitliği ilkesi, iyi niyet ilkesi, uyuşmazlıkların barışçıl yolla çözülmesi, kuvvete başvurma yasağı, BM Şartı gereğince alınan eylem ve kararlara yardımcı olma, BM üyesi olmayan devletlerin de uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katılmalarının sağlanması ve son olarak iç işlerine karışma yasağı.

³² Kuvvete başvurma yasağının BM Şartı'nın en temel ilkesi olduğu ve uluslararası hukukta önemli bir dönüm noktası oluşturduğu söylenebilir. Nitekim Aral'ın belirttiği gibi, güç tehdidinde bulunmanın dahi yasaklandığı bu ilkeyi barındıran Şart, her türlü güç kullanımının yasaklandığı ilk uluslararası andlaşmadır. Aral, **a.g.e.**, s. 9.

Eşit egemenlik ilkesi BM'nin temel ilkesi olmakla birlikte, daimî üyelere veto hakkının tanınmış olması sistem içerisinde devletler arasında hukuki bir eşitliğin tam anlamıyla olmadığını, veto yetkisi gibi ayrıcalıklı bir yetki olduğu sürece de sağlanmasının mümkün olmadığını gösterir. Ayrıca her ne kadar iç işlerine karışmama ilkesi varsa da devletlerin egemenliklerine istisna olarak BM Güvenlik Konseyi, Şart'ın 7'nci bölümünde kendisine verilen yetkiler çerçevesinde zorlayıcı eylemlerde bulunabilir, bağlayıcı kararlar alabilir. Bunun sonucunda Güvenlik Konseyi, devletlerin ulusal yetkileri içerisinde değerlendirebilecekleri kimi hususları kararlarına konu almaktadır. Nitekim Şart'ta iç işlerine karışmama ilkesini düzenleyen madde 2/7'nin son kısmına göre *bu ilke 7'nci bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.*

Egemen birimler olarak addedilen devletlerin Konsey'in bağlayıcı kararlarına uyma zorunluluğu ile bizzat egemenlik kavramının niteliği bağdaşmaz gözükmektedir. Modern uluslararası hukuku ve bu bağlamda BM sistemini daha iyi anlayabilmek için egemenlik kavramı ile devletlerin eşit egemenliği ve iç işlerine karışmama ilkelerine kısaca değinmek gerekir. Bu sayede birbiriyle uyumsuz gözükken bu iki ilkenin Şart içerisinde nasıl bulunduğu ve BM organları ile üye devletlerin Şart'ı uygularken temel almaları gereken ilkelerin öncüleri olan bu iki ilkenin mahiyeti anlaşılabilir.

Bu iki ilkenin incelenmesi gerekliliği yalnızca BM sistemini anlayabilmek için değildir; çalışmamız için de önem arz etmektedir. Zira genel yetkiye sahip organ olan Genel Kurul, ileride ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, Şart'ın kapsamındaki her konuda kararlar alabilmektedir. İşte Kurul'un bu genel yetkisini sınırlayacak olan ve Şart'ta belirtilmiş en temel husus madde 2/7'de ifade edilen iç işlerine karışmama ilkesidir. Çalışmamız kapsamında yeri geldikçe iç işlerine karışmamaya ilişkin hususlar geçeceğinden ötürü, ayrı bir başlık altında eşit egemenlik ve iç işlerine karışmama ilkelerinin ele alınması elzemdir.

1.2.2.1. Egemenlik Kavramı

Egemenlik, devletin herhangi bir üst otoriteye tabi olmamasını, yetkisinin tam ve münhasır olmasını ve bağımsızlığını ifade eder³³. Devletlerin eşitliği, bağımsız olmalarının doğal bir sonucudur; bu durum Latince bir özdeyiş olan ve Türkçede *eşitin eşit üzerinde egemenliği olmaz* anlamına gelen *par in parem non habet imperium* şeklinde geçmişten günümüze kullanılmıştır. Egemenlik, devletin kendi siyasi rejimini düzenlemesinde tezahür ettiği gibi, ekonomik ilişkilerini ve diğer uluslararası hukuk kişileri arasındaki münasebetlerini düzenlemede de kendisini gösterir. Devletin yetkileri bu çerçevede münhasırdır; başka devletler ilgili devletin rızası hilafına hareket edemezler³⁴.

Egemenliğin, kendisinden yüce hiçbir mekanizmaya bağlı olmaksızın buyruklar verme yetisi olması, BM sistemindeki gibi bir uluslararası hukuk düzeninin kurulmasını imkânsız kılar gözükmemektedir³⁵. Her ne kadar devletlerin egemen eşitliği ve modern devlet anlayışı Westphalia ile uluslararası hukukta yerini almaya başlamış olsa da 1'inci Dünya Savaşı zamanlarına kadar devletlerin egemenliği sınırsızlık üzerine kuruluydu. Bu sistem ise tüm uluslararası hukuk kişilerinin eşitliği ve egemenlikte sınırsızlığı sebebiyle teorik olarak kendi içinde çelişen ve devamı mümkün olmayan bir sistemdi³⁶. Bu anlamda klasik egemenlik öğretisi ne daha

³³ Egemenlik kelimesi, köken olarak Latince *superanus* kelimesinden geliyor olup “üst iktidar” anlamına gelir. Max Radin, “National Sovereignty and National Individuality”, **Journal of Legal and Political Sociology**, Cilt:2, 1943, s. 7. Egemenlik kavramını ilk kez teorik olarak tartışan kişi olan Jean Bodin’e göre egemenlik “*emredilmeden ve zorlanmadan emretme ve zorlama gücüdür*” Aktaran: Kemal Gözler, **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 4. Baskı, Bursa, Ekin, 2013, s. 162. Bodin’in egemenlik kavramına ilişkin düşüncelerden yola çıkarak, egemenliğin “asli, mutlak, en üstün, bölünmez, devredilemez, zaman aşımına uğramaz” olduğu söylenmektedir. Ömer Anayurt, **Anayasa Hukuku Genel Kısım**, Ankara, Seçkin, 2018, s. 238.

³⁴ Sur, **a.g.e.**, s. 118-119.

³⁵ Fransız hukukçu Esmain egemenliğin tanımını yaparken egemenlik ile uluslararası hukukun bağdaşmazlığına şöyle işaret etmiştir: “*Yönlendirdiği ilişkiler açısından, tabiatı gereği, kendisine üstün ya da rakip herhangi bir gücü tanımayan bu otoriteye egemenlik denir.*” Aktaran: Leon Duguit, “Egemenlik ve Özgürlük”, **Devlet Kuramı**, Ed. Cemal Bâli Akal, Ankara, Dost, 2018s. 384.. Aynı eserde Duguit, kendilerine birtakım sorumluluklar yükleyen kuralların varlığı hâlinde gerçek anlamda egemen bir devletten bahsedilemeyeceğini fakat uluslararası düzlemde sınırlayıcı düzenlemelerin yokluğunun ise yalnızca savaşı doğuracak bir güç belirleme ortamını doğuracağını ifade etmektedir. Bkz.: s. 397. Hans Kelsen’e göre de egemenlik, *devletin en üstün ‘otorite’ olarak kendi ulusal hukuk düzeninin üzerinde bir başka düzene tabi olmamasıdır*. Aktaran: Aslan Delice, **Bir Modern Zaman Mit’i Olarak Ulusal Egemenlik**, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2012, ss. 81-94, s. 82.

³⁶ Karl Doehring, **Genel Devlet Kuramı**, Çev. Ahmet Mumcu, 7. Baskı, İstanbul, İnkılap, 2018, s. 138.

yüksekte bir otoriteyi ne de karşısında duracak bir rakibi kabul etmektedir³⁷. Böylesi bir egemenlik anlayışına göre devlet, başka bir uluslararası hukuk kişisine karşı herhangi bir yükümlülük altına giremez zira bu öğretide egemenlik kavramı sorumsuzluğu beraberinde getirir. Hâlbuki günümüz uluslararası ilişkilerde devletlerin eyledikleri haksız fiillerden sorumluluğu söz konusudur³⁸. Görüldüğü üzere klasik egemenlik öğretisi ile uluslararası hukukun güncel durumu bağdaşmamaktadır.

Bu sebeple uluslararası hukuk söz konusu olduğunda egemenlik kavramı şöyle tanımlanmıştır: *“Devletin, hukuksal açıdan başka bir dış ya da üstün iktidara bağlı olmadan ve yalnızca uluslararası hukuk kuralları ya da kendi kabul ettiği bağlantılarıyla sınırlanan, serbestçe karar verme yetkisi.”*³⁹. Bu tanımlama göz önüne alındığında, uluslararası hukukta egemen olan devlet, yalnızca uluslararası hukukun öngördüğü sınırlayıcı düzenlemeler ile bağlıdır. Kendini sınırlama ise, devletin egemenliğinin sağladığı özgürlük ile iç içedir; bu anlamda kendini sınırlama hukuk düzeninin de temelini teşkil eder⁴⁰.

Egemenlik kavramının günümüzde uluslararası ilişkilerdeki görünüşünü anlamak için iç egemenlik ve dış egemenlik kavramlarına bakmak gerekir. İç egemenlik, bir devletin, kendi ülkesinin sınırları içerisinde, siyasi geleceğini ve rejimini belirlemekten başlayarak, her türlü iç işlerini düzenlemeye, bunları değiştirmeye ve uygulamaya koymaya ilişkin yetkisini ifade eder. Dış egemenlik ise devletlerin kendi aralarındaki ilişkileri, bir başka devletin baskısı altında kalmadan, serbestçe kurması ve yönetmesi anlamına gelmektedir⁴¹. Dış egemenlik, devletin uluslararası ilişkilerinde bağımsızlığı anlamına geldiğinden, devlet egemenliğinin kabul edilmesiyle beraber iki ilkeye kaynaklık etmiştir: devletlerin eşit egemenliği ilkesi ve iç işlerine karışmama ilkesi⁴².

³⁷ Duguit, **a.g.e.**, s. 384.

³⁸ Seha L. Meray, **Devletler Hukukuna Giriş**, Cilt:1., 3. Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1968, s. 300.

³⁹ Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017, s. 20.

⁴⁰ Doehring, **a.g.e.**, s. 139.

⁴¹ Meray, **a.g.e.**, s. 300.

⁴² Gözler, **a.g.e.**, s. 163. Pazarcı, **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, s. 22

1.2.2.2. Devletlerin Egemen Eşitliği ve İç İşlerine Karışmama İlkesi

Eşit in eşit üzerinde egemenliği olamayacağını ifade eden hukuk kuralı ile Westphalia'dan sonraki uluslararası hukuk düzenini yansıtan devletlerin egemen eşitliği her bir devletin kendi yetki alanları içerisindeki münhasırlığını vurgulamaktadır. Öyleyse uluslararası hukukta egemen eşitlik, devletlerin aynı haklara sahip olabilme ve borçlar altına girebilme yetilerindeki eşitliği ifade eden hukuksal statülerindeki bir eşitliktir; yoksa fiili bir eşitlik değildir⁴³. İç işlerine karışmama ilkesi yahut diğer adıyla iç işlerine karışma yasağı devletlerin, diğer devletlerin her türlü ulusal yetki alanına giren konulara müdahil olmaması gerekliliğini ifade etmekte olup devletlerin egemen eşitliği ilkesinin bir gereğidir.⁴⁴ Uluslararası Adalet Divanı, Nikaragua Davası'nda verdiği kararda, iç işlerine karışmama / müdahale etmeme ilkesinin her egemen devletin dış müdahaleye uğramaksızın işlerini yürütme hakkını içerdiğini vurgulamış ve her ne kadar ihlaline dair örnekler bulunsa da uluslararası teamülün önemli bir parçası olduğunu belirtmiştir⁴⁵.

Hangi tür müdahalelerin iç işlerine karışma olarak değerlendirileceği tartışmalı olduğu gibi, ne tür işlerin devletin ulusal yetkisi içerisinde olduğu da tam bir belirlilikten uzaktır. Bu hususta Uluslararası Daimî Adalet Divanı, bir konunun devletlerin yalnızca kendi yetkisi altına giren konulardan olduğunun belirlenmesinin göreceli olduğunu ve bu durumun uluslararası ilişkilerin gelişmesine bağlı olduğunu ifade etmiştir⁴⁶. Örneğin bu kapsamda alınan ve kimi devletler üzerinde ciddi etkiler doğuran ekonomik yaptırımların iç işlerine müdahale teşkil edip etmeyeceği belirgin değildir; uygulamada gelişecek teamüle ve her somut olayın kendi özelliğine göre bu soruna bir cevap vermek mümkün olacaktır⁴⁷.

⁴³ Pazarcı, **a.g.e.**, s. 22.

⁴⁴ BM uygulamaları ile iç işlerine karışmama ilkesinin bağdaşma ilişkisine dair bkz.: İlyas Doğan, **Devletler Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Astana Yayınları, 2016, s. 174. "İç İşlerine Karışmama İlkesinin Birleşmiş Milletler Lehine Aşınması" başlığı.

⁴⁵ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, Judgment of 27 June 1986, para. 202.

⁴⁶ Nationality Decrees Issued in Tunis and Morocco, Advisory Opinion of 7 February 1923, s. 24.

⁴⁷ Devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları ekonomik yaptırımları yasaklayan uluslararası hukuk kuralının mevcut olup olmadığı ve bu tür yaptırım politikalarının uluslararası hukuka uygunluğunu ele

İç işlerine karışma yasağı mutlak değildir; devletlerin uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri ve ilgili müdahaleye rızası istisnaları oluşturacaktır⁴⁸. Örneğin barış güçleri, gönderilen devletin de rızasını barındırdığı için iç işlerine karışmama ilkesine aykırılık teşkil etmez. Ayrıca insan haklarından doğan yükümlülüklerden bir kısmının ihlali durumlarında gerçekleştirilen müdahalelerin iç işlerine karışma yasağına aykırılık teşkil etmeyeceğini savunan görüşler bulunmaktadır. Devletlerin vatandaşlarına yönelik uyguladıkları sistematik ihlallerin varlığı hâlleri örneğin bir ırkın sistematik bir şekilde yok edilmesi, kişilerin işkenceye maruz bırakılması gibi durumlar bunlar arasında zikredilebilir⁴⁹.

Görüldüğü üzere BM sisteminde mutlak bir egemen eşitlik söz konusu değildir; Güvenlik Konseyi daimî üyelerine verilen veto yetkisi onları diğer üye devletler karşısında *primus inter pares* (eşitler arasında birinci) hâle getirmiştir. Daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisi çokça tartışılmış, Konsey’de gerçekleştirilmesi istenen reformun müsebbibi olarak gösterilmiştir. Konsey, örgütün en yüce amacı olan uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında başlıca sorumlu organ olduğu için gerek yetki gerek sorumluluk noktasında çok önemli bir pozisyonda ve BM’ye ilişkin hem etkinlik hem reform tartışmalarının merkezindedir.

Her ne kadar eşit egemenlik Şart’ın ilkelerinden biri olsa da veto yetkisinin daimî üyelere Şart tarafından tanınmış olması sebebiyle Şart’ın esasında üye devletler arasında tam bir eşit egemenlik niyeti taşımadığı söylenebilir. Nitekim Şart’ın baskın yapısal özelliği olan veto, esasında uluslararası bir taviz ve uzlaşının ürünüdür; zira Şart’ta veto olmasaydı, BM sistemindeki daimî üyelerin başını çektiği İkinci Dünya

alan bir çalışma için bkz.: Galip Engin Şimşek, “Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD’nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, Cilt:78, Sayı:4, 2020.

⁴⁸ Georg Nolte, “Article 2(7)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012., para. 5.

⁴⁹ Devletlerin gerçekleştirdiği insan hakları ihlallerinin ulusal yetki kapsamından zaman içindeki çıkışı ve eskiden ulusal yetki alanında görülen böylesi ihlallerin uluslararası daimî mahkemelerin yargı yetkisi kapsamına girmesi gibi hususlara dair, egemenlik kavramıyla insan hakları ilişkisini ele alan daha geniş bilgi için bkz.: Sercan Reçber, **İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu**, İstanbul, On İki Levha, 2016, s. 199-207.

Savaşı'nın Müttefik Devletleri, Şart'ın oluşmasını kabul etmemek niyetindeydi⁵⁰. Yani 2'nci Dünya Savaşı sonrası diğer devletlerin önünde iki seçenek mevcuttu: ya vetolu bir Şart yahut hiçbir şey. Nihayetinde Şart'ın kabulüyle beraber hem devletlerin eşit egemenliğinin kabul edildiği hem de daimî üyelere veto yetkisi verilerek eşitliğin olanaksız kılındığı, inceleyenin ikircikli yaklaştığı bir sistem teşekkül etmiştir.

Konsey'deki eşitliğe aykırı gözüken bu yapıdan farklı olarak tüm üye devletlerin temsil edildiği ve eşit oy hakkına sahip olduğu organ olan Genel Kurul ise örgütün en yüce amacını gerçekleştirmek noktasında ikincil yetkiye sahiptir. Birlik Kararı, Kurul'un sahip olduğu bu ikincil yetkinin kullanılma alanını şekillendirdiği ve bunu gerçekleştirirken kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiye edilebileceğini düzenlediği için kanaatimizce Genel Kurul'un örgüt tarihi boyunca aldığı en mühim kararlar arasındadır; belki de en önemlisidir. Birlik Kararı'nı ve bu karar doğrultusunda yapılan toplantıların mahiyetleri ile bu toplantılarda alınan kararları kavramak için örgüt organlarının yapısını anlamak ve uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında nasıl bir işlerlik ortaya koyduklarını kavramak gerekmektedir.

1.2.3. Birleşmiş Milletler'in Uluslararası Barış ve Güvenlik ile İlgili Ana Organları

BM Şartı madde 7'de düzenlendiği üzere, örgütün altı ana organı mevcuttur. Bunlar: Genel Kurul, Güvenlik Konseyi, Ekonomik ve Sosyal Konsey, Vesayet Konseyi, Uluslararası Adalet Divanı ve Sekreterliktir⁵¹. Bu çalışma, özellikle Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin yetkileri etrafında bir inceleme gerektirdiği için bu iki organ hususi olarak ele alınacaktır. Uluslararası Adalet Divanı'nın karar ve görüşleri çalışma boyunca yer bulacağından ötürü Divan'ın yapısı ve işlevleri yüzeysel olarak aktarılacaktır. Ekonomik ve Sosyal Konsey, Sekreteryaya ve Vesayet Konseyi'ne, konumuz özelinde bir önem arz etmediklerinden ötürü değinilmeyecektir.

⁵⁰ Bardo Fassbender, **UN security council reform and the right of veto: a constitutional perspective**, Brill Nijhoff, 1998, s. 8. Aktaran: Andrew J Carswell, "Unblocking the UN Security Council: The Uniting for Peace Resolution", **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt:18, Sayı:3, 2013, s. 478.

⁵¹ Örgütün faaliyet yapısını gösteren; asli organları ve organların altında çalışan komisyon ve kurulları gösteren bir tablo için: Hanhimäki, **a.g.e.**, s. 28.

Uluslararası Adalet Divanı, evrensel nitelikli genel yetkili bir mahkemedir. Divan, BM'nin temel yargı organıdır⁵². BM üyesi devletler, bu üyelikleri sebebiyle Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'ne de taraftırlar; üye olmayan devletlerin ise Statü'ye ayrıca taraf olabilmeleri mümkündür⁵³. Divanın iki temel görevi vardır; bunlar devletlerarası hukuki uyuşmazlık davalarına bakmak ve danışma görüşü vermektir.

Yargı yetkisine devlet dışı birimler başvuramaz; uyuşmazlığın görülmesi için uyuşmazlık tarafı devletlerin bunu kabul etmiş olması gerekir. Yani divanın yargı yetkisi ihtiyaridir fakat nihai karar bağlayıcıdır. Karar yalnızca uyuşmazlık tarafı devletleri, ilgili dava için bağlar⁵⁴. Bu bağlayıcılık icrai bir güç taşıma anlamına gelmese de Güvenlik Konseyi kararın uygulanması için tavsiyede bulunabilir yahut alınacak önlemleri kararlaştırabilir⁵⁵. Bu durum aynı zamanda şu anlama gelmektedir: Güvenlik Konseyi daimî üyesi olan devletlerden birinin taraf olduğu Divan kararının daimî üye aleyhine sonuçlanması durumunda, beş daimî üyeden herhangi biri Güvenlik Konseyi'nde veto yetkisini kullanarak bu kararın kendisi için uygulanmasının önüne geçebilir. Nitekim Amerika Birleşik Devletleri, Nikaragua ile kendisi arasındaki uyuşmazlıkta bu şekilde hareket etmiş ve Divan kararını⁵⁶ işlevsiz bırakmıştır⁵⁷.

Divan'dan danışma görüşünü BM organları ve uzmanlık kuruluşları isteyebilir; devletler talepte bulunamaz. Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi herhangi bir hukuksal sorun hakkında danışma görüşü talep edebilirken, diğer organlar ve uzmanlık kuruluşları yalnızca kendi çalışma alanlarına ilişkin konularda görüş talep edebilir⁵⁸.

⁵² BM Şartı Madde 92, UAD Statüsü Madde 1.

Divan yapısını kısaca ele alırsak: Divan, 9 yıllık görev süresi için seçilen ve yeniden seçilebilen (UAD Statüsü madde 93) 15 yargıçtan (UAD Statüsü madde 2) oluşur. Uyuşmazlığa taraf devletlerden birinin uyuşunda bulunan bir yargıç Divan'da bulunuyorsa, diğer taraf kendi uyuşundan bir yargıç atama hakkına sahiptir. Şayet iki tarafın da uyuşundan yargıç bulunmuyorsa, bu hak iki tarafa da tanınmıştır. (UAD Statüsü madde 31).

⁵³ BM Şartı Madde 93.

⁵⁴ UAD Statüsü Madde 59.

⁵⁵ BM Şartı Madde 94.

⁵⁶ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Judgment of 27 June 1986.

⁵⁷ Denk, **a.g.e.**, s. 203-204.

⁵⁸ BM Şartı Madde 96.

Bu konu soyut olmalıdır; belirli bir olay üzerinden danışma görüşü talep edilemez. Görüşler tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı değildir ancak uygulamada hukuk doğurma etkisi bakımından önemli bir rol oynamaktadır⁵⁹.

Uluslararası Adalet Divanı'nın BM'nin yargı organı olması sebebiyle çalışma konumuz ile ilgili pek çok konu gerek Divan'ın yargı yetkisi kapsamında dava olarak görülmüş gerekse Divan bu konularda danışma görüşü vermiştir, bu sebeple çalışma boyunca pek çok farklı yerde ilgili karar ve görüşlere değinilmiştir. Bunlar uluslararası hukuka kaynaklık etmek açısından büyük öneme sahiptir. Çalışma boyunca Divan'ın hükme konu alan karar veya görüşünün yanı sıra, önemi doğrultusunda yargıçların karşı ve ayrı görüşleri de zikredilmiştir.

1.2.3.1. Genel Kurul: Tüm Üyelerin Temsil Edildiği Organ

Genel Kurul, tüm üye devletlerin temsil edildiği tek organdır. Hemen hemen tüm dünya devletleri BM'ye üye olduğu için Kurul, dünya siyasetinin en belirgin şekilde ortaya konulduğu ve doğrudan tartışıldığı mecradır. Bu sebeple, *dünya kasabası oturumu* yahut *insanlığın açık/görünen vicdanı* şeklinde sıfatlandırılmıştır⁶⁰ ve özünde müzakere etmek, değerlendirmek ve eleştirip tartışmak için oluşturulmuştur⁶¹. 193 devletin temsil edildiği bir organ olması hasebiyle White'a göre, şayet uluslararası toplumu temsil ettiğini yahut kendinde somutlaştırdığını öne sürebilecek bir oluşum varsa, o yegâne oluşum Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'dur. Bu geniş temsil kapasitesinin yanında Kurul kolektif güvenlik yani uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin meselelerde ikincil yetkiye, insan hakları söz konusu olduğunda da başlıca yetkiye sahip organdır⁶².

Kurul her yıl bir kere toplanarak olağan toplantılarını gerçekleştirir⁶³. Tüm üye devletlerin temsil edildiği bu organda üyeler eşit statüdedir ve alınacak kararlar için

⁵⁹ Sur, **a.g.e.**, s. 206.

⁶⁰ Eckart Klein, Stefanie Schmahl, "Article 10", **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikolai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012., para. 2.

⁶¹ Yearbook of the United Nations 1946-1947, s. 51.

⁶² White, **a.g.e.**, s. 38.

⁶³ Dapo Akande, "International Organizations", **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 248-279, s. 275.

birer oya sahiptirler. Her bir üye devlet toplantılara en fazla beş kişilik temsilci heyetiyle katılabilir. Üyelerin çoğunluğunun yahut Güvenlik Konseyi'nin talebi olursa Kurul olağanüstü toplantılar gerçekleştirebilir. Aynı zamanda bu çalışmanın konusu olan Barış İçin Birlik kararı çerçevesinde de acil olağanüstü toplantılar gerçekleştirilebilir.

Olağan toplantılar yıl boyunca devam etmektedir; her bir toplantı yılı Eylül'de başlayıp takip eden yılın Eylül'ünde sona erer ve gündem genel itibariyle altı ana komitenin⁶⁴ faaliyetleri çerçevesinde belirlenir. Kurul genel yetkiye sahip bir organ olduğu ve bu sebeple pek çok konu ile ilgilenmesi gerektiği için alt komisyonlar oluşturmuştur ve konu bazında görevlendirmelerde bulunarak bu işlerini komisyonlar ile özel ve genel komitelere gördürmektedir. Kurul'un yapısı bu çalışma için önem arz etmediğinden daha fazlasına değinilmeyecektir⁶⁵.

Kurul kararlarını hazır bulunan ve oy veren üyelerin oy çokluğu ile, önemli sorunların varlığı hâlinde ise hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte ikilik oy çokluğuyla alır⁶⁶. Hangi sorunların önemli sorunlar olacağına örnek olarak birkaç husus madde 18'de sayılmıştır, bunlar arasında; yeni üye kabulü, üyelikten çıkarma, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin verilen tavsiyeler ve Konsey'in sürekli olmayan üyelerinin seçimi zikredilebilir. Hangi sorunların önemli olup olmayacağı kararı da yine basit oy çokluğu ile alınır. Kurul uygulamada konsensüs yolu ile de kararlar almaktadır.

Daha önce kısmen bahsedildiği ve ileride ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere uluslararası barış ve güvenliği sağlamada başlıca sorumlu organ olan Konsey, Şart'ın 7'nci bölümü uyarınca üye devletleri bağlayan zorlayıcı kararlar alabilmektedir. Bu çalışmada ele alınan Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlar Genel Kurul

⁶⁴ Altı ana komite ve diğer komitelerin çalışma alanlarına ve faaliyetlerine şuradan ulaşılabilir: <https://www.un.org/en/ga/maincommittees/index.shtml> erişim tarihi: 19.01.2021

Altı ana komite şunlardır: silahsızlanma ve uluslararası güvenliğe ilişkin komite, ekonomi ve finansla ilişkin komite, sosyal, insani ve kültürel işlere ilişkin komite, özel politika ve sömürgeciliğin sonlandırılmasına ilişkin komite, idari ve bütçe işlerine ilişkin komite, hukuki işlere ilişkin komite.

⁶⁵ Genel Kurul'un yapısına; oluşturulan komisyon ve komitelere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Hilal Önal, "Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Rolü", Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019 s. 28-46.

⁶⁶ BM Şartı madde 18.

kararları olduğundan, uluslararası barışı sağlama hususunda ikincil yetkiye sahip organ olan Kurul kararlarının niteliğinin belirlenmesi elzemdir.

1.2.3.1.1. Genel Kurul Kararlarının Hukuki Niteliği

Kurul kararları bağlayıcı nitelikte değildir; tavsiye⁶⁷ niteliğindedir. Fakat istisnai olarak bazı kararları bağlayıcıdır, bunlar örgütün iç işleyişine dair aldığı kararlardır⁶⁸. Uluslararası Adalet Divanı da 1962’de verdiği bir danışma görüşünde Kurul kararlarının yalnızca tavsiye niteliğinde kararlardan oluşmadığını; belirli hususlarda aldığı kararların bağlayıcı nitelikte olduğunu belirtmiş ve bağlayıcı kararlar olarak örgütün iç işleyişine ilişkin, örneğin üyelikten kaynaklanan hak ve ayrıcalıkların kaldırılmasına (askıya alınması) ilişkin ve üyelikten çıkarma ile bütçe sorunlarına ilişkin meseleleri zikretmiştir⁶⁹.

Bu çalışmanın konusu, Kurul’un uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına yönelik kararları ile ilgili olduğundan ve örgütün iç işleyişine ilişkin konulara ve bu çerçevede alınan kararlara değinilmeyeceğinden, çalışmada zikredilen kararların tavsiye niteliğinden öteye gitmeyen kararlar olduğu hatırd tutulmalıdır. Ancak Krasno ve Das’ın belirttiği üzere *Kurul kararları, hukukî bakış açısıyla bağlayıcı olmasa da, fevkalade bir ahlakî gücü barındırır*⁷⁰. Benzer bir yorumu Aral şu şekilde ifade etmiştir: “...*bu organın kabul ettiği kararların ciddi bir siyasi ve ahlaki ağırlığı vardır.*”⁷¹. Bu ifadeler, Kurul’da tüm üye devletlerin temsil edilmesi ve önemli konular söz konusu olduğunda, ki uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması bunlar arasındadır, kararların asgari olarak üçte ikilik bir çoğunluk ile alınmasıyla

⁶⁷ “Tavsiye terimi, kelimenin alışılmış ve sözlük anlamıyla bağlayıcı ve buyurucu nitelikten yoksun bir tasarrufu belirtmektedir.” Cem Sar, “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararının Hukuki Değeri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt:21, Sayı:04, 1966, s. 243-244.

⁶⁸ Malcolm N. Shaw, **Uluslararası Hukuk**, Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek, 8. Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018, s. 890. Akande, **a.g.e.**, s. 275.

Örneğin, zamanın Genel Sekreteri Hammarskjöld, hazırlamış olduğu yıllık raporda, örgütün iç çalışmaları ile ve verilecek mali katkılar dışındaki Kurul kararlarının bağlayıcı güce sahip olmadığına değinmiştir. Bkz.: Introduction to the Annual Report of the Secretary General on the Work of the Organization, 16 June 1950 – 15 June 1961, s. 3.

⁶⁹ Certain Expenses of the United Nations, Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 163.

⁷⁰ Jean Krasno, Mitushi Das, **The Uniting for Peace resolution and other ways of circumventing the authority of the Security Council**, Routledge, 2008, ss. 173-196, s. 191.

⁷¹ Aral, **a.g.e.**, s. 10.

açıklanabilir. Nitekim Kurul'un BM'nin ilkelerinden olan eşit egemenliğin tam yansıdığı organ olması ve tüm devletlerin alınan kararlarda söz sahibi olması hasebiyle, Kurul kararları devletlerin bir konu üzerindeki temayülünü göstermekte ve eşit egemen birimlerin konu özelindeki genel görüşünü yansıtmaktadır.

Hâsılı, çalışma boyunca Genel Kurul özelinde kullanılan *karar* ifadesinden aksi belirtilmedikçe tavsiye niteliğindeki kararlar anlaşılmalıdır. Zira bu çalışmada bağlayıcı kararlar zikredilmeyeceğinden bağlayıcı karar – tavsiye karar şeklinde bir ayırım yapılmasına ihtiyaç yoktur. Kısacası Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması kapsamında aldığı kararlar -ve dolayısıyla Birlik Kararı ile Birlik Kararı'na dayanılarak alınan kararlar- tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı gücü haiz değildir. Devletler, Birlik Kararı çerçevesinde Kurul'un almış olduğu tavsiye kararları yerine getirmekte ve karara uygun eylemlerle hareket etmekte serbesttir⁷².

1.2.3.1.2. Genel Kurul Kararlarının Teamül ile İlişkisi

Genel Kurul kararlarının üye devletlerin çoğunluğu ve hatta kimi zaman konsensüs yolu ile farazi olarak tamamıyla alınması, uluslararası hukukta devletlerin temayüllerini ve çoğunluğun görünüşünü yansıtmakta; bir nevi uluslararası kamu düzenini ortaya koymaktadır. Bu ise akla, tavsiye niteliğindeki Kurul kararlarının, uluslararası hukukun kaynaklarından olan ve uluslararası hukuk kişileri için bağlayıcı olan teamülü oluşturup oluşturmadığı sorusunu akla getirmektedir. Bağlayıcı olmayan Kurul kararlarının bağlayıcı nitelikteki teamülleri oluşturup oluşturamayacağı dikkatle ele alınmalıdır. Kararların teamül olarak bağlayıcılık kazanma ve uluslararası hukukun asli kaynakları arasında yer alma imkânı konumuz özelinde ciddi önemi haizdir. Burada genel olarak Kurul kararları ile teamüller arasındaki ilişki incelenecektir. Birlik Kararı ve kuvvet kullanma arasındaki ilişkiye dair olan teamül konusu, 3'üncü bölümde ele alınacaktır.

⁷² Larry D Johnson, ““Uniting for Peace”: Does it Still Serve Any Useful Purpose?”, *AJIL Unbound*, Cilt:108, 2014, s. 107.

Birçok Kurul kararı, uluslararası hukuk kaynaklarının zikredildiği Uluslararası Adalet Divanı Statüsü'nün 38'inci maddesindeki⁷³ teamüller için bir başlangıç noktası sayılmaktadır. UAD Statüsü madde 38/1'e göre: "*Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan; ... b. hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası teamül kurallarını ... uygular.*" Uluslararası hukukun kaynaklarına dair en bilinen ve herkesçe geçerli kabul edilen bu maddenin genel geçerliği konusunda bir ihtilaf bulunmamaktadır.⁷⁴

Uluslararası teamülün varlığı için gerekli olan unsurlar⁷⁵, sürekli ve aynı yöndeki devlet uygulamaları⁷⁶ ve devletlerin bunu hukuki bir yükümlülük inancı (*opinio juris sive necessitatis*) ile yapmasıdır⁷⁷. Devletlerin bir davranışı hukuk kuralı olduğu ve hukuki yükümlülüklerini yerine getirdikleri inancı dışında yapması durumunda ise, sürekli eylemleri olsa dahi *opinio juris* yani manevi unsuru oluşmaz⁷⁸. Nitekim devletlerin nezaket yahut gelenek üzere gerçekleştirdikleri pek çok değişmeyen davranışları vardır ancak hukuki bir görev inancı olmaması sebebiyle bunlar *opinio juris*'i oluşturmamaktadır.⁷⁹

⁷³ UAD Statüsü madde 38/1: "*Kendisine sunulan uyuşmazlıkları uluslararası hukuka uygun olarak çözmekle görevli olan Divan; ... b. hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak uluslararası teamül kurallarını ... uygular.*"

⁷⁴ Shaw, **a.g.e.**, s. 50.

⁷⁵ Teamülü oluşturan unsurlar hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Hugh Thirlway, "The Sources of International Law", **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 91-117, s. 98-103.

⁷⁶ Uluslararası Adalet Divanı, Nikaragua davasındaki hükmünde teamülün oluşması için gerekli olan devlet uygulamalarının ilgili hükümle mutlak bir uyumluluk içinde olmasına lüzum olmadığını ifade etmiştir. Devlet uygulamaları için bu uygulamaların ilgili kuralla uyum içerisinde olması gerektiğini belirtmiştir. Yani Divan, kural ile genel bir uyumluluğu bu anlamda yeterli bulmaktadır. Ayrıca Divan, teamülün oluşmasının akabinde ilgili teamüle aykırı olarak gerçekleşen davranışların, yeni bir kuralın oluşması için gereken belirti ve kanıtlar olarak değil; aksine ilgili teamül kuralının ihlali şeklinde yorumlanması gerektiğini aktarmıştır. Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 186.

⁷⁷ Anders Henriksen, **International Law**, New York, Oxford University Press, 2017, s. 24-28.

North Sea Continental Shelf Case, Judgment of 20 February 1969, para. 77.

⁷⁸ **A.k.**, "The need for such a belief, i.e., the existence of a subjective element, is implicit in the very notion of the *opinio juris sive necessitatis*. The States concerned must therefore feel that they are conforming to what amounts to a legal obligation. The frequency, or even habitual character of the acts is not in itself enough."

⁷⁹ **A.k.**, "There are many international acts, e.g., in the field of ceremonial and protocol, which are performed almost invariably, but which are motivated only by considerations of courtesy, convenience or tradition, and not by any sense of legal duty."

Uluslararası Adalet Divanı, Kurul kararlarının bağlayıcı olmamasına rağmen normatif bir değere sahip olabileceğini belirtmiştir. Divan’a göre, belirli şartların varlığında Kurul kararları *opinio juris*’in ortaya çıkmasını sağlayabileceği gibi, aslen var olan teamüllerin kanıtlanmasında önemli deliller ortaya koyabilmektedir⁸⁰. Hâsılı Kurul kararlarının kendisi yeni bir teamül oluşturmaya da *opinio juris* için bir işaret olabilir yahut hâlihazırda var olan bir teamüle delil teşkil edebilirler.⁸¹ Nitekim Divan, Genel Kurul tarafından alınan Dostça İlişkiler Bildirisi’ni örnek vererek, Genel Kurul kararlarının *opinio juris*’i meydana getirebileceğini ifade etmiştir.⁸²

Uluslararası Hukuk Derneği⁸³, Londra konferansı sonucundaki raporunda BM Genel Kurulu’nun kararlarına ilişkin benzer sonuçlara varmıştır. Buna göre Kurul kararları bazı durumların varlığında teamülün varlığına delil teşkil edebilir, oluşmakta olan teamülün açıklığa kavuşturulmasını sağlayabilir yahut oluşum aşamasındaki teamüle katkı sağlayabilir. Ancak genel kural, Kurul kararlarının *ipso facto* (kendiliğinden) yeni teamül oluşturmaz⁸⁴. Çok nadir durumlarda; örneğin kararın oy birliği ile alındığı ve tarafların niyetlerinin açıkça yeni bir uluslararası hukuk kuralı oluşturmak olduğunun aşikâr olduğu durumlarda ise bir istisna olarak teamül oluşabileceği raporda belirtilmiştir⁸⁵.

Sar’a göre Kurul’un kararları teamülün ancak psikolojik unsuru olan hukuki zorunluluk inancıyla yapılmasını karşılayabilir, devletlerin uygulamalarını karşılayamaz⁸⁶. Her ne kadar devletlerin tek taraflı beyanları onları bağlayıcı özellikler

Henriksen, *a.g.e.*, s. 27-28.

⁸⁰ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996, para. 70.

⁸¹ Naim Demirel, **Uluslararası Hukukun Kaynakları**, İstanbul, Der Yayınları, 2019, s. 153.

⁸² Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 188 ve 191.

⁸³ Uluslararası Hukuk Derneği (International Law Association), 1873’te Brüksel’de kurulan, amacı uluslararası kamu ve özel hukukunun çalışılması, netleştirilmesi ve geliştirilmesi olan kuruluştur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us/aboutus2> erişim tarihi: 26.07.21.

⁸⁴ Yetersiz yahut hiç olmayan devlet uygulamasına rağmen birtakım farklı deliller aracılığı ile devletlerin bir hususu teamül olarak gördüğüne ve bu sebeple Genel Kurul kararlarının hukuk oluşturu niteliğine sahip olduğuna dair görüş için bkz.: Thirlway, *a.g.e.*, s. 98.

⁸⁵ Genel Kurul kararlarına dair rapordaki ayrıntılı bilgi için bkz.: International Law Association, London Conference (2000), Committee on Formation of Customary (General) International Law, Final Report of the Committee, Statement of Principles Applicable to the Formation of General Customary International Law, s. 55-65.

⁸⁶ Sar, *a.g.e.*, s. 271-272.

gösterebilse de salt “*oylama*” devlet uygulaması sayılmak için yetersizdir⁸⁷. Zira Kuzey Denizi Kıta Sahanlığı davasında Divan’ın ifade ettiği üzere, yeni bir teamül kuralının oluşabilmesi için zorunlu olan ön koşul olan devlet uygulamasının, bütünüyle ve kısa bir süre de olsa istikrarlı bir şekilde uygulanması gerekir. Bunun da ötesinde, devlet uygulaması, bir hukuki yükümlülüğün genel olarak kabul edildiğini ortaya koymalıdır⁸⁸.

Kurul kararları özü itibarıyla tavsiye edici nitelikte olduğu için devletlerce bir hukuki yükümlülüğün ortaya konulduğunu söylemek kararların özüne aykırı olacaktır. Öyleyse ileride teamülün oluşması için bir adım teşkil edebilecek yahut manevi unsur olan *opinio juris*’i doğrudan oluşturacak olsa da⁸⁹ Kurul kararlarının bizzat kendilerinin teamül oluşturduğunu söylemek kanaatimizce mümkün değildir.

Kurul kararları, uluslararası hukukun kaynakları için yol gösterici nitelikte olup kaynakların oluşumunda *kılavuz rolü* üstlenebilmektedir. Hukuk oluşturma özelliklerinden yoksun olmaları sebebiyle Kurul kararları, uluslararası hukuk kaynaklarının oluşumu için bir ara işlev görmekte, kaynakların oluşması için bir yol açmaktadır⁹⁰. Sar’ın ifadesi bu başlığı özetleyici niteliktedir: “...*Bu yüzden Kurul kararları Milletlerarası Hukukun oluşumunda doğrudan doğruya yaratıcı bir rol oynamamakla birlikte, bir yandan tedrici geliştirme ve kodifikasyonda kılavuzluk, öte yandan oluşum sürecinde bir aşama, ya da bağ olma görevlerini yerine getirmektedirler.*”

⁸⁷ A.e., Klein ve Schmahl da yalnızca oylamanın devlet uygulaması için yeterli olmadığını ve devletlerin örgüt dışında eylemlerini açıkça göstermek suretiyle ilgili kuralla bağlılıklarını ifade etmeleri gerektiğini söylemektedirler. Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 53.

Aksi görüş için bkz.: Obed Y Asamoah, **The Legal Significance of the Declarations of the General Assembly of the United Nations**, Martinus Nijhoff, 1966, s. 46 vd. Asamoah’ın bu yaklaşımı, yani oy birliği yahut oy çokluğu durumlarında Genel Kurul kararlarının genel uygulama olarak değerlendirilerek maddi unsuru da sağladığına ilişkin yaklaşımı, genel uygulamanın çok geniş yorumlanması olarak görülerek Herdegen tarafından eleştirilmiştir. Aktaran: Denirel, **Uluslararası Hukukun Kaynakları**, s. 166.

⁸⁸ North Sea Continental Shelf Case, Judgment of 20 February 1969, para. 74.

⁸⁹ Kurul kararlarının uluslararası teamül hukukun varlığına delil oluşturabileceği, teamülün oluşmasını netleştirme işlevi görebileceği ve yine oluşumuna katkı sağlayabileceği konusunda genel bir kabul vardır. Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 51.

⁹⁰ Sar, **a.g.e.**, s. 267.

Kurul kararlarına uygun şekilde gerçekleşen sürekli ve aynı yöndeki devlet uygulamalarının sayesinde, tavsiye niteliğindeki Kurul kararlarının nihayetinde bağlayıcı olan teamüle evrilme imkânının olduğunu söylemek mümkündür. Uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin aldığı kararlar tavsiye niteliğinde olan Genel Kurul incelendiğine göre, bu hususta bağlayıcı kararlar alabilen ve başlıca sorumlu organ olan Güvenlik Konseyi ele alınmalıdır.

1.2.3.2. Güvenlik Konseyi: Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanmasında Başlıca Sorumlu Organ

Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında başlıca sorumlu organdır⁹¹. Genel Kurul ile birlikte örgütün omurgasını oluşturan Konsey, görevi gereği sürekli bir yapıya sahip olup üyelerin temsilcileri daimî surette BM'nin merkezi New York'ta bulunur ve her an toplanmaya müsaittir⁹². Bu süreklilik yapısı, örgütün daha hızlı karar alabilmesi, aktif ve etkili bir mekanizmanın oluşması için teşkil edilmiştir.

1945'te BM Şartı kabul edildiğinde Güvenlik Konseyi 11 üyeli olarak oluşturulmuştu, bunlardan beş tanesini daimî üyeler teşkil etmekte iken geri kalan altısı geçici üye idi. Sömürgelerin bağımsızlıklarına kavuşması sonucu Birleşmiş Milletler'in üye sayısının artmasını takiben 1963'te alınan karar⁹³ ile birlikte geçici üyelerin sayısı dört artırılmıştır. Böylece şu anki yapıda Konsey toplam 15 üyeden müteşekkildir; bu üyelerden 5 tanesi ismen Şart'ta zikredilmiştir; daimî üye statüsünde

⁹¹ BM Şartı Madde 24. Şart incelendiğinde görülmektedir ki, Genel Kurul ile Güvenlik Konseyi arasında sistem temel olarak görev ve yetki paylaşımı öngörülmektedir; yani iki organ da örgütün temel amacını gerçekleştirmek amacıyla hareket eden dışlılardır. Topal'ın ifadesiyle: *"Esasında bu iki organ, birbirinin alternatifi değil birbirinin tamamlayıcısıdır."* Ahmet Hamdi Topal, *"Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği"*, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı:19, Ekim 2014, s. 118.

⁹² BM Şartı Madde 28/1. Madde 28/3'e göre Güvenlik Konseyi, dilerse merkez dışında herhangi bir yerde de toplanabilir.

⁹³ "Güvenlik Konseyi ve Ekonomik ve Sosyal Konsey'de Hakça Temsil Hususu" başlıklı ve 1991 sayılı BM Genel Kurul kararı için bkz.: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/wmp-a-res-1991a-xviii.php> erişim tarihi: 23.12.2020.

Bu karar ile 23 ve dolayısıyla 27'nci maddelerde değişiklik yapıldığı gibi, geçici üyelerin seçiminde nasıl bir coğrafi dağılımın yapılacağı, yani hangi bölgelerden kaç üye seçileceği de gösterilmiştir. Buna göre Afrika ve Asya devletlerinden 5 üye, Doğu Avrupa devletlerinden 1 üye, Latin Amerika devletlerinden 2 üye ve Doğu Avrupa ile diğer devletlerden 2 üye seçilecektir.

olup değişmezler. Bu üyeler; Rusya, Çin Cumhuriyeti, Fransa, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ve Amerika Birleşik Devletleri'dir. Diğer 10 üye ise geçici üyedirler⁹⁴; Genel Kurul tarafından coğrafi dağılım göz önünde tutularak 2 yıllık bir süre için seçilirler. Bir dönem aralık olmak kaydı ile tekrar seçilebilirler⁹⁵.

Güvenlik Konseyi, örgütün kurulduğu tarihten 1990'lara kadar Soğuk Savaş nedeniyle yeterince etkin hareket edememiş; Şart kapsamında kendisinden beklenen görevleri gereğince ifa edememiştir. Örneğin ABD'nin Vietnam'ı, Dominik'i ve Panama'yı işgali, Sovyetler Birliği'nin ise Macaristan'ı, Çekoslovakya'yı ve Afganistan'ı işgali karşısında Konsey herhangi bir adım atamamıştır. Bu iki devletin Konsey'in daimî üyeleri olması ve bu sebeple kendilerine karşı yöneltilmek istenen bir kararın Konsey'den veto sebebiyle geçmesinin mümkün olmadığı da elbette söylenebilir. Soğuk Savaş'ın sonrasında ise Konsey'in daha etkin hareket ettiğini söylemek mümkündür⁹⁶. Soğuk Savaş'ın sona erdiği tarihlerde BM, dünya devletlerinin büyük çoğunluğunu bünyesinde barındırmaktadır.

Birleşmiş Milletler'in kurulduğu zaman itibariyle 51 kurucu üye için 5'i daimî üye olmak üzere toplam 11 Güvenlik Konseyi üyesi var iken, günümüzde 193 üyeye sahip olan Güvenlik Konseyi'nin yapısında daimî üyelerin aynı sayıda ve yapıda kalmış olması, geçici üyelerin sayısının ise 6'dan 10'a çıkartılmış olması, temsilde eksilikler olduğundan bahisle Konsey'de reform gerçekleştirilmesine ilişkin pek çok

⁹⁴ Geçici üyelerin güncel olarak hangi devletler olduğuna dair: <https://www.un.org/securitycouncil/content/current-members> erişim tarihi: 24.12.2020.

⁹⁵ BM Şartı Madde 23.

⁹⁶ Aral, **a.g.e.**, s. 11-12. Aral ayrıca, Konsey'in faaliyetlerini bir nevi taraflı bulmaktadır. Buna örnek olarak Irak'ın Kuveyt'i işgali ile İran'ı işgali arasında Konsey'in takındığı tutum farklılığını göstermektedir. Konsey'in daimî üyelerin bir manipülasyon aracına dönüştüğü kanaatinde olan Aral, uluslararası toplum nezdinde Konsey'in görevlerini yerine getireceğine dair olan inancın kalmadığı fikrindedir. Özellikle daimî üyeler arasında temsil edilmeyen bir kısım Asya halkları ile Afrika halklarının ve özelde İslam dünyasının beklentilerini karşılamaktan uzak bir organ olduğunun altını çizmektedir. **A.e.**, s. 14. Bu sebeple Konsey'in yapısı itibariyle tartışmalı olduğu görülmektedir; zira uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması görevi kendisine verilen, bir nevi bu amacın garantörü olan Konsey'in, uygulamadaki tavır ve tutumları sebebiyle garantör mü yoksa aksine uluslararası barışın sağlanmasının önünde bir engel mi olduğu soruları zihinleri meşgul etmektedir. **A.e.**, s. 18.

Topal da benzer şekilde Konsey'in olaylar karşısındaki farklı tutumunu Konsey'i başarısızlığa götüren sebepler arasında zikretmekte ve bu başarısızlığı sebebiyle uluslararası toplumda inandırıcılığını ve güvenilirliğini kaybettiğini ifade etmektedir. Topal, **a.g.e.**, s. 107-109.

çalışmayı beraberinde getirmiştir⁹⁷. Reform faaliyetleri çalışma özelinde birincil önem arz etmediğinden ayrıca ele alınmayacaktır. Ancak daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisi Birlik Kararı'nın alınmasının temel sebebi olduğundan ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

1.2.3.2.1. Karar Alma ve Veto Yetkisi

Karar alma usulü, Milletler Cemiyeti sisteminden Birleşmiş Milletler sistemine geçişteki en büyük ve temel farklılıklardan birini oluşturmaktadır. Zira Milletler Cemiyeti'nde Konsey kararları oy birliği ile alınmakta idi⁹⁸, herhangi bir devlet ise veto yetkisine sahip değildi. Birleşmiş Milletler Şartı ile bu durum değiştirilmiştir. Buna göre Birleşmiş Milletler sisteminde Güvenlik Konseyi'nde karar alınması için 9 üyenin olumlu oyu gereklidir⁹⁹. Her üyenin bir oy hakkı vardır¹⁰⁰. Konsey'in aldığı kararlara karşı herhangi bir yargı mekanizması yoktur, kararları nihaidir.

Usule ilişkin konularda 15 üyenin herhangi 9'unun olumlu oyu kararın alınabilmesi için yeterli iken esasa ilişkin konularda 9 olumlu oyun yanı sıra daimî üyelerin tamamının da mutabık oy (*concurring vote*) kullanmış olması

⁹⁷ Reform tartışmaları çerçevesinde getirilen öneriler hakkında müstakil çalışmalar için bkz.: Yehuda Z. Blum, "Proposals for UN Security Council Reform", **The American Journal of International Law**, Cilt:99, Sayı:3, 2005. Medine Çağlayan, "The United Nations Security Council Reforms In a Changing World Order", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.

Aral'ın, BM Güvenlik Konseyi'nin yeniden yapılandırılmasına dair ele aldığı sorunları ve getirdiği önerileri incelemek için bkz.: Aral, **a.g.e.**, s. 20-21.

⁹⁸ Milletler Cemiyeti Misakı madde 5.

⁹⁹ Uluslararası Adalet Divanı yargıçlarının seçimi ise bunun istisnasıdır. UAD Statüsü'ne göre Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'da oyların salt çoğunluğunu almak yeterlidir. Buna göre seçilebilmek için Güvenlik Konseyi'nde alınması gereken olumlu oy sayısı 8'dir.

Konsey'de 11 üyenin bulunduğu dönemde kararlar 7 olumlu oy ile alınmaktaydı. 15 üyeye çıkartılmasının ardından bu sayı 9'a çıkarılmıştır.

¹⁰⁰ BM Şartı Madde 27/1.

Uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüne ilişkin Güvenlik Konseyi'nde alınacak kararlarda uyuşmazlık tarafı devletlerin oylamaya katılmayacağı düzenlenmiştir. BM Şartı Madde 27/3: "...ancak, VI. bölüm ile 52. maddenin 3. fıkrası hükümleri uyarınca alınan kararlarda bir uyuşmazlığa taraf olan oylamaya katılamaz."

Buna göre bu durum alınacak kararın geçerliğini etkilemeyecektir. Aynı zamanda Konsey, görüşülen bir sorunun, Konsey üyesi olmayan örgüt üyesi bir devletin çıkarlarını etkileyecek nitelikte olduğu kanaatinde ise, bu devletin görüşmeye oy hakkı olmaksızın katılması mümkündür. Şayet Konsey üyesi olmayan bir örgüt üyesi devlet yahut örgüt üyesi olmayan herhangi bir devlet Konsey'de görüşülecek uyuşmazlığa taraf ise bu durumda yine oy hakkı olmaksızın görüşmelere çağrılabilir; örgüt üyesi olmayan devletin katılım koşullarını Konsey belirleyecektir. Ayrıca bkz.: BM Şartı Madde 31 ve 32.

gerekmektedir¹⁰¹. Bu şu anlama gelmektedir ki, daimî üyeler esasa ilişkin konularda kararın alınmamasını sağlayabilirler; buna *veto yetkisi* denmektedir¹⁰². Şart'ın metninde değişikliğe gidilmesi ise daha sıkı şartlara bağlanmıştır. Buna göre değişiklik için Genel Kurul'un üçte iki çoğunluğu ve Güvenlik Konseyi üyelerinin dokuzunun oyu gerekir; daimî üyeler bu konuda da veto hakkına sahiptir¹⁰³.

Karar alma usulünü ve lafzen zikretmese de veto yetkisini düzenleyen madde 27'deki hüküm, daimî üyelerin esasa ilişkin konularda veto yetkisini kullanmasına herhangi bir koşul getirmemiştir, böylece veto kullanımı uygulamada daha ziyade siyasi saikerle karşımıza çıkmaktadır. Vetonun kullanılması için bir koşul bulunmadığı gibi, veto yetkisini kullanarak bir karara olumsuz oy veren ve bu sebeple kararın geçmemesini sağlayan daimî üye, niçin veto ettiğini de açıklamak durumunda değildir¹⁰⁴. Böylece veto yetkisi daimî üyelerin sınırsız kullanımına açık bir enstrüman olarak kendini göstermektedir.

Her ne kadar madde 27 veto yetkisini herhangi bir koşulla kayıtlandırmamışsa da Şart'a bütüncül yaklaşım ile daimî üyelerin vetoyu kullanırken göz önünde bulundurmaları gereken bazı hükümlerin varlığı zikredilmektedir. Bunlar arasında öncelikle madde 2/2'yi söyleyebiliriz. Bu hükme göre *tüm üyeler, üyelik sıfatından doğan hak ve çıkarlardan tümünün yararlanmasını sağlamak için, Şart'a uygun olarak üstlendikleri yükümlülükleri iyi niyetle yerine getirir*. Bu hüküm esas alındığında denilebilir ki daimî üyeler, Konsey'in başlıca sorumlu organ olduğu uluslararası barış ve güvenliği yerine getirme görevini üstlendiklerinden dolayı, bu görevi yerine getirirken sahip oldukları veto yetkisini de iyi niyet ile kullanmalıdırlar¹⁰⁵. Bu çıkarım,

¹⁰¹ BM Şartı Madde 27/3.

¹⁰² Şu ana kadar Güvenlik Konseyi daimî üyelerince veto edilmiş tüm kararların metni ve liste hâli için bkz.: <https://research.un.org/en/docs/sc/quick/veto> erişim tarihi: 23.12.2020.

Aral'ın ifadesiyle Konsey'deki daimî üyelik ve veto yetkisi, her devletin bir oy hakkına sahip olduğuna ilişkin ilkesini ve bu anlamda devletler arasındaki eşitlik anlayışını bir nevi alaya almaktır. Bu durumda Konsey'in uluslararası toplumun genel iradesini yansıttığını söylemek mümkün değildir. Berdal Aral, "Enhancing the Role of the UN General Assembly in the Preservation of International Peace and Security", *Avrasya Etüdleri*, Cilt:38, Sayı:2, 2010, s. 11.

¹⁰³ BM Şartı Madde 108.

¹⁰⁴ Carswell, *a.g.e.*, s. 470.

¹⁰⁵ Rebecca Barber, "Uniting for Peace Not Aggression: Responding to Chemical Weapons in Syria Without Breaking the Law", *a.y.Cilt:24, Sayı:1, 2019, s. 105.*

Şart'ta Güvenlik Konseyi'nin görev ve yetkilerinin düzenlendiği maddelerden olan madde 24/2'de ayrıca zikredilmiştir. Bu hükme göre *Güvenlik Konseyi, bu görevleri yerine getirirken Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine uygun hareket eder.* Böylece madde 24/2'de, BM'nin amaç ve ilkelerinin düzenlendiği madde 1 ve 2'ye atıf yapılarak bu esaslar üzerinden hareket etmesi gerektiği teyit edilmiştir. Hâsılı, madde 24 ve madde 2 beraber okunduğunda, daimî üyelerin veto yetkisini kullanırken iyi niyetle hareket etme yükümlülüğü altında bulundukları söylenebilir¹⁰⁶.

Öyleyse bir daimî üyenin veto yetkisini iyi niyetle kullanmaması hâlinde ne tür bir hukuki sonuç ortaya çıkacağının tespiti gerekir. Bu durumda Genel Kurul'un tavsiye kararlar almasına ilişkin madde 12/1'deki kayıtlandırma olan "*Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık ya da duruma ilişkin olarak Şart'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece...*" koşulu boşa çıkmış olacak, veto yetkisini kullanırken iyi niyetle hareket etmeyen ve bu sebeple görevini yerine getirmediği varsayılan daimî üyenin bu davranışı sebebiyle Genel Kurul'un tavsiye kararlar alabilmesi gündeme gelebilecektir. Bu hususa ilişkin ayrıntılı izahat ve tartışma ikinci bölümde Barış İçin Birlik Kararı'nın hukuki temellerinin ele alındığı başlıkta yapılacaktır.

Daimî üyelerin eşitlik ilkesine aykırı olarak sahip olduğu veto yetkisinin Şart'ta niçin düzenlendiğini daha iyi idrak etmek için Şart'ın kabulünden hemen önceki süreçte bakmak gerekir. Birleşmiş Milletler'in kuruluş aşamasında kullanılan şu ifadeler, başarısız Milletler Cemiyeti tecrübesinden sonra, etkin bir örgüt kurmak için karar alma/oylama ve veto yetkisine ilişkin hususlarda değişiklikler yapılmak istendiğini göstermektedir:

"Yalta oylama (karar alma) formülü, Milletler Cemiyeti sistemindeki oy birliği usulünün yerine Güvenlik Konseyi'nde nitelikli çoğunluk ile oylama sistemini getirmektedir. Bu sistemde Güvenlik Konseyi'nin geçici üyeleri veto yetkisine sahip olmayacaklardır. ... Ancak

¹⁰⁶ Carswell, *a.g.e.*, s. 470.

Bu hususta zikredilebilecek bir başka husus, bu çalışmanın konusu olan Barış İçin Birlik kararının önsözüne ilişkindir. Genel Kurul tarafından alınan bu kararın önsözünde şu ifadeler yer almaktadır: "*Genel Kurul ... Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesindeki başlıca sorumluluğunu yerine getirmesinin önemini ve Konsey'deki daimî üyelerin oy birliğini sağlamaya çalışmasının, böylece vetoya ancak temkinle başvurmalarının, onların görevi olduğunu bir kez daha belirtir...*"

daimî üyelerin veto yetkilerini kasten Konsey'in faaliyetlerini engellemek amacıyla kullanacakları varsayılmamalıdır.”¹⁰⁷

Veto yetkisinin Şart'ta bulunup bulunmayacağı ve şayet yer alacaksa kapsamının ne olacağı BM'nin kurulması aşamasında San Francisco Konferansı'nda, küçük devletler ile şu anki daimî üyeler olan güçlü devletler arasında tartışma konusu olmuştur¹⁰⁸. Vetonun güçlü devletler tarafından diğer devletlere kabul ettirilmesine ilişkin Wilcox şunları aktarmaktadır:

“San Francisco'da mesele beş büyük devletin liderleri tarafından net bir şekilde ifade edildi: ya vetolu Şart yahut Şart'ın hiç olmaması. Senatör Connally, konuşmalarından biri sırasında Şart'ın bir kopyasını dramatik bir şekilde yırttı ve küçük devletlere oy birliği ilkesine (veto yetkisine) karşı çıkarlarsa aynı eylemden suçlu olacaklarını hatırlattı. 'İsterseniz,' dedi, 'bu konferanstan eve gidip vetoyu yendiğinizi söyleyebilirsiniz. Ama size 'Şart nerede' diye sorulduğunda cevabınız ne olacak?’”¹⁰⁹

Konferans'ta 3 numaralı Komisyon'daki tartışmalarda, güç olarak daha zayıf devletler, özellikle iki durum sebebiyle vetoya çekinceli yaklaşmaktaydı. Birincisi uluslararası barış ve güvenliğin daimî üyelerden birisi tarafından tehdit edilmesi durumunda veto sebebiyle barışın tekrar temininin mümkün olmamasıdır. İkincisi ise daimî üyeler dışındaki devletler arasındaki uyuşmazlıklarda Konsey'in ilgili olaya müdahalesinin veto sebebiyle keyfî bir hâl almasıdır. Veto yetkisinin istenmesinin sebepleri ise örgütün, özellikle örgütün kurucuları olan ve uluslararası alanda güçlü devletler olarak addedilen daimî üyelere karşı bir eylemde bulunmasını engellemek ve Konsey'in yeni bir dünya savaşı ihtimaline karşın süratle ve kararlılıkla hareket etmesini sağlamaktır. Komisyon, Konsey'in kararlarını alırken üye devletlerin ülkesel

¹⁰⁷ Documents of the United Nations Conference on International Organization San Francisco, 1945, Volume XI, Commission III, Security Council, Committee 1, Structure and Procedures, s. 713. <https://digitallibrary.un.org/record/1300969?ln=en> erişim tarihi: 16.07.21.

¹⁰⁸ San Francisco Konferansı kayıtları için bkz.: <https://digitallibrary.un.org/record/1300969> erişim tarihi: 11.05.21.

¹⁰⁹ Francis O Wilcox, “II. The Yalta Voting Formula”, **American Political Science Review**, Cilt:39, Sayı:5, 1945, s. 954. Aktaran: Nanda, **a.g.e.**, s. 125.

bütünlüğü ve siyasi bağımsızlığını etkileme ihtimali olan eylemlerden kaçınması ve örgütün amaç ve ilkelerine uygun hareket etmesi¹¹⁰ gerektiğini belirtmiştir¹¹¹.

Kısacası San Francisco'daki tartışmalar ve neticede vetonun kabul edilmesi, daimî üyelerin veto yetkilerini iyi niyet esasına uygun olarak kullanacakları güvene dayanmaktaydı. Ancak aksi düşünceler büyük güçlerin içinde de zikredilmekteydi. Örneğin ABD delegelerinden Harold Stassen, *“Büyük güçlerden herhangi biri örgütü yıkabilir.”* derken zımni olarak iyi niyetle kullanılmayan vetonun örgütü temelden sarsacağını belirtmekteydi¹¹². İşte bu çalışmaya konu olan Barış İçin Birlik Kararı, bahsi geçen ve devletlerin çekincelerinin ana kaynağı olan; Konsey'in kimi durumlarda uluslararası barış ve güvenliği sağlamada yetersizlik sebebi olan veto sorununun çözümüne ilişkin bir karşılıktır. Bu karar, veto sebebiyle tıkanmış ve görevini yerine getiremeyen Güvenlik Konseyi'nin bir nevi yerini dolduracak ve örgütün temel amacını yerine getirecek bir mekanizma kurmak için Şart'taki Genel Kurul yetkilerinin yansıması ve geniş bir yorumlamasıdır. Birlik Kararı'nın hangi sorun üzerine çıktığı incelenerek veto yetkisi daha iyi anlaşılır. Bu olaya bakacak olursak:

Daimî üyelerin hangi durumlarda mutabık oy verdiği, neyin veto addedileceği örgütün faaliyetlerine başladığı ilk zamanlarda uygulamada belirsizlik oluşturmuştur. Öyle ki, örgütün kurulmasından kısa bir süre sonra karar alma mekanizmasında sorunlar gündeme gelmiş; daimî üyelerin çekimser oy kullanması yahut toplantı ve karara katılmaması durumunda sonucun ne olacağı tartışılmıştır. Zira özellikle Sovyetler Birliği'nde, çekimser oy vermenin yahut karara katılmamanın mutabık oy vermemiş olma anlamına geldiği düşüncesi vardı.

Kore Savaşı döneminde Çin'in temsil edilmesine ilişkin itirazlarda bulunan Sovyetler Birliği, o süre içerisinde toplantılara katılmamakta, Konsey'i boykot

¹¹⁰ Nitekim bu husus Şart'ta madde 24/2'in ilk cümlesinde somutlaşmıştır. Bu hükme göre: *“Güvenlik Konseyi bu görevleri yerine getirirken Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine uygun hareket eder.”*

¹¹¹ Documents of the United Nations Conference on International Organization San Francisco, 1945, Volume XI, Commission III, Security Council, Fourth Meeting of Comission III, June 20, 1945, s. 114. İlgili belgeye üstteki çevrimiçi bağlantıdan ulaşılabilir.

¹¹² Aktaran: Henry Richardson, “Comment on Larry Johnson, “Uniting for Peace””, **AJIL Unbound**, Cilt:108, 2014, s. 136.

etmekteydi. Bu süre içerisinde de herhangi bir kararın alınamayacağı düşüncesindeydi¹¹³. Ancak onun yokluğunda Kore Savaşı'na ilişkin Konsey'de 3 karar alınmış ve yokluğunda kararların alındığını gören SSCB, Konsey çalışmalarına geri dönerek sonraki kararları veto etmiştir¹¹⁴. Bu olayların üzerine mutabık oydan açıkça anlaşılan şey, diğer devletlerin tatbikiyle uygulamada değişmiş ve bunun sonucunda bu karmaşayı çözen bir teamül oluşmuştur. Buna göre uygulamada yerleşen şekliyle daimî üyeler, bir kararı veto etmek istiyorlarsa olumsuz oy vermeleri gerekmektedir; çekimser kalmak yahut oylamalara katılmamak veto anlamına gelmeyecektir. Nitekim 1971'de verdiği danışma görüşünde Uluslararası Adalet Divanı bunu teyit etmiş, daimî üyelerin bir kararın alınmasını istemiyorlarsa olumsuz oy kullanmalarının gerektiğini, diğer hâllerde Konsey kararlarının veto edilmiş olmayacağını; bunun devamlı ve yeknesak bir biçimde gerçekleşen Konsey uygulaması ile yerleşik bir ilke olduğunu ifade etmiştir¹¹⁵. Öyleyse esasa ilişkin bir kararın alınabilmesi için dokuz olumlu oyun bulunması ve daimî üyelerin veto yetkisini kullanmayarak olumsuz oy vermemiş olmaları gerekmektedir. Olumsuz oy haricindeki hâllerde daimî üyeler mutabık oy vermiş sayılırlar.

Vetoya ilişkin bir diğer önemli husus da şudur ki; usule ilişkin konularda veto yetkisi kullanılmadığından hangi konuların usule hangilerinin ise esasa ilişkin olduğu mühimdir fakat bu ayırım yapılmamış, konular tasnif edilmemiştir. Açıklayıcı veya yol gösterici hükümlerin eksikliğinden dolayı konuların hangisi altında değerlendirileceği tespit edilmelidir. Uygulamadaki duruma göre ise *alınacak karara ilişkin sorunun hangi konu altında değerlendirileceği* esasa dair bir konudur.

Bu değerlendirme usule değil esasa ilişkin olduğundan dolayı, daimî üyeler değerlendirmeye dair karar aşamasında veto yetkilerini kullanabilirler. Buna göre Güvenlik Konseyi daimî üyeleri, alınacak bir kararın esasa mı yoksa usule ilişkin mi olduğu konusunda ayrıca bir karar alınırken veto yetkilerini kullanarak kararın usule

¹¹³ Christian Tomuschat, "Uniting for Peace", UN Audiovisual Library of International Law, 2008, s.1.

¹¹⁴ Bu husus, 2'nci bölümde "Barış İçin Birlik Kararı'nın Alınma Süreci ve Önemi" başlığında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

¹¹⁵ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971, para. 22.

değil esasa ilişkin bir konu kılınmasını sağlayabilir ve bizzat bu konunun esası görüşülürken yine veto yetkilerini kullanabilirler. Buna uygulamada *çifte veto* denmektedir. Çifte vetonun pratikte anlamı, daimî üyelerin Konsey’de alınmasını istemediği her türlü kararın alınmamasını sağlayabileceğidir¹¹⁶.

Bu durum göstermektedir ki, Güvenlik Konseyi daimî üyesi olan beş devlet ve bu devletlerin veto yetkileri çerçevesinde takındıkları tutumlar, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususunda ciddi önemi haizdir. Zira daimî üyeler bir kararı veto ederek yahut henüz karar Konsey’e gelmeden veto kullanacağına ilişkin tehditte bulunarak Konsey’in uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin gündemini dilediği gibi etkileyebilmekte ve ulusal menfaatleriyle uyuşmayan her türlü kararın çıkmasının önüne geçebilmektedir. Bunun gerçekleşmesi sonucunda temel amacını gerçekleştirmesi mümkün olmayan örgütün bu görevini (ki aslında bu amacı gerçekleştirme görevini birincil olarak Konsey’e tevdi etmişti) tüm devletlerin eşit olarak temsil edildiği organ olan Genel Kurul aracılığıyla yerine getirip getiremeyeceği Birlik Kararı çerçevesinde inceleme alanı bulmaktadır¹¹⁷. Nitekim Barış İçin Birlik Kararı, veto sebebiyle Konsey’in işlevsiz hâle gelmesi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamakta başarısız olması durumunda gündeme geldiğinden, veto konumuz özelinde merkeze yerleşen bir kavram olmuştur.

Konumuz özelinde Güvenlik Konseyi’ne ilişkin mühim hususlara değindikten sonra, Birlik Kararı’nın alınış sürecine geçmeden evvel incelenmesi gereken temel bir mesele vardır. Konsey’in birincil, Kurul’un ise ikincil sorumlu olduğu; sağlanması için örgütün kurulduğu temel amaç; uluslararası barış ve güvenlik.

1.3. Uluslararası Barış ve Güvenlik

Örgütün uluslararası barış ve güvenliği sürdürmek amacı için Şart’ta düzenlenen yetkiler genel olarak iki bölümde toplanmıştır: Bunlar “*Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi*” başlıklı 6’ncı bölüm ve “*Barışın Tehdidi, Bozulması ve Saldırı Eylemi Durumunda Alınacak Önlemler*” başlıklı 7’nci bölümdür. Başlıklardan

¹¹⁶ 24 Aralık 2020 itibarıyla Konsey’de kullanılmış veto sayıları şu şekildedir: Amerika Birleşik Devletleri 82 veto, Çin 16 veto, Fransa 16 veto, Birleşik Krallık 29 veto, Rusya 117 veto (Sovyetler Birliği döneminde 90 veto, Rusya Federasyonu döneminde 27 veto).

¹¹⁷ Topal, **a.g.e.**, s. 104.

da anlaşılaçağı üzere Şart'ta uluslararası barış, barışın yokluğı durumları üzerinden izah edilmekte, negatif bir yorumlama ile¹¹⁸, yani olumsuzunun yokluğı ile açıklanmaktadır¹¹⁹. Zira Şart'ta barışın tanımı yapılmış değildir. Hangi durumların barışı tehdit ettiğı yahut bozduğı gibi durumlara bakarak bunların mefhumu muhalifinden uluslararası barışın genel çerçevesi çizilebilecektir.

Elbette Konsey'in barışın tehdidi ve bozulması gibi durumların neleri ihtiva ettiğine ilişkin yaklaşımı zamana uygun olarak evrilmiştir. Ancak bu bölümde de inceleneyeğı üzere Konsey'in yenilikleri hızlıca kabul etmeye açık olduğunu söylemek güçtür¹²⁰. Bu başlık altında öncelikle kısaca 6'ncı bölüm düzenlemelerine değinilerek barışçıl yollardan bahsedilecek daha sonra ise uluslararası barışın çerçevesini çizmemizi sağlayan madde 39'daki üç koşul yani barışın tehdidi, barışın bozulması ve saldırı fiilinin varlığı durumları incelenerek uluslararası barış ve güvenlik ifadesinden Konsey'in (dolayısıyla BM'nin) neyi kastettiğı ortaya konacaktır.

1.3.1. Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi

Şart'ın “Uyuşmazlıkların Barışçı Yollarla Çözülmesi” başlıklı 6'ncı bölümünün ilk maddesi olan 33'üncü maddeye göre bir uyuşmazlığın *süreğitmesi*, uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye *düşürebilecek* nitelikte ise taraflar, maddede zikredilen barışçı çözüm yollarına (görüşme, soruşturma, arabuluculuk, uzlaştırma, hakemlik, yargısal çözüm yolları) yahut kendi seçecekleri herhangi bir çözüm yoluna başvurabilirler. Barışçı çözüm yolları, uluslararası barış ve güvenliğin henüz bozulmamış oluşu fakat bu uyuşmazlığın devamı hâlinde bu ihtimalin söz konusu olduğu durumlar için söz konusudur. Güvenlik Konseyi gerekli görürse, tarafları uyuşmazlığı çözmeleri için barışçı yollara davet eder. Şayet taraflar başvurdukları

¹¹⁸ Barış kavramının negatif ve pozitif anlamına ve BM Şartı'nda barış kavramına ilişkin ayrıntılı bir inceleme için bkz.: Naim Demirel, **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, 2. Baskı, İstanbul, Derin, 2015, s. 49-60.

¹¹⁹ Aral, **Enhancing the Role of the UN General Assembly**, s. 12.

¹²⁰ Şart'taki negatif barış ve pozitif barışa ve pozitif barışın sağlanması için yoksulluk, azgelişmişlik ve çevre kirliliğinin de dikkate alınması gerekliliğine ilişkin bkz.: Nico J Schrijver, “The future of the Charter of the United Nations”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law Online**, Cilt:10, Sayı:1, 2006, s. 9-10.

yollardan bir sonuç alamazlarsa, bu durumda uyuşmazlığı Güvenlik Konseyi'ne sunarlar¹²¹.

BM üyesi olan her devlet, böylesi bir uyuşmazlık ile ilgili olarak Güvenlik Konseyi'nin yahut Genel Kurul'un dikkatini çekebilir. BM'ye üye olmayan bir devletin bu şekilde hareket edebilmesi için ise uyuşmazlığın tarafı olması gerekir¹²². Uyuşmazlık tarafı olmayan devletlerin bu duruma Güvenlik Konseyi'nin yahut Genel Kurul'un dikkatini çekebileceğine dair hüküm, tehlikede olan ve korunması gereken değerler uluslararası barış ve güvenlik olması sebebiyledir; zira uyuşmazlık belirli devletler arasında olsa da korunan hukuki değer tüm devletleri ilgilendirmektedir.

Güvenlik Konseyi'nin 6'ncı bölüm çerçevesinde alacağı kararlar tavsiye niteliğindedir¹²³. Yani barışçı yollarla çözüm söz konusu olduğunda tarafları zorlayıcı eylemlerde bulunulamaz. Bu sebeple denilebilir ki, 6'ncı bölüm çerçevesindeki hükümler daha ziyade tarafları teşvik edici ve önleyici niteliktedir¹²⁴. Hangi durumda uluslararası barış ve güvenliğin tehlikede olduğu objektif kriterler ile belirlenmiş değildir; bunun tespiti için soruşturmada bulunma yetkisi Güvenlik Konseyi'ne tevdi edilmiştir¹²⁵. Buna karar veren yani tespiti yapan mercii 7'nci bölüm çerçevesinde münhasır yetkili organ olan, zorlayıcı tedbirler alabilen Güvenlik Konseyi olduğundan, süregiden bir uyuşmazlığın uluslararası barış ve güvenliği tehlikeye düşürdüğü kanaatine varması hâlinde Konsey, 6'nci bölüm çerçevesindeki çözüm yollarını atlayarak 7'nci bölüm çerçevesinde bağlayıcı kararlar alabilir.

1.3.2. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sağlanması

Uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda başlıca sorumluluk, Şart'ta da ifade edildiği üzere¹²⁶, Güvenlik Konseyi'ne aittir. 6'nci bölüm yetkilerinin

¹²¹ BM Şartı Madde 37/1.

¹²² BM Şartı Madde 35. Maddeye göre BM'ye üye olmayan devletin Genel Kurul veya Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebilmesi için uyuşmazlık tarafı olmasının yanı sıra Şart'ta öngörülmüş olan barışçı yollarla çözme yükümlülüğünü ilgili uyuşmazlık için önceden kabul etmesi gerekir.

¹²³ BM Şartı Madde 37/2: "... yoksa uygun gördüğü başka çözüm yolları mı tavsiye edeceğini kendisi kararlaştırır." BM Şartı Madde 38: "... bu uyuşmazlığın barışçı yollarla çözülmesi için taraflara tavsiyelerde bulunabilir."

¹²⁴ Denk, **a.g.e.**, s. 228.

¹²⁵ BM Şartı Madde 34.

¹²⁶ BM Şartı Madde 24/1.

henüz uluslararası barışın bozulmadığı durumlarda söz konusu olduğu belirtilmişti. 7'nci bölüm yetkileri ise temel olarak barışın yokluğu üzerinden kurgulanmıştır. BM'nin esas kurulma amacı olan uluslararası barış ve güvenliğe ulaşılabilmesi için Şart'ta nasıl düzenlemeler öngörüldüğüne kısaca bakacak olursak, başlıca sorumlu olan Güvenlik Konseyi'ne, bunu sağlamak için münhasıran 7'nci bölüm çerçevesindeki yetkiler verilmiştir. 7'nci bölümün ilk maddesi olan madde 39'a göre *Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu veya saldırı fiilinin oluştuğunu saptarsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ve yeniden tesisi için tavsiyelerde bulunabilir ve 41 ve 42'nci maddeler gereğince hangi önlemler alınacağını kararlaştırabilir.* 7'nci bölüm çerçevesinde Konsey'in genel yetkilerini kısaca ifade etmek gerekirse; Konsey geçici önlemler alabilir, tavsiyelerde bulunabilir yahut silahlı kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen yahut gerektiren zorlayıcı önlemler alabilir¹²⁷.

Şart'ta herhangi bir hükümde uluslararası barışın tanımı yapılmadığından, Şart'ın ve BM sisteminin uluslararası barıştan ne kastettiği ancak bu yetkileri doğuracak olan ön koşulların incelenmesi vasıtasıyla anlaşılabilir. Zira madde 39 ifadesi açık bir şekilde *barışın tehdit edildiği, bozulduğu veya saldırı fiilinin oluştuğu* üç durumdan birini Güvenlik Konseyi'nin saptaması hâlinde yetkilerin doğacağını ifade etmektedir. Öyleyse bu üç ön koşuldan birinin saptandığı örneklerden ve kararlardan yola çıkarak mefhumu muhalif yoluyla Şart'ın uluslararası barış ve güvenlikten ne anladığı çıkarılabilir. Her ne kadar bu husus başlıca sorumlu olan Güvenlik Konseyi'nin uhdesindeki yetkiler için önem arz ediyor ve konumuz için bu aşamada bir şey ifade etmiyor gibi görünse de Birlik Kararı'nda da benzer bir şekilde yetkilerin kullanılması için bu üç ön koşul şart koşulmuştur; tespiti ise bu durumda Genel Kurul yapacaktır¹²⁸. Bunların hukuki nitelikleri farklı olsa da bu kavramların Birlik Kararı'na geçmeden anlaşılması hem Konsey'in yetkilerinin kavranması hem

¹²⁷ BM Şartı Madde 40, 41 ve 42.

¹²⁸ Johnson, **a.g.e.**, s. 107. Önceden belirtilmelidir ki Birlik Kararı'nı doğrudan Kurul gündeme getirebileceği gibi Konsey de usule ilişkin bir oylama ile Kurul'a Birlik Kararı çerçevesinde ilgili konuyu havale edebilmektedir. Konsey'in Kurul'a başvurusu durumunda ilgili ön koşulun yani barışın tehdidi, bozulması yahut saldırı fiilinin varlığı durumlarından birinin tespitini Konsey daha önceden yapmış olmaktadır. Bu durumda Kurul ayrıca tespit yapmaya ihtiyaç duymamaktadır. İlgili husus Birlik Kararı'nın ele alındığı başlıkta daha ayrıntılı zikredilecektir.

de madde 39'daki yapıya paralel şekilde kurgulanan Birlik Kararı'ndaki ön koşulların anlaşılması için gereklidir.

7'nci bölüm altında Güvenlik Konseyi münhasıran yetkili olduğundan bu bölüm yetkilerini doğuracak olan 39'uncu maddedeki üç hâlin saptamasını yine Güvenlik Konseyi yapabilir. Ancak az önce ifade edildiği ve ikinci bölümde ele alınacağı üzere, Genel Kurul bu üç hâlin tespiti koşulunu Birlik Kararı'nın temeline yerleştirmiş ve bu anlamda bölüm 7'deki duruma paralel bir yapı oluşturmuştur. Genel Kurul'un bu durumların varlığını tespit etmesi 39'uncu maddedeki saptamadan farklıdır. Kurul'un tespiti Birlik Kararı çerçevesinde alınacak kararlara ilişkindir. İki asli organın bu üç duruma ilişkin yaptığı tespit/saptamalar farklı yetkileri gündeme getirmektedir. Nitekim bu çalışma için asli önem arz eden Birlik Kararı çerçevesinde yapılan tespittir. Ancak Konsey'in uluslararası barış ve güvenlik için Birlik Kararı çerçevesinde Kurul'a konuyu havale ettiği durumda (bu husus Birlik Kararı'nın incelendiği bölümde ele alınacaktır) zaten ön koşullara ilişkin saptamayı Konsey yapmış olmaktadır. Bu sebeple Konsey'in bu ön koşullara bakışı uluslararası barış ve güvenliğin ne olduğunun tespitinde birincil kaynak olacaktır. Nitekim uygulamada daha çok Konsey'in bu üç hâl üzerinden kararlar alması sebebiyle örnekler genellikle bu yolla oluşmuştur.

Hâsılı üç ön koşulun incelemesini daha ziyade Konsey'in uygulamaları ve örnek kararları üzerinden yapmamız mümkün olacaktır. Bunların incelenmesi sayesinde hem örgütün uluslararası barış ve güvenlikle ne anladığı ortaya konmuş olacak hem de Birlik Kararı'nda aynı şekilde zikredilen ön koşullardan neyin anlamamız gerektiğinin genel çerçevesi önceden çizilmiş olacaktır. Konsey'in münhasıran yetkili olduğu böyle bir saptama hâlini, Kurul'un paralel bir uygulama öngörerek Birlik Kararı'na başvurmak için şart koşması, böyle bir yetkiye sahip olup olmadığı, bunun yapılabilmesi için Şart'ta bir değişiklik gerekip gerekmediği ve bunun hukukiliği sorularını doğurmaktadır. Bu tartışmalar ikinci bölümde Birlik Kararı incelenirken ele alınacaktır.

Madde 39'daki ön koşulları Şart ne tanımlamış ne sınırlandırmıştır; Konsey'e her somut olayda dilediği şekilde saptama yapabileceği bir özgürlük alanı vermiştir¹²⁹. Konsey'in yetkisi dar bir tanıma hapsedilmeyerek kendisine saptama hususunda oldukça geniş bir takdir yetkisi tanınmıştır. Böylece daha önce öngörülemeyen koşulların varlığı hâllerinde meydana gelebilecek usule ilişkin tıkanmaların önü alınmıştır.

Nitekim BM'nin kuruluş süreci, madde 39'daki ön koşulların tanımlanmaksızın bırakılmasının nedeninin, Konsey'in önüne gelen her somut olayda yeni saptamalar yapabilecek esnek bir takdir yetkisini kendisine tanımak olduğunu göstermektedir. San Francisco Konferansı'nda saldırı fiilinin tanımına ekleme yapıp yapılmamasını tartışan ve tarafların görüşlerini zikreden Komisyon, verilen nihai kararı şu şekilde ifade etmiştir: “...komisyon barışın tehdidini, barışın bozulacağını yahut saldırı fiilinin gerçekleşeceğini neyin teşkil edeceği kararının bütünüyle Konsey'e bırakılmasına karar vermiştir.”¹³⁰.

Aşağıda üç ön koşul ayrı ayrı değerlendirilecektir zira aralarında birlikte var olma zorunluluğu yoktur. Konsey'in bu üç ön koşuldan herhangi birini saptaması hâlinde 7'nci bölüm çerçevesinde kararlar alabilmesine¹³¹ benzer şekilde, Genel Kurul Birlik Kararı'nda bu üç ön koşuldan birisini varlığı hâlinde Karar'a başvurmaktadır. Bu sebeple Birlik Kararı'nın incelenmesine geçmeden önce bu koşulların mahiyetini ve uygulamadaki örneklerini tespit etmek gerekir.

1.3.2.1. Barışın Tehdidi

Barışın tehdidi ifadesi, örgütün amaçlarının belirtildiği Şart'ın 1'inci maddesinde, Konsey'in münhasır yetkilerinin düzenlendiği 7'nci bölümün ilk maddesi olan 39'uncu maddede ve BM Sekreteri'nin Güvenlik Konseyi'nin dikkatini çekebileceğine dair yetkilendirildiği 99'uncu maddede geçmektedir; aynı zamanda Birlik Kararı'nda yer almaktadır. Barışın tehdidi, madde 39'da geçen diğer ön

¹²⁹ Jane Stromseth, David Wippman, Rosa Brooks, **Can Might Make Rights?: Building the Rule of Law after Military Interventions**, Cambridge University Press, 2006, s. 23.

¹³⁰ Documents of the United Nations Conference on International Organization San Francisco, 1945, Volume XII, Commission III, Security Council, s. 505.

¹³¹ Demirel, **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, s. 61

koşullarda olduğu gibi, Şart'ta tanımlanmış değildir; teknik yahut hukuken objektif bir kavram olmadığı için mahiyetinin tespitine ihtiyaç duymaktadır¹³². Bu konuda birincil yol gösterici kaynak, Konsey'in uygulamada ne şekilde hareket ettiği. Güvenlik Konseyi, uygulamada üç ön koşuldan ağırlıklı olarak barışın tehdidi saptamasını yapmış¹³³, barışın bozulmasına veya saldırı fiilinin varlığına ise nadiren yer vermiştir. Genel Kurul'un da barışın tehdidinin varlığına ilişkin tespitleri bulunmaktadır fakat Kurul'un bu tespitleri madde 39'daki saptamaya ilişkin değildir; uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin genel yetkisi çerçevesinde değerlendirilebilir¹³⁴. Birlik Kararı çerçevesinde yapılacak tespitler de bunlar arasında zikredilebilir.

Güvenlik Konseyi'nin 1992'deki açıklamasına göre, yalnızca savaşın ve askeri çatışmaların yokluğu barışın sağlanması için yeterli değildir; zira sosyal, ekonomik, ekolojik ve insancıl hukuktan kaynaklanan istikrarsızlıklar barışı tehdit etmektedir¹³⁵. Aynı açıklamada Konsey, kitle imha silahlarının yayılmasını da bu kapsama alarak, böylesi durumlarda saptamayı yapabileceğini ifade etmiştir¹³⁶. Bu açıklamada da görüleceği üzere barışın tehdidinden anlaşılan kapsam, zaman geçtikçe genişlemiş ve genişlemeye de devam etmektedir¹³⁷.

Örneğin demokratik yollarla seçilen yönetimlerin devrilmesi, insancıl hukuktan doğan aciliyetler, sınır aşan mülteci akınları gibi faktörler de barışın tehdidi kapsamına girmiştir¹³⁸. Böylece Konsey, demokrasi karşıtı ve insancıl hukuk ihlallerini teşkil edecek durumlarda her ne kadar bunlar sınır aşırı nitelikte olmasalar yani ulusal hukuk meselesi olarak gözükseler de uluslararası barışı tehdit eder nitelikte

¹³² Erika De Wet, "Threat to Peace", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law**. Article last updated: June 2009, para. 4.

¹³³ Güvenlik Konseyi'nin, barışın tehdidi saptamalarını yapmasına esas teşkil eden olayları tasnif ederek (örneğin insancıl hukuk ihlalleri, kitlesel göçler, silahlı çatışmalar gibi) ele alan inceleme için bkz.: Demirel, **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, s. 395-416.

¹³⁴ De Wet, **Threat to Peace**, para. 3.

¹³⁵ UN Doc, S/23500, 31 January of 1992, s. 3.

¹³⁶ Kuzey Kore'nin nükleer denemelere devam etmesi durumunda bu durumun açık bir şekilde uluslararası barışa tehdit oluşturacağı ve bu sebeple Konsey'in Şart çerçevesinde sorumluluklarını kullanacağını belirttiği açıklama için bkz.: UN Doc, S/PRST/2006/41, s. 2.

¹³⁷ Barışın tehdidi ifadesinin üç unsur arasında en geniş ve bu sebeple belirsiz olduğuna ilişkin: Demirel, **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, s. 61.

¹³⁸ De Wet, **Threat to Peace**, para. 7.

kabul ederek yetkilerini doğurabilmektedir¹³⁹. Nitekim Konsey, iç işlerine karışmama ilkesinin mevcudiyetine karşın, zaman zaman ulusal meseleler olarak gözükten durumlarda da kararlar almıştır¹⁴⁰. Örneğin Kongo Cumhuriyeti ve Güney Rodezya’da 1960’larda gerçekleşen olaylar, ulusal meselelerin ve çatışmaların da uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi biçimde değerlendirilebileceğini göstermiştir¹⁴¹. Bu hususta Konsey kararlarında şu ifadeler yer almaktadır: “*Sivil nüfusun yahut diğer korunan kişilerin kasten hedef seçilmesi ve sistematik, açıkça ve yaygın bir şekilde uluslararası insancıl hukukun ve insan hakları hukukun ihlali ... uluslararası barış ve güvenliğin tehdidini oluşturabilir.*”¹⁴². Burada da görüldüğü üzere Konsey, geniş çaplı insan hakları ihlallerinin uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olarak değerlendirilebileceğini ve böyle bir saptama yapılabilceğini belirtmiştir. Nitekim Şart’ta madde 2/7’de düzenlenen iç işlerine karışmama prensibinin, yine aynı hüküm uyarınca, 7’nci bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemeyeceği daha önce belirtilmiştir¹⁴³.

Ulusal çapta gerçekleşmesine rağmen uluslararası barışın tehdidi olarak değerlendirilebilecek somut bir örnek Ruanda’da gerçekleşen kıyımdır. Bu meseleye ilişkin Uluslararası Hukuk Komisyonu’nun¹⁴⁴ açıklaması şu şekildedir: “*Ruanda’daki trajik olaylar açıkça göstermektedir ki, soykırım suçu, bir devletin ülkesi içerisinde*

¹³⁹ Stromseth, Wippman, Brooks, a.g.e., s. 32.

¹⁴⁰ Örnek olarak Konsey’in, “*Güney Rodezya’daki ırkçı azınlığın tek taraflı bağımsızlık bildirisini*” kınadığı ve “*hukuka aykırı olarak teşekkül eden bu hükümeti tanımaması için tüm devletlere çağrı*” yaptığı kararı için bkz.: UN Security Council Resolution 216, 12 November 1965.

¹⁴¹ Cóman Kenny, “Responsibility to recommend: the role of the UN General Assembly in the maintenance of international peace and security”, **Journal on the Use of Force and International Law**, Cilt:3, Sayı:1, 2016, s. 27. Bu hususa ilişkin Güvenlik Konseyi kararları: UN Security Council Resolution 161, 21 February 1961, UN Security Council Resolution 232, 16 December 1966.

¹⁴² Konsey’in bu ifadelerini barındıran kararları: UNSC Resolution 1738 (2006), para. 9. UNSC Resolution 1296 (2000), para. 5. Her iki kararda da bire bir aynı ifadelere yer verilmiştir.

¹⁴³ BM Şartı madde 2/7: “*Şart’ın hiçbir hükmü Birleşmiş Milletler’e herhangi bir devletin kendi iç yetki alanına giren konulara müdahale yetkisi vermediği gibi üyeleri de bu türden konuları Şart uyarınca bir çözüme bağlamaya zorlayamaz; ancak bu ilke 7’nci bölümde öngörülmüş olan zorlayıcı önlemlerin uygulanmasını hiçbir biçimde engellemez.*”

¹⁴⁴ Uluslararası Hukuk Komisyonu, 1947 tarihinde BM Genel Kurulu tarafından kurulmuştur. Kurulmasının hukuki dayanağı BM Şartı madde 13/1-a’da Genel Kurul’a tevdi edilen yetkide bulunabilir: “*Genel Kurul, a) siyasal sahada uluslararası iş birliğini geliştirmek ve uluslararası hukukun tedricen geliştirilmesi ve kodifiye edilmesini teşvik etmek için ... araştırmalar yapılmasını sağlar ve tavsiyelerde bulunur.*” Uluslararası Hukuk Komisyonu hakkında daha ayrıntılı bilgi için bkz.: <https://legal.un.org/ilc/> erişim tarihi: 09.08.21.

gerçekleştiriliyor olsa dahi uluslararası barış ve güvenlik için ciddi sonuçlara yol açabilir.”¹⁴⁵.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere bir konu, ulusal yetki alanına girdiği düşünülse dahi, geniş çapta insancıl hukukun yahut insan hakları hukukunun ihlalinin barındıran bir hususu Konsey uluslararası barışın tehdidi olarak saptayabilir¹⁴⁶ ve böylece 7’nci bölüm altındaki zorlayıcı önlemleri alabilir¹⁴⁷. İnsan hakları hukuk ve insancıl hukukun ciddi ihlalleri dışında Konsey’in hangi durumları barışın tehdidi olarak değerlendirdiğine bakacak olursak:

Konsey, terör olaylarını ve belirli silah türlerinin kullanılmasını barışın tehdidi kapsamına aldığı farklı zamanlarda ifade etmiştir. Örneğin uluslararası terörizme dair 11 Eylül saldırılarının ertesi günü bir karar almıştır. Alınan bu tek sayfalık kararda¹⁴⁸, uluslararası terörizm olarak değerlendirilecek bir eylemin, barışı tehdit eder nitelikte olduğu ifade edilmiştir. Kısa bir süre sonra dikkat çekici bir karar daha alınmıştır. Ehemmiyetinin sebebi bu kararın herhangi bir olaya ait olmayıp salt ve doğrudan her türlü terör faaliyetinin uluslararası barışı tehdit eder nitelikte olduğunu ayrıca vurgulaması sebebiyledir. Zira daha önceki kararlar her zaman belirli bir olay üzerine ve ilgili olay zikredilerek alınmış idi. Böylece belirli olaylar ile sınırlı bırakılmamış; gelecekte de gerçekleşecek terör eylemlerinin bu kapsamda olacağı belirtilmiştir¹⁴⁹. Aynı şekilde 11 Temmuz 2006’da Hindistan’da gerçekleştirilen terör eylemi sonrası yapılan kısa açıklamada bu husus tekrar edilmiş ve motivasyonu ne olursa olsun, terör eylemlerinin hiçbir şekilde ve gerekçe ile meşrulaştırılamayacağı,

¹⁴⁵ International Law Commission, “Report of the International Law Commission on the Work of its Forty-Eighth Session”, 6 May – 26 July 1996, s. 44.

¹⁴⁶ Konsey’in ilk uygulamaları, barışın tehdidi saptamasını yaparak 7’nci bölüm yetkilerini devletler arasındaki silahlı çatışmalara yönelik kullanmak şeklindeydi. Daha sonra bir devletin ülkesi içerisinde gerçekleşen ve sınır aşmayan kimi ihlallerin de barışın tehdidi olarak saptandığı vaki olmuştur. Demirel, **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, s. 66.

¹⁴⁷ Burada belirtmek gerekir ki Konsey böylesi ihlallerin bulunduğu pek çok durumda harekete geçmemiş yahut veto sebebiyle geçememiştir. Bunlara örnek olarak Ruanda ve Bosna soykırımları, Çeçenistan’daki etnik temizlik ve Suriye’de 2011’de başlayıp devam eden iç savaş verilebilir. Konsey’in kimi zaman harekete geçerken kimi zaman ise böylesi insan hakları hukukunun ihlallerine seyirci kalması Konsey politikalarının daimi üyelerinin ulusal çıkarları doğrultusunda şekillendiğini ortaya koymaktadır. Aral, **a.g.e.**, s. 18-19.

¹⁴⁸ UN Security Council Resolution 1368, 12 September 2001.

¹⁴⁹ UN Security Council Resolution 1373, 28 September 2001, s. 1.

tüm form ve dışavurumlarıyla, uluslararası barış ve güvenliği en ciddi şekilde tehdit ettiği vurgulanmıştır¹⁵⁰. Cephane ve hafif silahların hukuka aykırı trafiğinin de aynı şekilde barışı tehdit ettiğine dair Konsey'in aldığı karar ve yaptığı açıklamalar mevcuttur¹⁵¹.

Yalnızca böylesi eylemler içerisinde bulunmanın değil, aynı zamanda bu eylemler gerçekleştikten sonra belirli taleplerin gerçekleştirilmemesinin; örneğin şüphelilerinin yargılanmaları için ilgili ulusal adli makamlara teslim edilmemesinin uluslararası barışı tehdit eder nitelikte olduğunu belirten kararlar mevcuttur. Örnek olarak Lockerbie saldırısına Libya yetkili makamların dâhil olduğu şüphesi üzerine bir Konsey kararında¹⁵² Libya'dan belirli taleplerde bulunulması, Libya'nın ise bunları yerine getirmemesi ve bombalı saldırının faili olduğu düşünülen şüphelileri ilgili ulusal makamlara teslim etmemesini Konsey, uluslararası barışı tehdit eder nitelikte görmüştür¹⁵³. Benzer bir şekilde, Üsâme bin Ladin'in yargılanacağı yere teslim edilmesi yönündeki Konsey taleplerini Afganistan'ın geri çevirmesi üzerine Konsey, bu taleplere uyulmamasının da uluslararası barışı tehdit ettiğini ifade etmiştir¹⁵⁴. Görüldüğü üzere özellikle terör faaliyetleri çerçevesinde Konsey geniş yorum yapmakta ve kararlarındaki taleplerine devletlerin uymamasını da barışın tehdidi olarak görmektedir¹⁵⁵.

Yukarıda ifade edilen hususlar hakkında Konsey doğrudan kararlar almıştır, bazı güncel meseleler ise tartışılmış yahut tartışılmaya devam etmektedir. Zira kitle imha silahları ve uluslararası terörizm nihayetinde uluslararası hukuk için yeni olgular değildir fakat iklim değişikliği ve küresel salgın bunlara göre nispeten yenidir. Nitekim askerî faaliyetlerin dışında da uluslararası barışın tehlikeye girebileceğinin kabulü uygulamada 20'nci yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşmiş; en azından tartışma zemini bulmuştur.

¹⁵⁰ UN Doc, S/PRST/2006/30.

¹⁵¹ UN Security Council Resolution 1467, 18 March 2003. UN Doc, S/PRST/2006/38, s. 1.

¹⁵² UN Security Council Resolution 731, 21 January 1992.

¹⁵³ UN Security Council Resolution 748, 31 March 1992. Bkz.: Kararın ilk sayfası, "*Determining...*" şeklinde başlayan paragraf.

¹⁵⁴ UN Security Council Resolution 1333, 19 December 2000, s. 2.

¹⁵⁵ Panoramik bir bakış için bkz.: De Wet, **Threat to Peace**, para. 10-12.

21'inci yüzyılın başlaması ile beraber Konsey, ilk kez bir sağlık meselesini uluslararası barış ve güvenlik kapsamında tartışarak HIV/AIDS'in etkilerini ele almıştır¹⁵⁶. Bu görüşmede HIV/AIDS daha ziyade bir güvenlik tehdidi, sosyal gelişmeleri, ekonomik ve siyasi istikrarı tehdit, insan uygarlığını tehdit gibi belirlemelerle ele alınmış¹⁵⁷; doğrudan barışı tehdit ettiğine dair herhangi bir ibare bulunmamış yahut karar alınmamıştır. Bu yönde bir eğilim görüşmelerde yer almadığından nihayetinde tartışmalar sonuçsuz kalmıştır.

Bir diğer tartışmalı mesele olan iklim değişikliğini gündemine alan Güvenlik Konseyi'nin açık müzakeresinde, birçok devlet iklim değişikliğinin yalnız bir çevre sorunu olmadığını, uluslararası barış ve güvenliğin de söz konusu olduğunu vurgulamış ve BM'nin tüm organları ile beraber bütün olarak bu soruna çözüm araması gerektiğinden bahsetmiştir¹⁵⁸. HIV/AIDS görüşmelerindekine benzer şekilde bu tartışmada da daha ziyade güvenlik tehdidi üzerinde durulmuştur; Konsey'in iklim değişikliğini barış tehdidi olarak saptadığı, kabul ettiği herhangi bir kararı mevcut değildir.

Hâsılı sağlığa ilişkin meseleler ve iklim değişikliğine bakıldığında, Konsey'in bu konuları tartışmaya açmakla birlikte henüz barışa tehdit eder nitelikte görmediği, böylesi bir karar almak istemediği anlaşılmaktadır. Konsey her ne kadar askerî meseleler dışındaki sorunların da uluslararası barışın tehdidi olabileceğini daha önce ifade etmiş olsa da uygulamada henüz güncel meselelerde yenilikçi bir karar aldığı söylenemez.

Örnekler incelendiğine göre, *Barışın Bozulması* başlığına geçmeden evvel Konsey'in barışın tehdidi saptamasını yaparken sahip olduğu takdir yetkisinin kapsamı ve bu saptamanın yargısal denetime konu olup olamayacağı tartışılmalıdır. Böylece alınan kararların mahiyeti daha bütüncül bir bakış açısıyla anlaşılabilir¹⁵⁹. Bir görüşte olanlar, saptamaların hukuki olarak belirli ölçütlerde olduğu ve bunların sağlanıp

¹⁵⁶ A.e., para. 13.

¹⁵⁷ UN Doc, S/PV.4087, 10 January 2000. Sırasıyla sayfa 2, 4 ile 13 ve 16.

¹⁵⁸ UN Doc, S/PV.5663, 17 April 2007.

¹⁵⁹ Konseyin 39. madde çerçevesindeki takdir yetkisinin sınırlarına ilişkin tartışmaları ele alan ayrıntılı bilgiler için bkz.: Erika De Wet, **The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council**, Cilt:3, Hart Publishing, 2004, s. 133-178.

sağlanmadığının denetlenebilir olduğu kanaatinde iken, diğer görüştekiler yukarıda ifade edilen San Francisco Konferansındaki Komisyon yorumunun, Konsey'in bu saptamayı yaparken sahip olacağı sınırlanamaz bir takdir yetkisinin delili olarak görmektedirler¹⁶⁰. Örneğin Kelsen, neyin barışın tehdidi oluşturacağı tamamen Konsey'in takdir yetkisi içerisinde olduğunu ifade etmiş¹⁶¹, benzer şekilde Henkin de barışın tehdidinin hukuki bir tanımının olmadığını, bunun yalnızca siyasi bir organ tarafından belirlenebilen siyasi bir tanımının olabileceğini belirtmiştir¹⁶².

Uluslararası Adalet Divanı, konu hakkında bir görüş bildirmemiştir fakat kimi kararlarda yargıçlar kanaatlerini açıklamışlardır. Örneğin yargıç Gerald Fitzmaurice, Konsey'in yetkisini sınırsız bir takdir yetkisiyle, herhangi bir sınırlamaya tabi olmaksızın kullanmasının, Konsey'in kuruluş amacını aşan kullanımlara sebep olabileceğini belirtmiştir¹⁶³. Yargıç Robert Jennings ise, Konsey kararlarının yargısal denetime tabi olmadığını, konu itibarıyla bundan muaf olduğunu ifade etmiştir¹⁶⁴.

BM'nin yargı organı olan Uluslararası Adalet Divanı açıkça bir görüş bildirmemişse de bu hususta fikir belirten bir uluslararası mahkeme mevcuttur. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, Tadić davasında konuya değinmiştir. Dava dairesi, barışın tehdidi saptamasının kesinlikle hukuki denetime konu olmayacağı görüşünde iken¹⁶⁵, temyiz dairesi, Konsey'in madde 39 çerçevesinde kararlar alırken Şart'ın amaç ve ilkelerinin belirlediği sınırlar içerisinde kalması gerektiği görüşündedir¹⁶⁶.

¹⁶⁰ De Wet, *Threat to Peace*, para. 16-20.

¹⁶¹ Hans Kelsen, *The Law of the United Nations: a Critical Analysis of its Fundamental Problems: with Supplement*, The Lawbook Exchange, Ltd., 2000, s. 727.

¹⁶² Louis Henkin, "Conceptualizing Violence: Present and Future Developments in International Law", *Alb. L. Rev.*, Cilt:60, 1996, s. 575.

¹⁶³ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Dissenting Opinion of Judge Gerald Fitzmaurice, para. 116.

¹⁶⁴ Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United Kingdom) - Preliminary Objections, Dissenting Opinion of Judge Sir Robert Jennings, s. 104-105.

¹⁶⁵ Tadić Case, Decision on the Defence Motion on Jurisdiction, 10 August 1995, para. 23.

¹⁶⁶ Tadić Case, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995, para. 23.

Nihayetinde Konsey'in barışın tehdidi saptaması yaparken sahip olduğu takdir yetkisinin kapsamı ve bu çerçevede aldığı kararın hukuken denetlenebilir yahut ölçülebilir olup olmadığına ilişkin tartışmalar bir sonuca ulaşmaksızın devam etmektedir. Fakat yukarıdaki verilen uygulama örneklerinden yola çıkılarak Konsey'in oldukça geniş bir şekilde takdir yetkisini kullandığı ve uluslararası yargı organlarının bu konuda açıktan görüş bildirmek yönünde bir eğilimleri olmadığı söylenebilir.

1.3.2.2. Barışın Bozulması

Barışın bozulması diğer ön koşullara benzer şekilde Şart'ta tanımlanmadığından çerçevesini uygulamadaki karar ve kullanımlardan tespit etmek mümkün olacaktır. Ancak uygulamada yeterince örnek bulunmaması bu tespiti zorlaştırmaktadır. Zira barışın bozulması, barışın tehdidine nazaran çok daha az saptanmıştır¹⁶⁷; saptanacağı düşünülen olaylarda dahi Konsey çoğunlukla barışın tehdit edildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu tercihin sebebi politik olarak değerlendirilse de 7'nci bölüm çerçevesinde Konsey'in hangisini tespit ettiği, doğuracağı yetkiler açısından bir farklılık oluşturmayaacağından mühim gözükmez. Fakat bu çalışma için bu ayrımın yapılması ve hangisinin bulunduğu önemlidir. Zira kendi başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde Genel Kurul'un silahlı kuvvet kullanılmasını tavsiye ettiği kararlar alabilmesi için barışın bozulması yahut saldırı fiilinin tespiti gerekmektedir. Öyleyse saptamayı/tespiti gerçekleştirirken bu ayrım Konsey'in kendi çalışma ve kararları için pratikte büyük önemi olmasa da Genel Kurul kararları ve çalışmamızın inceleme noktası olan Barış İçin Birlik Kararı adına önemli bir meseledir. Uygulamadan yola çıkarak Konsey'in barışın bozulması saptamasını yapması için silahlı kuvvet kullanılmasının bulunması gerektiği söylenebilir¹⁶⁸.

¹⁶⁷ Wood, barışın bozulduğu yahut saldırı fiilinin varlığı durumunun saptanacağına muhakkak olduğu durumlarda dahi barışın tehdidi şeklinde saptamanın yapılmış olmasını politik olarak değerlendirmektedir. Keza barışın bozulmasının az da olsa 4 (kere) saptanması ve saldırı fiilinin varlığının hiç saptanmamış olmasını da aynı sebebe dayandırmaktadır. Sir Michael Wood, "Breach of Peace", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law**. Article last updated: April 2009, para. 6.

¹⁶⁸ A.e., para. 4.

Uygulamada barışın bozulmasına sınırlı örnekler verebilmekteyiz. Konsey 4 kere aşîkar olarak barışın bozulduğunu saptamıştır¹⁶⁹. Bu kapsamda vereceğimiz ilk örnek, bu çalışmanın konusu olan Birlik Kararı'nın alınmasına sebep olaydır. Konsey, Kuzey Kore güçlerinin silahlı saldırıda bulunarak 38'inci paraleli geçip Güney Kore'ye saldırmasını barışın bozulması olarak saptamıştır¹⁷⁰. Bir diğêr olayda Konsey, Büyük Britanya ve Kuzey İrlanda Birleşik Krallığı ile Arjantin'in kuvvet kullanma yahut kuvvet kullanma tehdidinden vazgeçmesi gerektiğini belirtmiş ve Falkland Adaları bölgesinde barışın bozulduğuna kanaat getirmiştir¹⁷¹. İran-İrak savaşında ise iki devlet arasındaki çatışmaların barışı bozduğu saptamasını yapan Konsey¹⁷², ayrıca Irak'ın Kuveyt'i işgalini de uluslararası barış ve güvenliğın bozulması şeklinde yorumlamıştır¹⁷³. Görüldüğü üzere Konsey'in barışın bozulduğu kararı verdiği durumlar devletler arası silahlı kuvvetlerin dâhil olduğı sınırlı sayıda olay için gerçekleşmiştir.

Barışın bozulması ile ilgili Genel Kurul'un tecrübelerine değinecek olursak Genel Kurul'un 2'nci olağan toplantısında Kurul, Filistin konusunda Konsey'den, 39'uncu madde çerçevesindeki saptamalardan birini yapması talebinde bulunmuştur¹⁷⁴. Barış İçin Birlik Kararı'nın alınmasından sonra ise bu tespiti doğrudan Kurul'un yaptığı örnek mevcuttur. Örneğın, Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde 8'inci olağanüstü toplantısı yapan Kurul, Güney Afrika'nın Namibya'yı işgali ve sınır devletlere tekrar eden saldırı fiillerin bulunmasını barışın bozulması olarak tespit etmiştir¹⁷⁵. Görüldüğü üzere Konsey'in uygulamasından da Kurul'un uygulamasından

¹⁶⁹ A.e., para. 14.

¹⁷⁰ UN Security Council Resolution 82, 25 June 1959. "...Determines that this action constitutes a breach of the peace and..."

¹⁷¹ UN Security Council Resolution 502, 3 April 1982. "...calling on the Governments of Argentina and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland to refrain from the use or threat of force in the region of the Falkland Islands (Islas Malvinas)", "...Determining that there exists a breach of the peace in the region of the Falkland Islands (Islas Malvinas)..."

¹⁷² UN Security Council Resolution 598, 20 July 1987. "Determining that there exists a breach of the peace as regards the conflict between Iran and Iraq."

¹⁷³ UN Security Council Resolution 660, 6 August 1990. "Determining that there exists a breach of international peace and security as regards the Iraqi forces of Kuwait..."

¹⁷⁴ UN General Assembly Resolution 181 (II), Future Government of of Palestine, 29 November 1947. "Request that" ile başlayan paragrafin c bendi.

¹⁷⁵ UN General Assembly, Eighth Emergency Special Session, ES-8/2, Quesiton of Namibia, 14 September 1981. "The General Assembly ... Declaring that the illegal occupation of Namibia by South

da barışın bozulduğunun tam olarak ne olduğunun tespit edilmesi mümkün gözükmemektedir¹⁷⁶. Uygulamada yalnızca silahlı kuvvetlerin mevcudiyeti durumunda saptama yapılmıştır. Öyleyse devletler arasında gerçekleşen, silahlı birliklerin, kuvvet kullanma yasağının istisnalarını teşkil etmeyecek şekilde silahlı kuvvet kullanması barışın bozulmasına neden olabilir ve bu sebeple uluslararası barış ve güvenliğin tekrar sağlanması gerekliliği ortaya çıkar.

1.3.2.3. Saldırı Fiili

Saldırı, devletlerarası ilişkilerde uzun zamandır tartışıl原因, kuvvet kullanma, devletlerin sorumluluğu ve uluslararası ceza hukuku¹⁷⁷ gibi birçok farklı mesele için önem arz eden bir kavramdır. Bu çalışma kapsamında yalnızca Şart'ın 7'nci bölümü çerçevesinde Konsey'in yetkilerini doğuracak saptamayı yapması için gerekli olan ve yine Birlik Kararı'nda zikredilen saldırı fiili ele alınacağından dolayı diğer hususlardan bahsedilmeyecektir. Ancak saldırı kavramının, bu bölümde bahsedilenden çok daha geniş bir yelpazede uluslararası hukuku meşgul eden bir kavram olduğu göz ardı edilmemelidir.

“Saldırı fiilleri” ifadesi Şart'ta iki yerde geçmekte olup bunlar 1'inci ve 39'uncu maddelerdir. Şart'ın 1'inci maddesindeki “...saldırı fiilleri ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini...” ifadesinden yola çıkılarak, saldırı fiilinin barışın tehdidinden ziyade barışın bozulması ile bağıntılı olduğu söylenebilir. Zira bu görüşe paralel şekilde, 39'uncu maddedeki üç ön koşulun yazım sıralamasından yola çıkarak, bunların arasında bir kademe ilişkisi olduğu ve bu sebeple saldırı fiilinin en yüksek kademedeki, en ağır ön koşul olduğu görüşleri mevcuttur¹⁷⁸. Fakat netice itibarıyla Konsey'in barışın tehdidi, bozulması yahut saldırı fiilinin varlığı ön koşullarından hangisini saptadığı, doğan yetki açısından bir fark teşkil etmeyecek; hangisini saptarsa saptasın Konsey'in 7'nci bölüm çerçevesindeki kararları aynı

Africa together with the repeated acts of aggression committed by South Africa against neighbouring States constitute a breach of international peace and security...”

¹⁷⁶ Wood, a.g.e., para. 14.

¹⁷⁷ Örneğin Roma Statüsü madde 8 bis, *saldırı suçu* kenar başlığını taşımaktadır ve madde metnindeki şartları sağlayan bir saldırı fiili dolayısıyla kişilerin cezalandırılabilirliğini düzenlemektedir.

¹⁷⁸ Yoram Dinstein, “Aggression”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law**. Article last updated: September 2015, para. 8.

şekilde alması mümkün olacaktır¹⁷⁹. Birlik Kararı'nda ise kuvvet kullanılmasını içeren önlemler tavsiye edilmesine ilişkin bir ayırım öngörüldüğünden üç ön koşuldan hangisinin bulunduğu mühim olacaktır.

“Saldırı” ifadesi, önceki iki ön koşul gibi BM Şartı'nda tanımlanmamıştır. Ancak Genel Kurul, 1974 yılında, “Saldırının Tanımı” başlıklı, 8 maddelik ekten oluşan bir karar almış ve saldırıya genel bir çerçeve çizmiştir¹⁸⁰. Bu kararın 1'inci maddesine göre saldırı, *bir devletin diğer bir devlet egemenliğine, ülkesel bütünlüğüne veya siyasi bağımsızlığına karşı yahut bu tanımda belirtildiği üzere, BM Şartı ile bağdaşmayan diğer herhangi bir tarzda silahlı kuvvet kullanılmasıdır*.

Genel Kurul'un aldığı kararlar tavsiye niteliğinde olup Konsey üzerinde bağlayıcı nitelikte olmadığından Konsey'in saptama hususundaki geniş takdir yetkisi Kurul'un yaptığı tanımdan bağımsız olarak devam etmektedir. Kararın saldırının tanımının yapıldığı ekten önceki kısmının 4'üncü fıkrasında, 7'nci bölüm çerçevesinde saldırı fiilinin varlığı saptaması yaparken Konsey'e yol gösterici nitelikte olması için bu kararın alındığı belirtilmiştir¹⁸¹. Ancak Birlik Kararı çerçevesinde tespiti Genel Kurul da yaptığından ötürü, Genel Kurul'un saldırıyı tanımlaması ve kendisinin bu ön koşula nasıl baktığı çok kıymetlidir.

Genel Kurul'un “Saldırının Tanımı” başlıklı bu kararı konsensus yoluyla alınmıştır¹⁸². Kararın alınma sürecinde daimî üyeler de dâhil olmak üzere hiçbir üye devletin itiraz etmemesinde, karardaki örneklerin örnekleme yoluyla sayılması rol oynamıştır. Zira kararda 4'üncü maddede, nelerin saldırı fiilleri teşkil edeceğinin zikredildiği 3'üncü maddedeki örneklerin sınırlı sayıda sayılmamış olduğu, Konsey'in farklı fiilleri de saldırı fiili olarak saptayabileceği ifade edilmiştir¹⁸³. Böylece asli karar verici merciin Konsey olduğunun teyidi ve yalnızca Konsey'e yol göstermek amacıyla

¹⁷⁹ A.e., para. 11.

¹⁸⁰ UN General Assembly Resolution 3314, 14 December 1974.

¹⁸¹ “4. Calls the attention of the Security Council to the Definition of Aggression, as set out below, and recommends that it should, as appropriate, **take account of that Definition as guidance in determining, in accordance with the Charter, the existence of an act of aggression.**”

¹⁸² Dinstein, **Aggression**, para. 12.

¹⁸³ “The acts enumerated above are **not exhaustive** and the **Security Council may determine that other acts constitute aggression** under the provisions of the Charter.”

kararın alındığı fikri, kararın böylesine geniş bir yelpazeli katılımı ile alınmasında etkili olmuştur¹⁸⁴.

Güvenlik Konseyi daha önce birçok kez barışın tehdit edildiği ve az da olsa barışın bozulduğunu saptadığı kararları vermiş olsa da bağlayıcı nitelikte ve 39'uncu madde çerçevesindeki yetkilerini doğuracak saldırı fiilinin varlığını saptayan hiçbir karar almamıştır. Ancak saptama yapmaksızın saldırı fiilinin varlığını ifade ettiği kararları mevcuttur. Bunlara örnek olarak Güney Afrika'nın Angola'yı işgali üzerine aldığı kararlar verilebilir¹⁸⁵. Konsey'in saldırı fiilini, saptama yapmaksızın zikrettiği bu kararların mahiyetini daha iyi anlayabilmek için, 602 numaralı Konsey kararındaki şu ifadelerle bakmak yol gösterici olacaktır: *"Güvenlik Konseyi, Angola'ya karşı gerçekleştirilen devamlı saldırı fiillerinin uluslararası barış ve güvenliğe ağır tehdit teşkil etmesinden ötürü ciddi biçimde kaygılıdır."*¹⁸⁶. Görüldüğü üzere, Konsey'in kararlarında saldırı fiillerinin varlığı, yalnızca barışın tehdidi saptamasına götüren bir unsur olarak ele alınmıştır. Her ne kadar kararlarda saldırı fiillerinden bahsedilmiş olsa da bunların *saptandığı, oluştuğu, teşkil edildiği* gibi ifadeler kullanılmamış, saptama yapılmamıştır. Böylece saldırı fiilinin varlığı sebebiyle 7'nci bölüm yetkilerinin doğduğu örnek bulunmamaktadır¹⁸⁷.

Barış İçin Birlik Kararı'nın temelindeki iki asli organ, Karar'ın doğmasının sebebi olan veto yetkisi ve uluslararası barış ve güvenlikten örgütün ne anladığına ilişkin bilgi edinildiğine göre Karar'ın incelemesine geçilmelidir.

¹⁸⁴ Dinstein, **Aggression**, para. 26.

¹⁸⁵ UN Security Council Resolution 475, 27 June 1980; UN Security Council Resolution 546, 6 January 1984; UN Security Council Resolution 567, 20 June 1985.

Bu kararlarda Konsey'in saptama yapmaksızın saldırı fiilinin varlığını nasıl zikrettiğine örnek olarak 475 sayılı karardaki kısım verilebilir: *"The Security Council ... gravely concerned at the escalation of hostile, unprovoked and persistent acts of aggression..."*.

¹⁸⁶ UN Security Council Resolution 602, 25 November 1987. *"Gravely concerned also..."* şeklinde başlayan paragraf.

¹⁸⁷ Demirel, **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, s. 65.

İKİNCİ BÖLÜM

BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI

Barış İçin Birlik Kararı, Konsey'in işlevsiz kalması durumunda uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında Kurul'un söz sahibi olmasını öngörmesi sebebiyle kimi oldukça yakın tarihli ve güncel olmak üzere -örneğin Suriye ve Filistin meseleleri gibi- pek çok çatışma ve uyuşmazlık ortamında alternatif çözüm yolu olarak dile getirilen bir karardır. Alındığı ilk tarihe nazaran günümüzde Karar'ın kullanımı ve etkinliği azalmış gözükse de özellikle kuvvet kullanmaya ilişkin yeni teorilere hukuki zemin oluşturabilmesi açısından ehemmiyeti azalmamış aksine artmıştır. Uygulamada hangi kararların alındığı ve gelecekte ne gibi kullanımlarla karşılaşabileceğimize ilişkin başlıklar üçüncü bölümde ele alınacak olup öncelikle Karar'ın mahiyetini kavramak, kapsamını anlamak ve hukuki temellerini ele almak gerekir. Bu doğrultuda hangi hususların tartışmalı olduğu ve Karar'ın, Kurul'un yetkilerinin ne yönde evrilmesine yol açtığı gibi hususlar açıklanacaktır. Hâsılı bu bölüm altında Birlik Kararı'nın çerçevesi çizilmeye çalışılacaktır.

2.1. Barış İçin Birlik Kararı'nın Mahiyeti

Barış İçin Birlik Kararı, 3 Kasım 1950'de Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda arka arkaya alınan üç kararı bünyesinde barındırır¹⁸⁸. Birlik Kararı'nın özü ve bu çalışma için mühim olan kısım, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliği sağlamada başarısız olması hâlinde Genel Kurul'un kararlar almaya yetkili olacağının öngörüldüğü 377 A kararının A bölümüdür. Karar'ın bu bölümü, çalışma boyunca incelenen kurum, kuram, yetki ve kavramların incelenme sebebidir. Kararın diğer kısımları ise çalışma için doğrudan bir önem arz etmediğinden ayrıca ele alınmayacaklardır¹⁸⁹.

¹⁸⁸ UN General Assembly, Fifth Session, “*Uniting For Peace*”, Resolution 377 (V) A, B, C. 3 November 1950. 377 A kararı bir önsöz ve kendi içerisinde A, B, C, D ve E olmak üzere 5 bölümden oluşur.

¹⁸⁹ Kararın bahsettiği diğer bölümlere kısaca değinmek gerekirse; A kararının B bölümünde uluslararası gerilimin bulunduğu bölgelerdeki durumu gözlemek ve raporlamak için bir Barış Gözlem Komisyonu kurulmuştur. C bölümünde üye devletlere BM Birlikleri olarak kullanılabilecek ulusal askerî birliklerini muhafaza etmeleri tavsiye edilmiş; D bölümünde uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması ve güçlendirilmesi amacıyla hangi yöntemlerin kullanılabileceğinin araştırılması ve raporlanması için Kolektif Önlemler Komitesi kurulmuştur. E bölümü ise kalıcı barışın sağlanması için

Birlik Kararı'nın kapsamını incelemeden ve Şart'a uygunluk çerçevesinde ortaya çıkan sorunları tartışmadan önce Karar'ın alınma süreci ele alınmalıdır. Zira böylesi bir kararın hangi gerekçelerle alındığı anlaşılmadan, hukuka uygunluğunu ve ileriki süreçte uygulamada doğan hukuki sorunların özünü sağlıklı bir şekilde incelemek mümkün olmaz.

2.1.1. Barış İçin Birlik Kararı'nın Alınma Süreci ve Önemi

Birlik Kararı, Kore Savaşı sürecinde ve onunla bağıntılı olarak alınmıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte, savaşın galipleri tarafından Kore'nin bağımsızlığını sağlaması hedef edinilmiştir. Bu amaçla 38'inci paralelin kuzeyinde kalan Japon güçlerinin teslimine dair yetki Sovyetler Birliği'ne bırakılmış iken, Amerika Birleşik Devletleri aynı vazife ile 38'inci paralelin güneyinde yetkilendirilmiştir. Savaşı takip eden birkaç yıl boyunca seçimlerin yapılamaması ve uzlaş zemininin sağlanamaması ülkenin birleşmesinin önüne geçmiştir¹⁹⁰. Nihayetinde yapılan seçimler sonucunda güneyde bulunan "Kore Cumhuriyeti" BM Genel Kurulu'nun Aralık 1948'deki kararı ile bağımsız bir devlet olarak tanınmıştır¹⁹¹. Haziran 1950'ye gelindiğinde ülkenin kuzeyindeki güçler 38'inci paraleli geçmiş ve Kore Cumhuriyeti'ni işgal etmiştir¹⁹².

gerekli koşullara burju yapmakta, Şart'taki amaç ve ilkelere riayet etmek ile insan haklarına saygının önemine değinmektedir. B ve C kararları ise, uluslararası barış ve güvenliğe yönelik tehditlere karşı etkili önlemler almalarına ilişkin çabalarını artırmaları için Güvenlik Konseyi ve daimi üyelere yönelik tavsiye ihtiva eden kararlardır.

A kararının B bölümünde kurulan Barış Gözlem Komisyonu varlığını 1960'a kadar sürdürmüş iken, D bölümünde kurulan Kolektif Önlemler Komitesi'nin ise yalnızca 2 yıllık bir hukuki varlığı olmuştur. Her ikisinin de herhangi bir önemli etkisi olmamıştır. Christian Tomuschat, "Uniting for Peace", UN Audiovisual Library of International Law, 2008, s. 1-2. Bu sebeple Birlik Kararı denildiğinde A kararının A bölümü anlaşılmakta, diğer bölümler ise zaten işlevsiz kaldığı için önemli görülmektedir.

Petersen henüz 1959'da yazdığı makalesinde yetki geçişi ve acil olağanüstü toplantı sisteminin BM'nin iç düzeni hâline geldiğini ancak karardaki diğer mekanizmaların (A kararının A bölümü dışında kalan) kullanımlarının azlığından yahut hiç kullanılmamalarından ötürü etkin olmadıklarını belirtmiştir. Keith S. Petersen, "The uses of the Uniting for Peace Resolution since 1950", **International Organization**, Cilt:13, Sayı:2, 1959, s. 220.

¹⁹⁰ Harry Reicher, "The Uniting for Peace Resolution on the Thirtieth Anniversary of its Passage", **Columbia Journal of Transnational Law**, Cilt:20, 1981, s. 6.

¹⁹¹ "Kore'nin Bağımsızlığı Sorunu" başlıklı Genel Kurul kararı: UN General Assembly Resolution 195 (III), 12 December 1948.

¹⁹² Kore krizine ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz.: John Thomas Everett Jr, **The United Nations and the Korean situation, 1947-1950: a study of international techniques of pacific settlement**, University of Cincinnati, 1955, s. 7-17. Süreci aktaran genel bilgiler için bkz.: Reicher, **a.g.e.**, s. 6-9.

İşgalin akabinde Güvenlik Konseyi 13 gün gibi kısa bir süre içerisinde mevcut duruma ilişkin 3 karar almıştır. Bu kararlar, kronolojik sıra esas alındığında, Kuzey Kore güçlerinin Kore Cumhuriyeti'ni terk etmesi çağrısı¹⁹³, barışın bozulması sebebiyle BM üyelerine Kore Cumhuriyeti'nde gerçekleşen işgalin püskürtülebilmesi için yardım edilmesi tavsiyesi¹⁹⁴ ve işgalcilere karşı savaşılmaması için ABD buyruğu altında bir birliğin oluşturulması¹⁹⁵ kararlarıdır. Bu üç karar ile devletlere, ABD önderliğinde Kuzey Kore'nin saldırılarına karşı eyleme geçme imkânı tanınmıştır. Halbuki sürecin başında Konsey'in kararlı bir şekilde hareket ederek vakit kaybetmeden kararlar alabilmesi, Kuzey Kore'yi destekleyen Sovyetler Birliği'nin bu kararları veto edeceği düşüncesiyle güç görünmekteydi¹⁹⁶. Nitekim kararların alındığı tarihlerde Konsey toplantılarını boykot etmekte olan SSCB¹⁹⁷, yokluğunda kararların alınamayacağı düşüncesindeydi¹⁹⁸. Ancak böyle olmadı. SSCB'nin yokluğu ve bu süreçte alınan kararlar, uygulamada vetodan anlaşılanın ne olduğunun da çerçevesini çizmiştir¹⁹⁹.

Kore Savaşı'nın başlangıç safhasında; Çin'in Tayvan hükümeti tarafından temsil edilmesini protesto eden ve örgütün kurulmasından itibaren bu protestosuna kadar toplamda 45 karar tasarısını veto eden SSCB, işgalin gerçekleştiği ilk iki ay olan Haziran ve Temmuz da dâhil olmak üzere yaklaşık 7-8 aylık bir süre için Güvenlik

¹⁹³ UNSC Resolution 82, 25 June 1950. *"The Security Council ...Calls for immediate cessation of hostilities; calls upon the authorities in North Korea to withdraw forthwith their armed forces to the 38th parallel..."*

¹⁹⁴ UNSC Resolution 83, 27 June 1950. *"The Security Council, having determined that the armed attack upon the Republic of Korea by forces from North Korea constitutes a breach of the peace, ...recommends that the Members of the United Nations furnish such assistance to the Republic of Korea as may be necessary to repel the armed attack and to restore international peace and security in the area."*

¹⁹⁵ UNSC Resolution 84, 7 July 1950. *"The Security Council, ...Recommends that all members that providing military forces and other assistance pursuant to the aforesaid Security Council resolutions (burada 82 ve 83 numaralı kararlar kastediliyor) make such forces and other assistance available to a unified command under the United States of America..."*

¹⁹⁶ Krasno, Das, **a.g.e.**, s. 178.

¹⁹⁷ SSCB, 1946 ile 1959 arasında 26 sefer veto yetksini kullanmış, Carswell'in ifadesiyle Konsey'in yetkisini baltalamıştır. Carswell, **a.g.e.**, s. 457.

¹⁹⁸ Christian Tomuschat, "Uniting for Peace", UN Audiovisual Library of International Law, 2008, s. 1. Vetoya ilişkin hükmü öngören Şart'ın madde 27/3'teki *mutabık oy (concurring vote)* ifadesinden ne anlaşılması gerektiği birinci bölümdeki *"Karar Alma ve Veto Yetkisi"* başlığında açıklanmıştır.

¹⁹⁹ Konsey toplantılarına katılmama yahut çekimser oy kullanmanın veto etmek anlamına gelmeyeceğine dair bkz.: *"Karar Alma ve Veto Yetkisi"* başlığı.

Konseyi toplantılarına katılmamaktaydı²⁰⁰. Sovyet Hükümeti, herhangi bir daimî üyenin yokluğunda esasa ilişkin Konsey kararlarının alınamayacağı, çünkü yokluğun veto anlamına geldiği fikrindeydiler²⁰¹. Ancak kendisinin yokluğunda Konsey'in Kore'ye ilişkin 3 kararı alması üzerine Sovyetler Birliği Konsey çalışmalarına Ağustos itibari ile geri dönmüştür; bu dönem Sovyet delegenin Konsey başkanlığı dönemine denk gelmektedir²⁰². Sovyet delege Yakov Malik, bu süreçte herhangi bir kararın alınmasını engellemiş; Konsey'in önüne 6 Eylül'de gelip oylanan ve Kuzey Kore'nin eylemlerini kınayan bir karar tasarısını ve Çin'in bombalanmasına ilişkin 12 Eylül'deki bir başka karar tasarısını veto etmiştir²⁰³.

Sovyetler Birliği'nin Konsey çalışmalarına dönmesi ve kararların alınmasını veto ile önleyeceğinin anlaşılması üzerine ABD önderliğinde²⁰⁴ Batılı devletler alternatif arayışına girmiştir. Bu süreçte gerekli kararların alınabilmesi için en uygun platform olarak; hem Batılı devletlerin çoğunlukta olması sebebiyle kararın alınması daha kolay olan hem de tüm üye devletlerin temsil edilmesi sebebiyle meşruiyeti yüksek organ olan Genel Kurul gözükmekteydi²⁰⁵. Sonuç olarak ABD, Eylül ayında 5'inci olağan toplantısını gerçekleştirecek olan Genel Kurul'un toplantı gündemine "*Barış İçin Birlikte Hareket*" başlıklı bir gündem maddesinin eklenmesini teklif etmiştir²⁰⁶. Genel Kurul'un 5'inci olağan toplantısında konuşma yapan ve Barış İçin Birlik Kararı'nın mimarı sayılan ABD Dışişleri Bakanı Dean Acheson, dünya savaşının sona ermesinin üzerinden 5 sene geçmesine rağmen uluslararası barış ve

²⁰⁰ Dominik Zaum, **The Security Council, the General Assembly, and War: The Uniting for Peace Resolution**, United States, Oxford University Press, 2008s. 156.

²⁰¹ Johnson, **a.g.e.**, s. 109.

²⁰² Reicher, **a.g.e.**, s. 7.

²⁰³ Karar tasarıları: UN Doc. S/1653 ve S/1752. Toplantı tutanakları: S/PV.496 ve S/PV.501.

SSCB'nin veto ettiği ve o veto etmese alınabilecek karardaki (Kuzey Kore'nin eylemlerini kınamaya ilişkin) oylamaya örnek vermek gerekirse: S/PV.496, s. 18-19. 9 üye olumlu oy kullanmış, Yugoslavya çekimser kalmış, Sovyetler Birliği ise kararı veto etmiştir.

²⁰⁴ Kararın alınmasında büyük mesai harcayan isimler ABD dış işleri bakanı Dean Acheson ve delegeler John Foster Dulles ile Benjamin Cohen'dir. Cohen, Şart'ın zamanın ruhuna göre yorumlanması gerekliliğine ilişkin "yaşayan ağaç" teorisinin kullanılmasını önermiştir. Carswell, **a.g.e.**, s. 458.

²⁰⁵ Christina Binder, "Uniting for Peace Resolution (1950)", **Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law**, 2015. Article last updated: May 2017, para. 8.

²⁰⁶ UN Document A/1373, 20 September 1950. Bu gündem maddesi talebi ile beraber bunu açıklayan bir bildiriye de yer verilmiş olup bu bildiride, nihayetinde Kurul'da alınacak olan Barış İçin Birlik Kararı'nın izlerini görmek mümkündür. Bildiri için bkz.: UN Document A/1377, 20 September 1950.

güvenliğin sağlanamamasını Sovyetler Birliği'nin politikalarına bağlamıştır²⁰⁷. Yine ABD delegesi olan ve Dean Acheson'dan sonra ABD Dışişleri Bakanı olacak olan John Foster Dulles, Konsey'in Sovyetler Birliği'nin yokluğu sürecinde etkin ve süratli bir şekilde aldığı kararlara değinerek saldırganlığın üstesinden gelmek noktasında etkin bir kurum olduğunun altını çizmiş; BM'nin caydırıcı fonksiyonunu devam ettirebilmesi için örgüt içerisinde zayıflıkların düzeltilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Bu kapsamda özellikle işaret ettiği husus, Kore Savaşı'nın başında alınan 3 kararın, Sovyetlerin Konsey'deki yokluğu ve bu yokluğun getirisi olarak vetonun kullanılmamış olması gibi esasında rastlantısal gerçekleşen olay silsilesinin sayesinde alınabildiğidir. Fakat ona göre barışın sağlanması şansa bırakılacak bir husus olamaz. Gelecekte uluslararası barışın ve güvenliğin sağlanması konusunda veto sebebiyle Konsey'in işlevlerini yerine getirememesi durumuna karşın etkin işleyen bir mekanizmanın kurulması gereklidir²⁰⁸. İşte Birlik Kararı'nın mimarları olan ABD delegelerinin, Karar'ı Genel Kurul'a getirme sebepleri temel olarak bunlardır.

Daha sonra gerçekleşen görüşmeler neticesinde, 7 devlet²⁰⁹ tarafından -bu devletler arasında Türkiye de vardır- taslak karar hazırlanmış ve nihayetinde, Doğu Bloku devletlerinin karşı koymasına karşın BM Genel Kurulu'nda 52 kabul, 5 ret ve 2 çekimser oy ile 3 Kasım 1950 tarihinde Barış İçin Birlik kararı alınmıştır²¹⁰. Bu kararın alınmasına Dean Acheson önderlik ettiği için bu karar, kimi kaynaklarda Acheson Planı/Kararı olarak da anılmaktadır²¹¹. Karar kısaca *veto sebebiyle Konsey'in çalışamaz hâle gelmesi ve uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düşmesi durumunda Genel Kurul'un kolektif önlemler alınabilmesi için belirli tavsiyelerde bulunabileceğine* ilişkindir.

²⁰⁷ UNGA, Fifth Session, Official Records, 279th Plenary Meeting 20 September 1950. (UN Document A/PV. 279, para. 29-36.)

²⁰⁸ UNGA, Fifth Session, Official Records, First Committee, 354th Meeting, 9 October 1950. (A/C.1/SR.354, para. 1-3.)

²⁰⁹ Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık, Kanada, Fransa, Filipinler ve Uruguay.

²¹⁰ Johnson, *a.g.e.*, s. 106, Reicher, *a.g.e.*, s. 9.

²¹¹ Bu konuda Hans Kelsen tarafından yazılmış ve başlığı ile Acheson Planı olarak kullanıma örnek teşkil eden, Birlik Kararı'nı henüz yeni alındığı tarihte yayınlanan, kararı hukuki yönleriyle inceleyen bir makale için bkz.: Hans Kelsen, "Is the Acheson Plan Constitutional?", *Western Political Quarterly*, Cilt:3, Sayı:4, 1950. Petersen, makalesinin ilk cümlesine şu şekilde başlamaktadır: "*The Uniting for Peace Resolution -or the Acheson Plan, as it was once popularly called- was adopted...*" Petersen, *a.g.e.* Bir diğer örnek: "...otherwise known as the Dean Acheson resolution." Carswell, *a.g.e.*, s. 455.

Salt Kore'ye ilişkin meselenin çözümünden öteye giderek böylesi durumlarda (yani Sovyetlerin 1946-50 arasındaki sürekli ve diğer devletlerin ifadesiyle hakkın kötüye kullanımını teşkil edecek şekilde veto yetkisini kullanmasına benzer durumlarda) alternatif bir yol oluşturmak amacıyla Birlik Kararı'nın alınmasının sebebi, Batılı devletlerin San Francisco'da ortaya konan *oy birliğinin sağlanmaya çalışılmasına* olan inancının -Sovyetler sebebiyle- kalmamış olmasıydı. Bu sebeple Batılı devletler Konsey'den karar çıkaramayacaklarının anlaşılması üzerine Kurul'a ve Kurul'da nitelikli çoğunlukla alınabilecek kararlara yöneldiler; zira o dönemde Kurul'a yine Batılı devletler hâkimdi. Ancak böylesi bir durum, yani Kurul'dan alınacak kararların bir nevi Konsey kararlarına ikame edilmesi, ihlalcı devletlere yönelik ekonomik ve askerî önlem tavsiyelerinin Kurul eliyle alınabileceği şeklinde sonuçlanabileceği gibi, bu önlemlerin tavsiyesinin daimî üyeler aleyhine gerçekleşmesi de mümkündür²¹². Halbuki salt Konsey'de yapılacak oylamalar ile pratikte daimî üyeler aleyhine böylesi bir kararın alınması mümkün gözükmemektedir. Belki de bu durum, ileride işleneceği üzere, zaman ile örgütteki üyelerin sayısının artması ve Batılı devletlerin çoğunluğu kaybetmesi sonucu, Birlik Kararı'nın Konsey'in ve genel olarak örgütün gündeminden çıkmasının ve unutulmasının sebebi olarak gösterilebilir.

Hâsılı Şart'ta madde 24/1'de²¹³ açıkça ifade edildiği üzere Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca yetkili organdır. Örgütün tüm çalışma alanında genel yetkili organ olan Genel Kurul ise bu konuda ikincil yetkiye sahiptir. İşte Birlik Kararı, başlıca yetkili organın Konsey olduğunu teyit etmekle beraber, barışın tehdidi, bozulması yahut saldırı eyleminin varlığı hâlinde Konsey'in uluslararası barış ve güvenliği korumada başarısız olması durumunda, yetkinin birincil yetkili Konsey'den ikincil yetkili Kurul'a geçişini, bu geçişin şartlarını ve kapsamını düzenlemektedir²¹⁴. Görüldüğü üzere karar örgütün iki asli organı arasındaki yetki kullanımına ilişkin olduğundan örgütün işleyişi için özel bir öneme sahiptir. Fakat asıl

²¹² White, *a.g.e.*, s. 38-39.

²¹³ BM Şartı madde 24/1: "*Birleşmiş Milletlerin üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler.*"

²¹⁴ Krasno, Das, *a.g.e.*, s. 173.

önemi, Birlik Kararı'nın ve bu karar sayesinde Genel Kurul'un, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması hususunda Güvenlik Konseyi'ne bir alternatif oluşturma kapasitesi ve devletlerin bu alternatifi kullanma konusundaki eylemleridir. Buna göre devletler Konsey'in işlevsiz kalması, bir nevi görevini ifa etmemesi hâlinde çözüm mercii olarak Genel Kurul'a başvurabileceklerdir. Ayrıca belirtilmelidir ki, Barış İçin Birlik Kararı her ne kadar Kore krizine karşı doğrudan bir cevap şeklinde gelmişse de o sırada örgüt fonksiyonlarında birtakım değişiklikler talep eden ana akım taleplerinin bir parçasıdır. Buna misal olarak, Genel Kurul'un Birlik Kararı'ndan yaklaşık bir yıl önce aldığı "*Barışın Esasları*"²¹⁵ isimli 290 numaralı kararı verebiliriz. Bu kararının 10'uncu fıkrasında Genel Kurul, doğrudan Konsey'in beş daimî üyesine hitap etmekte ve barışın sağlanmasında daha etkili bir mekanizma olabilmesi için veto kullanımlarını sınırlandırma çağrısı yapmakta; böylece sık kullanılan veto sebebiyle örgütün birincil amacı olan uluslararası barış ve güvenliğin tehlikede olduğunu beyan etmektedir²¹⁶. Bu sebeplerden ötürü Birlik Kararı, örgütün en önemli amacının merkezinde, iki asli organının sahip oldukları yetkilerinin oluşturduğu gerilime odaklanması sebebiyle oldukça mühimdir²¹⁷. Karar'ın önemi yalnızca alınış sebebinde değil ayrıca kapsamında ve bu sebeple ele alınan tartışmalardadır.

2.1.2. Barış İçin Birlik Kararı'nın Kapsamı

Birlik Kararı'nın özünü teşkil eden ve günümüzde hâlâ hayatta olan, kullanımı devam eden kısım, A kararının A bölümü olup metni şu şekildedir²¹⁸:

"Barışın tehdidi, barışın bozulması ya da saldırı eyleminin gerçekleşmiş olması durumunda, Güvenlik Konseyi, daimî üyeleri arasında oy birliği bulunmaması sebebiyle uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesindeki birincil sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olursa, Genel Kurul, barışın bozulması ve bir saldırı eyleminin gerçekleşmiş olması hâlinde, uluslararası barış ve güvenliği yeniden sağlamak için gerektiğinde silahlı kuvvet kullanılmasını da kapsayacak şekilde, alınacak kolektif önlemler konusunda, üye

²¹⁵ Petersen, **a.g.e.**, s. 219.

²¹⁶ UNGA Resolution 290, "*Essentials of Peace*", 1 December 1949, para. 10.

²¹⁷ Binder, **a.g.e.**, para. 33.

²¹⁸ Çalışmamızdaki çevirimiz farklı bir çeviri olsa da Barış İçin Birlik Kararı'nın tamamının Türkçe metin çevirisi için bkz.: Mehmet Genç, **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, Cilt:1, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1999, s. 175-179. Aynı zamanda Milletler Cemiyeti Misakı'nın ve Birleşmiş Milletler Şartı'nın çevirileri için de bu esere başvurulabilir. Çalışma boyunca örnek çeviri kaynağı olarak başvurulmuş bir diğer eser: İbrahim Kaya, **Uluslararası Hukukta Temel Belgeler**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin, 2016.

devletlere gerekli tavsiyelerde bulunmak amacıyla sorunu gecikmeksizin inceleyeceğini kararlaştırır. Eğer o sırada Genel Kurul toplantı hâlinde bulunmuyorsa, o konudaki istemi izleyen 24 saat içinde, acil ve olağanüstü biçimde toplanabilir. Böyle bir acil olağanüstü toplantı ya üyelerin herhangi 7 (günümüzde 9²¹⁹) olumlu oyu ile Güvenlik Konseyi'nin ya da Örgüt üyelerinin çoğunluğunun istemi üzerine yapılır.”

Birlik Kararı'na başvurularak Genel Kurul'un ilgili konuları görüşüp tavsiye kararlar alması, yani uluslararası barış ve güvenliğin Genel Kurul eliyle korunmasının sağlanması, kararda belirtilen belirli koşulların birlikte gerçekleşmesine bağlıdır. Birlik Kararı'nın günümüze bakan yönüyle önemi şudur ki; daimî üyeler şayet veto yetkilerini kötüye kullanır ve uluslararası barış ve güvenlik tehlikede olursa, uluslararası hukuk açısından en makul ve etkili seçenek, Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde harekete geçmek olacaktır²²⁰.

2.1.3. Barış İçin Birlik Kararı'na Başvurulması için Gerekli Ön Koşullar

Bu koşullar yukarıdaki Birlik Kararı'ndan alınan paragrafta da görüleceği üzere üç ön koşul olarak zikredilebilir. Birincisi, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği sağlamaya ilişkin birincil sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olmalıdır. İkincisi, Konsey'in bu başarısızlığı yalnızca bir sebep ile gerçekleşmelidir; o da daimî üyelerin sahip olduğu vetodur. Kararda her ne kadar *daimî üyeler arasında oy birliği bulunmaması* şeklinde ifade edilmiş olsa da buradan anlaşılması gereken veto yetkisinin kullanılmış olmasıdır; bu hususa aşağıda değinilecektir. Üçüncü ön koşul ise şu üç durumdan birinin varlığıdır; bunlar barışın tehdidi, barışın bozulması ve saldırı eylemidir. Kararın doğması için bu ön koşulların sağlanması gerektiğinden ilk olarak bunlara değinilecektir.

²¹⁹ 17 Aralık 1963'te alınan ve 31 Ağustos 1965'te yürürlüğe giren karar ile BM Şartı'nın 23, 27 ve 61'inci maddeleri değişikliğe uğramıştır. Madde 23'te yapılan değişiklik ile beraber Güvenlik Konseyi üye sayısı 11'den 15'e çıkartılmış; karar alma sayılarını düzenleyen madde 27'deki gerek usule ilişkin gerek esasa ilişkin daha önce 7 olarak belirlenen üye sayısı ise 9'a yükseltilmiştir. Değişiklikler için bkz.: <https://ask.un.org/faq/140440> erişim tarihi: 15.05.21.

²²⁰ Topal, a.g.e., s. 101.

2.1.3.1. Konsey'in Uluslararası Barış ve Güvenliği Sağlamada Başarısız Olması

Öncelikle Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki birincil sorumluluğunu yerine getirirken başarısız olmuş olması gerekir. Konsey'in birincil sorumluluğu kendisine Şart'ın 24'üncü maddesinde verilmiştir. Ne Şart'ta ne de Birlik Kararı'nda başarısızlıktan kastın ne olduğu belirlenmiş olduğundan, başarısız olma ibaresinden neyin anlaşılması gerektiği kararda açık değildir²²¹. Bir konu üzerinde hiç eylemde bulunmama bir başarısızlık sayılabileceği gibi yetersiz eylemde bulunmak da başarısızlık sayılabilir²²². Kimi zaman ise eylemsizlik hâli de olması gereken ve doğru bir çözüm olarak değerlendirilebilir. Öyleyse başarısızlığın tanımını yapmak mümkün değildir; önemli olan Konsey'in başarısız olduğunun tespitin yapılmasıdır. Zira bu tespit ile beraber eylemlerin varlığı yahut yokluğu bir önem arz etmeyecektir.

Güvenlik Konseyi'nin başarısız olma durumunu hangi merciin belirleyeceği doğacak sonuç itibarıyla önem arz etmemektedir. Nitekim ilgili konuyu Konsey'in Kurul'a Birlik Kararı çerçevesinde tevdi ettiği durumlarda başarısızlığı Konsey'in kendisi tespit etmiş olacaktır. Fakat Birlik Kararı'na başvuru Genel Kurul'un kendisi tarafından gerçekleşmişse bu hâlde bu tespiti yapan mercii Kurul'dur. Uygulamada her iki durum da gerçekleşmiştir. Bu sebeple Konsey'in başarısız olduğu kanaatinin hem kendi eliyle hem Kurul eliyle belirlendiği söylenebilir. Ancak Konsey'in sorumluluğunu yerine getirmek hususunda başarısız olduğuna kendisinin karar vermesi gerektiğini, ancak bu şekilde etkin ve meşru bir sorumluluk değişimi yapılabileceğini belirten görüşler mevcuttur²²³. Konsey'in başarısızlığının tespitini

²²¹ Reicher, **a.g.e.**, s. 10.

²²² Bu hususta Woolsey, örnek olarak 1950 sonunda Güvenlik Konseyi'nin Çin'e Kore'den çekilmesine ilişkin uyarı yapmasını ancak Genel Kurul'un daha etkili eylemlerde bulunması gerektiğini düşünmesini vermekte ve bu durumda Kurul'un BM kuvvetlerinin kullanılması için tavsiye karar verip veremeyeceğini tartışmaktadır. Lester H. Woolsey, "The "Uniting for Peace" Resolution of the United Nations", **American Journal of International Law**, Cilt:45, Sayı:1, 1951, s. 132-133.

²²³ Bu hususa örnek olarak birkaç yazarın konu özelindeki düşüncelerini aktarmak gerekirse şu ifadeleri zikredebiliriz: "...However, as is argued in Section B, the General Assembly cannot initiate the Uniting for Peace procedure of its own accord without violating the Charter's internal division of responsibilities between the principal UN organs. Furthermore, the case for the legality of force recommended by the Assembly is buttressed where the **Security Council itself** initiates the Uniting for Peace procedure." Carswell, **a.g.e.**, s. 465-466.

yine Konsey'in kendisi tarafından yapması gerektiğini belirtenlerin temel gerekçesi ise şudur: Birlik Kararı'nın doğmasının Güvenlik Konseyi eliyle olması, Konsey'in uluslararası barış ve güvenlik alanında önceliğini korumasını sağlar ve böylece Kurul'un Şart'a aykırı bir şekilde yetki gaspında bulunduğu ilişkin endişeleri giderir²²⁴.

2.1.3.2. Başarısızlığın Daimî Üyeler Arasında Oy Birliği Bulunmaması Sebebiyle Gerçekleşmesi

İkinci ön koşul, Güvenlik Konseyi'nde bir karar alınırken daimî üyeler arasında oy birliği bulunmamasıdır. Gerek şu ana kadarki 10 acil olağanüstü toplantıdaki uygulamadan gerek Uluslararası Adalet Divanı'nın 1971 tarihli kararından gerekse doktrinden anlaşılanlara göre Karar'da geçen *oy birliği bulunmaması* ifadesinden kasıt, daimî üyelerin olumsuz oy kullanması yani kararı veto etmiş olmasıdır²²⁵. Bu zamana kadar Birlik Kararı'na başvurulmuş 10 acil olağanüstü toplantıyı doğuran şart olan veto yetkisini; 5 kez Sovyetler Birliği, 2 kez ABD, 2 kez Birleşik Krallık, ABD ve Fransa birlikte ve iki kez de Birleşik Krallık ile Fransa birlikte kullanmışlardır. Hem uygulama hem Divan kararı göstermektedir ki karardaki "*daimî üyeleri arasında oy birliği bulunmaması*" ifadesinin, *kararın veto edilmiş olması* şeklinde anlaşılması gerekir. Farklı bir ifade ile, Konsey'de karar alınırken karar yeter sayısı olan 9'a²²⁶ ulaşamaması kâfi değildir; kararın alınmasını daimî üyelerden bir veya birden

"While either the Assembly or Council may trigger the UfP procedure, there is good reason, grounded in practice, **for the Council to make this determination.**" Michael Ramsden, "Uniting for Peace and Humanitarian Intervention: The Authorising Function of the UN General Assembly", **Washington International Law Journal**, Cilt:25, 2016, s. 298.

"What constitutes a **legitimate** use of the veto by a permanent member should, appropriately, be **made by the Security Council.**" Graham Melling, Anne Dennett, "The Security Council Veto and Syria: Responding to Mass Atrocities Through the "Uniting for Peace" Resolution", **Indian Journal of International Law**, Cilt: 57, Sayı: 3, 2017, s. 303.

²²⁴ Barber, **a.g.e.**, s. 107.

²²⁵ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971, para. 22. "By abstaining, a member does not signify its objection to the approval of what is being proposed; in order to prevent adoption of a resolution requiring unanimity of the permanent members, a permanent member has only to cast a negative vote." Binder, **a.g.e.**, para. 6: "... as result of a negative vote of one or more permanent members".

²²⁶ BM Şartı Madde 27.

fazlasının negatif oyu, yani vetosu engellemiş olmalıdır. Öyleyse kısacası, aslında alınabilecek bir kararı vetonun engellemiş olması gerekir.

Reicher kararın bu hükmünü motamot yorumlamaktadır. Ona göre şayet daimî üyeler oy birliği ile bir konuda aksiyon almama iradesi gösterirler ve kararın alınmasına katılmazlar yahut hep beraber olumsuz oy verirler ise bu durumlarda karar metnindeki oy birliğinin sağlanmaması gerçekleşmiş olmayacağı için veto kullanılmış olsa da Birlik Kararı'na başvurulamayacaktır²²⁷. Reicher'in bu görüşü dışında bu ön koşul yalnızca vetonun kullanılması olarak yorumlanmıştır. Nitekim şu ana kadarki uygulama göz önüne alındığında daimî üyelerin hep birlikte bir kararı veto etmesi gündeme gelmediği için Reicher'in ele aldığı bu tartışma teorik düzlemde kalmıştır. O hâlde kararın alınamamasının salt sebebi, daimî üyelerin aralarında oy birliğinin bulunmaması yani bir veya birkaçının kararı veto etmesi olmalıdır. Ancak Kurul'un Birlik Kararı çerçevesinde ikincil yetkileri edinmesi için Konsey'de alınmak istenen kararın yalnızca veto edilmiş olması yetmez; aynı zamanda ilk ön koşul olan daimî üyenin veto yetkisini kullanarak uluslararası barış ve güvenliği sağlamada başarısız olduğunun belirlenmiş olması gerekir. Nitekim Birlik Kararı'na ilişkin mekanizmanın işletilmesi, ilgili veto sebebiyle başarısızlığın ortaya çıktığının tespit edildiği anlamına gelmektedir. Bir vetonun, Konsey'in başlıca sorumlu olduğu konuda Konsey'i başarısızlığa sürüklediğinin ifade edilmesi, bir başka deyişle başarısız sonucun sebebi olmak ile itham edilmesi, ilgili hususta yalnızca hukuki değil aynı zamanda siyasi ve ahlaki sorunların bulunduğu, bu alanlarda da başarısızlık olduğunu zımnen göstermektedir²²⁸.

Johnson'a göre bir daimî üye veto yetkisini kullandığında, örgütün amaç ve ilkeleri doğrultusunda yahut ulusal çıkarlarının bunu gerektirmesi sebebiyle böyle bir kararı aldığı genel olarak varsayılır²²⁹. Ona göre esasen bu yetkinin neden kullanıldığı da mühim değildir; zira veto yetkisi, BM Şartı ile tam da bu sebeple, yani bir karar

²²⁷ Reicher, **a.g.e.**, s. 11.

²²⁸ Melling, Dennett, **a.g.e.**, s. 301-302.

²²⁹ Aral da benzer şekilde, Konsey'in uluslararası barış meselelerine yaklaşımının, daimî üyelerin ulusal çıkar ve kaygıları etrafında şekillendiği ve hukuki düşüncelerin bu konularda efektif bir rol oynamadığı düşüncesindedir. Esasında uluslararası toplumun müşterek kaygılarını ortaya koyması gereken Konsey'in, daimî üyelerin kişisel çıkarları etrafında hareket etmesi, Konsey'in BM nezdinde uluslararası toplumu temsil eder vaziyette olmaktan uzaklaştırmaktadır. Aral, **a.g.e.**, s. 19.

teklifinin reddedilmesi maksadıyla daimî üyelere tanınmıştır. Nitekim veto ile birlikte, pek çok hatalı ve aceleci addedilebilecek, uluslararası hukuka mugayir kararın alınmasının önüne geçilmiştir. Uygulamada devletler kararların birçoğunu ulusal çıkarlarının bunu gerektirmesi sebebiyle almaktadır. Devletlerin bu kararları alırken hangi saiklerle hareket ettiğinin ise alınacak kararın hukuki sonuçları bakımından bir tesiri yoktur. Nitekim Sovyetler Birliği, kararın alındığı tarihteki söylemlerinde, bu ifadenin olumsuz oylamada bulunan, yani veto yetkisini kullanan daimî üyelere karşı bir ön yargı teşkil ettiğini belirtmiştir²³⁰. Ancak Johnson'ın bu görüşleri eleştirilmiş; her ne kadar Konsey daimî üyelerine veto yetkisi verilmiş olsa da bu yetkinin Şart'ın 1'inci ve 2'nci maddelerinde zikredilen, örgütün amaç ve ilkelerine uygun bir şekilde kullanılması gerektiği ifade edilmiştir²³¹.

Burada akla -daha önce zikredildiği üzere- BM Şartı madde 2/2²³² gelmektedir. Bu hükme göre devletler yükümlülüklerini “iyi niyetle” yerine getirmek durumundadır. Öyleyse uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında birincil sorumluluğa sahip olan Güvenlik Konseyi üyelerinin ve bunlar arasında veto yetkisi sebebiyle ayrıcalıklı bir yeri bulunan daimî üyelerin, Konsey kararlarını alırken iyi niyetle hareket etmesi gerekir. Ancak Birlik Kararı'nda herhangi bir ayırım yapılmamıştır; ön koşul, Güvenlik Konseyi'nin, daimî üyeleri arasında oy birliğinin sağlanamaması sebebiyle birincil sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olmasıdır. Toplamda 10 kere acil olağanüstü toplantı yoluyla Barış İçin Birlik Kararı'na başvurulduğu fakat BM örgütünün kuruluşundan beri bu sayının 20 katından fazla kararda tek olarak veya birçok daimi üyenin birlikte veto yetkilerini kullandıkları göz önüne alındığında, devletlerin vetonun gerçekleştiği kimi durumlarda Birlik Kararı'nı kullanarak tavsiye kararlar alması kimi durumlarda ise kararın hiç gündeme gelmemesi, veto yetkisinin kullanıldığı hangi durumlarda Konsey'in birincil sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olduğu hususunda hukuki bir belirsizlik

²³⁰ Johnson, **a.g.e.**, s. 107.

²³¹ Richardson, **a.g.e.**, s. 136.

²³² BM Şartı Madde 2/2: “*Örgütün üyeleri, üyelik sıfatından doğan hak ve menfaatlerden her birinin yararlanmasını sağlamak için, Şart'a uygun olarak üstlendikleri bütün yükümlülükleri iyi niyetle yerine getireceklerdir.*”

doğurmaktadır²³³. Bu noktada söylenebilecek olan, bu Karar her ne kadar hukuki sonuçlar barındırsa da Karar’a başvurma yahut başvurmama kanaatlerinin, devletlerin siyasi düşünceleriyle oluştuğudur²³⁴.

Vetonun kullanılması gerekliliği olan ikinci ön koşula ilişkin değineceğimiz son husus Birlik Kararı’nın önsözünde geçen bir ifadedir. Bu ifade şu şekildedir: *“Güvenlik Konseyi’nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki başlıca sorumluluğunu yerine getirmesinin önemini ve Konsey’in daimî üyelerinin oy birliğini sağlamaya çalışmasının ve vetoyu kısıtlı bir şekilde kullanmasının, onların görevi olduğunu teyit ederek...”* Burada Kurul hem birincil sorumluluğun Konsey üzerinde olduğunun bilincinde olduğunu vurgulamış hem de vetonun kullanımındaki öneme dikkat çekmiştir. Böylece kimi veto kullanımlarının uluslararası barış ve güvenliği sağlamada olumsuz etki bırakabileceğini ve böylesi kullanımlarda Konsey’in görevini yerine getirmemiş olabileceğini zımni olarak vurgulamıştır. Nitekim bu durumda ikincil sorumluluk gündeme gelecektir²³⁵.

²³³ Carswell, 200’ün üzerinde veto kullanımına rağmen yalnızca 10 acil olağanüstü toplantının gerçekleşmiş olmasını vetonun BM sistemi içerisinde meşru bir role sahip olduğuna dair kısmi bir kanıt olarak görmektedir. Fakat aynı zamanda bu durumun Kurul üyelerinin daimî üyelerinin sahip oldukları nüfuza karşı gelmek istememelerinden kaynaklandığını da ifade etmektedir. Bu isteksizliğin sebebi olarak Soğuk Savaş döneminde NATO ile Varşova Paktı arasındaki dengenin bozulması korkusu olduğunu ifade eden Carswell, 90’lardan sonraki isteksizliğin sebebi olarak ise daimî üyelerden biriyle böylesi bir ayrılığa düşmenin devletlerde ekonomik ve siyasi anlamda olumsuz sonuçlar doğuracağı korkusu doğurması sebebiyle olduğunu zikretmektedir. Carswell, **a.g.e.**, s. 476-477.

²³⁴ Doktrinde Birlik Kararı’nı doğuracak şekilde vetonun kullanılması *“abuse of the veto power”* yani *“veto yetkisinin kötüye kullanılması”* şeklinde de ifade edilmektedir. Melling, Dennett, **a.g.e.**, s. 298. Vetonun kullanılmasına ilişkin sınırlandırma olup olmadığı, neyin veto yetkisinin kötüye kullanımını teşkil edeceğine ilişkin bkz.: Carswell, **a.g.e.**, s. 470-471.

Ayrıca belirtilmelidir ki, uygulamada daimî üyeler veto yetkilerini salt kendi uluslarının çıkarı için değil, aynı zamanda kendi müttefikleri olan devletlerin çıkarlarını koruma amacı olarak da kullanabilmektedir. Böylece müttefiki olan devletlere bir nevi uluslararası hukuk kurallarından bağışklık sağlayarak onlara aşılması mümkün olmayan bir koruma vermektedirler. Bunlara örnek olarak İsrail ile Suriye verilebilir; İsrail aleyhine gelen her kararı ABD’nin veto etmesi, Suriye aleyhine gelenleri ise Rusya’nın veto etmesi, bu iki devleti işledikleri uluslararası hukuk ihlalleri karşısında dokunulmaz kılmıştır. Topal, **a.g.e.**, s. 106.

Bu hususta Aral, Şart’ın yapısı sebebiyle Konsey’in sahip olduğu bu yetkinin baştan itibaren Konsey’in faaliyetlerini baltaladığını şu şekilde ifade etmektedir: *“Right from the outset, the SC was crippled by the impossibility of taking economic, diplomatic/political or military sanctions against a permanent member, against its “allies” and “friends”.*” Aral, **Enhancing the Role of the UN General Assembly**, s. 9. Yine aynı eserde Aral, bu yetkinin bazılarının diğerlerinden daha eşit olduğu sorunsalını karşımıza çıkardığını ve bunun dünya barışı ve güvenliğine hiçbir şekilde hizmet etmediğini ifade etmektedir. **A.e.**, s. 12.

²³⁵ Carswell, **a.g.e.**, s. 471.

2.1.3.3. Barışın Tehdidi, Barışın Bozulması yahut Saldırı Eyleminin Varlığı Durumlarından Birinin Bulunması

Üçüncü şart, şu üç durumdan birinin varlığı olup bunlar: barışın tehdidi, barışın bozulması yahut saldırı eylemidir²³⁶. Birlik Kararı'ndaki ifadeden anlaşılana göre Genel Kurul'un bu üç durumun tespitini yapma yetkisi mevcuttur. Nitekim veto sebebiyle önlemlere ilişkin karar alamayan Konsey'in bu üç durumdan birinin saptamasını daha önceden yapmamış olma ihtimali vardır. Konsey'in bu saptamayı yapmış olduğu ve konuyu Kurul'a tevdi ettiği hâllerde zaten bu ön koşul sağlanmış olmaktadır. Konsey veto sebebiyle bir karar alamayıp bu saptamayı da yapmadığında, bu durumların varlığı değerlendirmesini ve tespitini yapacak mercii Genel Kurul olacaktır²³⁷. Ancak Genel Kurul'un böylesi bir durumun varlığını tespiti, 7'nci bölüm yetkilerinin Güvenlik Konseyi üzerinde doğduğu yahut Genel Kurul'un bu yetkiler ile yetkilendirildiği anlamına gelmemektedir. Yani Kurul'un bu üç durumun varlığına ilişkin yaptığı tespit, nitelik olarak Konsey'in madde 39 çerçevesinde yaptığı saptamadan farklıdır²³⁸. Genel Kurul'un yaptığı bu tespit, yalnızca Birlik Kararı'na başvurulması için bir ön koşuldur, bu sebeple madde 39'daki saptama ve dolayısıyla 7'nci bölüm yetkilerinden nitelik olarak tamamen farklıdır²³⁹.

Bu üç ön koşulun birlikte bulunması hâlinde, Genel Kurul, üye devletlere uygun tavsiyelerde bulunarak ne tür kolektif önlemler alınması gerektiğine karar verebilir. Ancak kuvvet kullanılmasının tavsiyesi için bir ayrım söz konusu olup buna bir alt başlıkta değinilecektir. Karara göre bu ön koşulların sağlanması koşuluyla Kurul'un sahip olduğu ikincil yetki gündeme gelecektir. İkincil sorumluluğunun doğması için gerekli bu koşulların sağlanıp sağlanmadığını incelemek Kurul'un görevidir. Andrassy'ye göre Kurul kendi gündemini kendi belirleme hususunda

²³⁶ Bu durumların varlığını hangi organın tespit etmesi gerektiğine uygulamadaki örneklerden yola çıkılarak yapılan bir tartışma için bkz.: Reicher, *a.g.e.*, s. 12-16.

²³⁷ Johnson, *a.g.e.*, s. 107.

²³⁸ Carswell, *a.g.e.*, s. 475.

²³⁹ İfade edilmelidir ki, her ne kadar Birlik Kararı'nın ön koşullar ve alınabilecek önlemlerin Konsey'in 7'nci bölüm çerçevesindeki yetkileriyle bir bağıntısı olmasa da Birlik Kararı'ndaki yapı bu bölüm yetkilerine şekil olarak paralel bir görünümündedir. Yani bir nevi 7'nci bölüm düzenlemesi esas alınmış ve Kurul'un bunları tavsiye edebileceği düzenlenmiştir. 7'nci bölüm ve Birlik Kararı beraber okunduğunda bu benzerlik aşikardır.

egemen olduğundan, tüm ön koşulların karşılandığını belirleme hususunda yetki sahibidir; her tespiti ve belirlemeyi kendisi yapar²⁴⁰.

Daha önce de belirtildiği üzere Kurul'un aldığı kararlar ve hâliyle Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlar bağlayıcı değildir. Karar'daki ön koşullar ve alınabilecek yetkiler 7'nci bölümü çağrıştırırsa da Şart'ın bu bölümündeki yetkiler ile Karar çerçevesinde alınacak önlemlerin, ortaya konan hukuki sonuç bakımından bir ilgisi yoktur. Üye devletler Genel Kurul'un aldığı kararlara ve bu sebeple Birlik Kararı çerçevesinde alınan ilgili kararlara uyup uymamak konusunda tam bir serbesti içerisindeyler²⁴¹. Nitekim Genel Kurul'un örgütün iç işleyişine ilişkin daha önce de değinilen birkaç husus dışında bağlayıcı kararlar alma imkanının bulunmadığı, kararlarının tavsiye edici nitelikte olduğu belirtilmişti. Şayet Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlar üye devletler için bağlayıcı nitelikte öngörülmüş olsaydı, bağlayıcı kararlar almak Şart hükümlerine göre yalnızca Güvenlik Konseyi'nin uhdesinde bulunduğu için bu durumda bir yetki gaspından söz etmemiz gerekirdi.

2.1.4. Ön Koşulların Sağlanmasından Sonra Alınacak Kolektif Önlemlere Teorik Bakış ve Birlik Kararı Çerçevesinde Alınan Kararları Doğuran Olaylar

Karara göre üç ön koşulun sağlanması hâlinde Kurul kolektif önlemler alınmasını tavsiye edebilir. Şayet üç ön koşuldan üçüncüsü olarak zikrettiğimiz üç durumun varlığı hâllerinden barışın tehdidi değil de barışın bozulması yahut saldırı fiilinin bulunması durumunda Genel Kurul gerekirse kuvvet kullanılmasını içeren kolektif önlemler alınmasını tavsiye edebilir. Nitekim Birlik Kararı'nın en kayda değer ve tartışılan kısmı burasıdır²⁴². Hükme göre yalnızca barışın tehdidi şeklinde değerlendirilebilecek bir durum ise Genel Kurul'a kuvvet kullanılmasını içeren tavsiyelerde bulunma yetkisini vermemektedir.

²⁴⁰ Juraj Andrassy, "Uniting for peace", *The American Journal of International Law*, Cilt:50, Sayı:3, 1956, s. 577-578.

²⁴¹ Reicher, *a.g.e.*, s. 17.

²⁴² *A.e.*

Böyle bir sınırlamaya gidilmesi öğretide eleştirilmiştir. Zira barışın tehdidinin varlığı durumlarında Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde Genel Kurul'un kuvvet kullanılmasını içeren önlemleri tavsiye etmesini engelleyecek herhangi bir hüküm Şart'ta bulunmamaktadır. Bu durumda Kurul kendi yetkilerini kendisi sınırlıyor gözükmektedir. Carswell'in bu konudaki şu ifadeleri konuya ışık tutmaktadır:

“...Buna göre, hukuki bir perspektiften bakıldığında, Konsey'in barışa yönelik bir tehdidin ardından birincil sorumluluğunu yerine getirmemesinin, Kurul'un bu ihmali ele alma gücünün herhangi bir şekilde azalmasını gerektirdiğini öne sürmek mantıken absürttür. Öte yandan, Barış İçin Birlik Kararı siyasi bir uzlaşmayı yansıtıyordu ve böyle bir sınırlamayı hukuk değil, siyaset dayattı. Her halükârda, Kurul'un kuvvet kullanılmasını tavsiye etme yetkisini barışa yönelik tehditleri de içerecek şekilde genişletmenin önünde hiçbir yasal engel yoktur.”²⁴³

White'in görüşü de Carswell'in görüşüne benzerdir. White'a göre Kurul'un yetkileri Birlik Kararı'nda ifade edilenden daha geniştir. Bu sebeple barışın tehdidi durumunda kuvvet kullanılmasını içeren önlemler alınamayacağına belirlenmesi için hiçbir sebep yoktur. Kurul bu durumda da tavsiye kararlar almaya ehildir²⁴⁴. Ancak Kurul, Birlik Kararı'nda kendisini kısıtlamış gözükmektedir. Kelsen'in bu konudaki görüşü ise böylesi bir sınırlandırmanın tüm yönleriyle isabetsiz olduğu ve Kurul'un bu üç ön koşula bağlı olmaksızın kuvvet kullanılmasını içeren tavsiye kararlar alabileceği yönündedir:

“...kuvvet kullanılmasını içeren tavsiye kararlarda bulunması için Genel Kurul'un Şart hükümlerine göre barışın bozulması yahut saldırı fiilinin varlığını tespit etmesine gerek yoktur. (Şayet) Kurul kuvvet kullanılmasını tavsiye etme yetkisine sahipse, uygun gördüğü durumlarda böylesi tavsiye kararları alabilir. Tavsiye karardan önce barışın bozulduğunun yahut saldırı fiilinin varlığının tespit edilmesi gerekmemektedir.”²⁴⁵

²⁴³ Carswell, **a.g.e.**, s. 476.

²⁴⁴ White, **a.g.e.**, s. 41 ve 42. “Indeed, its actual powers are wider than Uniting for Peace for it can act to combat threats to the peace as well as breaches of the peace and acts of aggression.” “...there is no reason why the Assembly does not have this competence as regards threats to peace.”

²⁴⁵ Kelsen, **Is the Acheson Plan Constitutional?**, s. 525.

Üç koşuldan ikisi kuvvet kullanılmasını tetiklerken barışın tehdidinin bunu doğurmayacağını düzenlenmesi, bunlar arasında bir yoğunluk hiyerarşisi ve kuvvet kullanılmasını içeren tavsiye kararların alınabilmesini daha ağır şartlara bağlama isteği olarak yorumlanabilir²⁴⁶. Birlik Kararı'nda *kuvvet kullanılmasını gerektiren* tavsiye kararlar alınabileceğinin öngörülmesi kararın hukukiliği ve alınan kararların doğurduğu sonuçlar için tartışmalara yol açmıştır. Tartışmalı hususlara ilerleyen kısımlarda yerli geldikçe değinilecektir.

İlgili kararların alınması için Genel Kurul'un ne zaman görüşmeler yapacağı hususunda ise; şayet Genel Kurul toplantı hâlinde değilse, Güvenlik Konseyi²⁴⁷ yahut Genel Kurul'un talebini²⁴⁸ takip eden 24 saat içerisinde acil olağanüstü toplantı söz konusu olacaktır²⁴⁹. Bu hükmün hem zaman hem de politik önemi vardır. Zira örgüt,

²⁴⁶ Andrassy, **a.g.e.**, s. 572.

²⁴⁷ Güvenlik Konseyi'nde Genel Kurul'un toplanmasına ilişkin karar, usule ilişkin bir karar olduğundan veto söz konusu olmaz. **A.e.**, ss. 576-577.; Tomuschat, **a.g.e.**, s. 2. Nitekim karar metninde "*herhangi 7 üyenin* (günümüz için 9) ifadesinin kullanılmış olması da buna işaret etmektedir. Krasno, Das, **a.g.e.**, s. 175.

Burada akla çifte vetoya ilişkin bir hususun gündeme gelip gelmeyeceği sorulabilir, uygulamada Birlik Kararı için bu söz konusu olmamıştır. Buna örnek olarak bu konuda ilk itirazı yapan SSCB'nin kendisi veto etmesine rağmen bu konuda bir itiraz ileri sürmediği 462 numaralı Güvenlik Konseyi kararı verilmektedir. Reicher, **a.g.e.**, s. 4-5. Çifte vetoya ilişkin bir başka tartışma için bkz.: Andrassy, **a.g.e.**, s. 576-577.

Melling ve Dennett bu konuda 1949 tarihli bir Genel Kurul kararını örnek olarak vermekte ve bu meselelerin çok uzun süredir usule ilişkin olduğunun yerleşik bir kullanım olduğunu belirtmektedir. Melling, Dennett, **a.g.e.**, s. 303. Karar için bkz.: UNGA Resolution 267(III), 14 April 1949. Kararın ekinde iki hususun usule ilişkin olduğu belirtilmiştir. Birincisi uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin her türlü meselenin Genel Kurul'a tevdi; ikincisi ise Konsey'e Şart'ta tanınan yetkiler hususunda Genel Kurul'dan tavsiye karar alması talebi. Bkz.: Annex – Decisions deemed procedural, para. 2-3.

²⁴⁸ Andrassy'nin görüşünün, Kurul'un tüm ön koşulların karşılandığı hususunda yetki sahibi olduğu; her tespiti ve belirlemeyi kendisinin yapmasının bu sebeple uygun olduğu şeklinde olduğunu belirttik. Bu sebeple Andrassy'ye göre Konsey veto sebebiyle başarısız olursa Birlik Kararı'ndaki ifadeye göre Konsey Birlik Kararı'nın işletilmesi için başvurabileceği gibi Kurul da başvurabilir. Ancak Carswell bu hususta farklı düşünmektedir. Carswell'e göre olağanüstü toplanma usulünün uygulanması için Konsey'de usule ilişkin bir kararın alınması gerekmektedir; yani bir olağanüstü toplantı talebinin Kurul eliyle yapması Şart'ın 27/2 ve 20'nci maddeleri birlikte düşünüldüğünde Şart'a uygun olmamaktadır. Bu sebeple Carswell'e göre Şart ile uyumlu olabilmesi için Birlik Kararı'nın a bölümü dar yorumlanmalı ve ancak Konsey'den Kurul'a gönderilen meseleleri Kurul'un görüşmesi ve kararlar alabilmesi mümkün olmalıdır. Carswell, **a.g.e.**, s. 472-473. Ancak uygulamada hem Konsey'in hem Kurul'un buna başvurduğu ve buna bir itirazın gelmediği; aksine pek çok toplantının yapıldığı ve kararın alındığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple Carswell'in itirazı teorik boyutun ötesine geçmemektedir.

²⁴⁹ Nanda'ya göre Birlik Kararı'ndaki tüm hükümler kaynaklarını BM Şartı'ndan almaktadır. Olağanüstü acil toplantının kaynağı da olağanüstü toplantıların düzenlendiği madde 20'dir. Nanda, **a.g.e.**, s. 136. Nahlawi'ye göre de BM Şartı madde 20, Birlik Kararı'ndaki acil olağanüstü toplantı usulüne dair hükmü destekleyen bir Şart hükmüdür. Yasmine Nahlawi, "Overcoming Russian and

uzun zaman boyunca, yıl içerisindeki olağan toplantılarını Eylül'ün ortasından Aralık'ın ortasına kadar sürdürmekte, akabinde ise toplantıya bir sonraki olağan toplantının gerçekleşeceği Eylül'e kadar ara vermektedir. Bu sebeple uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması örgütün birincil amaçlarından olduğundan, her an toplanılabilmesi elzemdir. Günümüzde artık Genel Kurul olağan toplantılarını yıl boyunca yapmakta ve ara vermemektedir. Toplantıların aralıksız olması ise zaman için öngörülen olağanüstü toplanmayı lüzumsuz kılmaktadır. Ancak olağanüstü toplantının önemi yalnızca zaman yönüyle sınırlı değildir. Bir konunun olağanüstü toplantı yoluyla Genel Kurul'da ele alınıyor olması, devletlerin temayülünü ve o konuya verilen önemi göstermektedir. İlgili sorunun uluslararası barış için doğurabileceği tehlike, konunun devletler için politik önemi ve münhasıran ele alınmasının kamuoyu nezdinde gündem oluşturması gibi sebepler, Genel Kurul'un acil olağanüstü toplantı usulüne başvurması sonucunu doğurabilir²⁵⁰.

Uygulamada şu ana kadar kararların ne yolla alındığına bakarsak; Birlik Kararı'nın alınmasından günümüze değin (Temmuz 2021 itibariyle) -karardaki acil olağanüstü toplantı usulü izlenerek- toplamda 10 acil olağanüstü toplantı gerçekleşmiştir²⁵¹. Bunlardan 7 tanesinin gerçekleşmesi Güvenlik Konseyi'nin, 3 tanesi ise Genel Kurul'un talebiyle (kimi kaynaklara göre 6-4) olmuştur²⁵². Yalnızca Doğu Pakistan (Bangladeş) olayında Genel Kurul olağan toplantı hâlinde (26'ncı olağan toplantı) olduğundan, olağanüstü toplantı usulünün işletilmesine gerek

Chinese vetoes on Syria through uniting for peace", **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt:24, Sayı:1, 2019, s. 114.

BM Şartı madde 20: "*Genel Kurul yılda bir kez olağan toplantı yapar, durum gerektirdiğinde de olağanüstü toplanır. Olağanüstü toplantılar, Güvenlik Konseyi'nin ya da Birleşmiş Milletler üyelerinin çoğunluğunun isteği üzerine Genel Sekreter'in çağrısı ile yapılır.*"

²⁵⁰ Johnson, **a.g.e.**, s. 107-108.

²⁵¹ Acil olağanüstü toplantılara, toplantı tutanaklarına ve bu toplantılarda alınan tüm kararlara ulaşmak için bkz.: <https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency.shtml> erişim tarihi: 08.05.2021.

²⁵² Barış İçin Birlik kapsamında yapılan toplantılara ilişkin özet bir tablo için bkz.: Security Council Deadlocks and Uniting for Peace: An Abridged History, Security Council Report. Ayrıca kaynaklarda farklı ifadelerin bulunduğu belirtilmelidir. BM'nin internet sitesinde 5'inci olağanüstü toplantının Konsey'in eliyle başlatıldığı ifade edilmektedir. Carswell de böyle söylemektedir. Carswell, **a.g.e.**, s. 473. Fakat örneğin Security Council Report'ta bu toplantının SSCB'nin talebi ve Kurul'da yapılan oylama ile başlatıldığı belirtilmiştir. SSCB'nin olağanüstü toplantı talep ettiği mektup için bkz.: UN Doc. A/6717, 13 June 1967.

duyulmamıştır²⁵³. Kore Savaşı sürecinde alınan bir kararın ise Birlik Kararı çerçevesinde alınıp alınmadığı tartışmalıdır. Bu sebeple kaynaklarda 10’u acil olağanüstü toplantı olmak üzere toplamda 11 veya 12 kere Birlik Kararı’na başvurulduğu zikredilmektedir. Kore’ye ilişkin karara değinilecektir. 7 ve 10 numaralı toplantılar aralar vermek suretiyle yıllara yayılmış olup Filistin durumu ile ilgili olan onuncu ve son acil olağanüstü toplantı 1997’de başlamasına rağmen hâlâ sonlandırılmamıştır. Bu konudaki görüşmelere ve karar almaya devam edilebilmektedir²⁵⁴. Bu başlıkta Karar’ı doğuran olaylar aktarılacaktır; 3’üncü bölümde ise alınan tavsiye kararlar incelenip değerlendirilecektir.²⁵⁵

Konsey’in talebiyle gerçekleşen ilk acil olağanüstü toplantı, Birlik Kararı’nın alınmasından yaklaşık 6 yıl sonra, 1956’da meydana gelen Süveyş Kanalı krizi sebebiyledir. Mısır’ın Süveyş Kanalı’nı millileştirmesi ve ulaşım serbestliğinde birtakım sınırlandırmalar gerçekleştirmesi üzerine Fransa ve Birleşik Krallık hükümeti ile iş birliği içerisindeki İsrail güçleri, Mısır hükümetinin Kanal üzerindeki kontrolünü ellerine geçirmek istemiştir²⁵⁶. Böylesi bir askeri müdahale, Şart’ın kuvvet kullanma yasağını düzenleyen madde 2/4’ün ihlalini oluşturmaktaydı. Bu ihlal sebebiyle Konsey’de alınmak istenen karar, yine Konsey’in daimî üyesi olan Fransa ve Birleşik Krallık tarafından veto edilince Konsey acil olağanüstü toplantı usulüne başvurarak konuyu Genel Kurul’a havale etmiştir²⁵⁷. Nihayetinde BM otoritesi altında oluşturulan güç, bölgede 1967 yılına kadar kalmış ve bu tarihte Mısır’ın isteği üzerine çekilmiştir²⁵⁸.

²⁵³ Bu toplantı talebi Güvenlik Konseyi’nden gelmiştir. İlgili Konsey kararı için bkz.: UN Security Council Resolution 303, 6 December 1971. Genel Kurul’da bu hususta alınan karar için bkz.: UN General Assembly Resolution 2790(XXVI), 6 December 1971.

²⁵⁴ 10’uncu olağanüstü toplantı olan Filistin meselesine ilişkin Genel Kurul’un faaliyetlerine şu bağlantıdan ulaşılabilir: <https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency10th.shtml> erişim tarihi: 13 Nisan 2021.

²⁵⁵ Birlik Kararı’nı doğuran olaylar ve bu çerçevede alınan kararlar ilişkin panorama sunması açısından bkz.: Zaum, **a.g.e.**, s. 160-162.

²⁵⁶ Krizin gerçekleşmesi sırasında Birleşik Krallık’ta bulunan ABD büyükelçisinin birinci ağızdan aktardığı, hadisenin gelişimine dair bilgileri içeren çalışma için bkz.: Winthrop W Aldrich, “The Suez Crisis-A Footnote to History”, **Foreign Aff.**, Cilt:45, 1966.

²⁵⁷ S/RES/119, 31 October 1956.

²⁵⁸ Sur, **a.g.e.**, s. 222.

Süveyş Krizi'ne çok yakın bir tarihte Macaristan'a ilişkin 2'nci acil olağanüstü toplantı gündeme gelmiştir. Macaristan'da Sovyetler Birliği tarafından desteklenen hükümete karşı gerçekleşmekte olan halk ayaklanması sebebiyle çıkan olayların sonucunda, SSCB'nin Macaristan'daki birliklerini çekmesi hakkındaki karar tasarısı, Konsey'de SSCB tarafından veto edilmiştir. Bunun üzerine Konsey'in Süveyş Krizi sebebiyle konuyu Kurul'a havale ederek acil olağanüstü toplantı talebinde bulunmasından yalnızca 4 gün sonra bir acil olağanüstü toplantı talebinde daha bulunmuştur²⁵⁹.

3'üncü acil olağanüstü toplantı Lübnan'a ilişkindir. 1958 yılında ABD kuvvetlerinin Lübnan'daki ve İngiliz kuvvetlerinin Ürdün'deki varlıklarının Konsey'de tartışılması sonucu Konsey görüşmelerde bulunmuş, konuya ilişkin sunulan karar önerileri 18 ve 22 Temmuz tarihlerinde SSCB tarafından veto edilmiştir.²⁶⁰ Konsey konuyu yeni bir acil olağanüstü toplantı usulü için 7 Ağustos 1958'de Genel Kurul'a havale etmiştir²⁶¹.

Bir sonraki acil olağanüstü toplantı Kongo Demokratik Cumhuriyeti'ne dairdir. 1960'ta Belçika'dan bağımsızlığını kazanan Kongo Cumhuriyeti, siyasi anlaşmazlıklar sonucunda iç çatışmalar ve bölgesel yönetimlerin ayrılma isteğiyle karşılaşmıştır. Kongo hükümeti, tüm devletlerden yardım talep etmiştir. ONUC bölgeye gelmiş, taraflar arasında nötr bir pozisyon almıştır. Barış gücünün bu tarafsız tutumu sonucunda ONUC ile Kongo hükümeti arasında anlaşmazlık yaşanmıştır. Nitekim bölgedeki bir diğer güç olan Sovyetler Birliği ONUC'un Patrice Lumumba hükümetini desteklemesini istemekteyken Batılı devletler ve BM Genel Sekreteri barış gücünün taraflar arasında tarafsız kalmasını istemekteydi. ABD, BM Genel Kurulu'ndan, ONUC'un Kongo'da bulunan tek meşru uluslararası güç olduğunu tasdik etmesini talep etmiştir zira bu süreçte Sovyetlerin Kongo'da birlikleri

²⁵⁹ S/RES/120, 4 November 1956.

²⁶⁰ UN Doc. S/PV.834 ve S/PV.837.

²⁶¹ S/RES/129, 7 August 1958.

Kurul'un 3'üncü acil olağanüstü toplantıda 8 Ağustos ile 21 Ağustos arasında aldığı kararlara ulaşmak için bkz.: <https://digitallibrary.un.org/record/228959?ln=en> erişim tarihi: 06.08.21.

bulunmaktaydı. Bu süreçte Konsey’de alınmak istenen kararın SSCB tarafından veto edilmesi üzerine bu husus yine aynı usulle Kurul’a bırakılmıştır²⁶².

Konsey’in Birlik Kararı çerçevesinde konuyu Genel Kurul’a havale ettiği diğer üç olay ise 1971’deki Hindistan ve Pakistan arasındaki Doğu Pakistan’a ilişkin çatışma²⁶³, 1980’de SSCB’nin Afganistan’a müdahalesi²⁶⁴ ve 1982’de İsrail’in Golan tepelerini ilhakı²⁶⁵ üzerine gerçekleşmiştir.

Taleplerin Kurul’dan geldiği uygulamalara bakacak olursak, 1967’de İsrail ile Arap devletleri arasında süregiden anlaşmazlık ortamının alevlenmesi ve BM Barış Gücü UNEF’in talep üzerine bölgeden çekilmesi sonucu Orta Doğu’daki altı gün savaşları gerçekleşmiştir. Savaşın nihayetinde İsrail; Mısır, Suriye ve Ürdün topraklarını işgal etmiş ve sınırlarını iki katından fazla genişletmiştir. İsrail’in saldırı eylemleri sebebiyle SSCB Kurul’dan acil olağanüstü toplantıda bulunmasını talep etmiş ve Kurul böylece Birlik Kararı’nı tetikleyerek 5’inci acil olağanüstü toplantı kararı almıştır²⁶⁶.

1980 yılında işgal altındaki Filistin toprakları hakkında bu kez Senegal’in talebi ile acil olağanüstü toplantı kararı alınmıştır²⁶⁷. Filistin oturumu 1982’nin Eylül’üne kadar aralar vermek suretiyle devam etmiştir. 1981 yılında Güney Afrika’nın Namibya’yı işgali üzerine Konsey’de Güney Afrika’ya geniş yaptırımlar düzenleyen kararları ABD, Fransa ve Birleşik Krallık’ın veto etmesi üzerine Zimbabve’nin talebi ile acil olağanüstü toplantı gerçekleşmiştir²⁶⁸. Son ve onuncu oturum ise İsrail’in Kudüs ve işgal ettiği diğer bölgelerdeki yerleşim politikasını

²⁶² S/RES/157, 17 September 1960.

²⁶³ Genel Kurul Doğu Pakistan (Bangladeş) meselesini acil olağanüstü toplantı ile görüşmemiş, bu dönemde 26’ncı olağan toplantı döneminde olduğundan konuyu olağan toplantısında ele almıştır.

²⁶⁴ S/RES/462, 9 January 1980.

²⁶⁵ S/RES/500, 28 January 1982.

²⁶⁶ Daha önce Birlik Kararı’na şiddetle karşı çıkan ve kararın alınması sürecinde en önemli itirazları yapan SSCB’nin, İsrail’in saldırı eylemleri sebebiyle acil olağanüstü toplantı talep ettiği mektup için bkz.: UN Doc. A/6717, 13 June 1967. BM’nin sitesinde bu olağanüstü toplantının SSCB’nin talebi ile değil Konsey’in talebi ile yapıldığı geçmektedir. Kısaca, SSCB’nin Kurul’dan talebi üzerine Kurul’un böyle bir kararı aldığı söylenebilir.

²⁶⁷ UN Doc. A/ES-7/1, 21 July 1980.

²⁶⁸ UN Doc. A/ES-8/1, 2 September 1981.

kınamak için alınacak kararı ABD'nin vetosu üzerine Katar'ın talebi ile açılmıştır²⁶⁹. Bu oturum birçok ara vermek suretiyle kesintiye uğramıştır ve hâlâ sona ermiş değildir. En son toplantıları, Türkiye ve Yemen'in talepleri üzerine²⁷⁰ ABD'nin Kudüs'ü İsrail'in başkenti olarak tanınması üzerine devletlere diplomatik misyonlarını Kudüs'e taşımamaları hakkında Aralık 2017'de aldığı tavsiye karar ve Haziran 2018'de Filistinli sivil nüfusun korunması hakkında aldığı kararlarla devam etmiştir. Haziran 2018'den bu yana acil olağanüstü oturuma ara verilmiş durumdadır. Birlik Kararı çerçevesindeki uygulamalara ve olaylar neticesinde alınan kararlara 3'üncü bölümde ayrıntılı olarak değinilecektir.

2.2. Birlik Kararı'nın Hukuki Dayanağı

Birinci bölümde *Genel Kurul Kararlarının Hukuki Niteliği* başlığında Kurul kararlarının tavsiye edici nitelikte olduğu belirtilmişti. Kurul kararları her ne kadar tavsiye niteliğinde de olsa, Birlik Kararı'nda Kurul'un uluslararası barış ve güvenlik konularında Konsey'i başarısız addederek karar alabileceğinin düzenlenmesi, özellikle kuvvet kullanılmasını içeren önlemleri tavsiye edebileceğinin Birlik Kararı'nda öngörülmesi, Karar'ın hukukiliği konusunda tartışmaları gündeme getirmiştir. Kurul yetkilerinin düzenlendiği maddeler başta olmak üzere, Şart'taki bazı hükümler bu tartışmanın merkezindedir. İki asli organın sorumlulukları arasındaki ilişki ve Birlik Kararı merkezli bir bakışla Kurul'un yetkilerinin incelenmesi, hukukilik tartışmasının özünü verecektir. Öncelikle tarafların öne sürdüğü argümanlar ayrıntıya girilmeksizin zikredilecek fakat zikredilen maddelere ilişkin açıklama ve tartışmalar takip eden başlıkta yapılacaktır.

2.2.1. Birlik Kararı'nın Alınması Sürecinde Öne Sürülen Argümanlar

Sovyetler Birliği ve diğer Doğu Bloku devletleri, Birlik Kararı'nı hukuksuz olarak görüp kınamıştır. Karara karşı çıkanların argümanlarından biri bu kararın veto yetkisine değişiklik getirmesine ilişkindir. Bu tartışma Şart'ın yapısı ve örgüt için çok mühimdir zira daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisi, uluslararası barış ve

²⁶⁹ UN Doc. A/ES-10/1, 22 April 1997.

²⁷⁰ UN Doc. A/ES-10/786.

güvenliğin sağlanmasında Birleşmiş Milletler'i işler bir örgüt kılan esas ilkelerdendir²⁷¹. Sovyet temsilcisine göre veto yetkisinin uluslararası barış ve güvenliği başarısızlığa götüren bir kurum olarak değerlendirilmesi, BM Şartı'nda öngörülen veto yetkisinin tasfiye edilmesi anlamına gelmektedir²⁷². Şayet daimî üyelerin sahip olduğu veto hakkına karşı çıkılması isteniyorsa iyi niyet (bona fide) gereğince bunun Şart'ın ilgili maddeleri²⁷³ uyarınca andlaşmada değişiklik usulü takip edilerek yapılması gerekir. Zira Birlik Kararı'nın öngördüğü sistemde veto, işlevini kısmi de olsa kaybetmektedir. Bu görüştekilere göre Birlik Kararı, Güvenlik Konseyi'ni aşarak onu BM sisteminde ikincil pozisyona düşürmekte ve Şart'ta değişiklik usulüne başvurmadan Konsey'in yetkilerini gasp etmek amacıyla bir arka kapı oluşturmaktadır²⁷⁴. Ayrıca veto yetkisini kullanan devlet, Birlik Kararı'na göre uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasını engelleyici bir pozisyona düşmektedir. Bu sebeple hem soyut olarak veto yetkisinin hem de somut olaylarda veto eden devletin aleyhine uluslararası kamuoyunda bir ön yargı oluşmaktadır.

Bu görüştekilere göre zorlayıcı önlemler almak, Konsey'in münhasır yetki sahasındadır ve Şart'ın madde 11/2'deki düzenlemesi Genel Kurul'u eylem gerektiren tavsiye kararlar almaktan menetmektedir²⁷⁵. Zira bu maddeye göre her ne kadar Genel Kurul uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin sorunları tartışmaya ehilse de eylem gerektiren sorunlar Konsey'e havale edilmelidir. Bir diğer itirazın hukuki dayanağı, Genel Kurul'un yetkilerinin düzenlendiği maddelerden olan madde 12/1'dir²⁷⁶. Bu hükme göre Konsey görevini yerine getirirken Kurul herhangi bir karar alamaz. Karara

²⁷¹ Andrassy, **a.g.e.**, s. 563.

²⁷² Aktaran: Krasno, Das, **a.g.e.**, s. 180.

²⁷³ BM Şartı madde 108: "Şart'ta yapılacak değişiklikler, Genel Kurul üyelerinin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edilip Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin tümünü kapsamak üzere Birleşmiş Milletler üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasa hükümleri uyarınca onaylandığında tüm Birleşmiş Milletler üyeleri için yürürlüğe girer." BM Şartı madde 109/2: "2. Konferansta üçte iki çoğunluk tarafından Şart'ta yapılması tavsiye edilen her değişiklik, Güvenlik Konseyi daimî üyelerinin tümünü kapsamak üzere Birleşmiş Milletler üyelerinin üçte ikisi tarafından her birinin anayasa hükümleri uyarınca onaylandığında geçerlilik kazanacaktır."

²⁷⁴ Woolsey, **a.g.e.**, s. 133.

²⁷⁵ BM Şartı madde 11/2: "...Bir eylem gerektiren bu tür sorunların tümü, görüşmelerden önce ya da sonra Genel Kurul tarafından Güvenlik Konseyi'ne gönderilir."

²⁷⁶ BM Şartı madde 12/1: "Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık yahut duruma ilişkin olarak Şart'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece Genel Kurul, Güvenlik Konseyi bunun kendisinden istemedikçe bu uyuşmazlık ya da durum konusunda herhangi bir tavsiyede bulunamaz."

karşı çıkanlara göre, daimî üyenin vetosu sebebiyle Konsey'in eylemde bulunamıyor olması yahut bir önlemin alınacağına ilişkin gündem maddesinin uzun zamandır Konsey'in toplantı gündeminde bulunması gibi hususlarda da Konsey işlevlerini yerine getirmeye devam etmektedir. Bu sebeple Genel Kurul'un bir karar alması hükme uygun değildir. Karşı olma gerekçesi olarak ifade edilen bir diğer hüküm ise Şart'ın 24'üncü maddesi olup, bu hüküm ile Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında münhasır yetkili olduğu ileri sürülmüştür²⁷⁷. Ayrıca, Birlik Kararı'nda öngörülen acil olağanüstü toplantı usulünün, Şart'ın 20'nci ve 27'nci maddelerini ihlal ettiği; olağanüstü toplantı usulünün işletilebilmesi için Konsey'de alınacak karar daimî üyelerin veto etmemelerinin gerektiği çünkü bunun esasa ilişkin bir sorun olup bu sebeple vetoya konu olduğu ifade edilmiştir²⁷⁸.

Karar'ı destekleyenlerin nazarında Birlik Kararı BM Şartı'nın hakiki ve özgün bir yorumu olup²⁷⁹ hukuki dayanağını Şart'ın 10, 11 ve 14'üncü maddelerinde ve zımni yetkiler öğretisinde bulmaktadır²⁸⁰. Bu görüştekiler, Güvenlik Konseyi'nin madde 12 çerçevesinde kendisine yüklenen işlevleri yerine getirmemesi durumunda, madde 11/2'nin Genel Kurul'un madde 10'daki genel yetkilerini kullanmasını engellemeyeceğini ifade etmiştir. Genel Kurul'da Birlik Kararı için olumlu oy veren ve çoğunluğu oluşturan devletlerin esasen ileri sürdüğü budur; zira daimî üyenin veto ile Konsey kararını engellemesi, Konsey'i madde 12 çerçevesinde yetkilerini kullanabilmek noktasında işlevsiz bir pozisyonda bırakmaktadır. Ayrıca bir diğer husus ise madde 24'e ilişkindir ki; Karar'ı destekleyenlere göre karşı çıkanlar madde

²⁷⁷ UN Doc. A/C.1/SR. 357, Summary record of the 357th meeting: First Committee, 9 October 1950, para. 22. "the organ which under the Charter had the *exclusive* right and power."

²⁷⁸ Binder, *a.g.e.*, para. 13-16.

²⁷⁹ Richardson'a göre Birlik Kararı, en başından itibaren, veto tıkanması sebebiyle uluslararası barış ve güvenliğin sağlanamamasına dikkat çekmek amacıyla, Kurul'un Şart'tan doğan mümkün olabilecek en geniş yetkilerini doğurmak için oluşturulmuş bir yorumlama ve uygulamadır. Richardson, *a.g.e.*, s. 137. Benzer şekilde Tomuschat da her ne kadar bu yetki geçişi Şart'ı vücuda getiren kişilerin asıl niyetleriyle tam olarak örtüşmese de artık acil olağanüstü toplantı usulünün BM sisteminin müttemmim cüzü olduğunu belirtmektedir. Tomuschat, *a.g.e.*, s. 3.

²⁸⁰ Uluslararası Adalet Divanı, 1949 yılında vermiş olduğu danışma görüşünde, kurucu andlaşmalarında zikredilmese de örgütlerin görevlerini gerçekleştirmek için mecburi olarak kullanmaları gereken yetkilere zımnen sahip olduklarını şu şekilde belirtmiştir: "Uluslararası hukuka göre örgütün, Şart'ta açıkça düzenlenmese de görevlerini yerine getirmesi için gerekli olan yetkilere zımnen sahip olduğu kabul edilmelidir." *Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations*, Advisory Opinion of 11 April 1949, s. 182.

24 hükmünün lafzına aykırı çıkarımda bulunmaktadır. Hükme göre Güvenlik Konseyi karşı çıkanların iddia ettiği gibi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında münhasır yetkiye değil, birincil yetkiye/sorumluluğa sahiptir. Birincil sorumluluk ifadesi ise diğer organların ikincil sorumluluğa sahip olduğu anlamına gelir. Bu sebeple Genel Kurul'un yetkileri dışarıda bırakılamaz. Birlik Kararı'nın ve karar özelinde kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiye edilmesinin bir diğer hukuki dayanağı olarak Şart'ın 1'inci maddesine atıf yapılmaktadır. Buna göre BM'nin en üstün amacı, uluslararası barış ve güvenliğini sağlamaktır. Öyleyse amacın gerçekleştirilmesi için etkili yöntemlerin kullanılabilir olması, Şart'ın bu şekilde yorumlanması gereklidir. Birlik Kararı da bunu sağlamaktadır; uluslararası barış ve güvenliğin korunması için Şart'ın özgün bir yorumunu teşkil etmektedir. Böylesi bir özgün yorum zımni yetki çerçevesinde de değerlendirilebilir²⁸¹; zira Kurul örgütün temel amacını gerçekleştirmek amacıyla böyle bir karar almaktadır ve bu kararın Şart'a aykırı olmadığı iddiasındadır²⁸².

Birlik Kararı'nın hukukiliği ele alınmadan evvel ilgili değerlendirmeler yapılırken hangi yorum ilkelerinin esas alınması gerektiği; nasıl bir yöntemle bu değerlendirmelerin yapılacağına belirlenmesi elzemdir. Yukarıda kısaca tarafların iddialarına yer verilmiş olup yorumlamaya ilişkin ilkelere değinildikten sonra özellikle tarafların öne sürdükleri gerekçelerden yola çıkarak Birlik Kararı'nın hukukiliği ele alınacaktır. Fakat bölüm öncesinde ifade edilmelidir ki, Birlik Kararı'nın alınmasının üzerinden geçen bu süreç sonunda, günümüz itibarıyla Birlik Kararı'nın geçerliliğine karşı güçlü bir itiraz bulunmamaktadır²⁸³.

²⁸¹ Barış İçin Birlik Kararı'nın BM Genel Kurulu'nun zımni yetkileri içerisindeki kullanımına ilişkin inceleme için bkz.: Barber, **a.g.e.**, s. 103-104.

²⁸² Binder, **a.g.e.**, para. 17-18.

²⁸³ Kararın alınmasından henüz 30 yıl geçmiş iken Reicher da benzeri ifadeler kullanmıştır. Özellikle Konsey'in kendini bu kararla bağlı hissederek eylemde bulunması; ilk kullanımlarının -ileriki bölümlerde de ele alınacağı üzere- Konsey eliyle gerçekleştirilmiş olması ve Konsey'in Birlik Kararı'nın ön koşullarının gerçekleşmesine yönelik usule titizlikle uyması gibi hususlara dikkat çekerek kararın değerinin arttığını belirtmektedir. Reicher, **a.g.e.**, s. 37-38. Bu husus Birlik Kararı'nın artık yerleşmiş ve tüm üye devletlerce kabul edilmiş bir mekanizma olduğunu göstermektedir.

2.2.2. Birlik Kararı'nın Hukuki Temelleri Ele Alınırken Başvurulacak Yorum İlkeleri

Andlaşmalardaki düzenlemelerin anlaşılması ve gerekli hukuki değerlendirmelerin yapılması, ilgili andlaşmanın yorumlanması ile mümkündür. Andlaşmaların yorumlanması müstakil olarak ele alınabilecek geniş kapsamlı bir konudur²⁸⁴. Fakat çalışmamız özelinde önemli olan Şart metninin yorumlanması ve BM organlarının uygulamalarının Şart metni üzerindeki etkilerinin değerlendirilmesidir. Bu sebeple bu bölümde andlaşmaların yorumlanmasının BM Şartı'na bakan yönü incelenecektir²⁸⁵. BM'nin kurucu andlaşması olan BM Şartı bir uluslararası andlaşma olduğundan Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin²⁸⁶ ilgili maddeleri, andlaşma maddelerinin yorumlanması amacıyla tatbik edilebilir. Bu konuda Sözleşme'nin genel yorum kuralı kenar başlıklı 31'inci maddesi esas alınacaktır. Madde 31/1: *“Bir andlaşma, hükümlerine andlaşmanın bütünü içinde ve konu ve amacının ışığında verilecek alelade manaya uygun şekilde iyi niyetle yorumlanır.”*

Uluslararası Adalet Divanı 1996 yılında verdiği danışma görüşünde uluslararası örgütlerin kurucu andlaşmalarının çok taraflı andlaşma olduklarından bahisle, bunlara andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin yerleşik kuralların uygulanacağını belirtmiştir. Ancak bunun devamında, kurucu andlaşmaların diğer andlaşmalardan farklı olarak yeni bir düzen oluşturması sebebiyle, yorumlanırken hususi dikkat gerektiğini ve bu andlaşmaların yorumlanmasında birtakım zorlukların gündeme geldiğini ifade etmiştir²⁸⁷. Öyleyse kurucu andlaşmalar incelenirken

²⁸⁴ Andlaşmaların yorumlanmasına ilişkin genel ilkelere dair bkz.: Malgosia Fitzmaurice, “The Practical Working of the Law of Treaties”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 166-197, s. 178-184.

²⁸⁵ BM Şartı'nın yorumlanmasına ilişkin: Benedetto Conforti, **The Law and Practice of the United Nations**, 3. Baskı, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005, s. 12-16.

²⁸⁶ 1969 tarihinde imzalanan ve 1980'de yürürlüğe giren Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi'nin (Vienna Convention on the Law of Treaties) BM sitesinde yer alan İngilizce metni için: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf erişim tarihi: 05.08.21.

²⁸⁷ Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion of 8 July 1996, para. 19.

“kurucu” olma niteliklerinden ötürü *belirli özel niteliklere*²⁸⁸ sahip olan bu andlaşmaların, genel yorum metotlarından farklı değerlendirmelere tabi tutulmaları gerekir²⁸⁹. Nitekim BM Şartı da bu belgeler arasındadır.

Kurucu andlaşmalar yorumlanırken temel olarak inceleyeceğimiz iki husus vardır. Birincisi amaç ve ilkeler, ikincisi ise uygulamadır. Divan yorum yapılırken öncelikli olarak metnin nazara alınması gerektiğini belirtmektedir²⁹⁰. Bu durumda amaç ve ilkeler tali başvuru kaynağı olur. Ancak örgütlerin kurucu andlaşmalarının yorumlanması söz konusu olduğunda örgütün amaç ve ilkeleri özel bir ehemmiyet kazanır²⁹¹. Nitekim Divan 1996’da verdiği danışma görüşünde bunu açıkça belirtmektedir: Örgütün doğası, kurucuları tarafından kendisine verilen amaçlar, işlevlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesiyle ilgili gereklilikler ve bunları yerine getirirken gerçekleştirdiği uygulamalar, ilgili örgütün kurucu andlaşmasının yorumlanması gerektiğinde ele alınacak unsurlardır²⁹².

Divan’ın bu görüşü yakın tarihli bir görüş değildir; kuruluşundan hemen sonraki ifadeleri ile tutarlıdır. Divan 1949’da verdiği danışma görüşünde bir örgütün haklarının ve yetkilerinin kurucu andlaşmasında belirtilen amaç ve ilkelerine veya gelişen uygulamaya bağlı olduğunu belirtmiştir²⁹³. Lauterpacht’ın belirttiği gibi, öncelikle örgütün amaç ve ilkeleri belirlenecek ve üzerinde yorumlama söz konusu olan sözcük ve cümlelere, kurucu andlaşmada belirtilen amaçlara ulaşılması için en

²⁸⁸ Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 157 (10). “...*On the previous occasions when the Court has had to interpret the Charter of the United Nations, it has followed the principles and rules applicable in general to the interpretation of treaties, since it has recognized that the **Charter is a multilateral treaty, albeit a treaty having certain special characteristics**...*”

²⁸⁹ Akande, *a.g.e.*, s. 258.

²⁹⁰ Case Concerning the Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahriya/Chad), Judgment of 3 February 1994, para. 41. “...*Interpretation must be based above all upon the text of the treaty...*”

²⁹¹ Akande, *a.g.e.*, s. 259.

²⁹² Legality of the Use by a State of Nuclear Weapons in Armed Conflict, Advisory Opinion of 8 July 1996, para. 19.

²⁹³ Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion of 11 April 1949, s. 180 (10). “...*the rights and duties of an entity such as the Organization must depend upon its purposes and functions as specified or implied in its constituent documents and developed in practice.*”

uygun yorum ne ise o uygulanacaktır²⁹⁴. Nitekim zımni yetkiler bu anlayış üzerine doğmuştur²⁹⁵.

Andlaşmalar yorumlanırken amaç ve ilkelerin öneminin yanı sıra, uygulama da mühimdir. Nitekim Viyana Sözleşmesi madde 31/3-b’de bu husus vurgulanmıştır: *“Andlaşmanın bütünü ile birlikte aşağıdakiler (de) dikkate alınır: ... Tarafların andlaşmanın yorumu konusundaki mutabakatını tespit eden andlaşmanın uygulanması ile ilgili daha sonraki herhangi bir uygulaması.”*

Uluslararası örgütlerde uygulama özel bir öneme sahiptir. Zira kurucu andlaşmada bulunmayan fakat örgütün amacına hizmet eden kimi kuralların andlaşma metninde değişiklik gerçekleştirilmeden örgütün bünyesine dâhil olması bu yolla mümkündür. Bu anlayış temelini kurucu andlaşmaların canlı belgeler olarak değerlendirilmesinde bulmaktadır. Nitekim kurucu andlaşmaların, zamana bağlı olarak değişen şartlar ve durumlar karşısında örgütün amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için evrilmelerine imkân verecek şekilde yorumlanmaları gerekir²⁹⁶. Bu hususa ilişkin, BM uygulamasında en bilindik örnek, bu çalışmanın 1’inci bölümünde ele alındığı üzere vetodan anlaşılanın uygulamadaki kullanım ile değişimine ilişkindir²⁹⁷.

Divan örgüt içindeki uygulamalara bakarken bir organ tarafından gerçekleştirilenlere dikkatle yaklaşmaktadır. Zira bir organın, örgütün kurucu andlaşmasının tüm taraflarını temsil etmeme ihtimali bulunmaktadır. Divan’ın genel olarak atıf yaptığı organ uygulamaları, daha önce yorumlamaya ilişkin yöntemler kullanılarak kabul edilmiş bir yorumu teyit eden uygulamalardır. Nitekim bu durum, Viyana Sözleşmesi madde 31/3-b ile uyumludur. Hâsılı bir organın uygulamasını

²⁹⁴ Aktaran: Akande, **a.g.e.**, s. 259.

²⁹⁵ Conforti, **a.g.e.**, s. 12.

²⁹⁶ Dinamik yorum metoduna ve andlaşmaların canlı belgeler olduğuna ilişkin bkz.: Fitzmaurice, **a.g.e.**, s. 183.

²⁹⁷ Uygulamadaki değişimin ifade edildiği Divan kararı için bkz.: Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971, para. 22.

yorum ile ilişkilendirmek için tüm tarafların mutabakatını yansıtıyor olması yahut daha önce oluşmuş bir yorumu tasdik etmesi gerekir²⁹⁸.

Böylece Birlik Kararı'nın hukukiliğini incelerken ele alacağımız Şart hükümlerinde Kurul'un uygulamalarında nelere dikkat edilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Her ne kadar bir uluslararası andlaşmada genel olarak ilk bakılan metnin kendisi olsa da ilgili belge bir örgütün kurucu andlaşması ise durum değişir. Bu durumda yukarıda da belirtildiği üzere örgütün kurucu andlaşmasında belirtilen amaç ve ilkelere uygun şekilde yorumlama özel önem kazanır. Bu sebeple maddelerin hukuki değerlendirmeleri yapılırken Şart'ın 1 ve 2'nci maddelerinde düzenlenen amaç ve ilkeler her zaman göz önünde tutulacak; yorum konusunda birincil nitelikte olacaktır. Ancak madde Viyana Sözleşmesi madde 31/1'de belirtilen tüm ilkelerin göz önünde tutulması gerekir. Bu sebeple metne, bağlama ve iyi niyetle yorumlamaya da dikkat etmek elzemdir. Örgütün organlarına ilişkin bahsedilenler nazara alındığında ise, Kurul'un uygulamalarının ilgili hükmün yorumlanması şeklinde görmek mümkündür. Zira Kurul, örgütün tüm üyelerinden müteşekkildir. Öyleyse Kurul uygulamalarını, örgütün ilgili konu hususundaki yorumunun yansıması olarak görmek uygundur. Bu hususlar dikkate alınarak sonraki bölümlerdeki değerlendirmeler yapılacaktır.

2.2.3. Birlik Kararı'nın Hukuki Temellerine Genel Kurul'un Şart'tan Doğan Yetkileri Yoluyla Bakış

Birlik Kararı'nın hukuki temellerini incelerken önce tarihsel olarak Kurul'a yetkilerinin nasıl verildiğini hatırlamak gerekir. San Francisco Konferansı'nda küçük devletler olarak zikredebileceğimiz daimî üyeler dışındaki devletler Genel Kurul'un zorlayıcı önlemleri uygulayabilme kapasitesine sahip olmasını istemekte iken daimî üyeleri teşkil edecek olan büyük güçler bu yetki ve sorumluluğu kendilerinden başka bir yapıya bırakmak istememekteydiler. Neticede yapılan görüşmeler sonucunda

²⁹⁸ Akande, **a.g.e.**, s. 259-260.

Kurul'a böylesi önlemleri uygulama yetkisi verilmemekle beraber, kapsamı oldukça geniş olan ve Şart'ta madde 10-14 arasında²⁹⁹ düzenlenen yetkiler tevdi edilmiştir³⁰⁰.

Kurul'un yetkilerine geçmeden önce iki Uluslararası Adalet Divanı danışma görüşüne değinmek gerekir. Divan 1971 yılında verdiği danışma görüşünde, bir Birleşmiş Milletler organının kendi usul kurallarına uygun bir şekilde aldığı ve bu uygunluğu organın başkanı tarafından beyan edilen bir kararın, hukuki bir şekilde alındığının varsayılması gerektiğini belirtmiştir³⁰¹. Yine bir başka danışma görüşünde ifade edildiği üzere örgüt, Birleşmiş Milletler'in amaçlarından birinin yerine getirilmesi için uygun olduğu iddiasında olan bir eylemde bulunduğu, bu tür bir eylemin yetki aşımı (ultra vires³⁰²) olmadığı varsayılır³⁰³. Bu görüşlerden çıkartılacak sonuca göre -henüz ilgili hükümler nazara alınmadan önce- Birlik Kararı'nın gerekli usullere riayet edilerek ve BM'nin temel amaçlarından birini gerçekleştirmek amacıyla alınmış bir karar olması sebebiyle, hukuki ve örgütün yetkisine uygun bir karar olarak alındığı varsayılmalıdır. Ancak tam bir sonuca varmak için Kurul'un yetkileri ayrıntılı olarak incelenecektir.

Birlik Kararı'nın hukukiliğini incelemek, BM Şartı'nın yorumlamaya tabi tutulmasını gerektirmektedir. Yorumlama konusunda temel alacağımız ilkeler, uluslararası örgütlerin kurucu andlaşmalarının yorumlanması hususunda önceki başlıkta belirtilen ilkelerdir. Birlik Kararı'nın hukukiliğini incelerken bakacağımız hükümler şunlardır: sorumluluğun hangi organa ait olduğunu belirten 24'üncü madde, Kurul'a genel yetkilerini veren 10'uncu madde ve Kurul'un yetkilerine ilişkin daha detaylı düzenlemelerin bulunduğu, Birlik Kararı'nın tartışmalarını doğuran 11'inci,

²⁹⁹ Esasen Genel Kurul'un yetkileri Şart'ın *Genel Kurul* başlıklı 4'üncü bölümünün *Görev ve Yetkileri* kenar başlıklı 10 ve 18'inci maddeleri arasında düzenlenmiştir. Fakat konumuz için önemli olan ve inceleyeceğimiz maddeler 10-14 arası maddelerdir.

³⁰⁰ Carswell, **a.g.e.**, s. 467.

³⁰¹ Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971, para. 20.

³⁰² Uluslararası örgütlerin ultra vires kararlarına ilişkin bilgi için bkz.: Akande, **a.g.e.**, s. 262-264.

³⁰³ Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 168 (21).

12'nci ve 14'üncü maddeler. İlk olarak Şart'a göre uluslararası barışın sağlanmasının hangi organ eliyle gerçekleşeceğini düzenleyen maddeye bakalım.

Madde 24/1-2: “1. Birleşmiş Milletler'in üyeleri, örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakırlar ve bu sorumluluk gereğince görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul ederler. 2. Güvenlik Konseyi, bu görevleri yerine getirirken Birleşmiş Milletler'in amaç ve ilkelerine uygun hareket eder. Bu görevleri...”

Madde 24, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında başlıca sorumluluğu Konsey'e tevdi etmiş fakat münhasır bir sorumluluk öngörmeyerek Kurul'un ikincil yetkilerini kapsam dışı bırakmamıştır³⁰⁴. Madde metninin yapısı dikkatlice incelendiğinde, barışı koruma sorumluluğunun Konsey'in tekeline bırakılmak istenmediği niyeti çıkartılabilir³⁰⁵. Zira metinde açıkça *birincil* sorumluluk öngörülmüş, böylece ikincil sorumlulukların varlığı zımnen ortaya konmuştur. Maddenin 2'nci paragrafında uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki birincil sorumluluğunu yerine getiren Konsey'in BM'nin amaç ve ilkeleriyle uyum içerisinde hareket etmesi gerekliliği düzenlenmiştir. Metindeki “*shall*” ifadesi, bunun Konsey için bir bağlayıcılık fonksiyonu taşıdığını gösterir³⁰⁶. Şu durumda Konsey, Şart'ın “Amaçlar ve İlkeler” kenar başlıklı 1'inci bölümü ile yani madde 1 ve 2 ile bağlıdır. Burada konumuz için önem arz eden madde 1/1'dir. Madde 1 şu şekilde başlamaktadır: “*Birleşmiş Milletler'in amaçları şunlardır:*” Birinci fıkranın ilk kısmı ise şöyledir:

³⁰⁴ Burada White, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliği sağlamada başarısız olması durumunda kimlerin ikincil sorumluluğa sahip olacağı üzerine bir tartışma yapmaktadır. White'a göre devletler yahut diğer uluslararası örgütler, Konsey'in birincil sorumluluğunu yerine getirmediğinden bahisle ikincil sorumluluğun kendileri üzerine düştüğü iddiasında bulunamazlar. Zira maddede geçen birincil sorumluluk, BM örgütü içerisindeki yetki paylaşımına atıf yapmaktadır. İkincil sorumluluğa sahip olan organlar ise Genel Kurul ve ikinci derecede etkili olan Uluslararası Adalet Divanı'dır; devletlerin tek taraflı yahut çok taraflı eylemleri bu kapsamda değerlendirilmez. White, **a.g.e.**, s. 29.

³⁰⁵ Reicher, **a.g.e.**, s. 26.

³⁰⁶ Uluslararası belgelerde kullanılan terimler ve bu terimlerin ne ifade ettiğine ilişkin bilgilendirme için bkz.: Anthony Aust, “The Theory and Practice of Informal International Instruments”, **International & Comparative Law Quarterly**, Cilt:35, Sayı:4, 1986, s. 800-802.

Madde 1/1: “1. Uluslararası barış ve güvenliği korumak ve bu amaçla barışın uğrayacağı tehditleri önlemek ve bunları boşa çıkarmak, saldırı ya da barışın başka yollarla bozulması eylemlerini bastırmak üzere etkin kolektif önlemler almak ve...”

Yukarıdaki hüküm ile madde 24 birlikte yorumlandığında anlaşılmaktadır ki Şayet Konsey, uluslararası barışın sağlanması için gerekli olan etkin kolektif önlemleri almıyor veya alamıyorsa bu durumda örgütün amaçlarına uygun hareket etmiyor ve birincil sorumluluğunu yerine getirmiyor demektir³⁰⁷. Bu durumda ikincil sorumluluğun ortaya çıkacağı söylenebilir. Ancak yalnızca bu maddeler üzerinden Kurul’un ikincil sorumluluğa sahip olduğu çıkarımı yeterli olmaz. Madde 24’ün ehemmiyeti, Konsey’in münhasır sorumlu olmadığını ifade etmesi sebebiyledir. Bu sebeple Şart’ta Kurul’un yetkileri incelenmeli ve Kurul’a uluslararası barış ve güvenliği sağlama konusunda yetkilerin verilip verilmediği, verildiyse hangi imkânların tanındığı ortaya koyulmalıdır. Bu kapsamda bakılacak maddeler; madde 10, 11, 12 ve 14’tür. Uluslararası Adalet Divan’ı da madde 24 hükmünü teyit etmiş ve Konsey’in sorumluluğunun münhasır değil birincil olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca bu sorumluluğun kendisine yine maddedeki ifadesiyle “*örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlaması için*” verildiğini vurgulamıştır³⁰⁸. Divan, uluslararası barış ve güvenlik konusunda Genel Kurul’un da Şart’ta yetkilendirildiğine dikkat çekmiş ve 14’üncü maddeyi zikretmiştir. Buna göre:

Madde 14: “12’nci madde hükümleri saklı kalmak kaydıyla, Birleşmiş Milletler’in amaç ve ilkelerini düzenleyen bu Şart hükümlerinin ihlalinden doğan durumlar da dahil olmak üzere, Genel Kurul’ca kamu iyiliğine zarar verecek veya milletler arasındaki dostane ilişkileri tehlikeye sokacak nitelikte görülen, kökeni ne olursa olsun, herhangi bir durumun, barış yoluyla düzeltilmesini temin edebilecek önlemler tavsiye olunabilir.”

³⁰⁷ Andrassy, **a.g.e.**, s. 564-565.

³⁰⁸ Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 163 (16).

Madde 14'te barışçıl yollarla çözüm için Kurul'un önlemler tavsiye edebileceği hüküm altına alınmıştır³⁰⁹ fakat bu hüküm Birlik Kararı'nın öngördüğü, kuvvet kullanılmasını içeren önlemleri de kapsıyor şekilde yorumlanamaz. Öyleyse Birlik Kararı'nın hukuki temellerini tam anlamıyla bulabilmek için Kurul'un genel olarak yetkilendirdiği madde 10'a bakmak gerekir.

Madde 10: *“Genel Kurul, bu Şart kapsamına giren ya da bu Şart'ta öngörülmüş organlardan herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin tüm sorunları ya da işleri görüşebilir ve 12'nci madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla, bu tür sorun ya da işler konusunda Birleşmiş Milletler üyelerine veya Güvenlik Konseyi'ne veya hem örgüt üyelerine hem de Güvenlik Konseyi'ne tavsiyelerde bulunabilir.”*

Madde 10, Genel Kurul'a, Şart'ın kapsamına giren her konuda görüşme yapma ve tavsiyelerde bulunma yetkisi vermiştir³¹⁰. Kurul'un yetkisinin olmadığı belirtildiği herhangi bir istisna yoktur; yalnızca 12'nci madde hükmü saklı tutulmuştur. Kurul sahip olduğu bu iki temel yetkisi sayesinde aldığı kararlarla uluslararası hukuku şekillendirme gücünü elinde bulundurmaktadır; zira dünya siyaseti bu organda somutlaşır. Ancak unutulmamalıdır ki Genel Kurul'un aldığı kararlar genel itibariyle tavsiye niteliğinde olup bağlayıcı karakteri yoktur. Bu sebeple Kurul'un, 7'nci bölüm çerçevesinde kuvvet kullanılmasını içeren zorlayıcı önlemler alma imkânı olan

³⁰⁹ Divan, *İşgal Altındaki Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları* görüşünde Konsey'in yetkisinin münhasır değil birincil olduğunun altını çizmiş ve Genel Kurul'un, Şart'ın 14'üncü maddesindeki ifadesiyle barışçı yollarla düzeltilmesi için gerekli önlemler alınmasını tavsiye edebileceğini hatırlatmıştır. Ayrıca Barış İçin Birlik kararının alınması için gerekli şartları zikretmiş ve 10'uncu olağanüstü toplantının konusunun bu şartları karşıladığını belirtmiştir. Bkz.: Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 30, 31. Böylece Divan, Genel Kurul'un Divan'dan bu konuda danışma görüşü alırken yetki aşımında (ultra vires) bulunmadığını ortaya koymuştur; kararı meşru bir yol olarak gördüğünü ve Şart'a uygun olduğunu zımnen zikretmiştir.

Ayrıca Divan'ın ön koşulların gerçekleştiğine ilişkin yaklaşım, Divan'ın, Kurul'un uluslararası barış ve güvenliği sağlamada Konsey'in başarısız olduğunu tespit edebileceğini ve madde 39'daki değerlendirmeyi de yaparak barışın tehdit edildiğine, bozulduğuna yahut saldırı fiilinin varlığına karar vermeye ehil olduğunu göstermektedir. Kenny, *a.g.e.*, s. 26. Kenny'nin bu çıkarımı, Carswell'in çıkarımının aksidir. Zira daha önce de belirtildiği gibi Carswell'e göre Birlik Kararı'nın gündeme gelmesi için doğru olan Konsey'in kendi başarısızlığını ortaya koyması ve usule ilişkin bir karar alarak konuyu Genel Kurul'a havale etmesiydi. Ona göre Kurul'un Konsey'in başarısızlığını ve madde 39'daki ön koşulların varlığını tespiti, örgütün organlar arasındaki yeki paylaşımını ihlal etmekteydi.

³¹⁰ Kay Hailbronner, Eckart Klein, “Article 10”, *The Charter of the United Nations: A Commentary*, Ed. Bruno Simma, Cilt:1, 2. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2002, ss. 257-275, s. 258.

Konsey'e nazaran, uluslararası barış ve güvenliğe olan doğrudan etkisi sınırlıdır³¹¹. Konsey'in daimî üyelerine veto hakkı ile beraber bağlayıcı karar alma yetkisi verilmişken Kurul'a görüşme ve tavsiyede bulunma/tavsiye kararlar alma yetkilerinin verilmiş olması, örgütün bünyesinde kurulmak istenen dengeğin bir görünümüdür³¹².

Kurul'un görüşme yapma ve karar alma yetkisi, maddedeki ifadesiyle *Şart'ın kapsamına giren ya da Şart'ta öngörölmüş organlardan herhangi birinin yetki ve görevlerine ilişkin* konular çerçevesinde doğmaktadır. Bu ifadeye konumuz özelinde bakacak olursak, madde 24'te uluslararası barışın korunmasında başlıca yetki Konsey'e verilmiştir. Madde 10 gereği Kurul, Şart'ta öngörölmüş organların yetkileri ile de yetkilendirildiğinden dolayı Konsey'in sahip olduğı tüm yetkilere ilişkin görüşmeler yapma ve tavsiye kararlar alma yetkilerine sahiptir³¹³. Bu sebeple Kurul, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması yetkisine de sahip olduğundan bu konuya ilişkin tüm sorun ya da işleri görüşebilir³¹⁴ ve 12'nci madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla tavsiye kararlar alabilir.

Hükümün ilk kısmında belirtilen ifade olan *Şart'ın kapsamına giren konular* ise madde 1 ve madde 2'deki amaç ve ilkeler etrafında belirlenmektedir³¹⁵. Örgütün amaç ve ilkeleri incelendiğinde, uluslararası öneme sahip neredeyse her türlü meselenin örgütün faaliyet alanında olduğı görülür³¹⁶. Bu sebeple Genel Kurul madde 10 yetkilendirmesiyle oldukça geniş bir yelpazede görüşme yapma ve karar alma yetkisine sahiptir; belirlenmiş kısıtlamalar haricinde bu yetkileri neredeyse

³¹¹ A.e.

³¹² Sar, a.g.e., s. 242.

Yargıç Winiarski, BM sisteminde tavsiye niteliğindeki Kurul kararları ile bağlayıcı nitelikli Konsey kararları ayrımının yapılmış olmasını, BM'nin bütüncül sistemi içerisindeki temel yapıtaşlarından biri olarak değerlendirmektedir. Certain Expenses of the United Nations, Advisory Opinion of 20 July 1962, Dissenting Opinion of President Winiarski, s. 233 (86).

³¹³ Kelsen, *Is the Acheson Plan Constitutional?*, s. 515. Kelsen ayrıca Kurul'un Barış İçin Birlik Kararı'na göre alabileceğı en temel tavsiye kararın uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması için kuvvet kullanılmasının tavsiye edilmesi olduğunu belirtmiş ve böylesi bir tavsiye kararın Şart'ın kapsamına "muhtakak" girdiğini ifade etmiştir. A.e.

³¹⁴ Kurul'un ilgili sorunları görüşmek için gerekli olan soruşturma faaliyetlerini de gerçekleştirebilmesi gerekir. Bu kapsamda gözlemci gönderilmesi, soruşturma komisyonlarının teşkil edilmesi ve soruşturmaya yarayacak diğer işlemler Kurul'un görüşme yapma (*discuss*) yetkisi içinde değerlendirilmektedir. Hailbronner, Klein, *Article 10*, s. 259.

³¹⁵ A.e., s. 260.

³¹⁶ Klein, Schmahl, *Article 10*, para. 10.

sınırsızdır³¹⁷. Bu amaçların arasında örgütün en önemli amacı olan ve konumuzu da teşkil eden uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması olduğu düşünüldüğünde madde 10'un Birlik Kararı'nın hukuki temelini oluşturduğu söylenebilir³¹⁸. Yalnızca konu kapsamı değil, uygulanabilirlik kapsamı da geniştir: madde 2/6'ya bakıldığında³¹⁹ salt örgüt üyelerinin değil, örgüt üyesi olmayan devletlerin de Kurul'un faaliyetleri kapsamına dâhil olduğu anlaşılmaktadır³²⁰.

Şart'ın kapsamına ilişkin amaç ve ilkeler çerçevesinde Kurul'un görüşme yapma ve karar alma yetkilerini sınırlayıcı bir unsur olup olmadığı değerlendirildiğinde sınırlayıcı olarak madde 2/7'deki iç işlerine karışma yasağı ele alınabilir³²¹. Zira bu hükme göre örgüt, devletlerin ulusal yetki alanına giren meselelere müdahale etmemelidir. Öyleyse lafzi yorum yapıldığında Kurul'un görüşme yapma ve karar alma yetkilerini kullanırken devletlerin iç işlerine taalluk eden meseleleri gündemine almayarak görüşmemesi ve bu konularda kararlar almaması gerekir. Ancak uygulamada madde 2/7 dar bir yoruma tabi tutulmuştur. Hem Genel Kurul hem Güvenlik Konseyi, devletlerin iç işlerine dair konularda pek çok karar almıştır. Kurul özellikle insan haklarının ciddi ihlalleri sayılabilecek durumları dünya barışında bir bozulma olarak değerlendirerek böylesi ihlalleri devletlerin münhasıran egemen yetkilerini kullandığı iç işlerinin içerisinde görmemiştir³²².

Tekrar maddeye dönerek Kurul'a madde 10'da tanınan görüşme yapma ve tavsiye kararlar alma yetkilerine bakıldığında görülür ki, Kurul'un görüşme yapma yetkisi oldukça geniş olup herhangi bir özel sınırlandırmaya tabi tutulmamıştır. Madde

³¹⁷ Andrassy, **a.g.e.**, s. 564.

³¹⁸ Binder, **a.g.e.**, para. 20.

³¹⁹ BM Şartı Madde 2/6: "*Örgüt, Birleşmiş Milletler üyesi olmayan devletlerin de uluslararası barış ve güvenliğin korunmasının gerektirdiği şekilde bu ilkelere uygun biçimde hareket etmesini sağlamalıdır.*"

³²⁰ Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 10.

³²¹ **A.e.**, para. 10-14.

³²² Güvenlik Konseyi de bu konuyu benzer şekilde yorumlamış, örneğin Libya sınırları içerisinde artan şiddet olayları ve sivil kayıpları sebebiyle Konsey, uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi saptaması yapmıştır. Bkz.: UN Security Council Resolution 1973, 17 March 2011. Yine Rodezya meselesinde dünya barışının tehdidi şeklinde bir saptama yapmış ve buna bağlı olarak 7'nci bölüm çerçevesinde hükümete ekonomik yaptırımlar uygulamıştır. UN Security Council Resolution 232, 16 December 1966.

10'da belirtilen *madde 12'deki hükmün saklı tutulduğu* ifadesi yalnızca Genel Kurul'un tavsiye kararlarına ilişkindir, görüşme yapma yetkisine ilişkin değildir³²³.

Madde 12/1: “*Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık ya da duruma ilişkin olarak Şart'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi bunu kendisinden istemedikçe, bu uyuşmazlık ya da durum hakkında herhangi bir tavsiyede bulunamaz.*”

Madde 12/1 metnindeki sınırlandırma esas alındığında, Konsey'in herhangi bir uyuşmazlık yahut duruma ilişkin Şart'ta kendisine yüklenen *yükümlülükleri yerine getirdiği sürece* Genel Kurul'un tavsiye kararlar alamayacağı anlaşılmaktadır. Bu hüküm, eş zamanlı olarak iki organın aynı konu üzerinde karar almasının ve böylece çakışan kararlar sorununun önüne geçmek amacıyla ihdas edilmiştir³²⁴.

Madde 12'deki *yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece* ifadesi, özellikle Birlik Kararı'na karşı çıkan Doğu Bloku devletlerince ilgili konunun Konsey'in gündeminde olması şeklinde yorumlanmış, kimilerince ise Konsey'in aktif olarak o konu üzerinde çalışması gerektiği şeklinde değerlendirilmiştir³²⁵. Fakat ilkinin kabulü Şart'ta Kurul'a verilen yetkiyi anlamsızlaştıracağı için bu şekilde yorumlanması amaca uygun gözükmemektedir. Kurul, Şart'ın kabulünden kısa bir süre geçmesinden itibaren, buradaki ifadeyi *hâlihazırda yerine getirmek* şeklinde yorumlamış ve böylece Konsey'in aktif olarak ele almadığı meselelerde tavsiye kararlar vermeye kendisini yetkili görmüştür³²⁶. Birlik Kararı'nda öngörülen, *veto sebebiyle Konsey'in uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki birinci sorumluluğunda başarısız olması*

³²³ Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 20.

³²⁴ Carswell, **a.g.e.**, s. 468.

³²⁵ “*Yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece*” ifadesinin zaman içinde nasıl yorumlandığı ve uygulamanın nasıl geliştiğine dair, Barış için Birlik Kararı'nın konu üzerindeki rolünü de aktaran kısım için bkz.: Eckart Klein, Stefanie Schmahl, “Article 12”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012, para. 8-16.

³²⁶ **A.e.**, para. 11.

Genel Kurul'un, Konsey'in yükümlülüklerini *yerine getirdiği sürece* ifadesini, *hâlihazırda yerine getirdiği sürece* şeklinde yorumladığı ve buna göre hareket ederek salt Konsey'in gündeminde bulunmasının Kurul'un kararlar almasının önüne geçmeyeceğine dair bkz.: UN General Assembly, 23rd Session, 3rd Committee, 1637th Meeting, 12 December 1968, para. 9.

hükmü buna yöneliktir; şayet Konsey veto sebebiyle başarısız olmuşsa, Şart'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirmiyor demektir³²⁷. Bu ise madde 12'nin hükümde öngördüğü kayıtlandırmanın dışına çıkıldığı, Kurul'un kararlar alabileceği anlamına gelir³²⁸.

Tavsiye kararları sınırlandıran madde 12 hükmündeki sınırlandırma doğası itibari ile geçicidir³²⁹. Zira Konsey bir konu üzerinde karar alsa dahi daha sonra Kurul'un konu üzerinde tekrar karar alması mümkündür³³⁰. Divan 2004 tarihli görüşünde bunu teyit etmiş; örgütün kurulmasından sonraki ilk zamanlarda madde 12 hükmünün, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin bir sorun Konsey'in gündeminde olduğu müddetçe Kurul'un bu konuda tavsiye kararlar alamayacağı şekilde yorumlandığı ve uygulandığını belirtmiş; 4'üncü olağan toplantıda Kurul'un Endonezya meselesine ilişkin önlem tavsiye etmeyi bu sebeple, yani konunun Konsey'in önünde olması sebebiyle reddettiğini hatırlatmıştır³³¹. Divan ayrıca 12'nci maddenin yorumunun zaman içerisinde evrilerek değiştiğini ve Genel Kurul'un 12'nci maddedeki "yerine getirdiği" ifadesinin *hâlihazırda yerine getirmek* şeklinde yorumladığını ve hatta artan bir eğilimle, Genel Kurul ile Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin bir meselede paralel şekilde yetkilerini kullandığını ifade etmiştir. Buna göre Güvenlik Konseyi meselenin doğrudan barış ve güvenliğe bakan yönlerine odaklanmakta iken, Genel Kurul sosyal, ekonomik ve insancıl hukuka bakan yönlerine odaklanmaktadır³³². Hâsılı Divan, Kurul'un

³²⁷ Klein, Schmahl, **Article 12**, para. 12. "...The GA thus determined that if a veto cast by a permanent member prevents the SC from taking a decision, the SC will not be exercising its functions within the meaning of Art. 12(1), and consequently the GA will not be barred from making recommendations."

³²⁸ Binder, **a.g.e.**, para. 21. Carswell, **a.g.e.**, s. 469.

³²⁹ Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 23.

³³⁰ Kelsen, **The Law of the United Nations: a Critical Analysis of its Fundamental Problems: with Supplement**, s. 217.

³³¹ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 27.

³³² **A.k.**

2016'daki bir olağan toplantıda Genel Kurul Başkanı'nın, Suriyeli temsilcinin 12'nci maddedeki lafza göre hareket edilmesi gerektiği düşüncesine karşın 2004'teki Divan görüşünü ve gelişen uygulamayı hatırlattığı toplantı dökümleri için bkz.: UNGA 71st Session, 66th Plenary Meeting, 21 December 2016, UN Doc. A/71/PV.66, s. 28-29, "*I would also like to clarify...*" şeklinde başlayan paragraf. Böylece Konsey mesele ile aktif olarak ilgilense de Kurul'un da paralel şekilde uluslararası barış ve güvenliği ilgilendiren meselelerde görüşmeler yapabileceği ve kararlar alabileceği (toplantıda Suriye'ye ilişkin

tavsiyelerde bulunma gücünü kullanmasının, Konsey aynı anda bu konuyla ilgilenmediği sürece engellenemeyeceğini ifade etmiştir³³³. O hâlde madde 12’de ifade edilen sınırlama, Kurul’un madde 10 çerçevesindeki tavsiye karar alma yetkisini yalnızca kısmi ve geçici olarak sınırlandırmaktadır³³⁴; genel geçer bir sınırlandırma değildir. Görüşme yapma ise hiçbir şekilde sınırlandırılmamıştır.

Genel yetkiyi ve burada belirtilen kayıtlandırmayı incelediğimize göre uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin özel hüküm addedilebilecek³³⁵ 11’inci maddeye göz atalım.

Madde 11/2: “Genel Kurul, Birleşmiş Milletler üyelerinden herhangi biri veya Güvenlik Konseyi yahut örgüt üyesi olmayan bir devlet tarafından 35’inci maddenin 2’nci fıkrası uyarınca kendisine sunulan ve uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin olan bütün sorunları görüşebilir ve 12’nci madde hükümleri saklı kalmak koşuluyla bütün bu sorunlar konusunda ilgili devlet ya da devletlere veya Güvenlik Konseyi’ne ya da hem devletlere hem Güvenlik Konseyi’ne tavsiyelerde bulunabilir. Bir eylem gerektiren bu tür sorunların tümü, görüşmelerden önce ya da sonra Genel Kurul tarafından Güvenlik Konseyi’ne gönderilir.”

Bu hükümden³³⁶ belirli çıkarımlar yapmak mümkündür. Öncelikle, görüşme yapmaya ilişkin herhangi bir sınırlandırma söz konusu değildir. Saklı tutulduğu ifade

meselenin ele alınması ayrıca önemlidir) Genel Kurul Başkanı tarafından ayrıca hatırlatılmış ve teyit edilmiştir.

³³³ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 27.

³³⁴ Klein, Schmahl, **Article 12**, para. 2 ve 35.

³³⁵ Eckart Klein, Stefanie Schmahl, “Article 11”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012, para. 18.

³³⁶ Reicher’a göre Genel Kurul uluslararası barış ve güvenlik hususundaki yetkilerini 10’uncu maddenin yanı sıra 11’inci maddenin ilk fıkrasından almaktadır; ikinci fıkrasından değil. Bu husustaki tartışma için bkz.: Reicher, **a.g.e.**, s. 31-33. Kısaca madde 11’in 1’inci fıkrasına değinmek gerekirse; bu fıkra Genel Kurul’un uluslararası barış ve güvenliğin korunması için iş birliğinin genel ilkelerini inceleyebileceği ve bu doğrultuda tavsiye kararlar alabileceği belirtilmiş, özel olarak da silahsızlanmaya ilişkin vurgu yapılmıştır. Nitekim Kurul, zaman içerisinde uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin pek çok karar almıştır. Bu çerçevede alınan Kurul kararlarına örnek olarak; barışın sürdürülmesinde alınacak önlemler (Resolution 2670, 8 December 1970), saldırının tanımı (Resolution 3314, 14 December 1974), uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümü için tavsiyeler (Resolution 37/10, 15 November 1982) ve silahlı çatışmaların önlenmesine ilişkin tavsiye (Resolution 57/337, 3 July 2003) kararları verilebilir. Genel Kurul her yıl örgütün temel amacı olan uluslararası barış ve güvenliğin

edilen madde 12 hükmü, metinde görüleceği üzere sadece kararlar için öngörülmüştür; görüşmeler için değil³³⁷. Öyleyse Konsey aynı konu üzerinde görevlerini yerine getiriyor olsa dahi bu durum Kurul'un görüşme yapma yetkisini engellemez. Kısacası uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin Kurul'un görüşme yapma yetkisi hiçbir şekilde kısıtlanmamıştır.

İkinci olarak bakacağımız husus, Kurul'un karar almasına ilişkindir. Hükme göre Kurul uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin tavsiye kararlar alabilir ancak madde 12 hükmü saklı tutulmuştur. Yukarıdan hatırlanacağı üzere madde 12, Konsey *görevlerini yerine getirdiği sürece* Kurul'un kararlar alamayacağına ilişkindir. Bu hususun açıklaması yukarıda yapılmıştır; madde 10 için yaptığımız açıklamanın aynısı burada madde 11 için de geçerlidir. Konsey başarısız olmuşsa, yani veto sebebiyle sorumluluklarını yerine getirmiyorsa *görevlerini yerine getirdiği sürece* ifadesi boşa çıkmaktadır. Birlik Kararı'nın bu ön koşulu, yani *Konsey'in başarısızlığını*, madde 12'yi nazara alarak düzenlediği söylenebilir.

Üçüncü olarak ise *eylem gerektiren sorunların Güvenlik Konseyi'ne gönderilmesi gerektiği* ifade edilmiştir³³⁸. Eylem gerektiren sorunların ne olduğu bu hükmün en önemli ve tartışmalı kısmıdır³³⁹. Bu husus kimilerince Birlik Kararı'nın esasının sorunlu olduğuna işaret etmektedir, zira kuvvet kullanılmasını gerektiren önlem tavsiyeleri, eylem gerektiren sorunlar olarak ele alınmışlardır³⁴⁰. Bir diğer görüşe

korunmasını sağlamak için benzer konuları tartışarak bir çözüm yolu oluşturmaya çalışmakta ve kararlar çıkartmaya devam etmektedir.

³³⁷ Klein, Schmahl, **Article 11**, para. 21.

³³⁸ Kelsen bu hususta ayrıca "görüşmelerden önce ya da sonra" kısmındaki görüşmelerden önce kısmını anlamsız bulmaktadır. Zira bir hususun gönderileceğine ilişkin değerlendirmeyi görüşmeden önce yapmak mümkün değildir. Kelsen, **Is the Acheson Plan Constitutional?**, s. 516.

³³⁹ Klein ve Schmahl, Kurul'un sorumluluğunun kapsamının belirlenebilmesinin *eylem* ifadesinden ne anlaşılabacağına bağlı olduğunu belirtmektedirler. Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 29.

³⁴⁰ Binder, **a.g.e.**, para. 22. Öğretideki bazı yazarlara göre eylem gerektiren sorunların Güvenlik Konseyi'ne götürülmesi gerekliliği ifadesini, Konsey'in uygun önlemleri alamadığı -örneğin veto sebebiyle- durumların, Kurul'un kuvvet kullanılmasını içeren tavsiye kararlar almasını engellediği şeklinde yorumlamışlardır. Örneğin Orakhelashvili, Konsey'in başarısız olması durumunda hiçbir organın onun yerine geçemeyeceği, ona vekil olamayacağını belirtmiştir. Alexander Orakhelashvili, **Collective security**, Oxford University Press, 2011, s. 48-49. Aktaran: Nahlawi, **a.g.e.**, s. 117.

Benzer şekilde Dinstein de Kurul'un kuvvet kullanmasını tavsiye etme kapasitesinden yoksun olduğunu belirtmektedir. Konsey'in adım atmadığı durumlarda Kurul'un yapabileceğinin sınırı olarak, zaten Şart'ta düzenlenmiş olan ve devletlerin bireysel yahut kolektif olarak kullanabilecekleri meşru müdafaa hakkına başvurmaları için devletleri teşvikini göstermektedir. Yoram Dinstein, **War, Aggression and Self-defence**, 5. Baskı, Cambridge University Press, 2011, s. 341.

göre ise *eylem*den kasıt, Güvenlik Konseyi'nin münhasıran sahip olduğu 7'nci bölüm yetkileridir³⁴¹. Kelsen'e göre eylem, yalnızca silahlı kuvvetlerin kullanılmasını içeren zorlayıcı eylemler olarak ele alınabilir; farklı bir çıkarım yapmak, bütüncül bir bakış açısıyla "*absürt*" sonuçlara yol açmaktadır³⁴². Tarafları bağlayan zorlayıcı önlemleri almak zaten Konsey'in uhdesindedir; Kurul'un bunlara ilişkin bir yetkisi yoktur. Madde metninde belirtilen ve Konsey'e havale edilmesi gereken yalnızca bunlardır³⁴³. Kelsen'in ifadesinden yola çıkarak bu hükmün aslında Kurul kararlarının tavsiye niteliğinde olduğunu güçlendiren ve eylemde bulunma kudretinin yalnızca Konsey'e verildiğini teyit eden bir hüküm olduğunu söylemek mümkündür³⁴⁴. Uluslararası Adalet Divanı daha sonra verdiği danışma görüşü ile bunu tasdik etmiştir.

Divan, madde 11/2'de geçen *eylem* kelimesini *zorlayıcı eylemler* olarak değerlendirmiştir³⁴⁵. Divan'a göre hükümde geçen ve Konsey'e gönderilmesi gereken "*eylem*", yalnızca Güvenlik Konseyi'nin yetki alanını ifade etmektedir. Bu yetki alanı, Şart'ın 7'nci bölümünde düzenlenen *barışın tehdidi, barışın bozulması ve saldırı eylemi durumunda alınacak önlemleri* kapsamaktadır. Divan bu sebeple, madde

³⁴¹ Andrassy, *a.g.e.*, s. 567, Nahlawi, *a.g.e.*, s. 117. Doğrudan lafzen bu şekilde ifade etmese de Reicher'in metninden de bu düşüncede olduğu açıkça anlaşılmaktadır. Reicher, *a.g.e.*, s. 28.

³⁴² Kelsen, *Is the Acheson Plan Constitutional?*, s. 516. Kelsen, daha sonra Divan'ın yaptığı yorumun benzerini Birlik Kararı alındıktan kısa bir süre sonra yapmış ve bu hükmü şu şekilde değerlendirmiştir: Şayet Genel Kurul kuvvet kullanılmasını içeren zorlayıcı önlemlerin alınması gerektiği kanaatine varırsa bu durumda tavsiye kararlar almadan sorunu Konsey'e göndermelidir. *A.e.*

³⁴³ Kelsen, *The Law of the United Nations: a Critical Analysis of its Fundamental Problems: with Supplement*, s. 204-205.

³⁴⁴ Klein ve Schmahl, Kelsen'in görüşüne benzer bir görüş ile, zorlayıcı eylemlerin gerekliliği durumları haricinde madde 11/2'nin uygulama alanı bulmayacağını ifade etmişler. Klein, Schmahl, *Article 10*, para. 29.

³⁴⁵ Certain Expenses of the United Nations, Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 164. "*The Court considers that the kind of action referred to in Article 11, paragraph 2, is coercive or enforcement action.*"

Aynı danışma görüşünde sayfa 163'te Divan şu ifadelerle yer vermektedir: "*...To this end, it is the Security Council which is given a power to impose an explicit obligation of compliance if for example it issues an order or command to an aggressor under Chapter VII. It is only the Security Council which can require enforcement by coercive action against an aggressor.*"

Kenny'ye göre bu ifadeler açıkça, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin konularda bağlayıcı olmayan önlemlerin, örneğin bu nitelikteki Kurul tavsiye kararlarının alınabileceğini ortaya koymaktadır. Kenny, *a.g.e.*, s. 25.

11/2'deki ifadenin, zorlayıcı eylemlerin alınması gerekliliği haricinde uygulama alanı bulmayacağı sonucuna ulaşmıştır³⁴⁶.

Divan'ın *Certain Expenses* danışma görüşünde, madde 11/2'deki *eylem* ifadesine getirmiş olduğu bu yorum, madde 25³⁴⁷ ile beraber okunduğunda, Şart'ın amaçlarının gerçekleştirilmesi için Konsey kararlarının zorunlu ve bağlayıcı karakterinin önemini daha da açığa çıkarmaktadır. Aynı zamanda bu yorum, Şart'ın 7'nci bölüm altındaki kararları için asıl niyetinin yansımasıdır; zira aslen Konsey'in kendi silahlı kuvvetlerine sahip olması ve 7'nci bölüm kararlarını (kuvvet kullanımını içeren) kendi komutasındaki ordu ile gerçekleştirmesi öngörülmüştü. Ancak uygulama bu şekilde olmamış, zaman içinde bu hususu düzenleyen 42'nci madde hükmü yoruma tabi tutulmuş ve bu yorum sürekli uygulama ile geçerlik kazanmıştır. Uygulamada kuvvet kullanan doğrudan Konsey'in kendisi değildir; Konsey kuvvet kullanmayı da içerebilecek önlemlerin alınması için üye devletleri yetkilendirmektedir³⁴⁸. Bu yoruma uygun olarak Konsey'in devletleri eylemde bulunmaları için yetkilendirmesi konusundaki münhasır hakkı, "yetkilendirme" şeklinde tezahür ettiğinden dolayı, Kurul'un uluslararası barış ve güvenlik ile ilgili üye devletlere tavsiye kararlar vermesi bu durum ile çatışıyor gözükmemektedir. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere Kurul kararları devletlerin uymak yahut göz ardı etmek hususunda diledikleri gibi hareket edebilecekleri öneriler niteliğindedir. *Eylemin* devletler üzerindeki bağlayıcı ve zorunlu karakteri sebebiyle Kurul'un kuvvet kullanılmasına ilişkin tavsiye kararları, bir eylem çağrısı oluşturmayacaktır. Bu sebeple madde 11/2'ye aykırılık teşkil etmeyecektir.

Hâsılı zorlayıcı eylemlerin alınması ile bunların uygulanmasının tavsiye edilmesi arasında karakterleri itibariyle keskin bir ayırım vardır³⁴⁹. Eylemlerin Konsey eliyle alınması bağlayıcı gücü haizken Kurul'un tavsiye kararlarında bu söz konusu

³⁴⁶ *Certain Expenses of the United Nations*, Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 165. "Accordingly, the last sentence of Article 11, paragraph 2, has no application where the necessary action is not enforcement action."

³⁴⁷ BM Şartı madde 25: "Birleşmiş Milletler üyeleri, Şart uyarınca, Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda hemfikirdirler."

³⁴⁸ Bu konu, 3'üncü bölümde "*Meşru Müdahale: Güvenlik Konseyi Yetkilendirmesi*" başlığında ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

³⁴⁹ Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 31.

değildir. Bu sebeple bağlayıcı olmayan böylesi kararların “*eylem*” olarak değerlendirilmesi mümkün olmadığından madde 12/2’deki ifade Kurul’u zorlayıcı önlem tavsiye etmekten alıkoymaz. Bu hükmün ifade ettiği, Kurul’un üyeler ve Konsey üzerinde bağlayıcı nitelik arz edecek herhangi bir karar almasının mümkün olmadığıdır³⁵⁰.

Öyleyse madde metnindeki *eylem gerektiren* ifadesi, eylemde bulunma yetkisinin Konsey’de olduğunu vurgulamakta, bu sebeple zorlayıcı ve tarafları bağlayıcı herhangi bir eylemde bulunulması gerektiğinde bunun Konsey’e iletilmesi gerektiğini belirtmektedir³⁵¹. Bu hüküm Kurul’un görüşme yapma yetkisine bir kısıtlama getirmediği gibi tavsiye kararlar alma yetkisine de bir hâlel getirmemekte; yalnızca Konsey’in münhasıran sahip olduğu yetkiye vurgu yapmakta, bu tür zorlayıcı kararları Kurul’un alamayacağını belirtmektedir³⁵².

Kısaca buradan çıkarabileceğimiz sonuç ise şudur ki; 7’nci bölüm çerçevesinde Konsey’in münhasıran yetkili olduğu önlemlerden birinin alınması gerekmediği ve Konsey hâlihazırda aktif şekilde konu ile meşgul olarak görevlerini yerine getirmediği sürece Kurul’un kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiye edilmesi³⁵³ de dâhil olmak üzere uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin her türlü kararları alması mümkündür³⁵⁴.

Divan, 2010’da verdiği danışma görüşünde yukarıda açıkladığımız maddeleri ele almıştır. Genel Kurul’un Şart’ın 10 ve 11’inci maddeleri çerçevesinde örgütün faaliyetleri kapsamında çok geniş yetkileri olduğunu, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin sorunların da bunlara dâhil olduğunu belirtmiş ve madde 24’teki ifadenin Genel Kurul’un yetkilerini sınırlamadığını, Güvenlik Konseyi’nin sorumluluğunun münhasır değil birincil sorumluluk olduğunu tekrar etmiştir. Ayrıca Divan, 12’nci maddedeki

³⁵⁰ A.e., Carswell, a.g.e., s. 474.

³⁵¹ Klein, Schmahl, **Article 11**, para. 31.

³⁵² Woolsey, a.g.e., s. 134.

³⁵³ Bu yetki, yani zorlayıcı eylemlerin Kurul tarafından tavsiye edilebileceği, Birlik Kararı ile Kurul’a verilmiş bir yetki değildir. Şart’ın ruhuna uygun bir yorumlama ile Kurul’un (Birlik Kararı’na bağlı olmaksızın) sahip olduğu bir yetkidir. Klein, Schmahl, **Article 10**, para. 34.

³⁵⁴ Madde 11/2’yi tamamen bir usul hükmü olarak değerlendirip, eylem gerektiren sorunlar haricindeki tüm meselelerde herhangi bir kayıtlandırma olmaksızın Kurul’un tavsiye kararlar alabileceğine ilişkin farklı bir görüş için bkz.: Andrassy, a.g.e., s. 567-568.

sınırlandırmaya da değinmiştir; buna göre Genel Kurul'un sınırlandırılması yalnızca tavsiye kararlarını almasına ilişkindir; yoksa uyuşmazlığın Güvenlik Konseyi'nin önünde olması yahut 7'nci bölüm çerçevesindeki yetkilerini kullanmış olması Genel Kurul'u durum hakkında tartışmaktan alıkoymaz³⁵⁵. Birlik Kararı'nın hukuki temelleri Şart'taki Genel Kurul yetkileri çerçevesinde açıklığa kavuşturulduğuna göre bu hususta kısa bir değerlendirme yapılacaktır.

2.2.4. Kararın Hukuki Temellerinin Değerlendirilmesi

Kararın hukuki temelleri değerlendirilirken öncelikle Karar'ın özüne getirilen bir eleştiriden bahsetmek ve bunu ele almak gerekir. Birlik Kararı'na getirilen eleştirilerden biri, Karar'ın örgütün temel yapısına aykırı olduğu, Konsey ile Kurul arasındaki yetki dengesini bozarak Kurul'u ön plana çıkardığı ve bu sebeplerle Şart'ın ruhuna aykırı olduğudur. Belirtilmelidir ki bu iddia, Şart'ın ve dolayısıyla örgütün temel amaç ve ilkelerini göz ardı etmektedir. Örgüt, *tarif olunmaz acılar getiren savaş felaketinden gelecek kuşakları korumak*³⁵⁶ istemektedir ve bunun için *uluslararası barış ve güvenliği sağlamak* amacındadır. Konsey'in uluslararası barış ve güvenliği sağlamada başlıca organ olarak belirlenmesi, birincil sorumluluğun Konsey'e bırakılması bu amaca hizmet etmektedir. Şayet Konsey barışı koruma görevinde, daimî üyelerin sahip olduğu veto yetkisi sebebiyle başarısız olursa, asıl bu durumda Şart'ın ruhuna aykırı davranıştan söz edilebilir. Şart'ın hiçbir hükmünden, Konsey'in uluslararası barışı sağlama konusunda adım atmaması ve işlevsiz kalması durumunda örgütün sorumluluğunun bir bütün olarak sona erdiği çıkarımı yapılması mümkün değildir³⁵⁷. Aksine Şart, ikincil sorumluluğu öngörerek bu çıkarımın tersini ortaya koymaktadır.

Bir önceki başlıkta izah edildiği üzere Birlik Kararı hukuki temellerini Şart'ın içerisinde, Kurul'un yetkilerine ilişkin maddelerde bulmaktadır. Bu sebeple Şart'ta öngörülmemiş bir yetkinin Kurul'a bu karar aracılığıyla verilmiş olduğu şeklinde bir

³⁵⁵ Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, Advisory Opinion of 22 July 2010, para. 40.

³⁵⁶ BM Şartı giriş hükmü.

³⁵⁷ Andrassy, **a.g.e.**, s. 573-574.

görüş isabetli değildir³⁵⁸. Yine de kanaatimizce kararın alındığı tarihten hemen önceki yani Kasım 1950'ye kadarki Şart'ın yorumu ile Birlik Kararı'nda açığa çıktığı düşünülen Kurul yetkileri tam olarak örtüşmemektedir. Fakat bunun mefhumu muhalifinden yola çıkarak *Kurul'a Şart'ta tanınan yetkilerden fazlası Birlik Kararı'nda öngörülmüştür* yahut *Kurul'a yeni yetkiler tanınmıştır* demek doğru olmaz; nitekim bu bölümde hangi maddelerde kararın hukuki temellerinin somutlaştırıldığı belirtilmiştir. Kanaatimizce karar, birçok uluslararası andlaşmanın yorumlanmasında geçtiği şekilde *yaşayan ağaç* ifadesine uygun olarak zamanın ruhuna göre Şart'ın yorumlanmış hâlidir³⁵⁹. Takip eden uygulamada Kurul'un yetkilerinin Birlik Kararı'nda ifade edilen şekilde kullanılması, bu sürecin örgüt üyesi devletler tarafından tasdiki ve gerek Konsey gerek Kurul eliyle uygulanması, ayrıca Karar'a ısrarlı şekilde itiraz eden devletin bulunmaması gibi hususlar bu yorumun herkesçe kabul edildiğini göstermektedir. Hülasa Birlik Kararı, Şart'a ve özellikle Kurul yetkilerine yönelik getirilmiş özgün bir yorumun yansıması ve Şart'ta üstü örtülü vaziyette olan Kurul yetkilerinin gün yüzüne çıkarılmasıdır³⁶⁰.

Madem Birlik Kararı'nda ortaya konan Kurul yetkileri Şart'ta Kurul'a tanınanlardan fazlasını öngörmemekte ve yalnızca bunları açığa çıkarmaktadır, öyleyse niçin böyle bir karara ihtiyaç duyulmuştur denebilir; Karar'ın alınması

³⁵⁸ Reicher, **a.g.e.**, s. 39.

³⁵⁹ "...Kurul, Şart'ın ve uluslararası hukukun zaman içerisinde gelişen yorumuna uygun şekilde hareket etmeye ehildir." Richardson, **a.g.e.**, s. 136.

³⁶⁰ Bu hususta Ögüt, madde 12/1'deki ifadeyle Konsey'in kendi görevlerini yerine getirmemesi durumunda Kurul'un öne çıkarak uluslararası barış ve güvenliği korumasını, Güvenlik Konseyi'nin yetkilerine müdahale olarak görmekte ve bu durumda Konsey'in örgütün emredici karar alan tek organı olmaktan çıkacağını ifade etmektedir. Selman Ögüt, "21. Yüzyılda Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Yeniden Yapılandırılması", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, s. 76. Ancak burada gözden kaçırılan husus, nihayetinde Barış İçin Birlik Kararı gündeme gelse ve hatta uygulamada neredeyse hiç karşılaşılmayan silahlı kuvvet kullanılmasını içeren kararların alınması söz konusu olsa dahi, Kurul'un bu tür kararlarının tavsiye edici nitelikte olduğu, herhangi bir bağlayıcı güce sahip olmadığıdır. Bu sebeple Konsey'in münhasıran sahip olduğu emredici karar alma yetkisine hâlel gelmez. Ayrıca Ögüt, Genel Kurul'un Birlik Kararı ile kendi yetkisini genişlettiğini, Konsey'in yetkilerine müdahil olduğunu belirtmektedir. **A.e.** Aral da Ögüt'e benzer şekilde Kurul'un yeni yetkiler edindiğini ve Birlik Kararı'nın -her ne kadar daha sonra evrensel bir kabul görse de- Şart'tan bir sapma teşkil ettiğini düşünmektedir. Aral, **Enhancing the Role of the UN General Assembly**, s. 16. Ancak bu bölüm altında ele alındığı üzere ve nihayetinde ulaşılan sonuca göre, Birlik Kararı ile Kurul'un yetkileri yalnızca geniş bir yorumlamaya tabi olmuştur, yoksa yetki aşımı olarak değerlendirilebilecek bir yetki genişlemesi yahut Konsey'in yetkilerine bir müdahale söz konusu değildir. Topal'ın da işaret ettiği üzere Birlik Kararı, Kurul'un Şart'ta saklı bulunan yetkilerini gün yüzüne çıkartmakta ve bu yetkilerin nasıl kullanılacağına dair bir usul belirlemektedir. Yoksa Kurul'a Şart'ta öngörülenin dışında bir yetkinin verilmesi söz konusu değildir. Topal, **a.g.e.**, s. 120.

lüzumsuz görülebilir. Burada iki duruma göre ayırım yapmak gerekir: Karar'ın alındığı tarih ve günümüz. Belirttiğimiz üzere Karar'ın alındığı tarihte Şart'ta olan yetkiler gün yüzüne çıkarılmıştır. Yani esasen Şart'ın ilgili hükümlerinin yine Şart'ın ruhuna uygun şekilde yorumlanması ve bu yorumlamanın takip eden süreçte üye devletlerce kabulü söz konusudur. Karar'ın, Şart'ın ruhuna uygun ve hükümleriyle çelişmeyen bir yorumlama olması sayesinde hükümlerde değişiklik yapılması gerekmemiştir³⁶¹.

Günümüz için cevaplandırırken ise Karar'ın fonksiyonlarında bir ayırma gitmek gerekir. Nitekim, aşağıda ele alınacağı üzere, Karar'ın kullanımı süreç içerisinde azalmıştır; alınan önlemler de niteliksel olarak etkilerini kaybetmiştir. Bunların sebeplerinden biri Kurul'un bu yetkileri Birlik Kararı'na değinmeden kullanmasıdır; yani Birlik Kararı'nda öngörülen usule başvurmaya lüzum görmeden kararlar almıştır. Ancak bu kararların kuvvet kullanılmasını içermeyen önlemlerin tavsiyesi olduğu göz ardı edilmemelidir.

Öyleyse belirtilmelidir ki, hukuken, Birlik Kararı'nda belirtilen yetkilerin kullanılması için Karar'a başvurmak -hukuki bir bakış açısıyla- elzem değildir; zira Kurul bu yetkileri Şart sebebiyle haizdir. Hatta denilebilir ki Kurul'un görüşme yapma ve kararlar alma yetkileri konusundaki mevcut uygulaması Birlik Kararı'nın Kurul yetkilerini geniş yorumlaması sayesinde açığa çıkmıştır. Bu durumda günümüz için Birlik Kararı'nın önemi sorgulanabilir. Birlik Kararı, Kurul'un Şart'ta düzenlenen uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasındaki ikincil sorumluluğunu açığa çıkarması ve yetkilerini nasıl kullanacağını adım adım belirlenen, ön koşullara bağlanmış esas ve usuller ile düzenlemiş olması; kısacası bu konuda bizlere bir yol haritası oluşturması sebebiyle mühimdir³⁶². Ayrıca acil olağanüstü toplantılar yoluyla ilgili konulara politik olarak dikkat çekebilmesi önemlidir. Vurgulanmalıdır ki Birlik Kararı'nın asıl ehemmiyeti, kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiye edilebileceğinin belirtilmesi ve kuvvet kullanılması hakkındaki *insancıl müdahale* ve

³⁶¹ Reicher, **a.g.e.**, s. 39-40.

³⁶² Reicher'a göre Birlik Kararı, kimilerinin iddia ettiği gibi Kurul'a fazladan yetkiler vermek bir yana, Kurul'un sahip olduğu yetkileri belirli usuller öngörmek suretiyle kısıtlamaktadır. Örneğin kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin kullanılmasını *barışın bozulması* ve *saldırı eyleminin varlığı* durumlarıyla kayıtlandırması gibi. **A.e.**, s. 43.

koruma sorumluluğu gibi doktrinlerin kullanımlara hukuki temel oluşturabilme; daha geniş bakış açısıyla kuvvet kullanma yasağının bir istisnasını teşkil edebilme kapasitesidir. Bu hususlar 3'üncü bölümde incelenecektir.

Birlik Kararı'nın hukuki değerlendirmesini kısaca özetleyecek olursak, madde 10 ve 11, kuvvet kullanmaya ilişkin tavsiyeleri de içerebilecek geniş bir yelpazede Kurul'un tavsiye kararlar alabilmesine imkân vermekte ve bu sebeple Birlik Kararı'nın hukuki temelini oluşturmaktadır. Madde 11/2'deki *eylemlerin* ne ifade ettiği ve madde 12'nin nasıl yorumlandığı izah edilmiştir; Birlik Kararı, Konsey ile Kurul arasında kurulan yetki dengesine bir hâlel getirmemekte aksine Konsey'in birincil sorumluluğunu teyit etmektedir. Kurul'un ikincil sorumluluğunun gündeme gelmesi, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki birincil sorumluluğunu yerine getirmediği durumda söz konusu olmaktadır. Kurul'un bu ikincil sorumluluğunun dayanağı ise Şart'ta kendisine tanınan ve ilgili hükümlerin yorumuyla tam olarak gün yüzüne çıkan yetkililerdir. Yoksa Kurul sahip olmadığı yetkileri Birlik Kararı aracılığıyla kendisinde toplamış değildir³⁶³. Birlik Kararı, hâlihazırda Şart'ta olan yetkileri açığa çıkartmakta ve bu yetkilerin uluslararası barışın sağlanmasındaki ifası için Kurul'a bir usul çerçevesi çizmektedir.

Kolektif önlemler ve kuvvet kullanmaya ilişkin başlığa geçmeden önce Karar'ın çözüm getirdiği iki hususun günümüze bakan yönleriyle ilgili etkinliğine ilişkin belirtilmesi gereken noktalar vardır. Birlik Kararı'nın çözüme kavuşturduğu hususlardan biri; olağan toplantı zamanında olmayan Genel Kurul'un toplanmasına imkân sağlamasıdır. Daha önce belirtildiği üzere Kurul artık yıl boyunca toplantılarına devam ettiğinden Karar toplanmaya ilişkin zaman yönüyle önemini yitirmiştir. Ancak olağanüstü toplantılar yoluyla Birlik Kararı'na başvurmak, konunun politik ehemmiyetine dikkat çekmek ve gündem oluşturmak amaçlarıyla sınırlı olarak işlevselliğini sürdürmektedir³⁶⁴.

³⁶³ Nahlawi, **a.g.e.**, s. 113.

³⁶⁴ Johnson, **a.g.e.**, s. 109.

Birlik Kararı kapsamında üzerinde durulması gereken bir diğer husus Kurul ile Konsey'in yetkilerine ilişkindir. Birlik Kararı, -BM Şartı madde 12/1³⁶⁵ özelinde düşünüldüğünde- alındığı tarih olan 1950'de günümüzdekinden daha önemli bir yerde konumlandırılmaktaydı. Zira örgütün ilk yıllarında, bu madde hükmü daha dar yorumlanmaktaydı ve günümüzde olan uygulamadaki esneklik söz konusu değildi. Şöyle ki, ilgili gündem maddesi Konsey'in toplantı gündeminden çıkarılmadıkça Genel Kurul bu gündem maddesine ilişkin kararlar vermemekte hatta konuyu tartışmaya açmamaktaydı³⁶⁶. Ancak uygulamada bu durum zaman içerisinde esneklik kazanmış ve Genel Kurul, Konsey'in de gündeminde bulunan meseleleri görüşerek bunlar hakkında tavsiye kararlar almıştır. Uygulamada yerleşen bu durum, Uluslararası Adalet Divanı'nın 2004 tarihinde verdiği danışma görüşünde³⁶⁷ ayrıca zikredilmiştir. Öyleyse bu bahiste konumuz için önem teşkil eden; Kurul'un aynı zamanda Konsey'in toplantı gündeminde bulunan konuları görüşmek ve bu konular hakkında kararlar alabilmek gibi hususlar konusunda da yetkili olduğunun Şart'ın güncel yorumu ile kabul edildiğidir. Zira gelişen uygulama ile beraber, bu durum Genel Kurul'un olağan olarak kullandığı yetkileri içerisinde görülmektedir.

Genel Kurul'un alacağı kolektif önlemlere ilişkin tavsiye kararlara geçmeden önce belirtilmelidir ki, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına ilişkin Kurul kararları madde 18'e³⁶⁸ göre önemli sorunlardan kabul edilmektedir ve bu sebeple bu konudaki kararlar hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınabilir. Nitekim Birlik Kararı'nda da Kurul'da alınacak önlemlere ilişkin kararların üçte iki çoğunlukla alacağı öngörülmüştü. Bu sebeple Kurul tarafından genel olarak

³⁶⁵ BM Şartı madde 12/1: "Güvenlik Konseyi herhangi bir uyuşmazlık ya da duruma ilişkin olarak Şart'ın kendisine yüklediği görevleri yerine getirdiği sürece, Genel Kurul, Güvenlik Konseyi bunu kendisinden istemedikçe, bu uyuşmazlık ya da durum konusunda herhangi bir tavsiyede bulunamaz."

³⁶⁶ Johnson, **a.g.e.**, s. 109.

³⁶⁷ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 27. Bu danışma görüşünde Divan, Konsey ve Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğe dair meselelerle paralel olarak ilgilenme temayüllerinin zaman içerisinde arttığını fark ettiğini ve gelişen bu uygulamanın madde 12/1'e uygun olduğunu, bu hükümle tutarlı olduğunu belirtmektedir. Divan, bu anlamda her iki organın yetkilerini değerlendirdiğinde, Konsey'in münhasıran tasarrufunun bulunduğu eylemin, bağlayıcılık arz eden zorlayıcı eylemler olduğunu ifade etmektedir.

³⁶⁸ BM Şartı Madde 18/2: "Genel Kurul'un önemli sorunlar konusundaki kararları, hazır bulunan ve oy veren üyelerin üçte iki çoğunluğuyla alınır. Önemli sayılan sorunlar şunlardır: uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına ilişkin tavsiyeler, ..."

uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin kararların ve özelde Birlik Kararı çerçevesinde alınan önlemlere ilişkin tavsiye kararların, uluslararası toplumun büyük çoğunluğu tarafından desteklenen kararlar olduğu unutulmamalıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI UYARINCA ALINAN KOLEKTİF ÖNLEMLERE İLİŞKİN TAVSİYE KARARLAR VE BARIŞ İÇİN BİRLİK KARARI'NIN KUVVET KULLANMA YASAĞI İLE İLİŞKİSİ

Bu bölümde temel olarak Birlik Kararı çerçevesinde alınan kolektif önlemler, kuvvet kullanılmasını içermeyen ve içeren olmak üzere 2 başlık altında incelenecek ve Karar'ın kuvvet kullanma yasağı ile ilişkisi ve muhtemel teorik kullanımları ortaya konmaya çalışılacaktır. Karar, uluslararası barış ve güvenlik konusunda Genel Kurul'un kolektif önlemler içeren tavsiye kararlar alma yetkisini vurguladığı ve bunlar arasında özellikle kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiyesi öne çıkarak tartışma konusu olduğu için Genel Kurul'un Birlik Kararı'nda öngörülenin ne kadarını gerçekleştirdiğini, hangi yetkileri ne sıklıkla kullandığı ve hangi önlemleri aldığını görmek, Karar'ın uygulamadaki etkilerini anlamak açısından gereklidir.

3.1. Barış İçin Birlik Kararı Çerçevesinde Alınan Tavsiye Kararlar

Birlik Kararı'nı takiben Genel Kurul'un aldığı ilgili kararlar sayıca azdır ve hukuki temelleri açıklanırken Birlik Kararı'na kimi zaman doğrudan değinmedikleri için kapsamaları sarih değildir³⁶⁹. Karar çerçevesinde alınan kararlarda oldukça geniş bir içerik yelpazesi görmek mümkündür³⁷⁰. Ancak uygulamada Karar'ın alınışından günümüze kadarki tavsiye kararlara kronolojik bir sıra ile bakıldığında kararların uluslararası barış ve güvenliği sağlama hususundaki etkinliğinin azaldığı, olayların çözümü için somut adımlar atılmaktan gittikçe uzaklaşıldığı hatta pek çok kararın kınamaların ötesine geçmediği görülmektedir. Nitekim kuvvet kullanılmasını içermeyen tavsiye kararların ele alındığı bir alt başlıkta bu durum açıkça görülecektir.

³⁶⁹ Binder, **a.g.e.**, para. 9.

³⁷⁰ BM Genel Kurulu'nun acil özel toplantılarda aldığı tüm kararlara şu bağlantıdan erişilebilir: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/emergency> erişim tarihi: 16 Nisan 2021.

Her ne kadar Birlik Kararı'nın kullanımlarında ağırlıklı olarak kuvvet kullanılmasını içermeyen önlemler tavsiye edilmişse ve kuvvet kullanılmasını içeren kararların örneği neredeyse karşımıza çıkmasa da bu bölümde kolektif önlemlere ilişkin tavsiye kararları ikiye ayırarak incelemek faydalı olacaktır. Nitekim Karar'da kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin de diğer şartlara ek olarak barışın bozulması yahut saldırı fiilinin varlığı hâllerinde tavsiye edilebileceği öngörülmüştür. Bu hüküm hem Birlik Kararı'nın asıl tartışma noktası olması hem de geçmişteki az (bir görüşe göre hiç) uygulama örneğine karşın Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğe somut bir etki edebilme imkânı taşıması açısından çok mühimdir. Bu sebeple kuvvet kullanılmasını içeren kolektif önlemlerin tavsiyesinin de ayrı bir başlık altında ele alınması ve kuvvet kullanma yasağı ile ilişkisinin açıklanarak uluslararası hukuktaki bazı doktrinler ile ilişkisi incelenmelidir. Öncelikle şu ana kadar alınan kararlardaki değişime ve dolayısıyla Birlik Kararı'nın zaman içinde azalan etkinliğine dair bakış açısı sunması amacıyla panoramik bir bakış ile kuvvet kullanılmasını içermeyen tavsiye kararlar ele alınacaktır.

3.1.1. Kuvvet Kullanılmasını İçermeyen Kolektif Önlemlere İlişkin Kurul Kararları

Genel Kurul'un kuvvet kullanılmasını içermeyen ne tür önlemler tavsiye edilebileceğine bakmak için öncelikli kaynaklarımız olan Şart'a ve Birlik Kararı'na göz atmak gerekir. Şart'ta Genel Kurul'un yetkileri düzenlenirken alabileceği tavsiye kararlarda bu yönde somut bir örnekleme yoluna gidilmediği ve Birlik Kararı'nda da benzer şekilde müşahhas önlemlerin alınacağına dair bir hüküm bulunmadığı için, Güvenlik Konseyi'nin yetkilerini kullandığı 7'nci bölümdeki ilgili maddeye misal teşkil etmesi için göz atabiliriz. Madde 41'de Konsey'in, kuvvet kullanılmasını içermeyen hangi önlemlerin alınmasını kararlaştırabileceği sayılmıştır. Sınırlı sayı prensibi ile sayılmayan bu örnekler arasında diplomatik ilişkilerin kesilmesi, ticari ambargoların ve ekonomik yaptırımların uygulanması ve iletişim ve ulaşımın kesintiye uğratılması zikredilebilir. Genel Kurul, bunların ve benzeri önlemlerin tavsiyesini çokça gerçekleştirmiştir. Kurul, örneğin henüz 1946'da ilk olağan toplantılarını gerçekleştirirken yani Birlik Kararı'ndan yaklaşık 4 sene evvel aldığı tavsiye kararında, BM üyesi tüm devletlere diplomatlarını Franco İspanya'sından çekmelerini

salık vermiştir³⁷¹. Bu örnek, Kurul'un Birlik Kararı'ndan önce ve ondan bağımsız olarak böylesi kararlar aldığını göstermektedir.

Kurul'un Birlik Kararı temelinde toplandığı oturumlarda aldığı kararlara bakıldığında ise ilk zikredebileceğimiz kararlar barışı koruma operasyonlarının teşkiline ilişkindir. Genel Kurul'un Barış İçin Birlik Kararı altında toplandığı Süveyş Kanalı krizine ilişkin ilk acil olağanüstü toplantıda, Genel Kurul tarafından 5 Kasım 1956'da Birleşmiş Milletler Acil Gücü (I) (UNEF) oluşturulmuştur³⁷². Macaristan'a ilişkin gerçekleşen 2'nci acil olağanüstü toplantıda Kurul, Genel Sekreter'den Macaristan'a yönelik SSCB tarafından yapılan dış müdahaleye ilişkin durumun soruşturulmasını ve kendisine bilgi verilmesini talep etmiştir³⁷³.

Kurul, 3'üncü acil olağanüstü toplantısı gereği 21 Ağustos 1958'de aldığı kararda ise yabancı birliklerin Ürdün ve Lübnan'dan çekilmesi çağrısında bulunmuştur³⁷⁴. Süveyş Kanalı krizi sebebiyle oluşturulan Barış Gücü UNEF'in teşkiline yakın bir tarihte, 1960 yılında Genel Kurul'un Birlik Kararı çerçevesinde toplandığı 4'üncü acil olağanüstü toplantıda ise Güvenlik Konseyi'nin aldığı bir kararla³⁷⁵ oluşturduğu Birleşmiş Milletler'in Kongo'daki Gücü'ne (ONUC) katılıma ilişkin Genel Kurul tüm üye devletlere çağrı yapmıştır³⁷⁶.

Belirtilmelidir ki, Genel Kurul'un aldığı kararlar çerçevesinde barışı koruma operasyonları ve bu kapsamda oluşturulan barış güçlerinin yetkileri, zorlayıcı önlemler

³⁷¹ UN General Assembly Resolution 39 (I), 12 December 1946, "Relations of Members of the United Nations with Spain": *"The General Assembly ...recommends that all Members of the United Nations immediately recall from Madrid their Ambassadors and Ministers plenipotentiary accredited there."*

³⁷² United Nations First Emergency Special Session, Resolution 1000 (ES-I), 5 November 1956. *"1. Establishes a United Nations Command for an emergency international Force to secure and supervise the cessation of hostilities in accordance with..."*

Süveyş Krizi sebebiyle Genel Kurul tarafından kurulan UNEF, 1956'dan 1967'ye kadar bu bölgede görevini ifa etmiş ve 1967'de Mısır'ın talebi ile çekilmiştir. Bkz.: *Sur, a.g.e., s. 222.*

³⁷³ UN General Assembly Resolution 1004 (ES-II), 4 November 1956, para. 7. Genel Kurul'un talebine uygun şekilde Genel Sekreter bir komisyon oluşturmuş fakat Macar hükümeti ülkeye girişe izin vermemiş ve görüşme taleplerini reddetmiştir. Bu sebeple ülke içerisinde araştırma yapamayan komisyon, ülkeden kaçan Macarlarla yaptığı görüşmelerle oldukça kapsamlı bir rapor tanzim etmiş ve bunu Genel Kurul'a sunmuştur. Bu rapor için bkz.: *"Report of the Special Committee on the Problem of Hungary"*, UN Doc. A/3592.

³⁷⁴ UNGA Resolution 1237 (ES-III), 21 August 1958.

³⁷⁵ UN Security Council Resolution 143, 14 July 1960.

³⁷⁶ UN General Assembly Fourth Emergency Special Session, Resolution 1474 (ES-IV), 20 September 1960, para. 5-b.

arasında değildir.³⁷⁷ Zira gönderilen bölgedeki egemenin yahut uyumsuzluk tarafı devletlerin rızası alınmakta yahut doğrudan bu tarafların talebi söz konusu olmaktadır. Nitekim Uluslararası Adalet Divanı, 1962’de verdiği danışma görüşünde, bu iki barışı koruma operasyonunun, yani UNEF ve ONUC’un hukukiliğini incelemiştir. Divan, Genel Kurul’un barışı koruma operasyonlarının düzenlenmesine dair –ilgili devletlerin talebi veya rızasıyla- Konsey’e yahut devletlere yönelik tavsiye kararlar almaya Şart tarafından yetkilendirildiğini belirterek³⁷⁸; bunların BM Şartı Bölüm 7’nin çerçevesine giren zorlayıcı eylemler olmadığına değinmiştir³⁷⁹. Bu yetkiler 7’nci bölüm altında olsa idi, bu bölüme ilişkin zorlayıcı yetkiler münhasıran Güvenlik Konseyi’ne ait olduğu için Genel Kurul’un bir yetki aşımında bulunduğu söylenebilirdi. İfade edilmelidir ki barış gücünün ilk örneklerinden olan UNEF ve ONUC, BM’nin 4 kıtada etkin bir şekilde devam eden barışı koruma operasyonlarına öncülük etmiştir³⁸⁰. Bu yönüyle bakıldığında Birlik Kararı’nın ilk kullanımlarının etkin bir şekilde gerçekleştiği söylenebilir³⁸¹.

Kongo’dan sonraki vakalarda ise alınan kararların öncekilerden farklı olarak olaya herhangi bir somut eylemi tavsiye etmek şeklinde bir çözüm getirmediği görülmektedir. Bu kararlar daha ziyade saldırıların kınanması, ateşkese çağrı, yaptırım uygulanmasına ilişkin tavsiyeler ve silahlı kuvvetlerin geri çekilmesine ilişkin tavsiyelerdir. Örneğin 9’uncu acil olağanüstü toplantısı çerçevesinde aldığı 1982 tarihli bir kararında Genel Kurul üye devletlerden İsrail’e yönelik silah veya ilgili

³⁷⁷ Doğan, barış gücünü, silahlı kuvvet kullanılmasını esasen içermemesi ancak meşru müdafaa amaçlı kuvvet kullanma imkânına sahip olabilmesi sebebiyle 6 ve 7’nci bölümler arasında “6 buçuk bölüm” şeklinde ifade etmektedir. Doğan, **a.g.e.**, s. 208. Ancak kanaatimizce burada önemli olan Konsey’in 7’nci bölüm çerçevesinde saptama yapıp tarafları zorlayıcı karar alıp almamasıdır. Barış güçlerinde böyle bir durum söz konusu olmadığı için bunları 6’nci bölüm altında ad hoc karakterli uygulamalar olarak ele almak gerekir.

³⁷⁸ Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 164 (17), “... in its first sentence empowers the General Assembly, by means of recommendations to States of to the Security Council, or to both, to organize peacekeeping operations, at the request, or with the consent of the States concerned.”

³⁷⁹ Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 166 (19), “... the operations known as UNEF and ONUC were not enforcement actions within the compass of Chapter VII of the Charter and...”

³⁸⁰ Barışı koruma operasyonlarına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Sur, **a.g.e.**, s. 222-232.

³⁸¹ UNEF ve ONUC’un aktif olduğu döneme tekabül eden, bu iki barış gücünün hukukiliğini Şart temelinde ayrıntılı inceleyen bir eser için bkz.: John W Halderman, “Legal Basis for United Nations Armed Forces”, **American Journal of International Law**, Cilt:56, Sayı:4, 1962.

teçhizat sağlanmasından kaçınmalarını, İsrail'e sağladıkları askerî desteğe son vermelerini ve yapılan anlaşmalara son verilerek İsrail'in tüm alanlarda yalnızlaştırılmasını istemiştir³⁸².

Bazı acil olağanüstü toplantılarda Genel Kurul, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin meselelerde başlıca sorumlu ve devletleri bağlayıcı nitelikte zorlayıcı önlemler alma yetkisine sahip tek organ olduğunu vurgulayarak Konsey'e sorumluluklarını yerine getirmesi konusunda hatırlatma ve ısrarlarda bulunmuş, Konsey'den harekete geçmesini talep etmiştir³⁸³. Bosna, Filistin ve Güney Afrika'ya ilişkin kararlarda bu örnekleri görmek mümkündür³⁸⁴.

İlk acil olağanüstü toplantı kararında UNEF'in oluşturulduğu ve barışı koruma operasyonlarının etkinliği düşünüldüğünde Birlik Kararı çerçevesinde alınan sonraki kararların uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki yetersizliği öne çıkmaktadır³⁸⁵. Elbette Kurul kararları uluslararası toplumun genel görüşünü yansıtmaktadır ve bu sebeple belirli bir siyasi ve ahlaki ağırlığa sahiptir. Ancak ihlalcı bir devletin salt tavsiye niteliği olan çekilme çağrısı yahut kınama gibi Kurul kararları sonrasında eylemlerini barışın sağlanmasına uygun şekilde gerçekleştireceği şüphelidir. Kurul'un bu anlamda daha yenileşimci ve etkili olabilecek kararlar alması durumunda ilgili kararların yansımalarının daha olumlu olacağını söylemek mümkündür.

UNEF'in teşkilinden sonraki acil olağanüstü toplantılarda alınan temel kararlara kronolojik olarak göz atıldığında zaman içindeki dönüşüm daha net ortaya çıkacaktır. Bu kararlar arasında şunlar zikredilebilir: soruşturma komisyonu

³⁸² UNGA Ninth Emergency Special Session, Resolution ES-9/1, 5 February 1982, para. 12-13. Aslında buna ilişkin ilk izlenimleri 4'üncü acil olağanüstü toplantı olan Kongo'da da görmek mümkündür. Örneğin Kurul 1960'ta aldığı bir kararda devletlerden Kongo'da askerî amaçlı herhangi bir yardımdan ve doğrudan yahut dolaylı olarak askerî teçhizat tedarikinden kaçınmalarını talep etmiştir. UNGA Fourth Emergency Special Session, Resolution 1474 (ES-IV), 20 September 1960, para. 6.

³⁸³ Örneğin Namibya'ya ilişkin 8'inci acil olağanüstü toplantıda Kurul, üye devletlerden Güney Afrika'ya yönelik yaptırım uygulamasını istediği gibi (para. 13), Konsey'den de 7'nci bölüm yetkileri çerçevesinde yaptırımda bulunmasını talep etmiştir. UN General Assembly Resolution ES-8/2, 14 September 1981, para. 12.

³⁸⁴ Bu örneklerde alınmış birçok karar örneği için bkz.: Binder, **a.g.e.**, para. 12.

³⁸⁵ Kenny'nin şu ifadeleri Birlik Kararı'nın kullanımlarındaki etkinliğin gittikçe azaldığı görüşünü destekler niteliktedir: "...Of the ten uses of the resolution to date, however, facilitating the settlement of the crisis occasioned by the outbreak of war between Israel and Egypt over the Suez Canal remains the most notable success of the U4P Resolution. The nadir of the resolution's effectiveness and its steady decline in relevance..." Kenny, **a.g.e.**, s. 9.

oluşturulması³⁸⁶, yabancı birliklerin Ürdün ve Lübnan'dan çekilmesi çağrısı³⁸⁷, Kudüs'te İsrail tarafından gerçekleştirilen tek taraflı önlemlerden rücu edilmesi çağrısı³⁸⁸, yabancı birliklerin Afganistan'dan çekilmesi çağrısı³⁸⁹, İsrail'in 1967 itibarıyla işgal ettiği bölgelerden çekilmesi çağrısı³⁹⁰, Güney Afrika'nın Namibya'yı işgalinden dolayı kınanması ve özgürlük mücadelesine destek çağrısı³⁹¹ ve işgal edilmiş Filistin topraklarındaki duvar inşasının hukuki sonuçlarına ilişkin Uluslararası Adalet Divanı'ndan danışma görüşü talebi³⁹².

Görüldüğü üzere Karar'ın kullanımlarında mevcut duruma doğrudan etki edebilecek herhangi bir önlemin alınması tavsiye edilmiş değildir. Kararlar daha çok kınama ve askeri birliklerin çekilmesi çağrılarında oluşmaktadır. Bu konuda son kullanımlardan farklı bir örnek olarak Kurul'un Divan'dan danışma görüşü talebi zikredilebilir. 10'uncu acil olağanüstü toplantıda Kurul Divan'dan İsrail'in işgal ettiği topraklarda inşa ettiği duvarın hukukiliğine ilişkin danışma görüşü istemiştir³⁹³. Neticede İsrail'in hukuksuz eylemi Divan görüşüyle de teyit edilmiştir.

Yukarıda zikredilen kararlar, Birlik Kararı'nın söz konusu olduğu acil olağanüstü toplantılarda alınmıştır. Ancak Genel Kurul'un bunlar dışında yani olağan toplantılarında da aldığı benzeri kararlar mevcuttur. Bunlar arasında Güney Afrika'ya

³⁸⁶ UNGA Second Emergency Special Session, Resolution 1004 (ES-II), 4 November 1956, para. 4.

³⁸⁷ UNGA Third Emergency Special Session, Resolution 1237 (ES-III), 21 August 1958. *"The General Assembly... Requests ... and thereby facilitate the early withdrawal of the foreign troops from the two countries..."*

³⁸⁸ UNGA Fifth Emergency Special Session, Resolution 2253, (ES-V), 4 July 1967, para. 2.

³⁸⁹ UNGA Sixth Emergency Special Session, Resolution ES-6/2, 14 January 1980, para. 4. *"The General Assembly ... Calls for the immediate, unconditional and total withdrawal of the foreign troops from Afghanistan..."*

³⁹⁰ UNGA Seventh Emergency Special Session, Resolution ES-7/2, 29 July 1980, para. 7. *"The General Assembly... calls upon Israel to withdraw completely and unconditionally from all the Palestinian and other Arab territories occupied since June 1967, including Jerusalem, ..."*

³⁹¹ UNGA Eighth Emergency Special Session, Resolution ES-8/2, 14 September 1981, para. 4, 7.

³⁹² UNGA Tenth Emergency Special Session, Resolution ES-10/14, 8 December 2003. Bkz.: son iki paragraf.

³⁹³ İsrail bu talebe Kurul'un yetki aşımında bulunduğu gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Divan ise ABD'nin vetosunun Konsey'i uluslararası barış ve güvenliği sağlama sorumluluğunu yerine getirmekten alıkoymadığını ve Kurul'un talebine rağmen Konsey'in meseleyi toplantılarında görüşmediğini bu sebeple Kurul'un yetkisi dâhilinde hareket ettiğini belirtmiştir. Divan'ın Kurul'a ilişkin yetki incelemesi yaptığı kısım için bkz.: Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 15-17

uygulanan petrol ambargosu³⁹⁴ ile ekonomik yatırımların ve genel anlamda finansal ilişkilerin kesilmesi gibi uygun tedbirlerin alınması tavsiye kararları³⁹⁵ örnek olarak verilebilir. Kurul, uluslararası barış ve güvenliğe ilişkin Birlik Kararı'na başvurmaya gerek olmaksızın tavsiye kararlar alabilmekte ve almaktadır.

Kurul'un özellikle ilk 4 acil olağanüstü toplantıdan sonraki toplantılarında alınan ilgili kararlar, uluslararası barışı sağlamak için etkin bir çözüm getirmemiş, uluslararası toplumun somut konular özelindeki kınama yargılarını ifade etmenin ötesine geçmemiş, ilk alındığı süreçteki kararlara benzer önlemlerin tavsiye edilmesi sonraki kullanımlarda söz konusu olmamıştır. Bu anlamda Genel Kurul uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında etkin bir mekanizma hâline gelememiş, uluslararası toplumun olaylar özelinde düşüncelerini açıkladığı, tarafları kınadığı bir organ hâline bürünmüştür³⁹⁶.

3.1.1.1. Uygulamadaki Kurul Kararlarının Değerlendirilmesi

Birlik Kararı'ndan günümüze kadarki uygulamaya bakıldığında yalnızca ele alınan olayların niteliklerinde değil aynı zamanda tavsiye edilen önlemlerde de ciddi bir değişim gözükmemektedir. Görüldüğü üzere Genel Kurul, kuvvet kullanılmasını gerektirmeyen kararları Birlik Kararı çerçevesinde yaptığı acil olağanüstü toplantılarda aldığı gibi benzeri kararları olağan toplantılarında Birlik Kararı'na bir atıfta bulunmaksızın da almıştır. Bunun sağlanmasında Birlik Kararı'nın alınmasından sonrasında gelişen uygulama ve Kurul'un yetkileri konusunda Şart'ın geniş yorumunun etkisi büyüktür. Nitekim Kurul, Şart'ın ve uluslararası hukukun zaman içerisinde gelişen yorumu ile hareket etme yetkisine sahiptir³⁹⁷.

Uluslararası barış ve güvenlik söz konusu olduğunda Birlik Kararı'na başvuran Genel Kurul pek çok tavsiye kararını bu yolla almıştır, yine de bu kararları alabilmesi için Birlik Kararı'na değinmesine gerek olmadığı, bu yetkileri Şart'ın geniş

³⁹⁴ UNGA Resolution 41/35.F, "Oil Embargo Against South Africa", 10 November 1986.

³⁹⁵ UNGA Resolution 41/35.H, "Concerted International Action for the Elimination of Apartheid", 10 November 1986.

³⁹⁶ Zaum, *a.g.e.*, s. 167-168.

³⁹⁷ Richardson, *a.g.e.*, s. 136.

yorumlanması ile haiz olduğu söylenebilir³⁹⁸. Özellikle çatışma durumlarında alınan Genel Kurul kararlarında tarafları husumeti sona erdirmeye çağırma ve birliklerini kendi sınırlarına çekmeye davet gibi hususlar alışlagelmiş karar içeriklerini oluşturmaya başlamıştır ve artık bu talepler için Birlik Kararı'nı hukuki dayanak olarak göstermeye gerek duyulmamaktadır. Çünkü Birlik Kararı'nın alınması süreci ile başlayan Genel Kurul'un yetkilerinin geniş yorumu ile artık bu hususlar Kurul'un yetkileri içinde görülmektedir³⁹⁹. Ancak bu başlık altında ulaşılan en önemli sonuç şudur ki, Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararların somut olayları çözmeye olan tesiri, bugünün tarihine yaklaştıkça azalmaktadır.

Birlik Kararı'nın konumuz için tartışmalı olan ve geleceğe bakan yönleriyle ele almaya çalışacağımız husus ise barışın bozulması ve saldırı fiilinin varlığı durumlarında başvurulabileceği düzenlenen kuvvet kullanılmasını içeren önlemlere ilişkin tavsiye kararlar alabilme kapasitesidir. Bu konu Birlik Kararı'nın en can alıcı, en kritik hükmüdür⁴⁰⁰. Her ne kadar şu ana değin yalnızca Kore Savaşı'nda olmak üzere toplamda bir kez buna başvurulmuş olsa ve üstelik bu kararın Birlik Kararı çerçevesinde alınıp alınmadığı tartışmalı olsa da, alınışının üzerinden geçen zamana rağmen Birlik Kararı'nın kuvvet kullanmaya ilişkin yeni doktrinler ile örtüşebilir nitelikte bulunması, onlara hukuki zemin oluşturabilme kapasitesi açısından oldukça önemlidir.

3.1.2. Kuvvet Kullanılmasını İçeren Kolektif Önlemlere İlişkin Kararlar

Birlik Kararı'nın kuvvet kullanılmasını içeren zorlayıcı önlemleri tavsiye etmek için bir hukuki dayanak olarak kullanılıp kullanılmadığı, bu yönde bir kararın var olup olmadığı öğretide tartışmalıdır. Uygulamada Kurul'un silahlı kuvvet kullanılmasını içeren önlemler tavsiye ettiği tek bir örnek olay mevcuttur ki bu örnek, Çin'in Kore'ye müdahalesine ilişkindir. Bu olay çerçevesindeki iki karar, Birlik

³⁹⁸ Johnson, **a.g.e.**, s. 111.

³⁹⁹ Tomushcat, **a.g.e.**, s. 3.

⁴⁰⁰ **A.e.**

Kararı'ndan yalnızca birkaç ay sonra olağan toplantı döneminde alınmıştır⁴⁰¹. 1 Şubat tarihli kararın metninde Birlik Kararı zikredilmemiş, ancak kullanılan cümlelerdeki ifadeler Birlik Kararı'ndan birebir aktarılmıştır⁴⁰². Birlik Kararı'nın ifadelerinin doğrudan aktarılmasına rağmen kararın isminin kullanılmaması ve karar alınmadan hemen önce (31 Ocak 1951'de) ilgili gündem maddesinin Konsey'in toplantı gündeminden çıkartılması gibi sebeplerle kararın hukuki temellerinin Birlik Kararı olup olmadığı tartışılmıştır⁴⁰³.

Birlik Kararı'nın alınmasından kısa bir süre sonra alınan bu iki karardan özellikle ilk kararın -doğrudan atıf içermese de- Birlik Kararı'ndaki ifadeleri birebir kullanması ve Konsey'in zorlayıcı önlemler hususundaki münhasır yetkilerini sorgulaması göz önünde bulundurulduğunda, bu kararı Birlik Kararı'nın ruhuyla alınmış ve onunla bağıntılı olarak değerlendirmek gerekir⁴⁰⁴. Ancak Birlik Kararı örnekleri zikredilirken bu kararın temelinin tartışmalı olduğu, bu sebeple kimi kaynaklarda yer almadığını belirtmek gerekir⁴⁰⁵.

1 Şubat 1951 tarihli kararda Genel Kurul, Birlik Kararı'nın ifadelerini tekrarlayarak veto sebebiyle Konsey'in birincil sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olduğunu belirtmiş ve tüm devletleri, Birleşmiş Milletler'in Kore'deki eylemlerini gerçekleştirmesi için tam destek vermeye çağırmıştır. Kararda kullanılan ifade (*lend every assistance*) kuvvet kullanmanın da söz konusu olduğu askerî yardımı bünyesinde barındırmaktadır⁴⁰⁶. Karar, daha önce SSCB'nin yokluğu sürecinde

⁴⁰¹ UNGA Resolution 498 (V), "Intervention of the Central People's Government of the People's Republic of China in Korea", 1 February 1951. UNGA Resolution 500 (V), "Additional Measures to be Employed to Meet the Aggression in Korea", 18 May 1951.

⁴⁰² Para. 1: "The General Assembly noting that the Security Council, because of lack of unanimity of the permanent members, has failed to exercise its primary responsibility for the maintenance of international peace and security in regard to Chinese communist intervention in Korea...".

⁴⁰³ Binder, **a.g.e.**, para. 10. Petersen, **a.g.e.**, s. 224. Buradaki tartışma, Petersen'in de belirttiği üzere, yetki geçişinin mümkün olmaması sebebiyledir. Zira Konsey ilgili gündem maddesini toplantı gündeminden çıkartmış, böylece Konsey'den Kurul'a yetki geçişini sağlayacak herhangi bir konunun "transfer" edilmesi imkânı kalmamıştır. Kurul, Konsey'in toplantı gündeminden çıkartılan konuyu her zaman görüşebilir, ancak bu durumda yetki geçişi ve doğrudan Birlik Kararı söz konusu olmaz, zira Karar'ın şartları doğmamıştır.

⁴⁰⁴ Krasno, Das, **a.g.e.**, s. 182-183.

⁴⁰⁵ Örneğin Schrijver bu tartışmayı dahi yapmadan Birlik Kararı çerçevesinde kuvvet kullanılmasını içeren herhangi bir önlemin tavsiye edilmediği kanaatindedir. Schrijver, **a.g.e.**, s. 14-15.

⁴⁰⁶ Christian Tomuschat, "Uniting for Peace", UN Audiovisual Library of International Law, 2008, s. 3. "...which of course meant military assistance." Bkz.: https://legal.un.org/avl/pdf/ha/ufp/ufp_e.pdf

Konsey’de alınan karardan daha fazla bir yetkilendirme tavsiyesi içermemektedir ancak Kore Savaşı’nın sona ermesine ilişkin BM’nin kararlılığını vurgulaması ve bir Kurul kararıyla kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiye edilmesi açısından oldukça önemlidir⁴⁰⁷.

Johnson’a göre Çin’in Kore’ye yönelik müdahalesi üzerine alınan bu Kurul kararına bakmak için öncelikle Kore Savaşı’nın başında henüz SSCB Konsey çalışmalarını protesto etmekte iken onun yokluğunda alınan Konsey kararlarına bakmak gerekir. Konsey kararlarında ise Konsey’in 7’nci bölüm çerçevesindeki zorlayıcı önlemler alma yetkisini mi kullandığı yoksa madde 51 çerçevesinde devletlere kolektif meşru müdafaa haklarını kullanmalarını mı tavsiye ettiği ona göre tartışmalıdır⁴⁰⁸. Düşüncesine göre Kore olayında Güney Kore silahlı saldırıya uğradığı için meşru müdafaa hakkı doğmuştur. Kurul’un devletlere yapmış olduğu çağrı, yalnızca Konsey’in daha önce yapmış olduğu bu kolektif meşru müdafaa hakkının kullanılmasının devamına ilişkindir. Johnson, “*lend every assistance*” ifadesinin ise bu bağlamda meşru müdafaa çerçevesinde ifade edildiğini düşünmektedir. Kararlarda kullanılan dil, Johnson’a göre Genel Kurul’un kolektif meşru müdafaaya yönelik tavsiye karar aldığını göstermektedir. Nitekim Johnson, Birlik Kararı çerçevesinde alınabilecek kuvvet kullanılmasına ilişkin tavsiye kararların Şart ile uyum içerisinde olması gerektiğini, bu sebeple ancak kolektif meşru müdafaa çerçevesinde

erişim tarihi: 17.04.2021. Johnson, **a.g.e.**, s. 109.: “*Today, the Council’s practice followed since the early 1990s is to “authorize” certain States and/or organizations “to use all necessary means” to enforce a resolution or obtain a desired objective, it being understood that that phrase includes the use of coercive armed force if necessary.*”

Ayrıca belirtmek gerekir ki yine Konsey kararlarından bulunan “*all necessary measures*” veya “*all necessary means*” ifadeleri, “*authorization*” yahut “*under Chapter VII*” gibi ifadeler ile beraber kullanıldığında askerî kuvvet kullanımının önlem/yaptırım olarak alındığını ifade etmektedirler. Bunlar dışındaki kullanımlarda Konsey’in niyeti 7’nci bölüm ve madde 42 altında yetkilendirme yapmak değildir. White, **a.g.e.**, s. 31.

Kararda kullanılan “*lend every assistance*” ifadesinden dolayı bunun meşru müdafaanın ötesinde bir yetkilendirme olup olmadığı öğretilde tartışılmıştır; Johnson’ın bunu meşru müdafaa ile sınırlı görmesinin sebeplerinden biri de burada kullanılan dildir.

⁴⁰⁷ Zaum, **a.g.e.**, s. 159.

⁴⁰⁸ Johnson, **a.g.e.**, s. 108.

değerlendirilme imkânı olduğu kanaatindedir⁴⁰⁹. Burada da görüldüğü üzere Kore'ye ilişkin alınan karar üzerinde tartışmalar mevcuttur⁴¹⁰.

Kurul'un belirtilenden başka Birlik Kararı çerçevesinde kuvvet kullanılmasını tavsiye ettiği kararı yoktur. Bu ise şunu göstermektedir ki, Birlik Kararı'nın uygulamaları, Karar'ın kendisinde bulunan imkanlardan -özellikle de kuvvet kullanılmasını içeren tavsiye kararların alınabileceğinin öngörüldüğü düşünüldüğünde- çok daha sınırlı bir şekilde gerçekleşmiştir. Nitekim Birlik Kararı'nın getiriliş amacı, Kurul'un uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında etkinliğini artıracak bir yol oluşturmaktır⁴¹¹.

Bir önceki başlıkta da görüldüğü üzere Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlar daha ziyade kuvvet kullanılmasını içermeyen kolektif önlemlerin tavsiye edilmesi şeklinde uygulamada yer bulmuş⁴¹² ve bu kararlar Genel Kurul'un günümüzde kullandığı yetkilerini şekillendirmekte önemli bir rol oynamıştır. Ancak, Karar'ın ilk alınması zamanında tartışmaların merkezinde olan kuvvet kullanılmasının tavsiye edilmesi konusunda pek bir varlık gösterilmemiş, uygulamada tek örnek olarak gösterilen ve Birlik Kararı çerçevesinde alınıp alınmadığı kesin olmayan olayda da meşru müdafaa olduğu; kararın bir katkı getirmediği, herhangi bir şekilde başka bir konseptte hukuki dayanak noktası teşkil etmediği tartışılmıştır.

Her ne kadar uygulama örneği bulunmasa da Birlik Kararı çerçevesinde asıl ele alınması gereken ve tartışmaların odak noktası olan husus kuvvet kullanılmasını tavsiye eden kararlardır⁴¹³. Zira Karar ile Şart madde 2/4'te düzenlenen ve kimilerince

⁴⁰⁹ A.e., ss. 111-112. Öyleyse Birlik Kararı'nda bahsedilen kuvvet kullanılmasını içeren önlemler; Şart ile uyumlu, kuvvet kullanma yasağının istisnasını teşkil eden, karar merciinin Konsey yahut farklı bir organ olmadığı, aksine devletlerin sahip olduğu ve kuvvet kullanma yasağının hâle getirmeyeceği doğal haklarıdır. Yani Kurul, aldığı tavsiye karar ile devletlerin sahip olduğu bu doğal haklarını kullanmaları için bir nevi onları teşvik etmektedir. Woolsey ise henüz kararın alınmasından birkaç ay sonra yazdığı makalesinde, kararın kuvvet kullanılmasını içeren önlemleri tavsiyesinin yalnızca meşru müdafaa çerçevesinde değerlendirilemeyeceği, Şart'ta Konsey'e tanınan yetkilere benzer yetkilerin kararda Kurul için öngörüldüğü düşüncesindedir. Woolsey, **a.g.e.**, s. 135.

⁴¹⁰ Ramsden'a göre uluslararası hukuk kişileri genel olarak, Kore'ye gerçekleştirilenin BM operasyonu olduğu, kolektif meşru müdafaa olmadığını kabul etmektedirler. Ramsden, **a.g.e.**, s. 292.

⁴¹¹ Ieva Miluna, "What Does the Uniting for Peace Resolution Mean for the Role of the UN Security Council?", **AJIL Unbound**, Cilt:108, 2014, s. 122.

⁴¹² Johnson, **a.g.e.**, s. 111. Richardson'a göre Birlik Kararı'nın ortaya koyduğu temel ilkeler, artık Kurul'un Şart'tan doğan yetkileri içerisinde değerlendirilmektedir. Richardson, **a.g.e.**, s. 139.

⁴¹³ Nanda, **a.g.e.**, s. 137.

jus cogens⁴¹⁴ niteliğinde olan kuvvet kullanma yasağı arasında görünüşte bir uyumsuzluk olduğu ifade edilmektedir⁴¹⁵. Öyleyse Birlik Kararı çerçevesinde Kurul'un silahlı kuvvetlerin kullanılmasını önerdiği bir kararı uygulamaya geçiren devletlerin bu kuvvet kullanımının dayanağının -kuvvet kullanma yasağına uygun bir şekilde- Birlik Kararı olup olamayacağına ilişkin soruların yanıtlanması gerekir. Bu sorulara aranan cevaplar konunun esasıdır.

Hâsılı kuvvet kullanmanın ayrıca ele alınmasının konumuz için önemi, Birlik Kararı'nın kendi başına yahut bir başka öğretiye kaynaklık etmek suretiyle kuvvet kullanma yasağının istisnasını oluşturup oluşturamayacağıdır. Nitekim Güvenlik Konseyi'nin, daimî üyelerinden bir veya birkaçının vetosu sebebiyle herhangi bir önlem alamadığı durumlarda uluslararası barış ve güvenliğin tehlikeye düştüğü ve bu sebeple barış ortamının bozulduğu, ağır insancıl hukuk ve insan hakları hukuku ihlallerinin yaşandığı bilinmektedir. Öyleyse bu gibi durumlarda kuvvet kullanma yasağı sebebiyle herhangi bir önlem alınamayacak ve ihlallerin yaşanmasına göz mü yumulacaktır, yoksa kuvvet kullanma yasağının istisnalarından birinin uygulanmaya konması yoluyla böylesi uluslararası barış ve güvenliğe zarar veren eylemlere karşı önlemlerin alınması sağlanabilecek midir? Bunun tespitinin yapılabilmesi ve Birlik Kararı'nın kuvvet kullanma yasağı karşısında nerede konumlandığının tespit edilebilmesi için kuvvet kullanma yasağının ve istisnalarının çerçevesi çizilmeli, kapsamaları anlaşılmalıdır.

⁴¹⁴ Divan'ın 2004'te verdiği danışma görüşündeki ayrı görüşünde Yargıç Elaraby, madde 2/4'ün jus cogens ilkesi mahiyetinde olduğunun evrensel olarak kabul edildiğini, kendisinden hiçbir şekilde sapmaya izin verilmeyen bir emredici kural olduğunu belirtmiştir. Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, Separate Opinion of Judge Elaraby, s. 254 (122). *"The prohibition of the use of force, as enshrined in Article 2, paragraph 4, of the Charter, is no doubt the most important principle that emerged in the twentieth century. It is universally recognized as a jus cogens principle, a peremptory norm from which no derogation is permitted."* Ancak kuvvet kullanmanın böyle ifade edilmesi, doktrinde sıklıkla geçen ifadesiyle kuvvet kullanma yasağının istisnalarının nasıl değerlendirileceği hususunda belirsizliklere yol açmaktadır.

⁴¹⁵ Nanda, **a.g.e.**, s. 138-140.

3.2. Kuvvet Kullanma Yasağı Çerçevesinde Barış İçin Birlik Kararı'nın Yeri

Genel Kurul'un kuvvet kullanmayı içeren kolektif önlemleri tavsiye edebileceği, böylesi kararların Şart'a uygun olarak alındığını 2'nci bölümde incelenmiştir. Ancak ortada temel bir sorun vardır. Bu tavsiye kararlara uyarak eylemde bulunan devletlerin eylemleri, modern uluslararası hukukun en temel ilkelerinden olan kuvvet kullanma yasağına aykırı gözükmektedir. Zira bu eylemler kuvvet kullanma yasağının istisnalarının ötesinde bir kullanıma işaret eden tavsiye kararlara dayanmaktadır. Kendisi hukuka uygun olan kararlara dayanılarak gerçekleştirilen eylemlerin hukuka uygun olmaması ise bir tezat oluşturmaktadır. Bu sebeple bu bölümde kuvvet kullanma yasağı ve istisnaları incelenerek Barış İçin Birlik Kararı'na dayanan eylemlerin hukukiliği ele alınmaya çalışılacaktır.

3.2.1. Kuvvet Kullanma Yasağı

Kuvvet kullanma yasağı, günümüz uluslararası hukuk sisteminin en önemli ve en temel ilkelerinden birisidir⁴¹⁶. Yasak BM Şartı madde 2/4'te düzenlenmiştir. Andlaşmalar hukukundan kaynaklanan bir uluslararası hukuk kaynağı olmasının yanı sıra uluslararası teamül kuralıdır⁴¹⁷. Yani kuvvet kullanma yasağı hem BM Şart ile bağlanan devletler için andlaşmalar hukukunun bir gereği hem de tüm devletler için uluslararası teamül hukukunun gereğidir. Böylece aynı yasak iki farklı hukuk kaynağından doğmaktadır.

BM Şartı ve uluslararası teamül hukukuyla kuvvet kullanma yasaklanmış ise de bu yasak BM'nin kurulduğu tarih olan 1945'ten beri 100'ün üzerinde çatışma ortamına ve bu sebeple 20 milyondan fazla insanın yaşamını kaybetmesine engel olamamıştır⁴¹⁸. Ancak devletler, kuvvet kullanmaları durumunda dahi bu eylemlerini

⁴¹⁶ “Kuvvet kullanmama ilkesi, kendisiyle yakın ilişkili olan müdahale etmeme ilkesi ile beraber, uluslararası hukukun en temelindeki ilkelerdendir.” Barber, **a.g.e.**, s. 82.

⁴¹⁷ Albrecht Randelzhofer, “Article 2(4)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Cilt:1, 2. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2002, ss. 112-136, s. 133-134.

⁴¹⁸ Christine Gray, “The Use of Force and the International Legal Order”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 618-648, s. 618.

uluslararası hukuka göre açıklamakta böylece bir meşruiyet zemini oluşturmaya çalışmaktadır⁴¹⁹.

Divan'ın 1986'da belirttiği üzere, şayet bir devlet bir kural ile uyumlu davranmıyor fakat bu davranışını kuralın istisnalarından biriyle açıklıyor yahut meşrulaştırmaya çalışıyor ise bu durum -devletin eyleminin haklı olup olmadığına bakılmaksızın- genel kuralı zayıflatan değil aksine onu teyit eden bir durumdur⁴²⁰. Bu sebeple kuvvet kullanma yasağının uygulamada ihlal ediliyor olması, onun etkisiz bir kural olduğunu göstermez. Bilakis ihlali hâllerinde dahi devletlerin eylemlerini yasağa uygun bir zemine oturtmaya çalışması, bu yasağın etkinliğini ve geniş kabulünü göstermektedir.

Kuvvet kullanma yasağının düzenlendiği madde 2/4'nin metnine bakmak gerekirse:

Madde 2/4: *“Tüm üyeler, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasi bağımsızlığına karşı gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınırlar.”*⁴²¹.

⁴¹⁹ Oliver Dörr, Albrecht Randelzhofer, “Article 2(4)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012., para. 3.

⁴²⁰ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, Judgment of 27 June 1986, para. 186. *“If a State acts in a way prima facie incompatible with a recognized rule, but defends its conduct by appealing to exceptions or justifications contained within the rule itself, then whether or not the State's conduct is in fact justifiable on that basis, the significance of that attitude is to confirm rather than to weaken the rule.”*

⁴²¹ Madde metninde geçen *toprak bütünlüğü* ve *siyasi bağımsızlığı* ifadelerinin kuvvet kullanma yasağının kapsamını daraltmak maksadı ile bulunmadığı ifade edilmektedir. Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 37.

Madde 2/4'te, kuvvet kullanmaya başvurmak yasaklandığı gibi kuvvet kullanılması tehdidinde bulunmak da yasaklanmıştır. Ancak kuvvet tehdidi, doktrinde, kuvvet kullanılmasıyla benzer yoğunlukta incelenmemiştir. Nitekim uygulamada kuvvet kullanılması tehdidinin madde 2/4 altında tartışmalara konu olduğu da görülmemiştir. Ancak uygulamada tartışma konusu olmamış olması, kuvvet tehdidinin vuku bulmadığı, bu yasağın ihlal edilmediği anlamına gelmez. Kuvvet tehdidinin gerçekleştiği durumların pek çoğunu kuvvet kullanılması takip ettiğinden dolayı tarafların ihtilafı kuvvet kullanılması üzerine yoğunlaşmaktadır; tehdidin değil. Yine devlet uygulamalarına bakıldığında, devletlerin kuvvet tehdidi söz konusu olduğunda bunu göz ardı etme eğiliminde oldukları, zira tehditlerin genel itibarı ile madde 51 çerçevesindeki meşru müdafaa hakkının kullanılması şeklinde kendilerini gösterdikleri anlaşılmaktadır. **A.e.**, para 42. Bölüm boyunca geçen kuvvet kullanma yasağı ifadesinden hem kuvvet tehdidi hem kuvvete başvurma yasağı anlaşılmalıdır.

Hüküm öğretide ve teoride öylesine önemlidir ki kimilerince Birleşmiş Milletler Şartı'nın kalbi olarak anılmış; modern uluslararası hukukun temel kuralı olarak zikredilmiştir⁴²². Kuvvet kullanma yasağının ehemmiyeti Uluslararası Adalet Divanı tarafından da nazara alınmış ve Divan bu hükmü Birleşmiş Milletler Şartı'nın dönüm noktası olarak nitelendirmiştir⁴²³. Konumuz özelinde Birlik Kararı'nı daha iyi anlayabilmek için kuvvet kullanma yasağının kapsamı ve istisnaları incelenmelidir.

Kuvvet kullanma yasağı BM Şartı'nda da ifade edildiği üzere⁴²⁴ yalnızca kuvvet kullanılmasını değil, kuvvet kullanma tehdidinde bulunulmasını da yasaklamaktadır. Bu yasak sayesinde muhtemel savaşlar ve tek taraflı kuvvet kullanımları sonucu ortaya çıkacak uyuşmazlıklar engellenmeye çalışılmıştır. Böylece barış düzeninin üzerine kurulan modern uluslararası hukuk sisteminin temelleri sağlamlaştırılmıştır.

BM Şartı madde 2/4 hükmü uyarınca yalnızca savaşın değil; genel olarak kuvvet kullanmanın yasaklanmış olması⁴²⁵ BM sistemini önceki sistemlerden ayırmaktadır⁴²⁶. Böylece savaş olarak görülmeyen kuvvet kullanımları da dâhil olmak üzere bir bütün olarak kuvvet kullanımları yasaklanmıştır⁴²⁷. Hükümdeki *kuvvet* ifadesinden kasıt herhangi bir kuvvet değildir, *silahlı kuvvet* kullanımı ifade edilmektedir⁴²⁸. Günümüzde siyasi ve ekonomik baskıların; özellikle devletlerin birbirlerine karşı uyguladıkları tek taraflı ekonomik yaptırımların⁴²⁹ doğurdukları yıkıcı etkiler sebebiyle bu tür yaptırımların⁴³⁰ kuvvet kullanımı sayılması gerektiğini

⁴²² Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 116-117.

⁴²³ Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment of 19 December 2005, para. 148. "*The prohibition against the use of force is a cornerstone of the United Nations Charter...*"

⁴²⁴ BM Şartı madde 2/4.

⁴²⁵ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 14.

⁴²⁶ Neff, **a.g.e.**, s. 22.

⁴²⁷ Shaw, **a.g.e.**, s. 818.

⁴²⁸ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 117.

⁴²⁹ Devletlerin tek taraflı yaptırımlarının uluslararası hukuka uygunluğunun değerlendirildiği çalışma bölümü için bkz.: Şimşek, **a.g.e.**, s. 2056-2064.

⁴³⁰ BM Sistemi içinde, Konsey eliyle 7'nci bölüm altında alınan yaptırımlara ve bunların etkinliğine ilişkin inceleme için bkz.: Simon Chesterman, Ian Johnstone, David Malone, **Law and Practice of the**

savunan görüşler bulunsa da klasik öğretide genel kabul bunların BM Şartı madde 2/4 şemsiyesi altında kuvvet kullanma olarak değerlendirilemeyeceğidir⁴³¹.

Gelişmiş ve gelişmekte olan devletlerin bu konudaki yaklaşımları farklılık arz etmektedir. Gelişmiş devletler yalnızca silahlı kuvvet kullanılması kuvvet kullanma olarak değerlendirirken gelişmekte olan devletler kuvvet kullanma yasağının ekonomik yaptırımları da içerdiği görüşündedir⁴³². Son yıllarda üzerinde çok çalışılan ve tartışmalı olan bir diğer husus da siber saldırılardır⁴³³. Bu konuda da pek çok çalışma bulunmasına rağmen henüz kullanımının meşruiyeti ve yasakla ilişkisi konusunda tartışmaların ötesine geçilebilmiş değildir⁴³⁴. Görüldüğü üzere silahlı kuvvet kullanımı dışındaki eylemler klasik öğretiye göre henüz kuvvet kullanma olarak değerlendirilmemektedir⁴³⁵.

Güncel doktrinlerin tartışmaya açılması ve Birleşmiş Milletler nezdinde farklı örneklerin kuvvet kullanma sayılabileceğine ilişkin kararlar alınması durumunda *kuvvet kullanma* ifadesinden anlaşılan şey değişebilecektir. Ancak klasik öğreti hükümdeki kuvvet kullanılması silahlı kuvvet kullanılması ile sınırlandırmaktadır. Günümüz itibarıyla genel kabulün, hükmün silahlı kuvvet kullanmasının yasaklanması olduğu belirtilmelidir. Bu sebeple çalışma boyunca geçen kuvvet

United Nations: Documents and Commentary, 2. Baskı, United States of America, Oxford University Press, 2016, s. 369-398.

⁴³¹ Dörr, Ranzelzhofer, **a.g.e.** para. 19. Ekonomik ve diğer baskılar kuvvet kullanma yasağının altına girmeseler de genel ilke olarak müdahale etmeme ilkesinin altında değerlendirilebilirler. **A.e.**, Henriksen, **a.g.e.**, s. 263.

⁴³² Gray, **a.g.e.**, s. 621, Ranzelzhofer, **a.g.e.**, s. 118.

⁴³³ Siber saldırılar ile kuvvet kullanma yasağı ilişkisini müstakil olarak ele alan bir çalışma için bkz.: Matthew C Waxman, "Cyber-Attacks and the Use of Force: Back to the Future of Article 2 (4)", **Yale Journal of International Law**, Cilt:36, 2011.

⁴³⁴ 2013 tarihinde yayınlanan *Talinn Manual*'da altında belirli koşulları sağlayan siber saldırıların kuvvet kullanma sayılabileceğine ilişkin bkz.: Henriksen, **a.g.e.**, s. 263. Uluslararası hukukta siberi ele alan ilgili kılavuz çalışma: Michael N Schmitt, **Talinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare**, Cambridge University Press, 2013.

⁴³⁵ *Kuvvet kullanma* ifadesinden *silahlı kuvvet kullanılması*nın anlaşılacağına kanıt olarak BM Şartı madde 44 gösterilmektedir: "Güvenlik Konseyi kuvvet kullanmaya karar verdiği zaman Konsey'de temsil edilmeyen bir üyeyi, 43'üncü madde uyarınca üstlenilen yükümlülüklerin yerine getirilmesi için silahlı kuvvet sağlamaya çağırmadan önce, o üye dilerse, o üyenin kendi silahlı kuvvetlerine bağlı birliklerin kullanılmasına ilişkin Güvenlik Konseyi kararlarına katılmaya çağıracaktır." Bu hükümde kuvvet kullanılmasından sonra salt silahlı kuvvetlerin zikredilmiş olması, kuvvet kullanmanın bununla sınırlı olduğu görüşüne bir delil olarak gösterilmiştir.

kullanılmasından anlaşılması gereken silahlı kuvvet kullanılmasıdır. Diğer tartışmalı hususlara konumuz için önem arz etmediklerinden dolayı değinilmeyecektir.

Kuvvet kullanma yasağının silahlı kuvvet kullanılması ile sınırlandırıldığı belirtildiğine göre silahlı kuvvet kullanılmasının kapsamının tespiti gerekir. Yalnızca doğrudan gerçekleştirenler değil dolaylı olarak gerçekleşen kuvvet kullanımları da kuvvet kullanma yasağının kapsamındadır⁴³⁶. Dolaylı kuvvet kullanımlarına örnek olarak bir devletin başka bir devlete karşı kuvvet kullanılması için kendi ülkesinde gerçekleşen faaliyetlere izin vermesi yahut isyancılar ve paralı asker gibi grupların başka bir devlete karşı gerçekleştirdikleri silahlı eylemlere katkı vermeleri⁴³⁷ zikredilebilir⁴³⁸.

Kuvvet kullanma yasağı, ulusal sınırlar içerisindeki düzen için getirilmiş değildir. Bu sebeple devletler kendi yetkileri içerisindeki alanlarda zor kullanabilir⁴³⁹. Örneğin devlet kendi ülke sınırları içerisinde kolluk kuvvetleriyle yahut askerleriyle bir isyanı bastırabilir yahut terör örgütlerine yönelik operasyonlar gerçekleştirebilir. Kısacası kuvvet kullanma yasağı devletler arası ilişkiler içerisinde geçerli olan bir yasaktır⁴⁴⁰.

Kuvvet kullanma yasağının muhatabına baktığımızda görülür ki, madde 2/4'e göre kuvvet kullanma tehdidine yahut kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınması

⁴³⁶ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 119-120.

⁴³⁷ Divan, Nikaragua kararında ilgili hususlara ilişkin görüşlerini aktarmıştır. Özellikle tüm yardımların kuvvet kullanma yasağını ihlal etmeyebileceğine ilişkin görüşü önemlidir. İlgili kısım: Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 228. “...In the view of the Court, while the arming and training of the contras can certainly be said to involve the threat or use of force against Nicaragua, this is not necessarily so in respect of all the assistance given by the United States Government. In particular, the Court considers that the mere supply of funds to the contras, while undoubtedly an act of intervention in the internal affairs of Nicaragua, as will be explained below, does not in itself amount to a use of force.”

⁴³⁸ Özellikle dolaylı kuvvet kullanımlarından daha fazla etkilenen Batılı devletler, madde 2/4'ün geniş yorumlanması ve bu yolla dolaylı kuvvet kullanımlarının kısıtlanması için mücadele etmişlerdir; günümüzde hem uluslararası hukuk doktrininde hem uygulamada bu çaba kabul görmüştür. Bunun sonucu olarak dolaylı kuvvet kullanımı da madde 2/4'ün kapsamı altında değerlendirilmektedir. Ancak dolaylı kuvvet kullandığı düşünülen grupların eylemlerini ayrıca değerlendirmek elzemdir; zira hangi tür eylemlerin kuvvet kullanımını teşkil edeceğine ilişkin ayrımların net olmadığını ifade etmek gerekir. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bkz.: Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 119-120.

⁴³⁹ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 32-34.

⁴⁴⁰ Shaw, **a.g.e.**, s. 821.

gerekenler örgüt üyeleridir⁴⁴¹. BM Şartı madde 4'e göre yalnızca devletler örgüte üye olabilmektedir⁴⁴². Bu sebeple madde 2/4'teki kuvvet kullanma yasağının koruması altına giren kişiler ve yasağın muhatabı olanlar devletlerdir. Madde metnine göre üye olup olmadığına bakılmaksızın her devlet koruma altındadır⁴⁴³; yani her devlete karşı kuvvet kullanılması yasaktır. Ancak bu madde, üye olmayan devletlere yönelik yasak getirmiş değildir; zira muhatap, üye devletlerdir⁴⁴⁴.

Her ne kadar üye olmayan devletler BM Şartı'ndaki ifadesiyle lafzen andlaşmalar hukuku bağlamında bu yasakla bağlı gözükmeler de uluslararası teamül hukukunda yerleşmiş şekliyle, BM'ye üye olup olmadığına bakılmaksızın her devlet bu yasakla bağlıdır. Benzer şekilde, savunma ve askerî eylemler gerçekleştirmek amacıyla kurulan uluslararası örgütler de -BM'ye üye olmaları mümkün olmaması sebebiyle andlaşmalar hukuku bağlamında yasağın muhatabı gözükmeler de- yasağın teamül hukuku kuralı olması sebebiyle bu yasakla bağlıdırlar⁴⁴⁵. Özel kişiler ve kişi toplulukları ise ne BM Şartı gereği andlaşmalar hukuku bakımından ne de teamül hukuku bakımından kuvvet kullanma yasağının muhatap şemsiyesi altına düşmektedir⁴⁴⁶.

Bu aşamada Carswell'in konuya ilişkin görüşü ele alınmalıdır. Carswell'e göre, madde 2/4'teki yasak, hükümde de lafzen ifade edildiği üzere üye devletleri bağlamaktadır.⁴⁴⁷ Öyleyse örgütün kendisi bu yasakla bağlı değildir. Buna göre, etkin bir yetki devrinin söz konusu olduğu durumlarda, örgüt üyesi devletlerin, Genel Kurul'un almış olduğu kuvvet kullanılmasına ilişkin tavsiye kararlara uyarak

⁴⁴¹ "Tüm üyeler..."

⁴⁴² BM Şartı madde 4/1: "Şart'ın getirdiği yükümlülükleri kabul eden ve bunları yerine getirme konusunda yetenekli ve istekli olduğuna örgütçe hükmedilen tüm diğer barışsever devletler Birleşmiş Milletler'e üye olabilir."

⁴⁴³ "...herhangi bir başka devletin..."

⁴⁴⁴ Nitekim uluslararası andlaşmalar ile uluslararası teamülün önemli bir farkı mevcuttur. Andlaşmalar yalnızca taraflarını bağlamakta iken teamül tüm uluslararası hukuk kişilerini bağlamaktadır. Thirlway, **a.g.e.**, s. 102.

⁴⁴⁵ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 30.

Örneğin bölgesel güvenliğe ilişkin yapılan andlaşmalar sonucu vücuda gelen uluslararası örgütler bu yasakla bağlıdırlar; NATO, Afrika Birliği, Avrupa Birliği gibi. Birleşmiş Milletler de benzer şekilde kuvvet kullanma yasağıyla teamül hukuku sebebiyle bağlıdır.

⁴⁴⁶ **A.e.**, para. 31.

⁴⁴⁷ Carswell, **a.g.e.**, s. 461.

eylemlerde bulunması durumunda, bu yetki BM'nin yetkisi altında değerlendirileceğinden dolayı bu eylemler madde 2/4'teki kuvvet kullanma yasağının dışında kalmaktadır; yasak ihlal edilmiş olmaz.⁴⁴⁸ Böylece Carswell'in hukuki değerlendirmesine göre Kurul'un tavsiye kararları söz konusu olduğunda gerçekleşen eylemler kuvvet kullanma yasağının kapsamı dışında olacağından hukuka uygun olacaktır. Bu sebeple Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlara uyan devletlerin eylemleri de kuvvet kullanma yasağını ihlal etmiş olmaz. Nitekim Carswell Güvenlik Konseyi'nin 7'nci bölüm altında kullandığı kuvvet kullanmayı içeren önlemlerin de madde 2/4 yasağının çerçevesine girmediğini düşünmektedir. Bu hususa ilgili istisnanın ele alındığı *meşru müdahale* başlığında değinilecektir.

Kanaatimizce Carswell'in bu görüşleri isabetsizdir. Belirtilmelidir ki buradaki hukuki değerlendirme BM Şartı madde 2/4 esas alınarak yapılmıştır. Halbuki madde 2/4'teki kuvvet kullanma yasağı uluslararası teamülün bir parçası hâline gelmiştir. Diğer uluslararası hukuk kişileri, yani madde 2/4'teki yasağın muhatabı olan kişiler dışında kalan, örgüt üyesi olmayan devletler ve uluslararası örgütler de uluslararası teamül hukuku gereğince bu yasak ile bağılırlar. Öyleyse BM'nin bir örgüt olarak kuvvet kullanma yasağıyla bağlı olmadığını iddia etmek uluslararası teamül hukukundaki kuvvet kullanma yasağını göz ardı etmek anlamına gelmektedir.

Kuvvet kullanma yasağının teamül ile ilişkisi aşağıda ele alınacaktır. Zira kuvvet kullanma yasağının iki farklı kaynağının olduğunu göstermek; bu temel yasağın salt BM Şartı ile sınırlandırılan bir yasak olmadığını anlamak için elzemdir. Böylece kuvvet kullanma yasağının çerçevesinin BM Şartı dışında gelişebilme potansiyeli olduğu ortaya çıkacaktır.

3.2.2. Kuvvet Kullanma Yasağı ve Uluslararası Teamül Hukuku⁴⁴⁹

Kuvvet kullanma yasağı, BM Şartı madde 2/4'te düzenlenmesinin ve pek çok farklı andlaşmada bulunmasının yanı sıra, evrensel olarak kabul edildiği üzere aynı

⁴⁴⁸ A.e., s. 465.

⁴⁴⁹ Uluslararası hukuka kaynaklık eden teamüllere ilişkin temel bilgiler ve teamüllerin Genel Kurul kararlarıyla ilişkisine dair ayrıntılar 1'inci bölümde "Genel Kurul Kararlarının Teamül ile İlişkisi" başlıklı kararda aktarılmıştır. Bu sebeple bu başlık altında teamülün genel karakteri ele alınmayacak, doğrudan kuvvet kullanmanın teamül niteliği incelenecektir.

zamanda uluslararası teamül hukukunun bir kuralıdır⁴⁵⁰. Kuvvet kullanma yasağı ve uluslararası teamül hukuku ile ilgili bakılabilecek en temel kaynak, Uluslararası Adalet Divanı'nın Nikaragua davasındaki hükmüdür⁴⁵¹. Bu davada Divan, BM Şartı madde 2/4'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağı ile bu yasağın uluslararası teamül niteliğini ele almıştır. Konuyu anlamak için Divan hükmü incelenecektir.

Divan öncelikle uyuşmazlık tarafı devletlerin -ABD ve Nikaragua'nın- davadaki ifadelerinden yola çıkarak kuvvet kullanma yasağına bakışlarını ele almıştır. Hükümde, tarafların BM Şartı madde 2/4'ten kaynaklanan, uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı, gerek Birleşmiş Milletler'in amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmadan kaçınma konusunda andlaşmadan doğan sorumluluklara sahip olduklarını kabul ettiklerini belirtilmektedir. Divan'a göre bu kaçınma hâlinin, yani kuvvet kullanmaktan kaçınmanın *opinio juris*'i, uluslararası teamül hukukunda mevcuttur. Divan, kuvvet kullanma yasağının *opinio juris*'ini Genel Kurul'un 1970 tarihinde almış olduğu Dostça İlişkiler Bildirisi'nden çıkardığını ifade etmektedir⁴⁵².

Divan'a göre devletlerin böylesi belgeleri akdederken verdikleri rızanın etkisi Şart'taki ilgili hükümleri yineleme yahut onları açıklamak şeklinde tezahür etmez. Aksine kodifiye edilerek ilgili belgelerde ortaya konulan hüküm veya hükümlerin geçerliğinin kabulü şeklinde anlaşılması gerekir. Öyleyse Dostça İlişkiler Bildirisi'nde devletlerin kuvvet kullanma yasağını tasdiki madde 2/4'ün bir izahı yahut teyidi değildir. Soyut olarak kuvvet kullanma yasağının uluslararası teamül hukukundaki varlığının kabulüdür. Nitekim Divan, kuvvet kullanma yasağına yahut benzeri kurallara dair *opinio juris*'in örgütsel çerçevedeki hükümlerden farklı olarak ele alınması gerektiğini vurgulamıştır⁴⁵³. Böylece kuvvet kullanma yasağının Şart'taki

⁴⁵⁰ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 1.

⁴⁵¹ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986.

⁴⁵² **A.k.**, para. 188.

⁴⁵³ **A.k.**

hükümlerden bağımsız olarak uluslararası teamül hukukundaki varlığı Divan tarafından teyit edilmiştir.

Ayrıca Divan, kuvvet kullanma yasağının uluslararası teamül niteliğinin geçerliliğinin bir başka ispatı olarak, devlet temsilcilerinin açıklamalarında kuvvet kullanma yasağından bahsederken yasağın uluslararası teamül hukukunun temel, esaslı bir kuralı olduğunu belirtmelerini göstermektedir. Bunun yanında Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun kuvvet kullanmanın jus cogens⁴⁵⁴ niteliğine atıf yaptığı açıklamaya değinmektedir⁴⁵⁵. Uluslararası hukuk öğretisinde, kuvvet kullanma yasağı teamül olmasının da ötesinde, buyurgan karaktere sahip olması sebebiyle jus cogens (emredici hukuk normu) olarak değerlendirilmektedir⁴⁵⁶. Böylece andlaşmalar hukukundan bağımsız bir şekilde, kuvvet kullanma yasağının tüm uluslararası hukuk kişileri tarafından kabul edilen bir kural olduğu anlaşılmaktadır. Divan, 2004 yılında verdiği İşgal Edilmiş Filistin Topraklarındaki Duvar İnşasına İlişkin danışma görüşünde, kuvvet kullanma yasağının teamül karakterini tekrar ederek vurgulamıştır⁴⁵⁷.

Görüldüğü üzere Divan kuvvet kullanma yasağının, Şart'taki kuvvet kullanma yasağından bağımsız bir şekilde uluslararası teamül hukukunun bir kuralı olduğunu belirtmektedir⁴⁵⁸. Yani aslında kuvvet kullanma yasağının iki kaynağı vardır: Şart ve teamül. Bu ikisinin kapsamı kimi yazarlar tarafından günümüz itibariyle aynı yahut en

⁴⁵⁴ Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 53, jus cogens tanımlamasını şöyle yapmaktadır: *"...Bu sözleşme bakımından uluslararası genel hukukun emredici bir normu, bir bütün olarak devletlerden oluşan uluslararası toplumun, kendisinden hiçbir şekilde sapmaya müsaade edilmeyen ve ancak aynı nitelikte olan daha sonraki bir uluslararası hukuk normu ile değiştirilebilecek olan bir norm olarak kabul ettiği ve tanıdığı bir normdur."* Andlaşmalar hukuku bağlamında bakıldığında Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi madde 53 uyarınca kuvvet kullanma yasağına aykırı olarak gerçekleştirilen andlaşmalar, emredici hukuk normu ile çatışmaları sebebiyle batıldır. Böylece kuvvet kullanma yasağının baskın karakteri ortaya çıkmaktadır.

⁴⁵⁵ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 190.

⁴⁵⁶ Barber, a.g.e., s. 83.

⁴⁵⁷ Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, para. 87. *"...the principles as to the use of force incorporated in the Charter reflect customary international law ..."*

⁴⁵⁸ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 188.

azından birbirine benzer olarak ifade edilse de⁴⁵⁹ Divan; iki kaynak arasında farklılıklar bulunduğuna ve kuvvet kullanma yasağının teamül hukuku kaynağının Şart'taki kaynağın kapsamı altına girmediğine, ondan bağımsız bir karaktere sahip olduğuna⁴⁶⁰ kararda işaret etmektedir⁴⁶¹. Her halükârda teamül kaynaklı kuvvet kullanma yasağının, BM Şartı'ndaki kuvvet kullanma yasağı hükümlerinin dışında gelişim gösterebileceği, örneğin yasağa yeni istisnalar doğurabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

Hâsılı madde 2/4'te düzenlenen ve aynı zamanda teamül hukukun bir parçası olan kuvvet kullanma yasağı, modern uluslararası hukuk sisteminin en büyük kazanımlarından olup sistemin omurgasıdır⁴⁶². Yasağın varlığı hususunda tartışma

⁴⁵⁹ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 134. Randelzhofer'in daha sonra Dörr ile beraber ele aldığı çalışmada, uluslararası teamül hukukunda bulunan kuvvet kullanma yasağının çerçevesinin madde 2/4'tekinden daha farklı olabileceği de belirtilmektedir. Bu anlamda Randelzhofer'in teamül hukukunun Şart'takinden farklı bir gelişim gösterebileceğini tasdik ettiği söylenebilir. Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 65. “...the result is that the existence of a prohibition of the use of force under customary law, though possibly differing in content from laid down in Art. 2(4), can in practice hardly be denied...”

⁴⁶⁰ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 176. “It cannot therefore be held that Article 51 is a provision which “subsumes and supervenes” customary international law. It rather demonstrates that in the field in question, the importance of which for the present dispute need hardly be stressed, customary international law continues to exist alongside treaty law.”

⁴⁶¹ Divan, Nikaragua kararında kuvvet kullanma yasağının bu iki kaynağının (teamül ve BM Şartı madde 2/4) tam anlamıyla örtüşmediğini, kimi farklılıklar olduğunu ifade etmiştir. **A.k.**, para. 175. “...On a number of points, the areas governed by the two sources of law do not exactly overlap, and the substantive rules in which they are framed are not identical in content....”. Bir sonraki paragrafın ilk cümlesi Divan'ın bu konudaki görüşünü anlamamıza yardımcı olacaktır. Para. 176: “As regards the suggestion that the areas cover'ed by the two sources of law are identical, the Court observes that the United Nations Charter, the convention to which most of the United States argument is directed, by no means covers the whole area of the regulation of the use of force in international relations...”.

Divan bu paragrafın devamında örnek olarak Şart'ta meşru müdafanın doğal bir hak olarak zikredilmesini vermektedir. Ayrıca meşru müdafanın silahlı saldırı durumunda kullanılması dışında hangi şartlar ile kullanılacağı, kısacası kapsamına hiç değinmemesi de Şart'ta belirtilmiş hususlar değildir. Şart'ta belirtilen hususlardan çok daha önce teamül hukukunda yer almaktadır. Bu gibi hususlardan dolayı Divan, iki kaynağın tam anlamıyla örtüşmediğini söylemekte ve esasında teamül hukukunun Şart'taki kuvvet kullanmadan daha geniş bir kapsam ile aktığını ifade etmektedir. Kanaatimizce Divan'ın bu yaklaşımı doğrudur. Zira kuvvet kullanmaya ilişkin pek çok husus teamül hukukunda, devlet uygulamalarıyla yerleşmiştir. Bunlara bir örnek olarak Şart'taki kuvvet kullanma yasağının muhataplarını zikretmiştik. Şart'ta madde 2/4'te yalnızca üyeler bu yasakla bağlı görünmekteydi. Ancak uluslararası teamül hukukunda yasağın muhatabı, daha önce belirtildiği üzere, genişlemiştir ve bu durum uluslararası kamuoyu tarafından da kabul edilmektedir. Nitekim ekonomik yaptırımlar, insancıl müdahale ve siber saldırılar gibi tartışmalı hususların kuvvet kullanma yasağı karşısındaki konumlarının belirlenmesi, şayet BM nezdinde hususi bir düzenleme yapılmazsa, devlet uygulamaları ve dolayısıyla uluslararası teamül hukuku ile olacaktır. Bu sebeplerle teamül hukukunun Şart'taki kuvvet kullanma yasağından daha geniş bir kapsamı ihtiva ettiğini söyleyebiliriz.

⁴⁶² Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 71.

olmaması, uluslararası toplumun yasak üzerinde hemfikir olması, devletlerin ihlaleci konumuna düşmemek için tek taraflı eylemlerine meşruiyet kazandıracak doktrinler ortaya sürmesi yahut bu eylemlerinin kuvvet kullanma yasağının istisnalarından olduğunu belirtmesi gibi hususlar, kuvvet kullanma yasağın uluslararası hukuk sisteminin merkezine ne derece yerleştiğini göstermektedir.

Her ne kadar yasağın varlığı ve iki istisnası⁴⁶³ üzerinde genel bir uzlaşma olsa da yasağın içeriğine ve başka hangi doktrinlerin yasağa istisna teşkil edebileceğine ilişkin devam eden tartışmalar uluslararası hukuk öğretisinde önemli bir yer işgal etmektedir⁴⁶⁴. Özellikle birtakım kuvvet kullanımlarının, yasağın istisnasını teşkil edip etmediği tartışmalıdır⁴⁶⁵. Bu tartışmalı örnekler arasında insancıl müdahale, koruma sorumluluğu ve yurtdışındaki vatandaşların kurtarılması gibi teoriler zikredilebilir. Bir sonraki bölümde kuvvet kullanma yasağının yerleşik istisnaları ile muhtemel istisnaları ele alınacaktır. Böylece bu istisnaların şekillenmesinde teamül hukukunun etkisi görülebilecek ve Birlik Kararı'na dayanan uygulamaların bu çerçevede nereye yerleştirilebileceği, diğer doktrinlere temel teşkil edip edemeyeceği ve teamül olma ihtimalleri değerlendirilebilecektir.

3.2.3. Kuvvet Kullanma Yasağının İstisnaları ve Muhtemel İstisna Olarak Üç Doktrin

Kuvvet kullanma yasağının mevcudiyetine ve herkesçe kabulüne karşın uygulamada devletlerin gerçekleştirdiği pek çok kuvvet kullanımıyla karşılaşmaktadır. Devletler gerçekleştirmiş oldukları bu eylemleri uluslararası

⁴⁶³ Nahlawi'ye göre Şart'ta madde 51'de düzenlenen meşru müdafaa hakkı ve Konsey'in 7'nci bölüm altında alabileceği önlemler (anlaşılma kolaylığı için madde 42 olarak zikredilecektir) madde 2/4 ile doğrudan bağlantılı değildir. Zira Şart'ta kuvvet kullanma yasağının düzenlendiği madde 2/4'te herhangi bir istisna olduğu zikredilmemiştir. Günümüzde genel olarak oluşan kabule göre madde 51'deki meşru müdafaa ve madde 42 esas alınarak Konsey'in devletleri yetkilendirmesi madde 2/4'ün istisnaları olarak ortaya çıksalar da bu sonuca Şart'ın bütüncül okunması ve yorumlanması ile ulaşılmıştır. Madde 51, madde 42 ve madde 2/4 beraberce kuvvet kullanma yasağına ilişkin hükümler olarak birbirine bağlıdır; birlikte kuvvet kullanma yasağına ilişkin çerçeveyi oluşturur. Nahlawi, **a.g.e.**, s. 119-120. Esasında burada Nahlawi'nin değindiği, anlaşmaların yorumlanmasına ilişkin ilkelerin işletilerek ve Şart'a bütüncül bir bakış ile yaklaşılarak kuvvet kullanma yasağının istisnalarının ortaya çıkarılabileceğidir. Yoksa aynı belgede birbiriyle çelişen ifadelerin bulunması düşünülemez. Bu sebeple yasağın istisnalarının bulunduğu açıkça zikredilmemiş olsa da Şart'tan bu istisnalar çıkarılmaktadır.

⁴⁶⁴ Barber, **a.g.e.**, s. 83.

⁴⁶⁵ Gray, **a.g.e.**, s. 618.

hukukta bir meşruiyet zeminine oturtmakta, ihlalcı devlet konumuna düşmek istememektedir. Kimi durumlarda devletler eylemleri için hukuki dayanak olarak kuvvet kullanma yasağının tüm uluslararası hukuk kişileri tarafından kabul görmüş olan istisnasını gösterirken kimi zaman ise henüz devlet uygulamalarında tam olarak yerleşmemiş doktrinlere atıf yapmaktadırlar. Bu sebeple kuvvet kullanma yasağının istisnalarının incelenmesi ve değerlendirilmesi, somut olaylarda kuvvet kullanma yasağının ihlal edilip edilmediğini tespit için elzemdir. Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde alınan, kuvvet kullanılmasını içeren bir önlemin tavsiyesi durumunda, bu karar ile hareket eden ve kuvvet kullanan devletin ihlalcı konumuna düşüp düşmeyeceği, Birlik Kararı'nın kuvvet kullanma yasağının istisnalarından biri olarak uluslararası hukuk doktrininde yer bulup bulamayacağı sorusu bu istisnaların incelenmesi sonucunda anlaşılabilecektir.

Kuvvet kullanma yasağının istisnaları genel kabule göre iki tanedir⁴⁶⁶ ve bunlar BM Şartı'nın oluşturduğu sistem içerisinde yer almaktadır⁴⁶⁷. Bu iki kurum madde 51'de düzenlenen meşru müdafaa ve BM Güvenlik Konseyi'nin 7'nci bölüm yetkileri altında aldığı kolektif tedbirlerden olan meşru müdahaledir⁴⁶⁸. BM Şartı'nda düzenlenen bu istisnalar aynı zamanda uluslararası teamül kuralıdır. Madde 2/4'te düzenlenen kuvvet kullanma yasağı ile uluslararası teamül kuralı olan kuvvet kullanma yasağının günümüz itibarıyla benzer olduklarını söyleyebiliriz. Ancak şu an üzerinde devletlerce uzlaşma olmayan doktrinlerin daha sonra teamül niteliğini kazanabileceği göz ardı edilmemelidir.

3.2.3.1. Meşru Müdafaa: Doğal Bir Hak

BM Şartı'nda bulunan ve kuvvet kullanma yasağının istisnası olarak zikredeceğimiz ilk husus, madde 51'de düzenlenen meşru müdafaa'dır. Meşru müdafaa'nın ortaya çıkışı BM Şartı'ndaki düzenlemeden çok daha önceye

⁴⁶⁶ Ramsden, **a.g.e.**, s. 274. “*While there is reasoned disagreement on the scope of Article 2(4), consensus exists on two Charter-based exceptions.*”

⁴⁶⁷ Barber, **a.g.e.**, s. 83.

⁴⁶⁸ Meşru müdahaleden kasıt, kuvvet kullanılmasını içeren zorlayıcı ve tarafları bağlayıcı önlemlerdir. Bundan sonra Konsey'in bu yetkileri meşru müdahale olarak anılacaktır.

dayanmaktadır ve Caroline olayında⁴⁶⁹ kapsamı şekillenmiştir. Hâsılı meşru müdafaa aynı zamanda uluslararası teamül kural olarak uluslararası hukukta mevcuttur.

Madde 51: “*Şart’ın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin silahlı saldırıya hedef olması hâlinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına halel getirmez.*”⁴⁷⁰

Maddede düzenlendiği üzere meşru müdafaa, her türlü kuvvet kullanımına karşı kullanılabilecek bir hak değildir. İlgili kuvvet kullanımının silahlı saldırı niteliği taşınması gereklidir. Meşru müdafaa hakkının kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil etmesi hususunda uluslararası hukukta ayrık bir görüş yoktur. Hangi eylemlerin silahlı saldırı teşkil edeceğine ilişkin tartışmalar konumuz için önem arz etmediğinden ayrıntılı bilgi verilmeyecektir. Ancak bu çalışma için önemli olan husus Şart’ın meşru müdafaaya yaklaşımı; onu nasıl nitelendirdiğidir.

Divan’ın Nikaragua davasında da belirttiği üzere, Şart meşru müdafaa hakkını *doğal* bir hak olarak nitelendirmektedir⁴⁷¹; Şart’taki bu ifade (*inherent right*) meşru müdafaanın uluslararası teamül hukukundaki varlığını doğrulamaktadır. Ayrıca Divan, Kurul’un almış olduğu Dostça İlişkiler Bildirisi’ne atıf yaparak bu bildirinin meşru

⁴⁶⁹ Meşru müdafaayı çerçevesinin belirlendiği Caroline olayını temel alarak her yönüyle ele alan bir çalışma için bkz.: Tadashi Mori, **Origins of the Right of Self-defence in International Law: From the Caroline Incident to the United Nations Charter**, Brill, 2018.

⁴⁷⁰ Bu hükümde “...Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek...” kısmı ayrı bir önem arz etmektedir. Böylece devlet doğal olan meşru müdafaa hakkını kullansa dahi sistem içerisinde uluslararası barış ve güvenliği sağlayacak esas merciin Konsey olduğu vurgulanmıştır. Nitekim genel kabul gören diğer istisnanın Konsey’in 7’nci bölüm altındaki kuvvet kullanma yetkisi olduğu düşünüldüğünde, örgütün temel amacını gerçekleştirmenin en temel yollarından olan kuvvet kullanma konusunda Şart’ın Konsey’i tekel kıldığı anlaşılmaktadır.

⁴⁷¹ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 193. “First, with regard to the existence of this right, it notes that in the language of Article 51 of the United Nations Charter, the inherent right (or “droit naturel”) which any State possesses in the event of an armed attack, covers both collective and individual self-defence. Thus the Charter itself testifies to the existence of the right of collective self-defence in customary international law.”

müdafa hakkının kuvvet kullanma yasağına istisna olmasının uluslararası teamül kuralı olduğunu ispat ettiğini belirtmektedir⁴⁷².

Meşru müdafaaya ilişkin değinilmesi gereken son husus, meşru müdafaaya başvurulurken dikkat edilmesi gereken iki ilkedir: gereklilik ve orantılılık. Bu iki ilke madde 51’de zikredilmiş değildir. Yani meşru müdafaanın kuvvet kullanma yasağına bir istisna olması Şart’ta geçmektedir fakat kapsamı ve nasıl kullanılacağı yer almamaktadır. Divan’ın Nikaragua davasında açıkça belirttiği üzere meşru müdafa silahlı saldırının vuku bulması hâlinde onu bertaraf etmek için gerekli ve ilgili silahlı saldırı ile orantılı olan, uluslararası teamül hukukunda yerleşik bir kuraldır⁴⁷³. Divan aynı ifadelerini 1996 yılında verdiği danışma görüşünde de tekrar etmiş, meşru müdafa gerçekleştirilirken gereklilik ve orantılılık ilkelerine uymanın uluslararası teamül kuralı olduğunu belirtmiştir⁴⁷⁴.

Görüldüğü üzere kuvvet kullanma yasağının istisnası olan meşru müdafa, BM Şartı madde 51’de bulunduğu gibi uluslararası teamül hukukunda da bulunmaktadır ve kullanımına ilişkin ilkeler uluslararası teamül hukukuyla yerleşmiştir⁴⁷⁵. Bu durum uluslararası teamül hukukunun kuvvet kullanma yasağının kapsamına ne derece etkin bir şekilde tesir ettiğini göstermektedir.

3.2.3.2. Meşru Müdahale: Güvenlik Konseyi’nin Yetkilendirmesi

Kuvvet kullanma yasağının herkesçe kabul edilen diğer istisnası BM sistemi içerisinde doğmuştur ve Güvenlik Konseyi’nin 7’nci bölüm çerçevesinde alabileceği kuvvet kullanımını içeren önlemlere ilişkindir. Daha önce de ifade edildiği üzere Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasında başlıca sorumlu

⁴⁷² A.e., para. 193. “*This resolution demonstrates that the States represented in the General Assembly regard the exception to the prohibition of force constituted by the right of individual or collective self-defence as already a matter of customary international law.*”

⁴⁷³ Case Concerning Military and Paramilitary Activities In And Against Nicaragua (Nicaragua v. United States of America), Merits, Judgment of 27 June 1986, para. 176. “*specific rule whereby self-defence would warrant only measures which are proportional to the armed attack and necessary to respond to it, a rule well established in customary international law.*”

⁴⁷⁴ Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996, para. 41. “*The submission of the exercise of the right of self-defence to the conditions of necessity and proportionality is a rule of customary international law.*”

⁴⁷⁵ Gray, a.g.e., s. 628.

organdır⁴⁷⁶. Madde 39'a göre Konsey, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu yahut saldırı eyleminin varlığını saptarsa silahlı kuvvet kullanılmasını da içeren önlemlerin alınması kararı verebilir. Böylece madde 2/4'e aykırı olarak gerçekleşen eylemlerin varlığı hâlinde -bu eylemlerin en azından barışın tehdit edildiği şekilde sonuçlanacağını düşündüğümüzde- Konsey'in 7'nci bölüm çerçevesindeki önlemleri alacağını, bu bölüm çerçevesinde aldığı silahlı kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin kuvvet kullanma yasağının istisnası olduğunu söyleyebiliriz. Üye devletler Konsey kararları ile bağlı olduğundan dolayı, bir devletin bir başka devlete karşı gerçekleştirdiği silahlı kuvvet kullanımı, şayet devlet bu eylemi Güvenlik Konseyi'nin 7'nci bölüm altında aldığı karara uygun olarak gerçekleştiriyorsa kuvvet kullanma yasağına takılmayacak, istisna kapsamında değerlendirilecektir.

Esasında BM Şartı madde 42'de Konsey'in aldığı kararları kendisinin uygulamaya koyacağı öngörülmüştü. Nitekim madde 42 hükmü şu şekildedir: *"Güvenlik Konseyi, 41'inci maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa uluslararası barışın korunması yahut yeniden kurulması için hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla her türlü girişimde bulunabilir."* Fakat uygulama böyle gelişmemiştir; 7'nci bölüm altında alınan kararların gerçekleştirilmesi ve gerekli önlemlerin alınabilmesi için üye devletlerin yetkilendirilmesi yoluna gidilmekte⁴⁷⁷ ve devletler bu önlemleri almaktadır⁴⁷⁸.

Bu durum, Konsey'in üye devletleri yetkilendirmesi şeklinde ifade edilmektedir⁴⁷⁹. Bu durumda Konsey'in yetkisi dâhilinde örgüt adına hareket eden devletlerin eylemleri madde 2/4'ün çerçevesi dışında kalır. Nitekim Şart'ta asıl olarak tasarlanan sistem, BM'nin, madde 43'teki düzenleme⁴⁸⁰ uyarınca yapılacak özel

⁴⁷⁶ BM Şartı madde 24.

⁴⁷⁷ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 47. *"In UN practice ... the SC is not actually 'taking' the actions envisaged in Art. 42 UN Charter itself, but usually authorizes member States to take the measures assigned."*

⁴⁷⁸ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 127.

⁴⁷⁹ Konsey, Birleşmiş Milletler'in güvenliğe ilişkin yetkisi kapsamında amacına ulaşmak için bir devleti kuvvet kullanması için yetkilendirdiğinde, her ne kadar ilgili eylem bir devlet tarafından dahi gerçekleştiriliyor olsa, bu kuvvet kullanılması için kolektif yetkilendirme anlamına gelmektedir. Zira ilgili eylem, örgüt adına hareket eden Konsey'in kolektif iradesini ihtiva etmektedir. White, **a.g.e.**, s. 30.

⁴⁸⁰ BM Şartı madde 43/1: *"Birleşmiş Milletler'in tüm üyeleri, uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkı sağlamak üzere, Güvenlik Konseyi'nin çağrısı ile özel andlaşma yahut andlaşmalar*

andlaşmalar yoluyla, üye devletler tarafından katkı verilen ve Konsey'in kontrolü altında bulunan kendi silahlı kuvvetlerine sahip olmasıydı. Ancak bu madde uyarınca özel bir andlaşmanın yapıldığı henüz vaki değildir⁴⁸¹.

Her ne kadar Şart'taki düzenlemeden farklı bir yola gidilmiş ise de pratikte gerçekleşen durum gerek devletlerin gerek BM organlarının yeknesak uygulaması sebebiyle meşru görülmektedir. Nitekim Şart'ta bu uygulamanın çıkış noktalarını bulmak mümkündür. Bu izlerden biri madde 42'nin ikinci cümlesinde bulunmaktadır: *"...Bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilir."* Görüldüğü üzere açıkça üye devletlerin eylemlerinin de 7'nci bölüm kararları altında söz konusu olabileceği belirtilmiştir. Benzer bir ifade 48'inci maddenin 1'inci fıkrasında da söz konusudur: *"Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin korunması konusundaki kararlarının yürütülmesi için gerekli önlemler, Birleşmiş Milletler'in tüm üyeleri ya da bunlardan bazıları tarafından alınır."* Bu hüküm şu anki uygulamanın hukuki dayanağı olarak gösterilebilir. Zira Konsey kararlarının üye devletler eliyle uygulanacağını açıkça ifade etmektedir. Hâsılı kuvvet kullanmanın bir diğer istisnası olan meşru müdahalenin uluslararası hukukta yerini alması, doğrudan Şart'ta öngörülen ilk şekliyle gerçekleşmemiştir.

Divan, 1962'de verdiği danışma görüşünde Konsey'in 7'nci bölüm uyarınca aldığı zorlayıcı önlemlerin hukukiliğini ele almıştır⁴⁸². Divan, madde 43'te ifade edilen özel andlaşmaların yapılmamış olması durumunda Şart'ın Konsey'i acil durumlar karşısında aciz bıraktığının söylenemeyeceğini belirtmiş ve böylece Sovyetlerin (Konsey'in askeri eylemler hususunda yetkilendirmede bulunamayacağı) iddiasını reddetmiştir.⁴⁸³ Bu amaçsal yorum, daha sonra uluslararası hukuk öğretisindeki yazarlar tarafından da tasdik edilmiştir. Nitekim Konsey'in uygulaması bu yönde ilerlemiş; Konsey faaliyetlerini yerine getirmek için devletleri kendi yetkisi altındaki

uyarınca, uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli silahlı kuvvetleri ve geçit hakkını da içine almak üzere her türlü yardım ve kolaylığı Konsey'in hizmetine sunmayı yüklenirler."

⁴⁸¹ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 127.

⁴⁸² Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 165-167.

⁴⁸³ **A.k.**, s. 167. Carswell, **a.g.e.**, s. 462.

bir orduya katılım için askeri destek sağlamaya mecbur kılmamış, ilgili zorlayıcı önlemlerin gerçekleştirilebilmesi için üye devletleri yetkilendirmiştir.

Divan'ın bu ifadeleri şunu göstermektedir ki Şart durağan/değişmeyen bir belge değildir; temel amaçları doğrultusunda tekrar tekrar yorumlanmaya açıktır. Benjamin Cohen'in de ifade ettiği gibi Şart, yaşayan ağaç teorisine uygun bir şekilde zamanın şartlarına göre gelişmekte ve yorumlanmaktadır⁴⁸⁴. Nitekim günümüzde, Şart'ta açıkça karşılığı bulunmasa da Konsey'in zorlayıcı önlemleri almaları için devletleri yetkilendirmesi hususunda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır⁴⁸⁵.

Genel kabule göre meşru müdahale izah edildiğine göre Carswell'in "*Kuvvet Kullanma Yasağı*" başlığında aktarılan görüşünün bu başlığa olan yansımalarını ele almak gerekir. Carswell'e göre madde 42'ye göre zorlayıcı önlemler alma yetkisi açıkça Konsey'e yani örgütün uluslararası barış güvenliği sağlama hususundaki başlıca yetkili organa verildiği için, madde 42'ye dayanarak alınan zorlayıcı önlemler, muhatabı üye devletler olan madde 2/4'teki yasağın altında değerlendirilmezler⁴⁸⁶. Ayrıca meşru müdafaa örneği ile karşılaştırıldığında bu husus daha anlaşılır olmaktadır. Devletlerin bireysel ve kolektif olarak meşru müdafaa hakkına sahip olduğunu belirten madde 51'deki "*Şart'ın hiçbir hükmü ... bu üyenin doğal olan bireysel ya da kolektif meşru müdafaa hakkına hâlel getirmez.*" ifadesine benzer bir ifade madde 42'de yer almamaktadır. Carswell'e göre madde 51'deki bu ifade açıkça madde 2/4'teki kuvvet kullanma yasağına atıfta bulunmaktadır; bu sebeple Şart'ta uluslararası andlaşmalar hukuku bakımında madde 2/4'ün gerçek anlamda tek istisnasının madde 51'deki meşru müdafaa hakkı olduğu söylenebilir⁴⁸⁷. Hâsılı, BM üyesi devletlerin eylemleri Konsey'e atfedilebilir olduğu sürece, bu eylemler örgütün eylemleri olacak ve madde 2/4'ün çerçevesi dışında kalacaktır.

Daha önce de ifade edildiği üzere Carswell bu çıkarımı yaparken yalnızca kuvvet kullanmanın andlaşmalar hukuku kaynaklı kısmına odaklanmıştır. Hâlbuki uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kuvvet kullanma yasağı madde 2/4'te

⁴⁸⁴ A.e., ss. 462-463.

⁴⁸⁵ Ramsden, a.g.e., s. 285.

⁴⁸⁶ Carswell, a.g.e., s. 461.

⁴⁸⁷ A.e.

zikredilmemiş olan üye olmayan devletleri ve askerî güç kullanan uluslararası örgütleri de kapsamaktadır. Hâsılı BM de kuvvet kullanma yasağının muhatabı olup Şart'ın ve teamül hukukunun çizdiği sınırın dışına çıkamaz. Bu sebeple *şayet eylem örgüte atfedilebiliyorsa kuvvet kullanma yasağının kapsamının dışında kalır* şeklinde formüle edilebilecek olan Carswell'in görüşü, isabetsizdir. Ancak Carswell'in görüşü teamül hukukuna uygulanacak şekilde yeniden gözden geçirilebilir ve Konsey'in yetkilendirmesi ile Birlik Kararı arasında bir benzerlik kurulabilir.

Yukarıda ifade edilen, madde 43 ile Konsey'in devletleri yetkilendirmesi arasındaki ilişkiye paralel bir akıl yürütme, Genel Kurul'un Barış için Birlik Kararı çerçevesinde aldığı kuvvet kullanmaya ilişkin tavsiye kararlarına da uygulanabilir. 1950'de Acheson tarafından ortaya konan ve akabinde Birlik Kararı'nda karşılık bulan görüşe göre, daimî üyelerin veto yetkilerini kötüye kullanmaları örgütün en temel amacını yerine getirmesini engellemektedir. Ortaya çıkan bu sorun ise hukuki bir çözümü gerektirmektedir.

Birlik Kararı'nın önsözündeki şu ifadeler sorunun ve getirilen hukuki çözümün ne olduğunun anlaşılmasına yardımcı olacaktır:

“Genel Kurul...

...Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesindeki birincil sorumluluğu yerine getirmesinin önemini ve daimî üyelerin veto yetkilerini kullanırken sınırlamaya gitmeleri ve oybirliğini amaçlamalarına ilişkin görevlerini teyit eder.

...

Güvenlik Konseyi'nin tüm üye devletler adına sorumluluklarını yerine getirirken başarısız olmasının ... üye devletleri yükümlülüklerinden veya Birleşmiş Milletler'i uluslararası barış ve güvenliğin sürdürme sorumluluğundan kurtarmayacağını bilincindedir.

Özellikle (Konsey'in) bu başarısızlığının, Genel Kurul'un Şart'tan doğan, uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesine ilişkin haklardan mahrum bırakmadığının ve sorumluluklarından kurtarmadığının farkındadır.”

Devletlerin madde 43'te düzenlenen şekliyle özel andlaşmalar akdetmek hususunda başarısız olması nasıl ki Birleşmiş Milletler'in temel varlık sebebi olan uluslararası barışı tehdit eden bir hukuki sorun hâline gelmişse, örgütün kurulmasından Birlik Kararı'na kadarki 5 yıllık süreç içerisinde kullanılan vetolar da benzer şekilde

en temel vazifesini gerçekleştirmesinin önünü tıkamıştır. Her iki durum da örgütün kurulma aşamasında, ileride karşılına çıkılması beklenmeyen yahut en azından alternatifi Şart'ta belirtilmeyen sorunlardır. Her iki sorun için de amaçsal yoruma gidilerek bir hukuki çözüm oluşturulmuştur; nihayetinde devlet uygulamaları da bu amaçsal yoruma uygun olarak gelişmiş ve bu çözümleri desteklemiştir. Örgütün temel amacı olan uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için getirilen bu çözümlerden madde 43'e ilişkin olanı uygulamada daha yerleşik bir pozisyona sahip olmuş olsa da Konsey'in işlevsiz kalarak yükümlülüklerini yerine getirmede başarısız olduğu durumlarda daha etkin bir Genel Kurul'un bulunması, geçmişten beri örgütün karşısına çıkan -temel amacın yerine getirilmesi konusundaki- bu sorunu çözmede büyük bir öneme sahiptir. Bu hususun değerlendirmesi bölüm sonunda yapılacaktır.

BM sistemi içerisindeki kuvvet kullanma istisnalarından ve Konsey'in 7'nci bölüm altında alabileceği kuvvet kullanmaya ilişkin önlemlerden bahsedildiğine göre barışı koruma⁴⁸⁸ operasyonlarına kısaca değinmek gerekir⁴⁸⁹. Zira bunların hukuki dayanağı tartışmalıdır.

Barışı koruma operasyonlarının temel olarak beş ilkeye dayandığı ifade edilmektedir⁴⁹⁰. Bu ilkeler şunlardır: Öncelikle bu operasyonlar BM örgütünün operasyonlarıdır, yani BM tarafından finanse edilir, yetkilendirilir ve yürütülür. İkinci olarak ev sahibi hükümetin rızası yahut talebi ile oluşturulurlar. Üçüncü olarak tarafsızdırlar. Uyuşmazlık taraflarından birinin menfaati bir diğerine üstün tutulmaz. Dördüncü olarak yalnızca meşru müdafaa hâlinde kuvvet kullanırlar. Son olarak ise üye devletlerin sağladığı birliklerden müteşekkildirler⁴⁹¹.

⁴⁸⁸ Barış İçin Birlik Kararı, barışı korumaya ilişkin yerleşik BM uygulamasının çerçevesinin çizilmesine yardımcı olmuştur. Nitekim barışı korumaya ilişkin BM'nin henüz ilk örneklerinden olan UNEF ve ONU'ya olan katkılarıyla BM Genel Kurulu barışı koruma operasyonlarının kapsamının belirlenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Hatta Barış İçin Birlik Kararı'nın günümüz uygulamasına bakan yönüyle BM'ye ilişkin en önemli ve etkin katkısının, barışı koruma operasyonlarının temelini şekillendirmesi olduğu söylenebilir.

⁴⁸⁹ Barışı koruma operasyonları ile kuvvet kullanma ilişkisini münhasıran ele alan çalışma için bkz.: Mats Berdal, "What Are the Limits to the Use of Force in UN Peacekeeping?", **United Nations Peace Operations in a Changing Global Order**, Eds. Cedric de Coning, Mateja Peter, Palgrave Macmillan, Springer Nature, 2019, ss. 113-132.

⁴⁹⁰ Aktaran: Zaum, **a.g.e.**, s. 168-169.

⁴⁹¹ İlkelerle dair ayrıntılı bilgiler için bkz.: **a.e.**, ss. 168-173.

BM Şartı'nda barışı koruma operasyonlarına ilişkin açık bir hüküm yoktur. Bu sebeple hukuki dayanağı net olarak zikredilmemektedir⁴⁹². Divan 1962'de verdiği danışma görüşünde, her ne kadar böylesi bir mefhum Şart'ta zikredilmiş olmasa da Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi'nin barışı koruma operasyonlarını oluşturmak için yetkili olduğunu belirtmiştir⁴⁹³.

İlk etkin barış gücü Genel Kurul'un oluşturduğu UNEF'tir. Özellikle ilk kullanımlarında barışı koruma operasyonları ile 7'nci bölüm altında alınan zorlayıcı önlemler arasındaki ayrım nettir. Ancak barışı koruma operasyonlarının kapsamı ve kullanımı arttıkça aradaki ayrım netliğini kaybetmiştir⁴⁹⁴.

Kanaatimizce barışı korumaya ilişkin Birleşmiş Milletler'in etkin bir şekilde faaliyet gösteren barış güçlerinin dayanağı, BM Şartı'nın 7'nci bölümü değildir⁴⁹⁵. Bu sebeple barış güçleri operasyonları kuvvet kullanma yasağı ve istisnaları çerçevesinde değerlendirilmemelidir. Gönderilen birlikler, bir devlete karşı kuvvet kullanılması için gönderilmemektedir. Birleşmiş Milletler adına ve ihtilaf tarafı devletlerin rızası ile gönderilen bu birlikler çeşitli amaçlar doğrultusunda barışı sağlamak hedefindedir.

Barış güçlerinin faaliyetlerine örnek olarak tarafların ayrılmasını sağlayacak sınırları belirleme, tampon bölge oluşturma ve ateşkesi denetleme verilebilir. Barışı koruma operasyonlarının hukuki temelleri Şart'ta açıkça belirtilmiş olmasa da bu operasyonlara hukuki temel teşkil edecek dayanak silahlı kuvvet kullanımının söz konusu olmadığı, uyuşmazlıkların barışçıl yolla çözümlerinin ele alındığı 6'ncı bölümde⁴⁹⁶ ve Konsey'in görevleri ve usulüne ilişkin maddelerin yer aldığı 5'inci bölümde⁴⁹⁷ bulunabilir. Hâsılı 7'nci bölüm söz konusu olmadığından dolayı bu tür

⁴⁹² Gray, **a.g.e.**, s. 641.

⁴⁹³ Certain Expenses of the United Nations, Advisory Opinion of 20 July 1962, s. 177. Aktaran: Akande, **a.g.e.**, s. 260.

⁴⁹⁴ Gray, **a.g.e.**, s. 641.

⁴⁹⁵ Barışı koruma operasyonlarının hukuki dayanağının madde 39 ve 42, dolayısıyla 7'nci bölüm çerçevesinde olmadığına dair bkz.: Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 127-128.

⁴⁹⁶ Örneğin madde 34: "Güvenlik Konseyi, herhangi bir uyuşmazlık veya uluslararası bir anlaşmazlığa yol açabilecek ya da uyuşmazlık doğurabilecek bir durum konusunda, bu uyuşmazlık yahut durumun devam etmesinin uluslararası barış ve güvenliğin korunmasını tehlikeye düşürme eğiliminde olup olmadığını tespit etmek için soruşturmada bulunabilir."

⁴⁹⁷ Örneğin madde 29: "Güvenlik Konseyi görevlerini yerine getirmek için gerekli gördüğü yardımcı organları oluşturabilir."

operasyonlara kuvvet kullanmanın istisnasıdır demek doğru olmayacaktır. Zira ortada esasen bir kuvvet kullanma yoktur. Zaruret hâlinde gündeme gelen kuvvet kullanılması ise salt meşru müdafaa hâlinde gerçekleşmektedir.

Kuvvet kullanma yasağının herkesçe kabul edilen iki istisnası zikredildiğine göre bu yasağa istisna teşkil etme potansiyeli olan ve oldukça tartışmalı olan doktrinler incelenmelidir.

3.2.3.3. İnsancıl Müdahale Doktrini

İnsancıl müdahale, bir devlet yahut devletler topluluğunun başka bir devlette gerçekleşen insan hakları hukuku ve insancıl hukukun ağır, sistematik ve yaygın ihlallerini önlemek yahut gerçekleşen böylesi ihlalleri durdurmak için kuvvet kullanmasıdır⁴⁹⁸. Devletlerin böyle bir eylemi kuvvet kullanma yasağına uygun bir şekilde gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceği uluslararası hukuk öğretisinde tartışmalıdır⁴⁹⁹. Nitekim insancıl müdahale kavramına getirilen önemli eleştirilerden biri, böylesi bir kullanıma uluslararası hukukta müsaade edilmesi durumunda güçlü devletlerin bunu, kendilerinden zayıf devletlere karşı yapacakları herhangi bir askeri müdahaleyi meşru kılmak için kullanabilecekleridir⁵⁰⁰.

⁴⁹⁸ Reçber, **a.g.e.**, s. 2.

⁴⁹⁹ Nigel S. Rodley, “Humanitarian Intervention”, **The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law**, Ed. Marc Weller, Oxford University Press, 2015, ss. 775-796, s. 775.

⁵⁰⁰ Shaw, **a.g.e.**, s. 844. Kenny’ye göre böyle bir eleştirinin getirilmesi, yalnızca meşrulaştırma amacıyla kullanılmasının da öteye gitmektedir. Zira güçlü devletler insancıl gereklilikler sebebiyle zayıf devletlere yönelik gerçekleştirdikleri bu kullanımı sürekli bir kullanım hâline getirirse bu durumda istisnai nitelik taşıyan ve günümüzde meşru olmayan bu kullanım bir kural hâline gelebilir. Kenny, **a.g.e.**, s. 12. Kanaatimizce bu eleştiri ve kötüye kullanım olacağına dair korku haklı sebeplere dayanmakla birlikte Barış İçin Birlik Kararı’nın önemini de gözler önüne sermektedir. Zira insancıl müdahale doktrinindeki temel sorun, bir veya birkaç devletin kendisinde bu yetkiyi (ve hatta sorumluluğu) görerek diğer devletlerden ve bütün olarak uluslararası toplumdan bağımsız şekilde askeri müdahale bulunabilmesine ilişkindir. Konsey’in veto sebebiyle tıkanması durumunda hiçbir yolun olmayacağını söylemek, ilgili insancıl hukuk ihlallerine yahut çatışma ortamına maruz kalan nüfusun göz ardı edilmesi anlamına gelmektedir. Bu ise BM’nin temel amacı ile bağdaşmamaktadır. Öyle ise Konsey’in tıkanması hâllerine alternatif olarak, ağır ihlalleri çözüme kavuşturabilecek bir alternatif üretilmesi zorunludur. Bunların en makulü ise Barış İçin Birlik Kararı’dır. Zira kararın alınabilmesi için BM üyesi devletlerin üçte ikilik bir oy oranı ile kararı onaylaması gerekir. Nitekim Genel Kurul örgütün tüm üyelerinden müteşekkildir. Şayet uluslararası toplum böyle bir çoğunlukla müdahale etmek için insancıl gerekliliğin olduğu kanaatinde ise, burada kötüye kullanımın vaki olacağını düşünmek gereksizdir. Zira bu, uluslararası toplumun kolektif iradesini ortaya koyacaktır.

Kimi görüşlere göre belirlenmiş ön koşullara sıkı şekilde bağlı kalınması kaydıyla insancıl müdahale hukukidir⁵⁰¹. Zira insancıl gerekçelerle ve ön koşullara⁵⁰² riayet edilerek gerçekleştirilen kuvvet kullanımı, insan hakları ihlallerini gerçekleştiren devletin toprak bütünlüğü veya siyasi bağımsızlığına yönelik olmayacaktır. Bu sebeple bu görüştekiler insancıl müdahaleyi Şart ile uyumlu görmektedir⁵⁰³. Bu görüş, madde 2/4'ün amaçsal yorumlanmasını göz ardı etmesi sebebiyle eleştirilmektedir⁵⁰⁴. Karşıt görüştekilere göre insancıl müdahale kavramının BM Şartı'nın hiçbir hükmünden çıkartılması mümkün değildir⁵⁰⁵. Keza meşru müdafaanın bu kavramı kapsadığı şeklindeki yorum da doğru olmaz. Bu sebeple BM Şartı esas alındığında insancıl müdahale hukuki gözükmemektedir. Yeterli devlet uygulamasının bulunmaması ve opinio juris'in tespit edilememesi sebeplerinden ötürü kuvvet kullanma yasağına teamül hukukundan kaynaklı bir istisna teşkil etmesi de henüz mümkün görünmemektedir⁵⁰⁶.

İnsancıl müdahale doktrininin teamül oluşturması için gerekli olan sürekli ve aynı yönde devlet uygulamasının yeterince bulunmadığı söylenebilse de bu doktrinin tamamen soyut teoriden ibaret olmadığı, daha önce pek çok devlet uygulamasına - üstelik BM Şartı'ndan sonra da olmak üzere- konu olduğu belirtilmelidir. Bu uygulamalar arasında Fransa'nın Orta Afrika'ya müdahalesi, Tanzanya'nın Uganda'ya müdahalesi ve NATO'nun Kosova'ya müdahalesi örnek olarak verilebilir⁵⁰⁷. Aynı zamanda BM sistemi içerisinde barış gücünün gönderildiği kimi uygulamaların temeli de insancıl müdahaleye dayanmaktadır⁵⁰⁸. Ancak BM tarafından yetkilendirmenin gerçekleştiği barış gücü uygulamaları BM sistemi içerisinde yerleşik

⁵⁰¹ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 52.

⁵⁰² Hangi koşullara riayet edilmesi gerektiği, bu anlamda insancıl müdahalenin kapsamının ve sınırlarının ne olması gerektiğine dair bkz.: Rodley, **a.g.e.**, s. 788-793.

⁵⁰³ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 130-131.

⁵⁰⁴ Ramsden, **a.g.e.**, s. 276. Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 52.

⁵⁰⁵ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 54. *“Thus, there is no room for the concept of humanitarian intervention being deduced from the UN Charter...”*

⁵⁰⁶ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 130-131.

⁵⁰⁷ İnsancıl müdahale doktrininin kullanıldığı diğer örneklere ve NATO'nun Kosova'ya müdahalesinin en net ve hukuken incelenen örneğin olduğuna dair bkz.: Barber, **a.g.e.**, s. 84.

⁵⁰⁸ Pek çok insancıl müdahale örneğinin ele alındığı; sebep olan olaylara ve ne gibi önlemlerin alındığına dair örnek bazlı bir inceleme için bkz.: Reçber, **a.g.e.**, s. 116-179.

uygulamalar olduğundan ve bu eylemler genel olarak kuvvet kullanma sayılmadığından üzerlerinde herhangi bir tartışma yoktur.

İnsancıl müdahale konusunda en çok bilinen ve bu kavramı tekrar tartışmaya açan örnek olarak 1999'da gerçekleşen NATO'nun Kosova'ya müdahalesi zikredilebilir. NATO'nun bu müdahalesi BM Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmiş değildir. NATO yapmış olduğu bombardımanı insani gerekliliklere dayandırmaktadır. Bu müdahaleye karşı BM Güvenlik Konseyi'ne getirilen ve müdahalenin uluslararası hukuka aykırı olduğunu ve sonlandırılması gerektiğini ifade eden karar tasarısı Konsey'de oylanmış ve 3 kabul oyuna karşı 12 olumsuz oy ile reddedilmiştir⁵⁰⁹. Tasarının böyle bir çoğunluk ile reddi ve dolayısıyla Konsey'in bu konuda sessiz kalmış olması, zımnen insancıl müdahaleye ilişkin böylesi uygulamalara rıza olarak değerlendirilebilir⁵¹⁰.

Bu hususta yakın tarihli bir diğer önemli örnek Suriye'de kimyasal silahların kullanımına ilişkin Birleşik Krallık'ın 29 Ağustos 2013'te yaptığı, hukuki görüşüne dair açıklamadır⁵¹¹. Bu açıklamasında Birleşik Krallık, BM Güvenlik Konseyi'nin işlemez duruma gelmesi yani veto sebebiyle bir tıkanma yaşaması durumunda, insancıl hukuk ihlalleri karşısında gerekli istisnai önlemleri alması için uluslararası hukuk altında kendisini yetkili görmekte ve bunun hukuki dayanağı olarak insancıl müdahale doktrinini göstermektedir⁵¹². Birleşik Krallık'ın bu açıklamasından anlaşıldığı üzere, Birleşik Krallık, insancıl müdahale doktrinini kuvvet kullanma yasağının istisnalarından biri olarak görmektedir. Nitekim açıklamasında Konsey kararının bulunmaması durumunda dahi kendisinin böyle bir müdahaleyi

⁵⁰⁹ Karar tasarısına ilişkin oylamanın da bulunduğu toplantı tutanağı: S/PV.3989, 26 March 1989. Oylamanın sonucu belgede 6'ncı sayfada yer almaktadır. Yalnızca Çin, Namibya ve Rusya kararın alınmasına ilişkin olumlu oy kullanmışlardır.

⁵¹⁰ Bu konuda aleyhteki oy yoğunluğunun sebebini İngiliz temsilci şöyle ifade etmektedir: “*Çok yoğun insancıl felaketleri önlemek için istisnai nitelikteki önlemlerin alınması haklıdır.*”. Çeviren ve aktaran: Reçber, **a.g.e.**, s. 141.

⁵¹¹ Birleşik Krallık'ın yayınladığı metin: <https://www.gov.uk/government/publications/chemical-weapon-use-by-syrian-regime-uk-government-legal-position/chemical-weapon-use-by-syrian-regime-uk-government-legal-position-html-version> erişim tarihi: 07.08.21.

⁵¹² “*If action in the Security Council is blocked, the UK would still be permitted under international law to take exceptional measures in order to alleviate the scale of the overwhelming humanitarian catastrophe in Syria by deterring and disrupting the further use of chemical weapons by the Syrian regime. Such a legal basis is available, under the doctrine of humanitarian intervention...*”

gerçekleştirebileceğinin uluslararası hukuka uygun olduğunu belirtmesi buna apaçık bir kanıttır. Böylesi bir insancıl müdahalede bulunulabilmesi için ise üç şartın gerçekleşmesi gerektiği bu hukuki görüş açıklamasında ifade edilmiştir. Bu üç koşul ise şunlardır:

Öncelikle derhâl ve acil bir yardımı gerekli kılan, büyük ölçekte insancıl hukuk ihlallerinin bulunduğu dair uluslararası toplumun bütünü tarafından genel olarak kabul edilen ikna edici kanıtların varlığı gereklidir. İkinci olarak; nesnel bir değerlendirme yapıldığında insancıl hukuk ihlallerine maruz kalan kişilerin hayatlarının kurtarılabilmesi için kuvvet kullanmaktan başka bir alternatifin bulunmaması gerekir. Üçüncü ve son olarak ise önerilen kuvvet kullanımı, insani ihtiyacın giderilmesi amacıyla gerekli ve orantılı olmalı; zaman ve kapsam açısından kesinlikle bu amaçla sınırlı şekilde gerçekleşmelidir⁵¹³.

Nasıl ki uluslararası teamül kuralı olarak herkesçe kabul edilen ve BM Şartı madde 51’de de açıkça zikredilen meşru müdafaaın gerekli ve orantılı olarak kullanılması gerekliliği vardır, Birleşik Krallık da uluslararası hukukta kuvvet kullanma yasağının istisnalarından gördüğü insancıl müdahalenin kullanımı için yukarıdaki üç şartın gerçekleşmesi gerektiğini ifade etmektedir. Böylece insancıl müdahaleye ilişkin pek çok devlet uygulaması ve doktrinde ifade edilen görüşlerin yanı sıra, uluslararası hukukun önemli bir aktörü olan ve uluslararası hukukun gelişiminde tarih boyunca mühim bir rol oynayan Birleşik Krallık, insancıl müdahale doktrini desteklemekte ve meşru görmektedir. Ancak yine de böylesi durumlarda öncelikli olarak bir Konsey kararı aradığı yapılan açıklamadan anlaşılmaktadır⁵¹⁴. Yani Birleşik Krallık insancıl müdahaleyi uluslararası hukukta meşru görse de başvurmak için *ultima ratio* (son çare) olarak değerlendirmektedir.

⁵¹³ Birleşik Krallık bu üç koşulu belirttikten sonra, insancıl müdahaleye ilişkin hukuki görüşünü açıklamasına sebep olan Suriye’deki kimyasal silahların kullanılmasına ilişkin somut olaya bu üç koşulu uyarlamış ve koşulların sağlandığını ifade etmiştir.

⁵¹⁴ Bu yorum açıklamadaki şu ifadeden anlaşılmaktadır: “If action in the Security Council is blocked again, no practicable alternative would remain to the use of force to deter and degrade the capacity for the further use of chemical weapons by the Syrian regime.”

İnsancıl müdahalenin istisna olarak bir zemine oturamamış olması ve ortaya çıkan belirsizlik⁵¹⁵, insancıl hukukun ve insan hakları hukukunun ağır ihlallerinin varlığında devletleri harekete geçip geçmemek noktasında hukuki ve vicdani bir belirsizlik içine sokmaktadır. Bu sebeple kimi devletler böylesi ihlallerin varlığına rağmen uluslararası hukukun devletlerin eylemde bulunmasını yasaklamasını kabul edilemez olarak değerlendirmektedirler. Şayet Konsey 7’nci bölüm yetkilerini kullanarak önlemler almazsa, devletlerin kendi başlarına müdahalede bulunması kaçınılmaz gözükmektedir. Bu durum ise gelişen devlet uygulamaları ile insancıl müdahaleyi teamül hâline getirebilir. Şu anki durumda doktrindeki ağırlıklı görüş, insancıl müdahale doktrininin uluslararası teamül hukukunda yer bulabilmesi için gerekli devlet uygulamalarının ve opinio jurisin yetersiz olduğudur⁵¹⁶. Konsey insani gerekliliklerin varlığı hâlinde insancıl müdahale doktrinine vurgu yaparak 7’nci bölüm altında kuvvet kullanma kararı alırsa, BM sisteminin dışında müstakil bir insancıl müdahale kavramına başvurmaya gerek kalmayacaktır. İnsancıl müdahaleye ilişkin tartışmaların hararetle devam etmesi, Konsey’in bu konudaki eylemsizliğinin yansıması olarak görülebilir.

3.2.3.4. Ülke Dışındaki Vatandaşların Korunması⁵¹⁷

Kuvvet kullanmaya ilişkin tartışmalı olan bir diğer potansiyel istisna ise devletlerin yabancı bir ülkede bulunan vatandaşlarını kurtarmaya yönelik kuvvet kullanma eylemleridir. Böylesi bir kuvvet kullanma özellikle 19’uncu yüzyılda meşru kabul edilmekteydi⁵¹⁸. Bunun insancıl müdahaleye ilişkin kuvvet kullanımlarından farkı, insancıl müdahalede ağır insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerine maruz kalan kişiler kuvvet kullanmaya başvuran devletin vatandaşı değil iken burada korunması/kurtarılması beklenen kişiler kuvvet kullanan devletin -başka bir devletin

⁵¹⁵ Hurd, uluslararası hukukun insancıl müdahaleye yaklaşımını şu şekilde özetlemektedir: “*Modern uluslararası hukuk uluslararası müdahaleye izin veriyor şeklinde okunabileceği gibi yasaklıyor şeklinde de okunabilir. İnsancıl müdahale etrafında oluşan hukuki belirsizlik köklüdür ve çözümlenemezdir.*” Ian Hurd, “Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World”, *Ethics & International Affairs*, Cilt:25, Sayı:3, 2011, s. 311. Aktaran: Barber, a.g.e., s. 86.

⁵¹⁶ Barber, a.g.e., s. 86.

⁵¹⁷ Konuya ilişkin müstakil bir çalışma için bkz.: Nihal Toker, Devletlerin Ülke Dışındaki Vatandaşlarını Korumak İçin Kuvvet Kullanımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

⁵¹⁸ Shaw, a.g.e., s. 833.

ülkesinde bulunan- vatandaşlarıdır. Kimi teorisyenler bu kavrama kötüye kullanıma açık olması ve devlet uygulamasında sıkı şekilde belirlenmiş şartlara sahip olmaması sebepleriyle karşı çıkmakta, kuvvet kullanmanın istisnasını teşkil etmeyeceğini belirtmektedir⁵¹⁹. Kimi yazarlar ise devletlerin sahip olduğu meşru müdafaa hakkının bir uzantısı olarak görmekte⁵²⁰ ve şartların sağlanması hâlinde hukuki olduğunu savunmaktadır⁵²¹. Uygulamaya bakıldığında bu hususta birçok devlet uygulamasının bulunduğu görülmektedir⁵²².

Vatandaşını kurtarmak için müdahalede bulunan devletler nazarında madde 2/4, bir devletin yaşamı tehlikede olan vatandaşını -onu korumaktan aciz veya isteksiz devletin ülkesinden- kurtarmak için kuvvet kullanmasını yasaklamamaktadır⁵²³. Dahası uygulamadaki örnekler bakıldığında diğer devletler böylesi operasyonları desteklemekte yahut bunlara tepkisiz kalmaktadır⁵²⁴. Örneğin birçok Avrupa devleti İsrail'in Uganda'da gerçekleştirmiş olduğu Entebbe operasyonuna olan memnuniyetini ifade etmiş, Güvenlik Konseyi ise madde 39 çerçevesinde herhangi bir saptamada bulunmamıştır. Bu ve benzeri örneklerde gerçekleşen uluslararası kamuoyunun tepkisi, ülke dışındaki vatandaşların kurtarılmasının meşruiyeti hususunda uluslararası bir görüş birliğinin olduğu izlenimi uyandırmaktadır. Uluslararası Adalet Divanı, böyle bir değerlendirme yapmasının ihtimal dâhilinde bulunduğu 1980 tarihli Tahran Rehineler Davası'nda⁵²⁵, Amerika Birleşik

⁵¹⁹ Dörr, Randelzhofer, **a.g.e.**, para. 58.

⁵²⁰ Randelzhofer, ülke dışındaki vatandaşların zor kullanılarak kurtarılmasının BM Şartı madde 51'deki meşru müdafaa hakkı yahut uluslararası teamül hukuku uyarınca meşru olduğu düşüncelerine katılmadığını belirtmektedir. Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 133.

⁵²¹ Kristen E Eichensehr, "Defending Nationals Abroad: Assessing the Lawfulness of Forcible Hostage Rescues", **Va. J. Int'l L.**, Cilt:48, 2007, s. 480-484.

⁵²² Devletlerin ülkeleri dışındaki vatandaşlarını korumak için gerek BM Şartı'nın kabulünden önce gerek BM sistemi içerisindeki dönemde gerçekleştirdikleri kuvvet kullanma örneklerinin ayrıntılı incelemesi için bkz.: Toker, **a.g.e.**, s. 78-126.

⁵²³ Randelzhofer, **a.g.e.**, s. 132.

⁵²⁴ **A.e.**, s. 133.

⁵²⁵ Tahran Rehineler Davası'na ilişkin davanın konusunu, Divan'ın kararını ele alan ve değerlendiren Türkçe eser bölümü için bkz.: Yusuf Aksar, **Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk**, Ankara, Seçkin 2017, s. 363-368.

Devletleri'nin İran'da gerçekleştirdiği ve başarısızlıkla sonuçlanan kurtarma operasyonu hakkında hukukilik değerlendirmesi yapmamıştır⁵²⁶.

Kuvvet kullanma yasağına zarar vermeyecek şekilde, yalnızca sınırlı olaylarda ve belirli şartların sağlanması hâlinde devletlerin ülke dışındaki vatandaşlarını kurtarmak için müdahalede bulunmasının mümkün olduğuna ilişkin görüşler mevcuttur. Bu görüşe göre sağlanması gereken şartlar şunlardır⁵²⁷: Bir başka devletin ülkesinde bulunan vatandaşın ciddi bir hayati tehlikesinin bulunması, ülkesinde bulunan devletin bu kişileri korumada aciz veya isteksiz olması, müdahalede bulunan devletin müdahalesinin kurtarma dışında herhangi bir amaca yönelik olmaması, kurtarma operasyonunda kullanılacak askerî gücün kapsam ve etkisinin, ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda yeterli ölçüde ve orantılı olması; böylece müdahalede bulunan devletin ülkesi üzerindeki etkilerin asgaride tutulması.

İfade edilmelidir ki ülke dışındaki vatandaşların kurtarılmasının BM sistemindeki kuvvet kullanma yasağının tam olarak neresinde olduğu belirlenmiş değildir. Uygulamada gözüken pek çok örnek bu hususun teamül olma yolunda ilerlediğini göstermektedir. Fakat uluslararası teamül hukuku kuralı olarak kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil etmesi için henüz yeterli devlet uygulamasının bulunmadığını söylenebilir.

Shaw'a göre ülke dışında bulunan vatandaşların hayatlarını kurtarmak amacıyla ve devletlerin toprak bütünlüğüne ilişkin temel ilkeler göz ardı edilmemek şartı ile, meşru müdafaanın kapsamının ortaya konulduğu Caroline olayındaki şartlara uygun bir şekilde gerçekleşen kullanımların geçerliğini kabul etmek gerekir⁵²⁸. Ancak şu anki durumda uluslararası toplum bir bütün olarak bu konuda hemfikir hâle gelmiş değildir. Özellikle Batılı devletlerden oluşan bir grup bu kuvvet kullanımını meşru görmekte iken diğer devletler ya bunu reddetmekte yahut en azından

⁵²⁶ Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff In Tehran (United States of America v. Iran), Judgment of 24 May 1980, para. 94. *“At the same time, however, the Court must point out that neither the question of legality of the operation of 24 April 1980, under the Charter of United Nations and under general international law, nor any possible questions of responsibility flowing from it, is before the Court.”*

⁵²⁷ Eichensehr, **a.g.e.**, s. 467-480.

⁵²⁸ Shaw, **a.g.e.**, s. 835.

desteklememektedir. Yani şu an için uluslararası toplum bu konuda net bir karara varmamıştır. Bu ayırım sebebiyle ülke dışındaki vatandaşların korunması için kuvvet kullanılmasını şu anki durumda uluslararası teamül kuralı olarak görmek mümkün değildir⁵²⁹. Ancak karşı çıkanların da bunu desteklemesi ve devlet uygulamalarının bu doğrultuda artması hâlinde teamül niteliğini kazanma ihtimali mevcuttur.

3.2.3.5. Koruma Sorumluluğu

Koruma sorumluluğu kavramının uluslararası hukukta varoluş sebebi insancıl müdahalenin ortaya çıkışına benzerdir⁵³⁰. Koruma sorumluluğunun ilk kez gündeme gelmesi, Kanada hükümetinin kurmuş olduğu Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu'nun⁵³¹ 2001 tarihli raporuyla⁵³² olmuş ve kavram 2005 tarihindeki Birleşmiş Milletler Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi⁵³³ ile şekillenmiştir. BM Genel Kurulu, 2009 tarihinde aldığı “Koruma Sorumluluğu” başlıklı karar ile 2005 tarihindeki Sonuç Bildirgesi'ndeki koruma sorumluluğuna ilişkin “*Soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan toplumu koruma sorumluluğu*” kenar başlıklı 138 ve 139'uncu paragraflara atıf yaparak bunları desteklediğini belirtmiştir⁵³⁴.

Koruma sorumluluğu, ağır insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerinin söz konusu olduğu durumlarda, bu tür ihlalleri gidermek için devletlerin sorumluluğu olduğu ve bu sorumluluğun bir veya birkaç devlete değil bir bütün olarak uluslararası topluma ait olduğu düşüncesiyle ortaya çıkmıştır⁵³⁵. Fakat insancıl müdahaleden belirli noktalarda farklılaşmaktadır. İnsancıl müdahale genel itibariyle salt bir tepki

⁵²⁹ Mathias Forteau, “Rescuing Nationals Abroad”, **The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law**, Ed. Marc Weller, Oxford University Press, 2015, ss. 947-961, s. 961.

⁵³⁰ Temel farklılık, koruma sorumluluğunda müdahalenin bir hak değil görev olarak ele alınmasıdır. Nitekim koruma sorumluluğu insancıl müdahale kavramının sahip olduğu hukuki sorunları çözmek amacıyla oluşturulmuştur. Reçber, **a.g.e.**, s. 257.

⁵³¹ International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS).

⁵³² Koruma sorumluluğuna ilişkin yapılan raporlar, toplantılar ve bu toplantılar ile elde edilen çıktılar hakkında bkz.: <https://www.globalr2p.org/what-is-r2p/> erişim tarihi: 11.08.21.

2001 tarihinde alınan komisyon raporu metni.: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/> erişim tarihi: 11.08.21.

⁵³³ UN Doc. A/60/L.1.

⁵³⁴ UN Doc. A/RES/63/308, 7 October 2009.

⁵³⁵ Reçber, **a.g.e.**, s. 187 ve 282.

vermekten ibaret iken, koruma sorumluluğu üç ayak üzerine inşa edilmiştir. Bunlar önleme, tepki verme ve yeniden inşa etme sorumluluklarıdır. Böylece koruma sorumluluğunda ihlaller karşısındaki temel çözüm yolu olarak kuvvet kullanılması öngörülmemiştir. Nitekim insancıl müdahalede temel etken askeri güç kullanımı olmuşken, koruma sorumluluğunda bunun yanı sıra birtakım siyasi ve ekonomik yaptırımlar ve destekler de rol oynamaktadır⁵³⁶. Elbette bu kavrama yönelik de eleştiriler yapılmıştır. Bunların başında koruma sorumluluğunun zayıf devletlere karşı birtakım siyasi amaçlarla kullanılabileceği düşüncesi gelmektedir⁵³⁷.

Koruma sorumluluğunun kapsamı kısaca ifade edildiğine göre⁵³⁸ konumuz için önemli olan hususlara değinmek gerekir. 2001 tarihli raporun giriş kısmında koruma sorumluluğuna ilişkin yetkinin doğru kullanımının nasıl olması gerektiği 6 maddede ifade edilmiştir⁵³⁹. Bu bölümde öncelikle askeri müdahalenin gerçekleşmesi için en uygun otoritenin BM Güvenlik Konseyi olduğu zikredilmiştir. İnsan yaşamının tehlikede olduğu ve etnik temizlik gibi durumların söz konusu olduğu durumlarda daimî üyelerin veto yetkilerini kullanarak askerî müdahalede bulunmanın önüne geçmemeleri gerektiğinin altı çizilmiştir. Raporun konumuz için en vurucu noktası ise Güvenlik Konseyi'nden veto sebebiyle karar çıkmaması hâlinde başvurulabileceği belirtilen alternatif yoldur.

Komisyon, askerî müdahalenin gerektiği hâllerde Konsey'in tıkanması durumunda başvurulabilecek yol olarak Genel Kurul'un acil olağanüstü toplantı usulünü izleyerek Barış İçin Birlik Kararı⁵⁴⁰ çerçevesinde karar almasını

⁵³⁶ A.e., ss. 209-210.

⁵³⁷ Koruma sorumluluğuna yönelik getirilen eleştirilere dair ayrıntılı bir inceleme için bkz.: a.e., ss. 283-313.

⁵³⁸ 2001 tarihli rapordan ve 2005 tarihli zirvenin çıktısından koruma sorumluluğuna ilişkin ayrıntılı bilgilerin edinilmesi mümkündür. Konumuz için önem arz etmediğinden bu tür ayrıntılara değinilmeyecektir.

⁵³⁹ "The Responsibility to Protect", Report of the International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS Koruma Sorumluluğu Raporu), s. XII-XIII.

⁵⁴⁰ Koruma sorumluluğu ile Barış İçin Birlik Kararı'nı birlikte inceleyen genel bir değerlendirme için Nanda ve Kenny'nin eserlerine başvurulabilir: Nanda, **The Security Council Veto in the Context of Atrocity Crimes, Uniting for Peace, and the Responsibility to Protect**, Kenny, **Responsibility to Recommend: The Role of the UN General Assembly in the Maintenance of International Peace and Security**.

göstermektedir⁵⁴¹. Böyle geniş kapsamla hazırlanan ve dünya barışını koruma konusunda üzerinde oldukça durulan bir raporda insani gerekliliklerin varlığı hâlinde askerî müdahalenin Konsey eliyle gerçekleşmemesi durumunda çözüm mercii olarak Kurul'un gösterilmesi oldukça mühimdir.

2005 tarihli BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde ise koruma sorumluluğunun Konsey eliyle alınacak önlemler vasıtasıyla kullanılacağına ifadesi ve Kurul'un daha ziyade değerlendirme aşamalarında rol oynayacağına kabulü⁵⁴² 2001 tarihli komisyon raporunun bir nevi göz ardı edilmesi olarak yorumlanabilir⁵⁴³. Böylece koruma sorumluluğu doktrininin Konsey'in kararları ile alınacak şekilde sınırlandırılması, insancıl müdahale doktrinine bir nevi alternatif teşkil eden bu doktrini anlamsızlaştırmıştır. Zira insancıl müdahale ve koruma sorumluluğu doktrinlerinin BM örgütü varken hâlâ bulunuyor olmalarının sebebi, örgütün Konsey'deki tıkanma sebebiyle işlevsiz hâle gelmesi ve uluslararası barışı sağlayamamasıdır.

2005'teki Bildirge'de böyle bir sonuca varılmış olması, insani gereklilikler durumunda Konsey'i tekel hâline getirmektedir. Ayrıca gelecekteki insancıl müdahale ve koruma sorumluluğu gibi doktrinlere dayanan kullanımları kısıtlamakta ve böylesi doktrinleri Konsey'deki kararlara entegre ederek klasik kuvvet kullanma yasağı çerçevesini değiştirmemek istemektedir⁵⁴⁴. Bu ise ilgili çözümsüzlüğü kısır bir döngüye sokmaktadır. Ramsden'in de ifade ettiği gibi, insancıl müdahale doktrini (koruma sorumluluğunun 2001 raporundaki hâli de bu kapsamda değerlendirilebilir)

⁵⁴¹ ICISS Raporu, s. XIII, 48 ve 53.

⁵⁴² Para. 139. *"In this context, we are prepared to take collective action, in a timely and decisive manner, through the Security Council..."*, *"We stress the need for the General Assembly to continue consideration of the responsibility to protect populations from genocide, war crimes, ethnic cleansing and crimes against humanity and its implications, bearing in mind the principles of the Charter and international law."*

⁵⁴³ Nitekim 2011 tarihli rapordakinin aksine, 2005 BM Dünya Zirvesi Sonuç Bildirgesi, bir devletin kendi nüfusuna karşı örneğin soykırım işlemesi durumunda (yani koruma sorumluluğunu doğuracak eylemlerin gerçekleşmesi hâllerinde) Genel Kurul'un kuvvet kullanılmasına ilişkin önlemleri tavsiye edebileceğini öngörmemiştir. Aksine Konsey'e vurgu yaparak onun tekelliğini tekrar gündeme getirmiştir. Johnson, *a.g.e.*, s. 113.

⁵⁴⁴ Kenny'nin şu ifadeleri bu konuyu açıklayıcı ve destekleyici niteliktedir: *"...Bunu yaparken, (koruma sorumluluğu) kavramının, devletlerin insancıl müdahale şemsiyesi altında harekete geçme yönündeki gelecekteki iddialarını dizginlemeyi amaçladığı ve aynı zamanda yeni doktrini uluslararası ilişkilerde kuvvet kullanımına ilişkin önceden var olan çerçeve içinde kararlı bir şekilde koruduğu söylenebilir."* Kenny, *a.g.e.*, s. 12.

BM'nin kolektif güvenlik sisteminden ayrı bir yapıya işaret etmekte iken, koruma sorumluluğu (2005'ten sonraki ve günümüzde kabul edilen hâli ile) BM Şartı'ndaki sistemi kuvvetlendiren, ayrık durumlara izin vermeyen bir doktrindir⁵⁴⁵.

Uygulamada koruma sorumluluğunun kullanıldığı örnek olan Libya'ya ilişkin yapılan eleştiriler sebebiyle bu olaya kısaca değinmek gerekir. BM Güvenlik Konseyi Libya'daki ayaklanma ve saldırıların sonucu olarak 17 Mart 2011'de aldığı kararda⁵⁴⁶ Libya'daki durumu BM Şartı madde 39'a göre uluslararası barış ve güvenliğin tehdidi olarak saptamıştır. Böylece 7'nci bölüm çerçevesinde silahlı kuvvet kullanmaya ilişkin önlemler için Konsey'in yetkisi doğmuştur. Bu kararın önemi, kararın giriş kısmında Libya devletinin halkına karşı olan koruma sorumluluğunun hatırlatılmasıdır⁵⁴⁷. Böylece 2001'de ortaya çıkan koruma sorumluluğu kavramı, Konsey'in 7'nci bölüm yetkilerini doğuracak saptamayı yaptığı önemli bir kararında 10 yıl sonra kullanılmıştır.

Nihayetinde Libya'ya yönelik gerçekleştirilen müdahale bazı eleştirilere uğramıştır. Koruma sorumluluğunun yerine getirilmesinden ziyade ABD, Birleşik Krallık ve Fransa'nın siyasi çıkarlarına hizmet ettiği; Libya'da rejim değişikliğini gerçekleştirmenin amaçlandığı yönünde görüşler bulunmaktadır⁵⁴⁸. Bu durum insani gerekliliklerin bulunması durumunda dahi böyle doktrinler kullanılırken dikkatle hareket edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Devletlerin çok daha geniş bir kesimi tarafından temsil edilen organ tarafından ilgili müdahalelere ilişkin kararlar alınması, bu süreçlerin daha sağlıklı yürütülebilmesini sağlayacaktır.

Koruma sorumluluğu BM düzeyinde de dâhil olmak üzere birkaç belgede yer edinmiş olsa da henüz kapsamı belirlenmiş kurallara sahip değildir⁵⁴⁹. Sınırları henüz

⁵⁴⁵ Ramsden, **a.g.e.**, s. 276.

⁵⁴⁶ UN Doc. S/RES/1973, 17 March 2011.

⁵⁴⁷ “...*Reiterating the **responsibility** of the Libyan authorities **to protect** the Libyan population and reaffirming that parties to armed conflicts bear the primary responsibility to take all feasible steps to ensure the protection of civilians...*”

⁵⁴⁸ Reçber, **a.g.e.**, s. 410.

Libya'daki olayları, gerçekleşen askeri müdahalenin uluslararası hukuk boyutunu ve bu konuda etkin olan devletlerin rollerini ele alan rapor için bkz.: Lokman B. Çetinkaya, Deniz Baran, **Paylaşılmayan Enkaz: Libya**, İstanbul, FSM UHAM, 2017.

⁵⁴⁹ Koruma sorumluluğu çerçevesinde gündeme gelen olaylara yönelik inceleme için bkz.: Reçber, **a.g.e.**, s. 342-423.

net bir şekilde çizilmemiş bu doktrin uygulamada hâliyle pek gündeme gelmemiştir. Ancak konumuz için önem arz etmesi açısından “Koruma Sorumluluğunun Uygulanması” başlıklı 2009 tarihli BM Genel Sekreteri raporunun⁵⁵⁰ ele alınması gereklidir. Bu raporun önemi, Barış İçin Birlik Kararı’na değinmesi ve önemini vurgulamasıdır.

Raporda bir devlette gerçekleşen ihlallere karşı kolektif önlemler alınması gerektiğinde bunun temelde iki şekilde olabileceği öngörülmüştür. Bunlardan birisi Konsey’in yetkilendirmesidir. Bu yetkilendirme 7’nci bölüm çerçevesinde klasik anlamda madde 41 ve 42 uyarınca yetkilendirme olabileceği gibi 8’inci bölümdeki madde 53 uyarınca -öncesinde Konsey yetkilendirmesi olan- bölgesel andlaşmalar yoluyla da olabilir. İkinci olarak belirtilen ise Barış İçin Birlik Kararı’na ilişkin usulün işletilerek Genel Kurul’un yetkilendirmede bulunmasıdır⁵⁵¹.

Raporda ikinci bölümde ele aldığımız hususlar birkaç cümle ile özetlenmiş durumdadır. Özellikle Genel Kurul’un uluslararası barış ve güvenliği korumaya ilişkin yetkilerinin Şart’ta bulunabileceği maddeler zikredilmiş ve bu konuda bütün sorumluluğun Konsey üzerinde olmadığı, Konsey’in sorumluluğunun birincil olduğu vurgulanmıştır⁵⁵². Akabinde daimî üyelerin kullandıkları veto sebebiyle Konsey’in bu sorumluluğunu yerine getirmekte başarısız olması durumunda bu sorunlara Barış İçin Birlik Kararı işletilerek çözüm getirilebileceği ifade edilmiştir⁵⁵³. Genel Kurul kararlarının bağlayıcı karakterde olmadığı ayrıca vurgulanmıştır.

Hâsılı, şu anki hâliyle Konsey’in kararlarıyla vücuda gelmek koşuluyla koruma sorumluluğu genel itibariyle kabul edilmekle birlikte, üzerinde belli başlı endişeler

⁵⁵⁰ UN Doc. A/63/677, “Implementing the Responsibility to Protect”, Report of Secretary-General, 12 January 2009.

⁵⁵¹ “Implementing the Responsibility to Protect”, Report of Secretary-General, para. 56. “**Such collective measures could be authorized by the Security Council under Articles 41 or 42 of the Charter, by the General Assembly under the “Uniting for peace” procedure ... or by regional or subregional arrangements under Article 53, with the prior authorization of the Security Council.**”

⁵⁵² Para. 63: “...Its peace and security functions are addressed in Articles 11, 12, 14, and 15 of the Charter. Article 24 of the Charter confers on the Security Council “primary”, not total, responsibility for the maintenance of peace and security, ...”

⁵⁵³ Para. 63: “...Moreover, under the “Uniting for peace” procedure, the Assembly can address such issues when the Council fails to exercise its responsibility with regard to international peace and security because of the lack of unanimity among its five permanent members...”

bulunmaktadır. Bu endişeler temel olarak üç maddede incelenebilir⁵⁵⁴. Birincisi güçlü devletlerin bu doktrini kötüye kullanabilecek olması, ikincisi Konsey'in olaylar arasında (özel anlamda) seçici davranması ihtimali, üçüncü ise kavramın kapsamının öngörülenin ötesine geçme ihtimali. Buradaki üç endişenin ortak temel sebebinin, bu doktrinin Konsey eliyle kullanılması olduğu söylenebilir⁵⁵⁵. Nitekim bu durumda Konsey'deki 15 devlet dışındaki hiçbir devletin ilgili kullanımı onaylayan karar üzerinde bir oy hakkı, söz sahipliği yoktur. Bunun da ötesinde daimî üyelerden yalnızca biri dahi kararın alınmamasını sağlayabilmektedir. Fakat bu doktrin Genel Kurul eliyle ve Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde kullanılacak olursa ilgili endişelerin ortadan kalkacağı rahatlıkla söylenebilir. Zira üye devletlerin üçte iki çoğunluğu ile alınacak kararın uluslararası toplumun kolektif iradesi olduğu aşıkardır.

3.2.3.6. İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu Doktrinlerinin Barış İçin Birlik Kararı Zemininde Düşünülmesi

Uluslararası barışı tehdit eden ve insancıl gerekliliklerin gündeme geldiği durumlarda çözümün yalnızca Konsey'e bırakılması ve bunun sonucunda Konsey'de veto sebebiyle uyuşmazlıkların çözümsüzlüğe mahkûm olması -örgütün temel amacı düşünüldüğünde- kabul edilebilir değildir. Uluslararası toplum tarafından benimsenen alternatif yolların, Konsey'in tıkanması durumunda kullanılabilmesi gerekir. 2001 tarihli koruma sorumluluğuna ilişkin raporda da belirtildiği üzere bunların başında Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlar gelmektedir. Bu kararlar büyük bir siyasi ve ahlaki ağırlığa sahiptir⁵⁵⁶ zira Kurul'da asgari üçte iki oy çokluğu ile alınmaktadırlar. Koruma sorumluluğu kavramının beş daimî üyenin ağırlığı olan Konsey'de değil de uluslararası toplumun bir bütün olarak temsil edildiği Kurul'da nitelikli çoğunlukla alınan karar ile uygulamaya konması, koruma sorumluluğuna yapılan eleştiriyi de boşa çıkarabilecektir⁵⁵⁷. Böylesi geniş bir katılım ile alınan karar sonucu gerçekleşen

⁵⁵⁴ **Implementing the Responsibility to Protect**, The Stanley Foundation, 15-17 January 2010, New York, s. 3. https://stanleycenter.org/publications/report/ImplementingR2P_Rpt_31610.pdf erişim tarihi: 16.08.21.

⁵⁵⁵ Kenny, **a.g.e.**, s. 29.

⁵⁵⁶ ICISS Raporu, s. 48. “...an intervention which took place with the backing of a two-thirds vote in the General Assembly would clearly have powerful moral and political support.”

⁵⁵⁷ Bu hususu Ramsden şu şekilde ifade etmektedir: “Doktrinle ilgili temel endişe, kötüye kullanılmasıdır. Barış için Birlik Kararı uyarınca hareket eden Kurul, yetkilendirme işlevini üstlenirse,

uygulamaların bir veya birkaç devlet menfaati amacıyla gerçekleşmesi pek ihtimal dâhilinde değildir.

İnsancıl müdahale yahut koruma sorumluluğu gibi doktrinlerin kullanılması insancıl gerekliliklerin varlığı durumunda Güvenlik Konseyi'nin veto etrafında oluşan ve bu sebeple tıkanma yaşayan yapısı sebebiyle mecburi gözükmektedir. Konsey'in insan hakları ve insancıl hukukun ağır ihlallerinin gerçekleştiği yahut çatışma ortamının bulunduğu durumlarda veto sebebiyle harekete geçmemesi, BM'nin özü itibariyle varlık sebebini ihlal eder niteliktedir. Zira örgütün en önemli ve temel amacı uluslararası barış ve güvenliği sağlamaktır.

Devletlerin ilgili doktrinlere dayanarak tek taraflı şekilde gerçekleştirecekleri askerî müdahalelerin kötüye kullanıma açık olması ve uygulamadaki kimi örneklerin tam da bu sebeple eleştirilmesi bu doktrinlerin kullanımına devletlerin çekinceli yaklaşmasına sebep olmuştur⁵⁵⁸. Her iki doktrinin de uluslararası teamül hukuku kaynağı olarak kuvvet kullanma yasağının istisnasını teşkil etmekten uzak olduğu söylenebilir. Bu bölüm boyunca değinilen pek çok karardan ve teorideki görüşlerden yola çıkılarak, bu doktrinlerin uluslararası hukukta gereklilik olduğu; ancak tek başlarına kullanımlarının kendilerine yöneltilen eleştiriler sebebiyle meşru bir zemine oturmasının mümkün gözükmediği, bu yüzden bu doktrinlerin başka bir mercii vasıtasıyla kullanıma temel teşkil etmesinin en makul yol olduğu söylenebilir. 2005 Bildirgesi'nde bunun Konsey eliyle gerçekleştirilmesi gerektiğinin ifade edildiğini belirtmiştik. Ancak bu durum -yani insancıl müdahale ve koruma sorumluluğu gibi doktrinlerin hâlâ gündeme geliyor ve tartışılıyor olması- zaten Konsey'in bu konudaki sorumluluklarını veto sebebiyle yerine getirememesinden kaynaklanmaktadır. Öyleyse bu tür kullanımlar için Konsey kararı aramak, çözümsüzlüğün baştan kabul edilmesi ve BM'nin mevcut başarısızlığının tasdik edilmesi anlamlarına gelir. Nitekim Konsey'de bulunan beş daimî üyeden herhangi birinin uluslararası toplumun kolektif

kötüye kullanıma ilişkin bu risk hafifletilebilir. Kurul'un çok taraflı bir forum olarak karakteri, devletlerin insancıl müdahale doktrinini kendi çıkarları doğrultusunda tek taraflı olarak kullandıklarına ilişkin endişeleri giderebilir.” Ramsden, **a.g.e.**, s. 277.

⁵⁵⁸ Gelişmekte olan ülkeleri temsil eden G-77, 133 devleti temsilen yaptığı açıklamasında, NATO'nun Kosova'ya müdahalesini değerlendirerek insancıl müdahale doktrininin BM Şartı ile uyummadığını ve uluslararası hukukta meşru bir temeli olmadığını belirtmiştir. Aktaran: Reçber, **a.g.e.**, s. 145.

iradesine yalnızca bir veto ile karşı çıkabilmesi -örgütün amaç ve ilkeleri nazara alındığında- eleştiriye oldukça açıktır.

Konsey'in örgüt adına hareket ettiği Şart'ta hüküm altına alınmış ise de uygulamada durumun çok daha farklı olduğu anlaşılmaktadır. Nispeten güncel bir örnek olarak Suriye'deki durumu verebiliriz. Genel Kurul Aralık 2011 ve Şubat 2012'de konuya ilişkin kararlar almıştır⁵⁵⁹. Bu iki kararda Kurul, Suriyeli yetkililer tarafından gerçekleştirilen insan hakları hukuku ve diğer temel hakların ağır ve sistematik ihlallerini, gerçekleştirilen hukuka aykırı eylemleri de zikrederek, kınamıştır⁵⁶⁰.

Konsey ile örgütün düşünsel farklılıkları ise şuradan anlaşılmaktadır. Şubat 2012'deki karar 137 kabul, 12 ret ve 17 çekimser oy ile alınmıştır⁵⁶¹. Üstelik bu kararın metni, Konsey'de oylanarak veto edilen Suriye'ye ilişkin karar ile benzerdir⁵⁶². Böylece geçmeyen karar sebebiyle Konsey sertçe eleştirilmiştir⁵⁶³. Nitekim Ağustos 2012'de yeni bir karar alan Kurul, Konsey'i aktif bir rol almaya ve insanlığa karşı suçları gerçekleştirenlere karşı uygun önlemlerin alınması konusunda değerlendirmeler yapmaya davet etmiştir⁵⁶⁴. Bu karar da bir öncekine benzer bir oy oranı ile, 133 kabul, 12 ret ve 31 çekimser oy ile alınmıştır⁵⁶⁵.

⁵⁵⁹ UN Doc. A/RES/66/176, 19 December 2011 ve A/RES/66/253 A, 16 February 2012.

⁵⁶⁰ A/RES/66/176. "...Strongly condemns the continued grave and systematic human rights violations by the Syrian authorities, such as arbitrary executions, excessive use of force and the persecution and killing of protesters and human rights defenders, arbitrary detention, enforced disappearances, torture and ill-treatment of detainees, including children..."

A/RES/66/253 A. "...Strongly condemns the continued widespread and systematic violations of human rights and fundamental freedoms by the Syrian authorities, such as the use of force against civilians, arbitrary executions, the killing and persecution of protestors, human rights defenders and journalists, arbitrary detention, enforced disappearances, interference with access to medical treatment, torture, sexual violence, and ill-treatment, including against children..."

⁵⁶¹ Karara ve oylamaya ilişkin ayrıntılı bilgi ve hangi devletlerin ne yönde oy kullandığına ilişkin bkz.: <https://www.un.org/press/en/2012/ga11207.doc.htm> erişim tarihi: 15.08.21.

⁵⁶² Suriye meselesine ilişkin oylan ve Rusya ile Çin tarafından veto edilen konuya ilişkin ilk karar: S/PV.6627

⁵⁶³ Ramsden, a.g.e., s. 269.

⁵⁶⁴ UN Doc. A/RES/66/253 B, 7 August 2012. "...Expressing its deep concern at the lack of progress towards implementation of the six-point plan, and deploring the failure of the Security Council to agree on measures to ensure the compliance of Syrian authorities with its decisions..."

⁵⁶⁵ Bu karara ve oylamaya ilişkin ayrıntılı bilgi ve hangi devletlerin ne yönde oy kullandığına ilişkin bkz.: <https://www.un.org/press/en/2012/ga11266Rev1.doc.htm> erişim tarihi: 15.08.21.

Bu kararlarda Konsey'in *eylemsizliğinden* hoşnutsuzluk, örgüt üyesi devletlerin büyük çoğunluğu tarafından ifade edilmiştir. Ancak 130'dan fazla devletin Suriye meselesine ilişkin eylemde bulunulmasını istemesi yalnızca iki devletin (Rusya ve Çin) vetosu⁵⁶⁶ ile engellenmiş olmaktadır. Hâsılı Konsey'in kararlarının örgütün kararları şeklinde tezahür ettiğini söylemek -uygulama nazara alındığında- güçtür. Bu sebeple Konsey'in kararlarını kolektif iradenin ürünü olarak görmek mümkün değildir. Hâlbuki Kurul'da alınan kararlara tüm üyeler iştirak etmekte ve oy kullanmaktadır. Üstelik Birlik Kararı usulünde nitelikli çoğunlukla karar alınmaktadır. Öyleyse Kurul'un Birlik Kararı çerçevesinde aldığı kararların hakiki anlamda kolektif iradeyi yansıttığı söylenebilir. Üstelik bu kararlar yalnızca kolektif iradeyle alınmakla kalmayacaktır. Uygulamada da çok katılımlı bir askerî gücün teşekkül etme ihtimali yüksektir. Fakat koruma sorumluluğu doktrinin işletilmesi usulü Konsey'in eline bırakıldığı sürece toplam 15 üyenin aldığı bu karara, örgüt üyelerinin çoğunluğunca muhalefet edilme ihtimalinin varlığı göz ardı edilmemelidir.

Güvenlik Konseyi tarafından alınan kuvvet kullanılmasına ilişkin kararların yalnızca birkaç devletin konu üzerindeki yargıları ile alınıyor (yahut veto sebebiyle alınamıyor) olması; ancak Kurul'un tüm üyelerden müteşekkil olması ve Birlik Kararı çerçevesinde aldığı kararları üçte ikilik bir çoğunluk ile alması, insancıl gerekliliklerin gündeme gelmesi durumunda Birlik Kararı usulüyle alınacak kuvvet kullanılmasını içeren kolektif önlemlerin tavsiyesini daha anlamlı kılmaktadır.

Birlik Kararı usulünün işletilerek insancıl müdahale ve koruma sorumluluğu gibi doktrinlerin temelini yani insancıl gereklilikleri gündeme getirmek ve bu yönde bir karar almak yukarıdaki gerekçelerden ötürü amaca uygun gözüксе de çok temel bir engel ile karşılaşmaktadır. Bu engel Kurul kararlarının bağlayıcı güce sahip olmamasıdır. Kurul'un kuvvet kullanılmasını önerdiği tavsiye kararlara uyarak hareket eden devletin bu eyleminin kuvvet kullanma yasağı karşısındaki yerini tespit etmek ve yasağa istisna olup olamayacağını değerlendirmek gerekir.

Çalışma boyunca değindiğimiz üzere insancıl gerekliliklere ilişkin doktrinler söz konusu olduğunda başvurulabilecek en makul zemin, Barış İçin Birlik Kararı'nın

⁵⁶⁶ İlgili toplantı tutanağı: UN Doc. S/PV.6627, 4 October 2011.

işletilmesidir⁵⁶⁷. Böylece alınacak önlemler tek taraflı bir devlet kullanımı olmayacak, uluslararası toplumun kolektif iradesini yansıtacaktır. Bu sayede ilgili doktrinlere - haklı olarak- yapılan eleştirilerdeki endişeler giderilmiş olacaktır. Ayrıca en önemlisi, bir veya birkaç daimî üyenin veto etmesi sebebiyle uluslararası barış ve güvenlik kendi kaderine terk edilmeyecektir. Nitekim böylesi doktrinlerin uygulamaya konulması için Konsey'in kararını ve yetkilendirmesini aramak, uluslararası toplumun tümünü ilgilendiren bu mühim konuyu beş daimî üyeye bırakmak demektir⁵⁶⁸. Geçmiş veto örnekleri ise bu durumda tıkanma yaşanacağını net bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu sebeple Kurul'un ilgili doktrinleri Barış İçin Birlik Kararı'nı kullanırken gündeme getirmesi, uluslararası toplumun iradesini ortaya koyma ve sorunları çözüme adına daha etkin bir yöntem olabilecektir⁵⁶⁹.

Ancak Barış İçin Birlik Kararı'nın kuvvet kullanma yasağı karşısında nerede konumlandığı hâlâ belirlenebilmiş değildir. Bu sebeple Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlar ve bu kararların uygulanması her ne kadar uluslararası toplumun genel görüşünü yansıtsa ve uluslararası barışın sağlanması için etkin potansiyel çözüm yolu olarak değerlendirilebilse de kuvvet kullanma yasağının ihlalini yahut istisnasını teşkil etme potansiyeli ele alınmalıdır.

3.2.4. Kuvvet Kullanma Yasağı Karşısında Barış İçin Birlik Kararı'na Dayanan Eylemlerin Değerlendirilmesi

Kuvvet kullanma yasağı ile Barış İçin Birlik Kararı arasındaki ilişkinin önemi, Birlik Kararı'nda bulunan *barışın bozulması veya saldırı fiilinin varlığı durumunda Kurul'un kuvvet kullanılmasını içeren önlemlere ilişkin tavsiye kararlar alabileceğinin* belirtildiği hükümdür. Bu hükme uyarak askeri faaliyetlerde bulunan devletlerin bu eylemlerinin kuvvet kullanma yasağı karşısındaki durumlarını tespit

⁵⁶⁷ İnsancıl müdahale ve koruma sorumluluğu gibi doktrinlerin Birlik Kararı vasıtasıyla kullanılması düşüncesine getirilen önemli bir eleştiri vardır. Bu da kararın alınması için gereken üçte iki çoğunluğun iki sebepten ötürü sağlanamayabileceğine ilişkindir. Bu iki sebep şunlardır: Birincisi gelişmekte olan ve kuvvet bakımından küçük devletlerin ilgili kararın bir gün kendilerine yönelik olarak kullanılmasından korkmalarıdır. İkincisi ise Konsey üyesi devletlerin Konsey'de oylanarak reddedilen kararın Birlik Kararı usulüyle alınmaması için güçsüz devletlere uygulayacakları baskı ve çeşitli yaptırım ihtimalidir. Kenny, **a.g.e.**, s. 32.

⁵⁶⁸ **A.e.**, s. 35.

⁵⁶⁹ Ramsden, **a.g.e.**, s. 270.

etmek mühimdir. Zira bu uygulamalar yukarıda belirtilen kuvvet kullanma yasağının istisnalarından değildir. Bu tür eylemlerin hukuki dayanağı olan Birlik Kararı'nın ilgili hükmünün teamülü oluşturarak kuvvet kullanmanın istisnalarından birini teşkil edip edemeyeceği ve kuvvet kullanma yasağı karşısında nerede konumlandırıldığı ele alınmalıdır.

Bu bölümde detaylıca incelendiği üzere, kuvvet kullanma yasağının gerek kapsamını gerekse istisnalarının belirlenmesinde uluslararası teamül hukuku önemli bir rol oynamaktadır. Yasağın herkesçe kabul edilen iki istisnasından biri olan meşru müdafaa, Şart'ta da ifade edildiği üzere *doğal bir haktır*. Bu nitelime meşru müdafaa'nın aynı zamanda uluslararası teamül kuralı olarak bulunduğu işaret etmektedir. Meşru müdafaa gündeme geldiğinde başvurulması gereken ve Şart'ta düzenlenmemiş iki temel ilke olan gereklilik ve orantılılık ilkeleri de teamül hukukunda şekillenmiştir. Nitekim meşru müdafaa'nın kapsamının genel itibarıyla 1837 yılında yaşanan Caroline olayından sonra şekillendiği ifade edilmiştir.

Yasağın bir diğer istisnası olan, Güvenlik Konseyi'nin 7'nci bölüm altında kuvvet kullanılmasına ilişkin devletleri yetkilendirmesinin ise esasında Şart'ta düzenlenen farklı olduğu, yetkilendirmeye ilişkin hususun uygulamada yerleşerek bir nevi teamül hâline geldiği ve Konsey'in 7'nci bölüm altındaki yetkilerini bu şekilde kullandığı zikredilmiştir. Diğer doktrinler incelendiğinde ise bunların kendi başlarına kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil etmesinin mümkün olmadığı, zira teamülü oluşturacak şekilde sürekli ve aynı yönde devlet uygulamasının yeterince bulunmadığı aktarılmıştır. Görüldüğü üzere kuvvet kullanma yasağının çerçevesinin belirlenmesinde uluslararası teamül hukuku belirleyici bir faktördür. Öyleyse Barış İçin Birlik Kararı'na dayanan kuvvet kullanımına ilişkin eylemlerin, sürekli ve aynı yönde olduğunun tespit edilmesi hâlinde bu eylemler de kuvvet kullanma yasağının istisnasını teşkil edebilecektir.

Burada varsayım üzerinden hareket edilecektir. Zira daha önce Kurul'un Birlik Kararı çerçevesinde kuvvet kullanımını tavsiye etmediği; tek tartışmalı örnekte de Birlik Kararı'nı zikretmediği aktarılmıştır⁵⁷⁰. Birlik Kararı'na dayanan eylemlerin

⁵⁷⁰ Ayrıca ilgili örnekte daha öncesinde Konsey kararı olduğu için Karar'ın etkilerini tam olarak anlamak mümkün değildir.

kuvvet kullanma yasağı kapsamında nerede olduğuna geçmeden evvel Karar'a dayanan eylemlerin neden önemli olduğu, uluslararası teamül kuralı olması hâlinde nasıl bir meşruiyete sahip olacağı iki paragrafta özetlenecektir.

Kurul'un tavsiye kararlarına uyarak silahlı eylemde bulunan devletlerin bu eylemleri yüksek bir meşruiyet zeminine sahip olacaktır. Zira Birlik Kararı'nın gündeme gelmesi için gerekli oylama (Güvenlik Konseyi'nde gerekli asgari 9 oy yahut Genel Kurul'daki üyelerin çoğunluğu) ve tavsiye kararların alınabilmesi için Kurul'da gerekli olan üçte iki çoğunluk düşünüldüğünde ilgili kararları destekleyen ve hukukilik anlamında onay verenin uluslararası toplumun kolektif iradesi olduğu anlaşılmaktadır.

Devletlerin çoğunluğu tarafından desteklenen, kuvvet kullanmaya ilişkin tavsiye karara uyarak devletlerin kuvvet kullanmada bulunması, günümüzde çokça zikredilen insancıl müdahaleden farklılıklar göstermektedir. Nitekim Birlik Kararı, oylamada bulunan ve olumlu oy veren devletlerin sayısı nazara alındığında kolektif iradeyi yansıtmaktadır. Ayrıca Birlik Kararı'nın alınmasından bugüne kadar Karar'ın uygulamada çok az sayıda örneğinin bulunması, devletlerin nadiren bu karara başvurmak temayüllerinin olduğunu göstermektedir⁵⁷¹. Kurul'un Birlik Kararı'na başvurmamasının nedeninin ise, Konsey'in uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi hususundaki birincil sorumluluğunu yerine getirmekte başarısız olması ve bu sebeple örgütün birincil amacı olan uluslararası barışın tehlikeye girmesi olduğu hatırlatılmalıdır.

Birlik Kararı'na dayanan silahlı eylemlerin kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil edebilmesi için bunların bir teamül teşkil etmesi gerekir. Barış İçin Birlik Kararı'nın gerek alındığı zamanki oylamasına gerekse sonraki kullanımlarına bakıldığında, Karar üzerinde manevi unsurun olduğu söylenebilir. Öyleyse sürekli ve aynı yönde devlet uygulamalarının varlığı hâlinde bu eylemler teamül niteliğini kazanabilecektir. Zamana yayılmış birden fazla olayın varlığı ve çok sayıda devletin dâhil olduğu eylemlerin gerçekleşmesi durumunda maddi unsurun karşılanacağı açıktır. Fakat gerek BM uygulaması nazara alındığında gerekse dünya siyaseti düşünüldüğünde birden fazla devletin, birden fazla olayda ve süreklilik teşkil edecek

⁵⁷¹ Nahlawi, a.g.e., s. 120.

şekilde eylemde bulunması pek mümkün gözükmemektedir. Nitekim uluslararası teamül hukukunun oluşumunun doğal seyrinde ilerleyerek Karar'a dayanan eylemlerin kuvvet kullanma yasağına istisna teşkil etmesi her ne kadar zor gözükse de bunun gerçekleşmesi durumunda bu, hukuki inceleme gerektirmeyen bir durumdur. Zira bu durumun sonuçları belirlidir.

Burada inceleme gerektiren husus, Karar'a dayanan ilk eylemin hukuki niteliğinin ne olacağıdır. Teamül oluşana kadar geçen süre içerisindeki eylemlerin kuvvet kullanma yasağını ihlal ettiği varsayımında, bu ihlale karşı BM'nin harekete geçmesi gerekir. Halbuki *BM'nin harekete geçmesi gerekir* dediğimiz eylemin dayandığı karar, BM'nin tüm üyelerinin temsil edildiği ve eşit oy hakkına sahip olduğu organ tarafından alınmaktadır. Öyleyse burada bulunan çelişkiyi giderebilmek için Karar'a dayanarak gerçekleştirilen ilk eylemin niteliği hakkında yorumlamada bulunulmalıdır. Kanaatimizce burada Konsey'in üye devletleri yetkilendirmesine ilişkin duruma benzer bir durum söz konusudur.

Konsey 7'nci bölüm altında zorlayıcı önlemlerin gerçekleştirilmesi için yetkilendirmede bulunduğu zaman, bunu gerçekleştiren devlet veya devletlerin eylemleri, kendi eylemleri olarak değil; bir bütün olarak Konsey'in ve dolayısıyla örgütün eylemleri olarak görülür. Yani aslında bu eylem örgüt tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple her ne kadar uygulamada diğer devletler bulunmuyorsa da onların da var olduğu farz edilir. Uluslararası toplumun bir bütün olarak hareket ettiği böylesi durumlarda teamülün oluşması için katı bir zaman unsurunun bulunmaması gerekir⁵⁷².

Birlik Kararı çerçevesinde alınan kararlara dayanan silahlı eylemlerin bir veya birkaç devlet eliyle gerçekleştirilmesi hâlinde de benzer bir durum ortaya çıkacaktır. Kanaatimizce eylem bir veya birkaç devlet eliyle gerçekleştirilse de ilgili tavsiye karar Kurul'daki nitelikli çoğunluk tarafından alındığından ve eylemde bulunan devletler, uluslararası toplumun kolektif iradesini oluşturduğu söylenebilecek çoğunluk

⁵⁷² Shaw, **a.g.e.**, s. 54. “Uluslararası hukukta, bununla beraber, çok katı bir zaman unsuru söz konusu değildir ve o, söz konusu örf ve adet in niteliğine ve vakanın şartlarına bağlı olacaktır. Hava ve uzay hukuku gibi belli bazı alanlarda kurallar hızla gelişmiştir, diğer alanlarda ise süreç çok daha yavaş işlemiştir. Bu yüzden süre, devlet uygulaması unsurlarının en önemlisi değildir. Teamülün temeli başka bir yerde aranmalıdır.”

tarafından bir nevi yetkilendirildiğinden, eylem bir bütün olarak kararı alan devletlere atfedilebilecektir. Farazi olarak böylesi bir topluluk tarafından gerçekleştirilen eylem ise uluslararası hukukta ani yapılagelişe (*instant custom*) benzer bir formda ortaya çıkacaktır. Bu duruma örnek olarak, 11 Eylül saldırılarının hemen akabinde meşru müdafaa hakkının devlet dışı aktörlerin saldırılarına karşı da ifa edilebileceğine ilişkin uluslararası toplumda hızla oluşan *opinio juris* verilebilir.

Uluslararası toplumun kolektif iradesi uyarınca gerçekleştirilen ve kararı alan tüm devletlere atfedilebilecek böylesi bir eylem için sürekli ve aynı yönde devlet uygulamasına ayrıca bakılmasına gerek olmadığı⁵⁷³; ilgili eylemin bu unsuru karşıladığı kanaatindeyiz. Nitelikli çoğunluğu sağlayan devlete atfedilebilecek böylesi bir uygulama, eylem gerçekleşmeye başladığı andan itibaren, uluslararası toplumun bir bütün olarak eyleme iştirakinin varsayılması gerekmesi sebebiyle, teamül niteliğinde addedilmelidir. Böylece, Birlik Kararı uyarınca alınan kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiyesine dayanarak eylemde bulunan devletlerin bu eylemlerinin, ilk eylemin başından itibaren teamül olarak nitelendirilebileceğini ve bu sayede kuvvet kullanma yasağının istisnalarından birini teşkil edeceğini düşünmekteyiz.

⁵⁷³ Shaw, **a.g.e.**, s. 55. “...*Bin Cheng*, bu tür durumlarda eğer *opinio juris* (psikolojik öge) net olarak söz konusu ise tekrarlanma faktörünün gerekli olmadığını ileri sürmüştür. Bu nedenle teamül hukukunun derhâl oluşumu mümkündür. ... Tek bir fiilin teamül oluşturabileceği görüşü, özellikle teamül kurallarını örf ve adetler serisi dışında diğer başka bir yolla ispatlamanın güçlükleri nedeniyle eleştirilmiştir. Bununla birlikte, sonuç olarak belirtilmelidir ki, teamülün oluşumunda hayati öneme sahip olan unsur uluslararası bağlamdır. İlerleme dinamikleri nedeniyle sürekli olarak yeni durumlarla yüz yüze gelen bir toplumda bu tür değişimlere makul bir hızla cevap verebilmek için kural koyma sisteminin de hızlı işlemesine ciddi bir ihtiyaç vardır. Teamül, hukukun yeni alanlarında karşılaşılan durumların yeniliği, aşılması gereken zıt kuralların olmayışı ve uluslararası ilişkilerde düzenleme yapma ihtiyacı nedeniyle devlet uygulamalarıyla hızla ulaşabilir.”

SONUÇ

Bu çalışmada uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusunda kendisine Birleşmiş Milletler Şartı tarafından birincil sorumluluk tevdi edilmiş olan Konsey'in bu sorumluluğu yerine getirmemesi hâlinde, Genel Kurul'un Barış İçin Birlik Kararı çerçevesinde ikincil sorumluluğunu kullanarak oluşan boşluğu doldurması ele alınmıştır. Çalışma nihayete erdiğinde varılan temel sonuçlar Barış İçin Birlik Kararı'nın ve Karar'a dayanılarak gerçekleştirilen eylemlerin hukukiliğine ilişkindir. Bu doğrultuda yapılan inceleme Karar ile Şart arasındaki ve Karar'a dayanan eylemler ile kuvvet kullanma yasağı arasındaki ilişkilerin hukuki incelenmesi ve değerlendirilmesi olmuştur. Bu kapsamda çalışmanın akışına bağlı kalınarak ulaşılan temel sonuçlar zikredilecektir.

Örgütün kurulmasından henüz 5 sene geçtikten sonra alınan Barış İçin Birlik Kararı, Konsey'in veto sebebiyle sorumluluğunu yerine getirmekte başarısız olması hâlinde Kurul'un ikincil sorumluluğunu kullanarak kolektif önlemlere ilişkin tavsiye kararlar alabileceğini düzenlemektedir. Bu tavsiye kararlar arasında kuvvet kullanılmasını içeren önlemlerin tavsiyesi de vardır. Birleşmiş Milletler Şartı'nın ilgili hükümleri incelendikten sonra, Barış İçin Birlik Kararı'nın ve Karar'a dayanılarak alınan diğer tavsiye kararların Şart'a uygun olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alınacak tüm kararlar nihayetinde Kurul kararları olması sebebiyle tavsiye edici niteliktedir.

Barış İçin Birlik Kararı'nın hukukiliğinin temelleri Kurul'un yetkilerinin düzenlendiği maddelerde bulunmuştur. Belirtilmelidir ki Karar, Şart'ta olmayan bir yetkiyi düzenliyor değildir. Şart hükümlerinin yorumlanması sonucunda bu yetkiler ortaya çıkarılmıştır. Bu sebeple Karar, *Kurul'un zımni yetkilerinin yansıması* şeklinde tarif edilebilir. Bu aynı zamanda şu anlama gelmektedir: Kurul, Birlik Kararı'na başvurmadan da ilgili kararları alabilir. Karar'ın önemi, ilgili hükümleri düzenlemek suretiyle bir kılavuz oluşturmastır.

Karar'ın alındığı süreçte tartışmaların gündeme gelmesi, Karar'da Kurul'un kuvvet kullanılmasına ilişkin tavsiye karar alabileceğinin düzenlenmesi sebebiyledir. Karar'a dayanacak eylemlerin hukukiliği, kuvvet kullanma yasağına aykırı olup olmadıkları noktasında düğümlenmektedir. Kuvvet kullanma yasağının kapsamı ve istisnaları incelendiğinde, bu yasağın büyük oranda uluslararası teamül hukukunda

şekillendiği ve Şart ve teamül olmak üzere iki kaynağı olduğu ortaya koyulmuştur. Teamülde gerçekleşebilecek değişiklikler kuvvet kullanma yasağının çerçevesini de bu sebeple değiştirecektir. Yani kuvvet kullanma yasağı, yalnızca Birleşmiş Milletler Şartı madde 2/4'e hapsedilmiş ve onunla sınırlı olarak çerçevesi belirlenmiş bir yasak değildir.

İnsancıl gerekliliklerin söz konusu olduğu durumlarda, ortaya çıkan insancıl hukukun ve insan hakları hukukunun ağır ihlalleri sebebiyle uluslararası toplumun harekete geçmesi elzemdir. Zira Birleşmiş Milletler'in teşekkül etmesinin bir sebebi ve örgütün amacı böylesi insanlık dramlarının yaşanmasının önüne geçmektir. Ancak bu kapsamda örgüt ve uluslararası barışın sağlanmasından sorumlu organ olan Konsey kötü bir sınav vermiş ve toplamda 20 milyondan fazla insanın ölümüne ve yüzlerce çatışma ortamına engel olamamıştır. Üstelik buradaki başarısızlık aktif faaliyetlere rağmen meydana gelen bir başarısızlık değildir; örgüt çoğu durumda veto sebebiyle hareket edememiş, uyuşmazlık ve çatışma ortamlarına bir nevi göz yummuştur. Bu sebeple insancıl müdahale ve koruma sorumluluğu (2001 raporundaki hâli) gibi doktrinler uluslararası toplumun gündemini işgal etmiştir. Bunların teamül hâline gelmesi ve istisna teşkil etmesi şu hâllerıyla mümkün gözükmemektedir.

İnsancıl müdahale ve koruma sorumluluğu doktrinlerinin incelendiği ve değerlendirmelerin yapıldığı yerlerde zikredildiği üzere bu doktrinlerin kullanılması için en uygun otorite Genel Kurul ve en uygun enstrüman da Barış İçin Birlik Kararı'dır. Bu sayede devletlerin bu doktrinlere dayanarak tek taraflı gerçekleştirdikleri eylemlere yönelik eleştiriler artık yapılmayacaktır; zira Birlik Kararı'nda uluslararası toplumun kolektif iradesi mevcuttur. Ayrıca bu kolektif iradenin ortaya konması sonucunda, ilgili doktrinler teamül niteliğini kazanarak kuvvet kullanma yasağına ihlal teşkil etmeyebileceklerdir. Hâsılı insancıl gereklilikler olduğu zaman harekete geçilmesi gerektiği muhakkaktır ve bu kararları alacak en uygun merci, Şart'ın ve uluslararası barış ve güvenliğin amaçsal yorumlanması sonucu, Güvenlik Konseyi değil Genel Kurul'dur.

Bu çalışma hem insancıl gerekliliklerin varlığı hâllerinde hem de bir bütün olarak kuvvet kullanılmasına ilişkin hâllerde Kurul'un Birlik Kararı'na ilişkin usulü takip ederek aldığı kararlara dayanan eylemlerin, henüz ilk kullanımdan itibaren teamül niteliğini kazanabileceği ortaya koymuştur. Zira tartışılması gereken unsur olan

sürekli ve aynı yönde devlet uygulamalarının, ilgili eylemin bir bütün olarak kararı alan uluslararası topluma atfedilebilmesi sebebiyle sağlandığı ve bu sebeple zamana yayılan uygulamanın gerekmediği, bir nevi ani yapılagelişin gündeme gelebileceği belirtilmiştir. Bu duruma örnek olarak 11 Eylül saldırılarının hemen akabinde meşru müdafaa hakkının devlet dışı aktörlerin saldırılarına karşı da ifa edilebileceğine ilişkin uluslararası toplumda hızla oluşan opinio juris zikredilmiştir. Ayrıca nasıl ki BM içerisinde gelişen uygulama ile vetodan anlaşılan şey farklılaşmıştır; benzer bir dönüşümün Karar sebebiyle kuvvet kullanma için gerçekleşebileceği de söylenebilir.

Bu çalışmanın katkıları şu şekilde özetlenebilir: Kurul'un Barış İçin Birlik Kararı'nda belirtilen yetkileri kullanması için -doktrinde belirtilen bazı görüşlerin aksine- Karar'a başvurmasına gerek olmadığı, bu yetkilere zaten Şart hükümleri uyarınca sahip olduğu anlaşılmıştır. Kuvvet kullanılmasına ilişkin kolektif önlemlerin tavsiye edilmesi söz konusu olduğunda ise bunlara dayanan eylemlerin uluslararası teamül kuralı niteliğine erişebilecekleri ve uluslararası teamül hukukunun kuvvet kullanma yasağını, doktrinde ifade edilenden çok daha güçlü bir şekilde şekillendirdiği belirlenmiştir.

Eylemlerin teamül niteliğine ilk kullanımda erişeceklerine dair kesin yorumda bulunulamamasının sebebi ani yapılageliş ve Kurul kararlarına dayanan eylemlerin ilişkisinin teoride yeterince incelenmemesinden kaynaklanmaktadır. Devletlerin Kurul'daki oylamalarının teamül oluşturmamasının temel nedeni uygulamada yansımalarının olmaması ve kararların tavsiye karar niteliğinde olmalarıdır. Ancak kuvvet kullanılmasına ilişkin tavsiye kararların alışlagelen tavsiye kararlardan farklı nitelik gösterdiği muhakkaktır. Kurul'un kuvvet kullanılmasına ilişkin tavsiye kararlarına dayanan eylemlerin tek bir devlet tarafından yerine getirildiğinde dahi o kararı alan tüm devletlere atfedilip atfedilemeyeceğine ilişkin çalışmaların artması hâlinde bu konu uluslararası toplumun gündemine girebilecek ve çözüm önerilerine kapı aralayabilecektir.

KAYNAKÇA

Kitaplar ve Makaleler

- Akande, Dapo : “International Organizations”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 248-279.
- Aksar, Yusuf : **Temel Metinler ve Davalarla Uluslararası Hukuk**, Ankara, Seçkin 2017.
- Aksar, Yusuf : **Teoride ve Uygulamada Uluslararası Hukuk I**, 4. Baskı, Ankara, Seçkin, Eylül 2017.
- Aldrich, Winthrop W. : “The Suez Crisis-A Footnote to History”, **Foreign Aff.**, Cilt:45, 1966, ss. 541-552.
- Anayurt, Ömer : **Anayasa Hukuku Genel Kısım**, Ankara, Seçkin, 2018.
- Andrassy, Juraj : “Uniting for peace”, **The American Journal of International Law**, Cilt:50, Sayı:3 1956, ss. 563-582.

Aral, Berdal : “Enhancing the Role of the UN General Assembly in the Preservation of International Peace and Security”, **Avrasya Etüdleri**, Cilt:38, Sayı:2 2010, ss. 7-19.

Aral, Berdal : **Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Eşitsizlik**, Seta, 2013.

Asamoah, Obed Y. : **The Legal Significance of the Declarations of the General Assembly of the United Nations**, Martinus Nijhoff, 1966.

Aust, Anthony : “The Theory and Practice of Informal International Instruments”, **International & Comparative Law Quarterly**, Cilt:35, Sayı:4 1986, ss. 787-812.

Barber, Rebecca : “Uniting for Peace Not Aggression: Responding to Chemical Weapons in Syria Without Breaking the Law”, **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt:24, Sayı:1 2019, ss. 71-110.

- Berdal, Mats : “What Are the Limits to the Use of Force in UN Peacekeeping?”, **United Nations Peace Operations in a Changing Global Order**, Eds. Cedric de Coning, Mateja Peter, Palgrave Macmillan, Springer Nature, 2019, ss. 113-132.
- Binder, Christina : “Uniting for Peace Resolution (1950)”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law**, 2015.
- Blum, Yehuda Z. : “Proposals for UN Security Council Reform”, **The American Journal of International Law**, Cilt:99, Sayı:3 2005, ss. 632-649.
- Carswell, Andrew J. : “Unblocking the UN Security Council: The Uniting for Peace Resolution”, **Journal of Conflict and Security Law**, Cilt:18, Sayı:3 2013, ss. 453-480.
- Chesterman, Simon : **Law and Practice of the United Nations: Documents and Commentary**, 2. Baskı, United States of America, Oxford University Press, 2016.
- Johnstone, Ian
- Malone, David M.

- Conforti, Benedetto : **The Law and Practice of the United Nations**, 3. Baskı, Leiden, Martinus Nijhoff Publishers, 2005.
- Çağlayan, Medine : “The United Nations Security Council Reforms In a Changing World Order”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Çetinkaya, Lokman B. : **Paylaşılamayan Enkaz: Libya**, Baran, Deniz İstanbul, FSM UHAM, 2017.
- De Wet, Erika : “Threat to Peace”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law**, Oxford Public International Law.
- De Wet, Erika : **The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council**, Cilt:3, Hart Publishing, 2004.
- Delice, Aslan : **Bir Modern Zaman Mit'i Olarak Ulusal Egemenlik**, Ankara, Anayasa Mahkemesi Yayınları, 2012, ss. 81-94.

Demirel, Naim : **BM Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Barışın Korunması**, 2. Baskı, İstanbul, Derin, 2015.

Demirel, Naim : **Uluslararası Hukukun Kaynakları**, İstanbul, Der Yayınları, 2019.

Denk, Erdem : **Uluslararası Örgütler Hukuku: Birleşmiş Milletler Sistemi**, 2. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2019.

Dinstein, Yoram : “Aggression”, **Max Planck Encyclopedia of Public International Law, Oxford Public International Law**.

Dinstein, Yoram : **War, Aggression and Self-defence**, 5. Baskı, Cambridge University Press, 2011.

Doehring, Karl : **Genel Devlet Kuramı**, Çev. Ahmet Mumcu, 7. Baskı, İstanbul, İnkılap, 2018.

- Doğan, İlyas : **Devletler Hukuku**, 3. Baskı, Ankara, Astana Yayınları, 2016.
- Dörr, Oliver : “Article 2(4)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012.
- Randelzhofer, Albrecht
- Duguit, Leon : “Egemenlik ve Özgürlük”, **Devlet Kuramı**, Ed. Cemal Bâli Akal, Ankara, Dost, 2018.
- Eichensehr, Kristen E. : “Defending Nationals Abroad: Assessing the Lawfulness of Forcible Hostage Rescues”, **Va. J. Int'l L.**, Cilt:48, 2007, ss. 451-484.
- Everett Jr, John Thomas : **The United Nations and the Korean situation, 1947-1950: a study of international techniques of pacific settlement**, University of Cincinnati, 1955.

- Fassbender, Bardo : **UN security council reform and the right of veto: a constitutional perspective**, Brill Nijhoff, 1998.
- Fitzmaurice, Malgosia : “The Practical Working of the Law of Treaties”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 166-197.
- Forteau, Mathias : “Rescuing Nationals Abroad”, **The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law**, Ed. Marc Weller, Oxford University Press, 2015, ss. 947-961.
- Genç, Mehmet : **Birleşmiş Milletler ve Uzmanlık Örgütleri Mevzuatı**, Cilt:1, Bursa, Ezgi Kitabevi, 1999.
- Gözler, Kemal : **Anayasa Hukukunun Genel Esasları**, 4. Baskı, Bursa, Ekin, 2013.
- Gray, Christine : “The Use of Force and the International Legal Order”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford,

Oxford University Press, 2014, ss. 618-648.

Gürbüz, M. Vedat

: “Bir İdeal, Bir Amerikan Başkanı ve Onun Başarısızlığı: Başkan Wilson ve Milletler Cemiyeti”, **Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi**, Cilt:8, Sayı:29 2002, ss. 87-99.

Hailbronner, Kay

Klein, Eckart

: “Article 10”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Cilt:1, 2. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2002, ss. 257-275.

Halderman, John W.

: “Legal Basis for United Nations Armed Forces”, **American Journal of International Law**, Cilt:56, Sayı:4 1962, ss. 971-996.

Hanhimäki, Jussi M.

: **The United Nations: A Very Short Introduction**, 2. Baskı, Oxford University Press, 2015.

Henkin, Louis

: “Conceptualizing Violence: Present and Future Developments in International

Law”, **Alb. L. Rev.**, Cilt:60, 1996, ss. 571-578.

Henriksen, Anders : **International Law**, New York, Oxford University Press, 2017.

Hurd, Ian : “Is Humanitarian Intervention Legal? The Rule of Law in an Incoherent World”, **Ethics & International Affairs**, Cilt:25, Sayı:3 2011, ss. 293-313.

Johnson, Larry D. : ““Uniting for Peace”: Does it Still Serve Any Useful Purpose?”, **AJIL Unbound**, Cilt:108, 2014, ss. 106-115.

Kaya, İbrahim : **Uluslararası Hukukta Temel Belgeler**, 3. Baskı, Ankara, Seçkin, 2016.

Kelsen, Hans : “Is the Acheson Plan Constitutional?”, **Western Political Quarterly**, Cilt:3, Sayı:4 1950, ss. 512-527.

Kelsen, Hans : **The Law of the United Nations: a Critical Analysis of its Fundamental**

Problems: with Supplement, The Lawbook Exchange, Ltd., 2000.

Kenny, Cóman : “Responsibility to recommend: the role of the UN General Assembly in the maintenance of international peace and security”, **Journal on the Use of Force and International Law**, Cilt:3, Sayı:1 2016, ss. 3-36.

Kıran, Abdullah : “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, **Girne American University Journal of Social and Applied Sciences**, Cilt:3, Sayı:6 2008, ss. 19-36.

Klein, Eckart : “Article 10”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012.

Schmahl, Stefanie

Klein, Eckart : “Article 11”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012.

Schmahl, Stefanie

- Klein, Eckart : “Article 12”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012.
- Schmahl, Stefanie
- Krasno, Jean : **The Uniting for Peace resolution and other ways of circumventing the authority of the Security Council**, Routledge, 2008, ss. 173-196.
- Das, Mitushi
- Lesaffer, Randall : **European legal history: A Cultural and Political Perspective**, Cambridge University Press, 2009.
- Mazower, Mark : **Büyülü Saray Yok - İmparatorluğun Sonu ve Birleşmiş Milletler’in İdeolojik Kökenleri**, Çev. Nilüfer İlkaya Elçioğlu, İstanbul, Alfa Tarih, 2013.
- Melling, Graham : “The Security Council Veto and Syria: Responding to Mass Atrocities Through the “Uniting for Peace” Resolution”,
- Dennett, Anne

Indian Journal of International Law,
Cilt: 57, Sayı: 3 2017, ss. 285-307.

Meray, Seha L.

: **Devletler Hukukuna Giriş,** Cilt:1., 3.
Baskı, Ankara, Ankara Üniversitesi
Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları,
1968.

Miluna, Ieva

: “What Does the Uniting for Peace
Resolution Mean for the Role of the UN
Security Council?”, **AJIL Unbound,**
Cilt:108, 2014, ss. 118-122.

Mori, Tadashi

: **Origins of the Right of Self-defence in
International Law: From the Caroline
Incident to the United Nations
Charter,** Brill, 2018.

Nahlawi, Yasmine

: “Overcoming Russian and Chinese
vetoes on Syria through uniting for
peace”, **Journal of Conflict and
Security Law,** Cilt:24, Sayı:1 2019, ss.
111-143.

Nanda, Ved P.

: “The Security Council Veto in the
Context of Atrocity Crimes, Uniting for
Peace, and the Responsibility to

Protect”, **Case Western Reserve Journal of International Law**, Cilt:52, 2020, ss. 119-141.

Neff, Stephen C. : “A Short History of International Law”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, United Kingdom, Oxford University Press, 2014, ss. 3-28.

Nolte, Georg : “Article 2(7)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Eds. Bruno Simma, Daniel-Erasmus Khan, Georg Nolte, Andreas Paulus, Nikoloai Wessendorf, Cilt:1, 3. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2012.

Orakhelashvili, Alexander : **Collective security**, Oxford University Press, 2011.

Önal, Hilal : "Uluslararası Uyuşmazlıkların Çözümünde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun Rolü", Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2019.

Öğüt, Selman

: “21. Yüzyılda Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin Yeniden Yapılandırılması”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi,

Pazarcı, Hüseyin

: **Uluslararası Hukuk Dersleri 1. Kitap**, 12. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2014.

Pazarcı, Hüseyin

: **Uluslararası Hukuk Dersleri 2. Kitap**, 11. Baskı, Ankara, Turhan Kitabevi, 2017.

Petersen, Keith S.

: “The uses of the Uniting for Peace Resolution since 1950”, **International Organization**, Cilt:13, Sayı:2 1959, ss. 219-232.

Radin, Max

: “National Sovereignty and National Individuality”, **Journal of Legal and Political Sociology**, Cilt:2, 1943, ss. 5-29.

Ramsden, Michael

: “Uniting for Peace and Humanitarian Intervention: The Authorising Function

of the UN General Assembly”,
Washington International Law Journal, Cilt:25, 2016, s. 267.

Randelzhofer, Albrecht : “Article 2(4)”, **The Charter of the United Nations: A Commentary**, Ed. Bruno Simma, Cilt:1, 2. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2002, ss. 112-136.

Reçber, Sercan : **İnsancıl Müdahale ve Koruma Sorumluluğu**, İstanbul, On İki Levha, 2016.

Reicher, Harry : “The Uniting for Peace Resolution on the Thirtieth Anniversary of its Passage”, **Columbia Journal of Transnational Law**, Cilt:20, 1981, ss. 1-49.

Richardson, Henry : “Comment on Larry Johnson, “Uniting for Peace””, **AJIL Unbound**, Cilt:108, 2014, ss. 135-140.

Rodley, Nigel S. : “Humanitarian Intervention”, **The Oxford Handbook of the Use of Force in International Law**, Ed. Marc Weller,

Oxford University Press, 2015, ss. 775-796.

Sar, Cem : “Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararının Hukuki Değeri”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Cilt: 21, Sayı: 04, 1966.

Schmitt, Michael N. : **Tallinn Manual on the International Law Applicable to Cyber Warfare**, Cambridge University Press, 2013.

Schrijver, Nico J. : “The future of the Charter of the United Nations”, **Max Planck Yearbook of United Nations Law Online**, Cilt:10, Sayı:1 2006, ss. xxiii-34.

Shaw, Malcolm N. : **Uluslararası Hukuk**, Çev. Yücel Acer, İbrahim Kaya, M. Turgut Demirtepe, G. Engin Şimşek, 8. Baskı, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2018.

Stromseth, Jane : **Can Might Make Rights?: Building the Rule of Law after Military Interventions**, Cambridge University Press, 2006.

Wippman, David

Brooks, Rosa

Sur, Melda : “Birleşmiş Milletler Örgütünün Gelişimi ve Geleceği”, **Journal of Yaşar University**, Cilt: 8, Sayı: Özel 2013, ss. 2535-2550.

Sur, Melda : **Uluslararası Hukukun Esasları**, 13. Baskı, İstanbul, Beta, 2019.

Şimşek, Galip Engin : “Uluslararası Hukuk Açısından Ekonomik Yaptırımlar ve ABD’nin Tek Taraflı Yaptırımlarının Kısa Bir Değerlendirilmesi”, **İstanbul Hukuk Mecmuası**, Cilt: 78, Sayı: 4, 2020, ss. 2049-2078.

Thirlway, Hugh : “The Sources of International Law”, **International Law**, Ed. Malcolm D. Evans, 4. Baskı, Oxford, Oxford University Press, 2014, ss. 91-117.

Toker, Nihal : Devletlerin Ülke Dışındaki Vatandaşlarını Korumak İçin Kuvvet Kullanımı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2019.

- Tomuschat, Christian : “Uniting for Peace”, UN Audiovisual Library of International Law, 2008.
- Topal, Ahmet Hamdi : “Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği”, **Türkiye Adalet Akademisi Dergisi**, Sayı: 19 Ekim 2014, ss. 101-126.
- Waxman, Matthew C. : “Cyber-Attacks and the Use of Force: Back to the Future of Article 2 (4)”, **Yale Journal of International Law**, Cilt:36, 2011, ss. 421-459.
- White, Nigel D. : “The Legality of Bombing in the Name of Humanity”, **J. Conflict & Sec. L.**, Cilt:5, 2000, s. 27.
- Wilcox, Francis O. : “II. The Yalta Voting Formula”, **American Political Science Review**, Cilt:39, Sayı:5 1945, ss. 943-956.
- Wood, Sir Michael : “Breach of Peace”, **Max Planck Encyclopedia of Public International**

Law, Oxford Public International Law.

Woolsey, Lester H. : “The “Uniting for Peace” Resolution of the United Nations”, **American Journal of International Law**, Cilt:45, Sayı:1 1951, ss. 129-137.

Zaum, Dominik : **The Security Council, the General Assembly, and War: The Uniting for Peace Resolution**, United States, Oxford University Press, 2008.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi Kararları

- United Nations General Assembly Fourth Emergency Special Session, Resolution 1474 (ES-IV), 20 September 1960.
- United Nations General Assembly Resolution 1004 (ES-II), 4 November 1956.
- United Nations General Assembly Resolution 181 (II), Future Government of Palestine, 29 November 1947.
- United Nations General Assembly, 23rd Session, 3rd Committee, 1637th Meeting, 12 December 1968.
- United Nations General Assembly, Eighth Emergency Special Session, ES-8/2, Question of Namibia, 14 September 1981.
- United Nations General Assembly, Fifth Session, “*Uniting For Peace*”, Resolution 377 (V) A, B, C. 3 November 1950.

- United Nations First Emergency Special Session, Resolution 1000 (ES-1), 5 November 1956.
- United Nations General Assembly Eighth Emergency Special Session, Resolution ES-8/2, 14 September 1981.
- United Nations General Assembly Fifth Emergency Special Session, Resolution 2253, (ES-V), 4 July 1967.
- United Nations General Assembly Fourth Emergency Special Session, Resolution 1474 (ES-IV), 20 September 1960.
- United Nations General Assembly Ninth Emergency Special Session, Resolution ES-9/1, 5 February 1982.
- United Nations General Assembly Resolution 1237 (ES-III), 21 August 1958.
- United Nations General Assembly Second Emergency Special Session, Resolution 1004 (ES-II), 4 November 1956.
- United Nations General Assembly Seventh Emergency Special Session, Resolution ES-7/2, 29 July 1980.
- United Nations General Assembly Sixth Emergency Special Session, Resolution ES-6/2, 14 January 1980.
- United Nations General Assembly Tenth Emergency Special Session, Resolution ES-10/14, 8 December 2003.
- United Nations General Assembly Third Emergency Special Session, Resolution 1237 (ES-III), 21 August 1958.
- United Nations Security Council Resolution 1296 (2000).
- United Nations Security Council Resolution 1738 (2006).
- United Nations General Assembly Resolution 267(III), 14 April 1949.
- United Nations General Assembly Resolution 37/10, 15 November 1982.
- United Nations Security Council Resolution 1368, 12 September 2001.
- United Nations Security Council Resolution 1373, 28 September 2001.
- United Nations General Assembly Resolution 290, 1 December 1949.
- United Nations Security Council Resolution 82, 25 June 1950.
- United Nations Security Council Resolution 83, 27 June 1950.
- United Nations Security Council Resolution 84, 7 July 1950.
- United Nations Document A/1373, 20 September 1950.

- United Nations Document A/1377, 20 September 1950.
- United Nations Document A/C.1/SR. 357, 9 October 1950.
- United Nations General Assembly Resolution 500 (V), 18 May 1951.
- United Nations Document S/RES/119, 31 October 1956.
- United Nations Document S/RES/120, 4 November 1956.
- United Nations Document S/RES/129, 7 August 1958.
- United Nations Security Council Resolution 82, 25 June 1959.
- United Nations Security Council Resolution 143, 14 July 1960.
- United Nations Document S/RES/157, 17 September 1960.
- United Nations Security Council Resolution 161, 21 February 1961.
- United Nations Security Council Resolution 216, 12 November 1965.
- United Nations Security Council Resolution 232, 16 December 1966.
- United Nations Document A/6717, 13 June 1967.
- United Nations General Assembly Resolution 2670, 8 December 1970.
- United Nations Security Council Resolution 303, 6 December 1971.
- United Nations General Assembly Resolution 3314, 14 December 1974.
- United Nations Document S/RES/462, 9 January 1980.
- United Nations Security Council Resolution 475, 27 June 1980.
- United Nations Document A/ES-7/1, 21 July 1980.
- United Nations Document A/ES-8/1, 2 September 1981.
- United Nations Document S/RES/500, 28 January 1982.
- United Nations Security Council Resolution 502, 3 April 1982.
- United Nations Security Council Resolution 546, 6 January 1984.
- United Nations Security Council Resolution 567, 20 June 1985.
- United Nations Security Council Resolution 598, 20 July 1987.
- United Nations Security Council Resolution 602, 25 November 1987.
- United Nations Security Council Resolution 660, 6 August 1990.
- United Nations Security Council Resolution 731, 21 January 1992.
- United Nations Security Council Resolution 748, 31 March 1992.
- United Nations Document A/ES-10/1, 22 April 1997.
- United Nations Document, S/PV.4087, 10 January 2000.
- United Nations Security Council Resolution 1333, 19 December 2000.

- United Nations General Assembly Resolution ES-8/2, 14 September 1981.
- United Nations General Assembly Resolution 41/35.F, 10 November 1986.
- United Nations General Assembly Resolution 41/35.H, 10 November 1986.
- United Nations Security Council Resolution 1467, 18 March 2003.
- United Nations General Assembly Resolution 57/337, 3 July 2003.
- United Nations Document, S/PV.5663, 17 April 2007.
- United Nations Document A/63/677, 12 January 2009
- United Nations Document A/RES/63/308, 7 October 2009.
- United Nations Document S/RES/1973, 17 March 2011.
- United Nations Security Council Resolution 1973, 17 March 2011.
- United Nations Document S/PV.6627, 4 October 2011.
- United Nations Document A/RES/66/176, 19 December 2011.
- United Nations Document A/RES/66/253 A, 16 February 2012.
- United Nations Document A/RES/66/253 B, 7 August 2012.
- United Nations Document A/71/PV.66, 21 December 2016.
- United Nations General Assembly Resolution 498 (V), 1 February 1951.
- United Nations General Assembly Resolution 39 (I), 12 December 1946.
- United Nations Document, S/23500, 31 January of 1992.
- United Nations General Assembly Resolution 2790(XXVI), 6 December 1971.
- United Nations General Assembly Resolution 195 (III), 12 December 1948.
- United Nations Document A/3592.
- United Nations Document A/60/L.1.
- United Nations Document A/ES-10/786.
- United Nations Document A/PV. 279.
- United Nations Document S/1653.
- United Nations Document S/1752.
- United Nations Document S/PV.496.
- United Nations Document S/PV.501.
- United Nations Document S/PV.834.
- United Nations Document S/PV.837.
- United Nations Document, S/PRST/2006/30.

- United Nations Document, S/PRST/2006/38.
- United Nations Document, S/PRST/2006/41.

Uluslararası Adalet Divanı Karar ve Görüşleri

- Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosova, Advisory Opinion of 22 July 2010.
- Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment of 19 December 2005.
- Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua, Judgment of 27 June 1986.
- Case Concerning the Territorial Dispute (Libyan Arab Jamahriya/Chad), Judgment of 3 February 1994.
- Case Concerning United States Diplomatic and Consular Staff In Tehran (United States of America v. Iran), Judgment of 24 May 1980.
- Certain Expenses of the United Nations (Article 17 Paragraph 2 of the Charter), Advisory Opinion of 20 July 1962.
- Certain Expenses of the United Nations, Advisory Opinion of 20 July 1962, Dissenting Opinion of President Winiarski.
- Legal Consequences for States of the Continued Presence of South Africa in Namibia (South West Africa) notwithstanding Security Council Resolution 276 (1970), Advisory Opinion of 21 June 1971.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004.
- Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory, Advisory Opinion of 9 July 2004, Separate Opinion of Judge Elaraby.
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons, Advisory Opinion of 8 July 1996.

- North Sea Continental Shelf Case, Judgment of 20 February 1969.
- Questions of Interpretation and Application of the 1971 Montreal Convention arising from the Aerial Incident at Lockerbie (Libyan Arab Jamahiriya v. United Kingdom) - Preliminary Objections, Dissenting Opinion of Judge Sir Robert Jennings.
- Reparation for Injuries Suffered in the Service of the United Nations, Advisory Opinion of 11 April 1949.
- Tadić Case, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, 2 October 1995.
- Tadić Case, Decision on the Defence Motion on Jurisdiction, 10 August 1995.

Çevrimiçi Kaynaklar

- Versailles Barış Andlaşması başlangıç hükmü: <https://net.lib.byu.edu/~rdh7/wwi/versa/versa1.html>
- 18 Nisan 1946'da alınan ve Milletler Cemiyeti'nin hukuki varlığını sona erdiren karar: https://www.jstor.org/stable/2703564?seq=6#metadata_info_tab_contents
- Acil olağanüstü toplantılar, toplantı tutanakları ve bu toplantılarda alınan tüm kararlar: <https://www.un.org/en/ga/sessions/emergency.shtml>
- BM Genel Kurulu'nun acil özel toplantılarda aldığı tüm kararlar: <https://research.un.org/en/docs/ga/quick/emergency>
- BM Şartı metni: <https://www.un.org/en/charter-united-nations/>
- BM'ye üye tüm devletlerin listesi: <https://www.un.org/en/about-us/member-states>
- BM'deki altı ana komite ve diğer komitelerin çalışma alanlarına ve faaliyetlerine şuradan ulaşılabilir: <https://www.un.org/en/ga/maincommittees/index.shtml>
- Uluslararası Hukuk Derneği (International Law Association) hakkında bilgi: <https://www.ila-hq.org/index.php/about-us/aboutus2>

- 1969 tarihinde imzalanan ve 1980’de yürürlüğe giren Viyana Andlaşmalar Hukuku Sözleşmesi’nin (Vienna Convention on the Law of Treaties) BM sitesinde yer alan İngilizce metni: https://legal.un.org/ilc/texts/instruments/english/conventions/1_1_1969.pdf
- “Güvenlik Konseyi ve Ekonomik ve Sosyal Konsey’de Hakça Temsil Hususu” başlıklı ve 1991 sayılı BM Genel Kurul kararı: <https://www.securitycouncilreport.org/un-documents/document/wmp-a-res-1991a-xviii.php>
- BM Güvenlik Konseyi geçici üyelerin güncel olarak hangi devletler olduğuna dair: <https://www.un.org/securitycouncil/content/current-members>
- Güvenlik Konseyi daimî üyelerince veto edilmiş tüm kararların metni ve liste hâli: <https://research.un.org/en/docs/sc/quick/veto>
- Documents of the United Nations Conference on International Organization San Francisco, 1945, Volume XI, Comission III, Security Council, Committee 1, Structure and Procedures: <https://digitallibrary.un.org/record/1300969?ln=en>
- San Francisco Konferansı kayıtları: <https://digitallibrary.un.org/record/1300969>
- Birleşik Krallık’ın Suriye’de kullanılan kimyasal silahlara ilişkin hukuki pozisyonunu açıkladığı metin: <https://www.gov.uk/government/publications/chemical-weapon-use-by-syrian-regime-uk-government-legal-position/chemical-weapon-use-by-syrian-regime-uk-government-legal-position-html-version>
- Koruma sorumluluğuna ilişkin yapılan raporlar, toplantılar ve bu toplantılar ile elde edilen çıktılar: <https://www.globalr2p.org/what-is-r2p/>
- 2001 tarihinde alınan komisyon (International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS)) raporu metni.: <https://www.globalr2p.org/resources/the-responsibility-to-protect-report-of-the-international-commission-on-intervention-and-state-sovereignty-2001/>
- Implementing the Responsibility to Protect, The Stanley Foundation, 15-17 January 2010, New York: https://stanleycenter.org/publications/report/ImplementingR2P_Rpt_31610.pdf